emine ışınsu | BÜTÜN ESERLERİ

roman

HACI BAYRAM

ELİPS

emine ışınsu | BÜTÜN ESERLERİ

HACI BAYRAM

Nevi şahsına münhasır hâl ve tavırları ile Hacı Bayram Veli, Yunus Emre ve Niyazi Mısrî'nin tasavvuf geleneğindeki yerleri ve etkileri kuşkusuz çok büyük ve derindir. Her üçünün hayatını ayrı ayrı ele aldığımızda; mürşit arayışı, yol boyunca çekilen çile, riyazet gibi ortak tasavvufi özelliklere sahip olduklarını görürüz. Mum yapıp satarak nafakasını çıkaran Mısrî, odun kesip dergâha taşıyan Yunus, talebelere ders veren Hacı Bayram... Emine Işınsu, bu üç mutasavvıfın hayatını, arka plana yaşadıkları dönemin siyasi ve tarihî yapısını yerleştirerek ayrı ayrı romanlaştırıyor. Hacı Bayram'da Hacı Bayram Veli'yi, Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri'de Yunus Emre'yi, Bukağı'da Niyazi Mısrî'yi buluyoruz. Işınsu, bir romancı olarak biyografik öğeleri yeniden kurgularken, her üç mutasavvıfı da hem kanlı canlı birer insan hem de engin bir gönül, ruh olarak tasvir etmekte maharet gösteriyor. Her üç eser, elbette, birbirinden bağımsız okunabileceği gibi bütünlük arz ettiği için ortak bir bakış açısıyla da değerlendirilebilir.

Hacı Bayram

Emine Işınsu

Ocak 2007

Elips Kitap / 126

Kitabın Adı / Hacı Bayram
Yazar / Emine Işınsu
Kapak / Hakkı Uslu
Baskı / Cantekin Matbaası

1. Baskı Haziran 2005
2. Baskı Nisan 2006
3. Baskı Ocak 2007

ISBN: 975-8971-44-2

© Bu kitabın yayın hakları Elips Kitap'a aittir.

ELİPS KİTAP
Uğur Mumcu'nun Sokağı No: 21/4
GOP / ANKARA
Tel: (312) 447 04 57 Faks: 447 66 35
Yazışma: P.K. 836 Yenişehir/ANKARA
www.elipskitap.com
e posta: elipskitap@elipskitap.com

Sevgili Hocam,
Muhterem Hasan Burkay'a, ellerinden öperek...

TEŞEKKÜR

Önce Büyük Allah'ın yardımlarından dolayı O'na hamt ederim.

Sonra; daha önceki tasavvufi romanlarımda olduğu gibi, bu seferde de bana rehberlik eden; tetkik etmem lazım gelen eserleri tavsiye eden, kitap bittikten sonra okuyup tenkitlerini yapan kıymetli manevi oğlum, tasavvuf uzmanı Dr. Mustafa Tatcı'ya; *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Felsefesi* kitabı için Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu'na ki, roman aşağı yukarı onun bu eseri üzerine kuruldu; *İlm-i Ledün* kitabı için Prof. Dr. Âmiran Kurtkan Bilgiseven Hanımefendiye; *Noktanın Sonsuzluğu* eserinin yazarı Lütfi Filiz Beyefendiye; *Hacı Bayram Veli* kitabı için Dr. Ahsen Turan'a; *Hacı Bayram Veli, Bayramilik, Melamiler ve Melamilik* kitabından dolayı Baki Yaşar Altınok'a ve bana bu kitabı yollayan genç dostum Emrehan Küey'e; bazı şehirler ve hac konularında bilgi aldığım *İslam Ansiklopedisi* yazarlarına; roman bittikten sonra imla tashihlerini yapan ve tenkitlerini bildiren, pek sevgili kızım Melda Doğan'a ve bazı ifadelerini aynen aldığım, *Büyük Türkiye Tarihi* eserinin sahibi Dr. Yılmaz Öztuna Beyefendiye, kalbî teşekkürlerimi sunarım.

"Hacı Bayram Veli, Yaşamı, Soyu, Vakfı" eserini bizlere bırakan Fuat Bayramoğlu Beyefendi'ye, Yüce Hâlik'ten rahmet niyaz ederim.

Bir Menkıbe

1353'lerde, Ankara'nın Solfasol köyünde, yaz aylarında günlerden bir gündü... Oğuz Türklerinin Bayat kolundan Koyunluca Ahmet, kapısının önüne serdiği kilimin üstüne, hem yorgunluk atmak hem de Açça deresine çamaşıra giden karısını beklemek üzere oturdu. Dalgalıydı gönlü sevinçle sıkıntı arasında. Birden karşıda onu gördü; yemenisi sıyrılıp omuzlarına düşmüş, saç baş dağınık koşarak geliyordu. Bir şey olmuş olmalı!...

Ayağa kalktı Koyunluca Ahmet, gönlü artık sıkılmayadurmuştu; birkaç adım attı karısına doğru, "Çamaşırları suya kaptırdı garibim." diye düşündü.

Nazlı, bağırmaya başlamıştı:

— Efendi, efendi neredesin?

Sanki korkudan çıldırmış gibi koşup geldi, kocasının önünde durdu:

— Tarlaya baktım, yoktun!

— Çünkü buradayım, işim erken bitti.

Nazlı kendini, kocasının kollarına attı, başını onun göğsüne dayadı, gözyaşları içinde kırık dökük konuşmaya başladı:

— Seni bulamadım, bulamadım!... Tarlaya baktım, çınaraltına, her yere baktım... Çok korkuyorum, çook... Tut beni... sarıl bana... sıkı sıkı.

— N'oluyor Nazlı'm, ne korkuttu seni, söyle bana.

— Tut beni, sarıl bana...

Koyunluca Ahmet onu sıkı sıkı tutup yürüttü, evin içine soktu, bir yer minderinin üstüne oturttu:

— Dur hele, bi nefeslen önce, yavaş ol... Buradayım işte, artık korkma.

— Sesi, senin sesine de benzer idi.

Koyunluca Ahmet, köşedeki su küpünden, bir maşrapa su alıp Nazlı'ya içirmeye çalıştı. Genç kadının dişleri kilitlenmiş gibiydi, tir tir titriyordu.

— Ne sesi, n'oldu?

— Bilemem... bir erkek sesiydi...

Nazlı zorla da olsa içebildi suyu, gözlerini kaldırıp minnetle kocasına baktı:

— Hele hele otur yanıma, sarıl bana.

Koyunluca Ahmet oturdu, sarıldı karısına, sordu:

— Çamaşır yıkamaya gitmemiş miydin sen?

— Hele dur!

Koyunluca Ahmet öyle sarılmış karısına, sabırla bekledi. Neden sonra Nazlı toparlanmaya başladı, yine kesik kesik konuştu:

— Valla... Vallahi o adamlardan... böyle korkmadım, sopamı aldım elime... Şöyle bir dikildim; üzerime üzerime geliyorlardı... Gülüyorlardı... bizim köyden değillerdi. Tanımadım... Sopama sıkı sıkı sarıldım, tam kaldıracakken, işte o zaman... O zaman...

Koyunluca Ahmet'in kalbi kötü kötü çarpmaya başladı, eğer o adamlar, karıcığına bir zarar vermişlerse... Ocağın hemen orada duran koca bıçağa ilişti gözleri.

— İşte o zaman sesi duydum, sanki karnımın içinden geliyordu.

— Ne sesi?

— Erkek sesi.

— Böyle korktuğuna göre yılan ıslığı falan olmalı, sana erkek sesi gibi gelmiş.

— Yılan olsa böyle korkmazdım, indirirdim kafasına sopamı.

— Ee adamlar?

— İki kişiydiler, sesi işitince yüz geri dönüp atlarına atlayıp kaçtılar.

Koyunluca Ahmet'in kalbi biraz durulur gibi oldu, işte adamlar bir zarar vermeden, veremeden kaçmışlardı...

— Peki ses ne dedi, çığlık falan mıydı?

— Yiğit sesiydi, seninkine benzerdi, bağırdı: "Dokunmayın ona, o bir veli anasıdır."

Nazlı kollarıyla, epey şişmiş karnını sardı:

— Bebeden geliyordu canım... bebeden!

— Sakın oralarda bizim köyden biri uyuyor olmasın, nal seslerine uyanmış, adamların niyetini anlayınca öyle bağırmıştır.

— Kimsecikler yoktu Koyunluca Ahmet, kimsecikler yoktu... Çamaşıra başlamadan, dere kenarına varır varmaz, elbet bakındım her yanıma, bir tavşan bile yoktu.

— Yalnız gitme çamaşıra diyorum sana, sözümü yere düşürüyorsun. Derenin etrafı ıssızdır. Hani Ayşe Kızla onun anası ile beraber gidecektiniz?

— Uğradım onlara, anası hastalanmış, ateşler içinde yanıyordu, Ayşe onu bırakıp gelmek istemedi, sirkeli su yapmış, anasının alnını, kollarını falan ovuyordu. Eh ben de madem niyet ettim gideyim, dedim. Yoksa senin sözünden dışarı çıkmam yiğidim, iyi bilirsin.

Nazlı kalktı, bir maşrapa su daha içti, birden döndü kocasına:

— Koyunluca Ahmet be, şimdi yani hesapça çocuk erkek, hem de veli olacak, öyle mi?

— Bırak Allahını seversen; sen ses falan işitmedin, korkudan belki kendin bağırdın.

— Sesim, erkek sesi gibi mi çıktı?... Ağzımdan çıkanı hiç kulağım duymaz mı?... Hem nerden aklıma gelecek de "veli anası" diyeceğim?...

Koyunluca Ahmet, bu soruya bir cevap veremedi, içini çekti, dedi ki:

— Gidip çamaşırları toplayıp getireyim bari.

Nazlı'nın gözleri korkuyla açıldı:

— Beni yalnız koma, beraber gidelim.

Böylece beraberce gidip Açça deresinin yanına, nal izlerini gördüler. Koyunluca Ahmet etrafına bakınıp durdu, sanki orada uzanmış veya oturan bir adamı arıyordu, sesin sahibini. Fakat çevrede arkasına saklanacak ne bir ağaç ne de çalılık vardı. Dere, çamaşırların birkaçını sürükleyip götürmüştü, kalanları toplayıp koca bir çıkın yaptılar. Koyunluca Ahmet sırtına vurdu çıkını. Belki de köyden birileri görüp yine alay edeceklerdi onunla, karısının taşıması lazım gelen şeyi, kendi taşıdığı için. Elin kızını şımarttığı için! Ama ne derlerse desinler daha yarım saat önce korkudan titreyen, kendisine sığınan kadıncağıza, şimdi bu çıkını yükleyemezdi o. Ağır ağır yürürlerken, "Veli anası, ha!" diye düşünüyordu ve aynı zamanda kendisinin de bir "Veli babası" olduğunu aklına getirmeden, içi karısına karşı saygıyla doldu...

1

Bizans'ın başı, hâkimiyeti altında bulunan Balkan Devletleri ile fena hâlde dertteydi. İmparator İonnes Kantakuzinos, Osmanlı'dan medet umabileceğini düşünüyordu. Sultan Orhan Gazi'yi, görüşmek üzere İstanbul'a davet etti. Üsküdar'da buluştular. Maksat, birtakım ortak tedbirleri görüşmekti. Yıl, 1347 idi, Bizans Osmanlı'dan açık açık yardım istedi. Orhan Gazi kabul etti çünkü kuvvetli bir Slav devletinin Balkanlar'da bulunması, o taraflara açılmak isteyen Türk politikasına da uygun değildi.

Böylece Sultan Orhan Gazi'nin büyük oğlu, veliaht şehzade Süleyman Paşa'nın komutasında on bin Türk askeri, Rumeli'ne geçip Bizans için, Slavlarla çarpıştı ve zafer kazandı... İki yıllık bir sükûnetten sonra yeni bir ayaklanma dolayısıyla Süleyman Paşa bu kez yirmi bin askerle Rumeli'ne geçip, Bizans düşmanlarını perişan etti. Sonraki durak Selanik oldu. Süleyman Paşa Sırpların eline düşmek üzere olan şehri, muhasaradan kurtarıp Bizans imparatorunun oğlu Prens Mattheos Kantakuzinos'a teslim etti.

1352 sonlarında veliaht Şehzade Süleyman Paşa, İstanbul'a yürümeye hazırlanan müttefik Sırp-Bulgar ordusunu Dimetoka Meydan Muharebesi'nde yendi ve dağıttı. Fevkalade minnettar kalan Bizans İmparatoru, Gelibolu Yarımadası'nda, Çanakkale Boğazı'nın Avrupa kıyısı üzerinde küçük Çimpe Kalesi'ni, Avrupa'ya geçerken

kolaylık olsun diye Süleyman Paşa'ya hediye etti. Böylece Osmanlı, Avrupa kıtasında resmen ilk toprağı kazanmış oldu. Bu geçiş, Batı Anadolu Türk Beyliklerinin Rumeli'ne 1263'ten beri on yedinci geçişleriydi. Yıl, 1353'tü.

* * *

1353 yılının sonbaharında, Koyunluca Ahmet'le karısı Nazlı'nın ilk erkek çocukları doğdu, ismini Numan koydular, Ahmet'in yaşlı babası öyle istemişti. Yaramaz bir çocuktu, çok ağlıyordu, Koyunluca Ahmet'in uykusu ağır olduğu için, geceleri hiç uyanmıyordu ama Nazlı'nın hâli bitikti, gece gündüz bebek kucağında odayı dört dönüyor, ninniler söylüyor, bazen kızıp bağırıyor, sonra kendisine âdeta akıllı akıllı bakan Numan'dan özürler diliyordu. Gelen giden kadınlar, pek çok şey tavsiye ettiler ama hiçbirisi kâr etmedi. Nazlı'nın sesi güzeldi, ninnileri kesip türküler söylemeye başladı, o da olmayınca bildiği birkaç ilahiye geçti, hayrettir ki ilahilerin az biraz faydası dokundu, bebek nispeten sakinleşiyordu, lakin birdenbire öyle bir avaz avaz bağırmaya başlıyordu ki, Nazlı korkuveriyor, yüreği ağzına geliyordu.

Kadınlar, köyün ereni İzzettin Hoca'ya okutmasını tavsiye ediyorlardı. Gerçi Koyunluca Ahmet, beş vakit namazını kılar, orucunu tutardı ama böyle okumaymış falan filan hiç inanmazdı. Nihayet çocuğun ayı doldu, kırkına az kaldı, kadınlar; "Kırkı geçsin düzelir." diyorlardı, Nazlı bütün umudunu kırkına bağlamıştı artık.

Kırkını doldurduğu gündü, öğle namazından sonra kapı çalındı, Koyunluca Ahmet, açtı kapıyı; önce Meczup Ali'yi gördü, yine öyle uzun saçları darmadağın, üst baş perişan ama göğsünde bayram ve kandil günleri taktığı, sicimle asılmış teneke nişanı vardı. Sonra arkasındakileri fark etti; köyün Ahi ereni İzzettin Baba ve tanımadığı iki hoca efendi daha.

Meczup Ali, her zamanki gibi yüksek sesle:

— Hoş geldi, sefalar getirdi; kırkı doldu tamamlandı, dedi.

Koyunluca Ahmet'in biraz şaşkın, biraz huzursuz yüzüne bakan İzzettin Baba, konuşma gereğini duydu:

— İşittik ki, oğlun olmuş, bugün kırkı dolmuş bile. Yanındakileri işaret etti: Misafirlerimle oturuyorduk, Ali Efendi gelip haber verdi, biz de hep beraber gidip bebeği hayırlıyalım, dedik.

Şaşkınlığı hâlâ devam eden Koyunluca Ahmet, gülümsedi:

— Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, buyurun buyurun, dedi. İçeri çekilip onlara yol verdi ve hemen yan odanın kapısını açıp, şöyle geçin, diye ilave etti.

Kapıyı misafirlerin arkasından kapayan Koyunluca Ahmet, bir yandan tek koluyla kucağındaki çocuğu zıplatmaya çalışan, bir yandan da çorba karıştıran karısına:

— Oğlanı hayırlamaya gelmişler, ezdiğin şerbetten getiriver, dedi.

— İzzettin Baba'nın sesine benzettim, n'olur Numan'a bir okusun, diye karşılık verdi Nazlı.

Koyunluca Ahmet, kızıverdi:

— Canım evimize misafir gelmiş, bir de çocuğa oku mu diyeyim, hem bilirsin ben inanmam öyle şeylere, zaten beş dakika oturup giderler, sen şerbetleri getir, dedi. Numan'ı alıp karısının kucağından, içeri geçti.

Nazlı, "Şu çocuk, başıma olmadık işler açıyor." diye düşündü. "Kim görüp işitmiş er kişilerin bebek hayırlamaya gittiklerini. Şimdi durmaz zaten onların yanında da, bağırmaya başlar." Çorba tenceresini ocaktan indirdi. Allahtan ki doğurmadan önce, hanım konuklar gelir diye, bahçedeki son vişneleri toplayıp ezmiş, sularını çıkarmış, üzerlerine bal ilave edip bir küpe doldurmuştu.

İçeriki odada, önce Meczup Ali fırlayıp aldı kundağı Ahmet'in elinden, onu dikkatle tutup büyük bir saygıyla İzzettin Efendi'ye uzattı.

İzzettin Baba, besmeleyle aldı çocuğu:

— Pek de güzelmiş, koca koca gözleri ne de dikkatli bakıyor, maşallah!... Cenabıhak Hazretleri, ailesine, vatanına, milletine hayırlı kılsın, amin, deyip gözlerini kapattı.

Euzü'den sonra Fatiha okuyup Yasin'e geçti. Numan bebek böylece üstüne dualar okunarak dört kucak değiştirdi. En sonda Meczup Ali Ayetel Kürsî ile devam etmişti. Numan bebekten çıt çıkmıyordu, son derece sakindi. Bütün bu zaman zarfında, Koyunluca Ahmet, Nazlı'nın kapıdan uzattığı şerbetleri almış, ikram edememiş, kucağında tepsiyle öyle oturuyor, aklından sesin söylediği, "O bir veli anası" sözü geçiyordu. Eh şu kadar hocanın bebeğin ayağına gelip hayırlamalarında, dualar okumalarında da vardı bir hikmet, Nazlı hamileyken kaç kere; "Olur olmaz zamanlarda içimden Allah, demek geliyor, sanki ben söylemiyorum da, bebe söyletiyor gibi." dememiş miydi. Veli olacak bu çocuk, ötesini bilmem!...

Dualar bitince, misafirlere şerbetlerini ikram eden Koyunluca Ahmet, bebeği Ali'nin kucağından aldı, adamcık alınmasın diye de:

— Sen şerbetini rahat rahat iç Ali Efendi, dedi.

Aslında, Ali Efendi demezdi ona, o da herkes gibi arkasından da, yüzünden de "Meczup Ali" der, geçerdi. Bugün, İzzettin Baba'yı taklit etti, hoşuna da gitti öyle söylemek.

İzzettin Efendi sordu:

— Pek sevdim oğlunu, ismini Numan koymuşsunuz galiba?

— Evet rahmetli dedemin adını koyduk; Numan, babam öyle istedi de.

Âdet, "İsmiyle büyüsün." demekti; fakat öyle söylemedi İzzettin Baba, dedi ki:

— Şöyle dört beş yaşına gelsin, Allah ömür verirse, ben okutacağım Numan'ı, içimden geldi, kim bilir belki bir âlim olur.

Koyunluca Ahmet boş bulunup:

— O bir veli olacak, dedi.

Sonra utanıp gülümsemeye çalıştı. Odadaki herkes:

— Hayırlı olsun, dedi.

Koyunluca Ahmet gülümsemeye devam etti.

Konuklan uğurlarken, arkadan çıkan Meczup Ali, Koyunluca Ahmet'e:

— Bana bak, dedi, o kadar da sırıtma, oğlun âlim olmuş, ermiş olmuş sana ne! Bırak o yüzündeki budala sırıtmayı. –Parmağını kaldırıp yukarı, göğü gösterdi– Unutma, orada her koyun kendi bacağından asılır. Çocuk Allah'ın emanetidir o kadar. Bu emanete gözün gibi bak, yeter de artar sana.

Koyunluca Ahmet'in tebessümü o anda silindi, ses çıkarmadı, yalnız başını "olur" anlamında salladı. İçinden "Acaba hiç 'Efendi' demeseydim, daha mı iyi olurdu?" diye geçti, tekrar gülümsedi.

2

Hocaların okumasından sonra Numan'a, bir sükûnet hâkim olmuştu, sanki o yaramaz bebek gitmiş, yerine bir başka bebek gelmişti; bu hâle biraz şaşıran fakat pek çok sevinen Nazlı, ikide bir kocasına takılırdı:

— Bak gördün mü duaların gücünü, nasıl uslu etti oğlumuzu!

— Çok da övünme, kırkından sonra düzelir demişlerdi kadınlar.

— Demek birkaç kadının dediği oluyor da, dua gücü olmuyor, ha! Aşk olsun sana Efendi, bu kadar mı inançsızsın!

— Tövbe de kız, bendeki iman sendekinden fazladır, sen namazlarını kaçırırsın ama ben kaçırmam, oruç tutarken dayanıklıyımdır, senin gibi vızırdamam, ayılıp bayılmam.

— O zaman dua gücüne de inan.

— İnanırım da, kendi küçücük meselelerimiz için duaların kullanılmasına karşıyım.

— Canım Allah'tan başka kimimiz var, pek tabii her bir işimizde O'na müracaat edeceğiz.

Nihayet Koyunluca Ahmet pes eder:

— Peki sen haklısın, derdi.

Ve içinden düşünürdü: "Ne zaman bir tartışmaya başlasak, hep şu küçük kadın kazanır, niçin ben kazanmıyorum, onun kadar aklım yok mu benim?" Bu soru tatsızdı, üzerinde durmak istemezdi Koyunluca Ahmet, lakin şeytan mıdır, kimdir, içinden ta içinden bir kalın ses: "Neden sana Koyunluca Ahmet derler, koyunların olduğundan dolayı mı, çocukken seni biraz koyun akıllı, yavaş bulmazlar mıydı, ondan taktılar bu ismi sana." İşte bu sese çok kızardı Ahmet, "Her ne kadar törelerimiz kadınla erkeği eşit kılsa da, erkeğin bir farkı olmalı canım, erkek dediğin karı kısmından daha akıllı olur elbet." der, hırsını karısından alırdı:

— Ne öyle durmuş benle laf yanştırıyorsun, git işinin başına, bırak beni, düşüneceğim.

— Ne düşüneceksin Efendi?

— Elinin körünü!

Sesi artık fazla sert çıkmıştır Koyunluca Ahmet'in, Nazlı çekinir, onu yalnız bırakır, gider bir işin ucundan tutar ama, "Ne düşünüyor acaba?" diye merak etmeden de duramazdı.

* * *

Böyle böyle günler, ayları kovalıyor; aylar, yılları tamam ediyordu. Numan kelimelerle pek az konuştu, hemen sonra cümleler kurmaya başladı. Üç yaşında bülbül gibi konuşuyor, uzun uzun cümleler kurabiliyordu, babası onu bazen iş ertesi köylülerin toplandığı ulu çınarın altına götürüyordu; oğlanın bu kadar güzel konuşması, çevredekilerin dikkatini çekiyor, hemen herkes bir "Maşallah" diyordu. Genellikle hep çınarın altında oturan, yatan, bazen günlerce toptan namaz kılan, bazen geveze olan, bazen hep susan Meczup Ali, Koyunluca Ahmet'i; "Bu çocuk çok akıllı, artık derslerine başlaması lazım." diye uyarıyordu. O kadar çok söyledi ki, bir gün Koyunluca Ahmet, Numan'ın elinden tuttuğu gibi İzzettin Baba'ya götürdü:

— Hocam sen deyiver, Ali Efendi başıma takaza edip durur, ille derse başlatacakmışsın bu çocuğu, ben de aldım geldim sana, sen deyiver, daha üç yaşında. Başlar mı ki?...

İzzettin Baba, biraz konuştu Numan'la:

— Kaç yaşındasın bakayım sen Numan?

— Şimdi üç yaşındayım, gelecek yıl dört olacağım, annem öyle söyledi.

— Büyümek hoşuna gidiyor mu?

— Tabii, büyüyünce ben de babam gibi tarlada çalışacağım, belki de koyunları güderim Çoban Rıza gibi.

— Peki namaz da kılacak mısın?...

— Zaten kılıyorum, annemin yanında evde, babamın yanında camide. Ama annem "Bu çocuk namazı." diyor, büyüyünce duaları öğretecek bana.

— Ali Efendi'nin hakkı varmış, bana da Numan'ın ne kadar güzel konuştuğunu anlata anlata bitirememişti. Maşallah, çok aklı başında, büyük adam gibi, lakin derslere başlamayalım, ne olursa olsun günah bu kadar küçük çocuğa yüklenmek, hele bir beşe erişsin bakalım... Oyun oynasın yârenleri ile, azıcık bırakın sokağa.

— Bırakıyoruz da, dedi Koyunluca Ahmet, pek oynamıyor yârenleri ile, benimle çınaraltına gelmek daha hoşuna gidiyor.

İzzettin Efendi:

— İleri bir çocuk bu, kendi yaşdaşlarından büyük kalıyor anlaşılan. Yine de sen oynamasını teşvik et, anası bezden mezden bir top yapsın buna, icabında sen oyna onunla, icabında anası. Bir de söyle Nazlı kızıma, çocuğa İhlas suresini öğretsin. Namaz kılarken sizin yanınızda, onu okusun bakalım. Seyredip görelim, Allah ne gösterecek, ha abdest almayı da öğretin, dedi.

Ertesi gün çınaraltında, Koyunluca Ahmet, Meczup Ali'ye zafer kazanmış bir komutan edasıyla:

— Başımı şişirdin be Meczup, dedi, ille çocuğu hocaya götür götür diye, bak dün akşam gittik, beş yaşına kadar beklememizi söyledi: "Günah bu kadar çocuğa yüklenmek." dedi İzzettin Baba. Karışma artık sen benim işlerime.

— N'olmuş yani babasıysan be Koyunluca, senin aklın ermez bu işlere, ben bilirim çünkü onu kırkında hayırlayan bendim.

— Üç hoca hayırladı benim oğlumu!

— Yaa, o üç hocayı kim getirdi? Kim getirdi, kim getirdi, kim getirdi?...

"Kim getirdi?" diyerek oynamaya başladı Meczup Ali, arada sırada birine inat böyle oynadıktan sonra, bir ağlama krizi başlardı, uzun sürerdi. Koyunluca Ahmet, ağlayanlara dayanamazdı; Meczup Ali'nin iki omzundan tutup sıkıca, onu durdurdu:

— Sen getirdin Ali Efendi, sen getirdin Ali Efendi, diye birkaç kez tekrar ettikten sonra, oradan uzaklaştı.

Meczup Ali'nin âdetiydi, sabah ezanı daha başlarken, köyün bütün evlerini bir bir dolaşır, elindeki sopayla güm güm kapıları vurur; "Müslümanlar haydin namaza!" diye bağırırdı. Bu işten tedirgin olanlar vardı elbet ama kimse, sanki sabah namazı kılmayacakmış gibi görünmek istemez, bu sebepten Meczup Ali'ye bir şey söyleyemez, bazıları ise, ona dua ederlerdi: "Şu Meczup olmasa uyanamayacağız, Allah ondan razı olsun."

Numan dört yaşlarında, ille de Meczup Ali ile dolaşıp köylüyü namaza kaldırmaya heveslendi, kapıların öyle güm güm vuruluşu da hoşuna gidiyordu. Annesi de babası da itiraz etti önce, annesi: "Haydi yaz günleri neyse. Bunun kışı da var, yağmuru, karı var..." diyordu. Babası da; "Köylü zaten içten içe kızıyor bu işe, bu gürültüde, güzelim ezanı işitemiyoruz, diyorlar, ne öyle kıyamet olmuş gibi kapı vuruluyor, diyorlar, diyorlar işte, eh benim de hoşuma gitmiyor, uykudan nasıl fırladığımı bilemiyorum çünkü, kötü oluyorum, bir de çocuğumu onun yanına katamam. Hem nasıl güvenirim de çocuk emanet ederim ki elin meczubuna!" dedi. Bu sözlerin hiçbirine aldırmadı Numan, ille de istiyordu, inatçıydı, kafasına koyduğu şeyi mutlak yapmak isterdi. Bir zaman öyle gitti. Derken Numan en etkili silaha başvurdu; babasının karşısında ağlamaya başladı; edepsizlenmiyor, bağırıp

çağırmıyor; ancak yavaş yavaş, içini çekerek sessizce ağlıyor, iri iri gözyaşları yanaklarına yuvarlanıyor, çenesinden aşağıya, yere düşüyordu. Koyunluca Ahmet pek üzüldü çocuğun ağlamasına, onu kucağına aldı, saçlarını okşadı usul usul, göğsüne bastırdı:

— Sen istiyorsun, bakalım o seni ister mi? diye sordu.

Çocuğun cevabı kısa ve kesindi:

— Ali amca beni sever.

— Nereden biliyorsun? dedi annesi.

Bu sefer cevap daha da kısa ve aynı kesinlikteydi:

— Ben bilirim.

— Tövbe estağfurullah, tövbe estağfurullah! –Çocuğu kucağından indirdi Koyunluca Ahmet, şimdi de kızmıştı– Bana bak, dedi, belki bir şeyler bilirsin ama bunu bilemezsin işte.

— Gidip soralım mı? diye cevap verdi Numan, yine sessizce hıçkırdı, gözyaşları yanaklarına yuvarlandı.

— Gidip sorun bari, dedi Nazlı. Bakalım almak ister mi yanına?

— Karı var, yağmuru var diyordun...

— Canım sıkı giydiririz.

— Peki gidip soralım bari, dedi Koyunluca Ahmet, çocuğun yanaklarını avuçlarıyla silip kuruttu, elini tuttu, haydi çıkalım.

Onlar gittikten sonra Nazlı; "Kayınbabamın dediği gibi; biz bu çocuğu çok şımartıyoruz." diye düşündü. "Ne isterse yaptırıyor bize, dayanamıyoruz ağlamasına, üzülmesine dayanamıyoruz. Böyle olmayacak, bir kardeş gelmeli buna, o zaman biz tek çocukla mal bulmuş Mağribî gibi olmayız, sevgimiz dengelenir, öbürü ile meşgul olurken bu da haddini bilip böyle şımarmaz. Ay ne isterse yaptırıyor bize vallahi, yetti gayri."

Öte yanda çınarın altında buldular Meczup Ali'yi, sırtını ulu ağaca dayamış, gözlerini kapamış, dalmıştı. Koyunluca Ahmet, bir iki öksürdü, öbürü tınmadı. Numan

dayanamadı usul usul seslendi ona:

— Ali amca... Ali amca.

O zaman gözlerini açtı Meczup Ali, Ahmet'e bağırdı:

— Yahu öksüreceğine, çocuk da yanımda, desene be adam!... Çocuğa döndü, tatlı tatlı: Ne var akıllı oğlum? diye sordu.

Kendisine bağırdığı için kızan Koyunluca Ahmet, bir şey anlatmamaya karar vermişti ama Numan konuşmaya başladı:

— Ali amca, sen sabahları, namaza uyandırıyorsun ya insanları, ben de seninle birlikte yürümek istiyorum, kapıları çalmak istiyorum.

— Nerede kaldın be akıllı oğlum, kaç zamandır seni beklerim, şu oğlan çıksa gelse de benimle bir bir evleri gezse diye.

Numan onun boynuna atıldı:

— Sen çok yaşa! diye bağırdı.

Koyunluca Ahmet fena bozulmuştu, tekliflerini Meczup Ali'nin reddedeceğine dair bir umut vardı içinde. "Ben seninle gezemem." diye şöyle hafiften azarlasaydı çocuğu babasının içi rahat edecekti, amma velakin, azarlamadığı gibi, çok da iyi karşılamıştı, sanki beklermiş gibi. Birden aklına geldi; köyün içinde: "Aman Meczup Ali'yi kızdırmayın, bir beddua ederse, yanarsınız ki yanmalara benzemez." derlerdi, "Duasını alın, makbuldür." derlerdi. "Acaba," diye düşündü Koyunluca Ahmet, "bu adam, çocuk yanıma gelsin diye mi istedi, onun gönül arzusu muydu bu, onun için mi ağladı Numan?" Bir çekingenlik geldi içine, hemen ayrılmak istedi ondan.

— Haydi anlaştığınıza göre, biz gidelim artık, dedi.

— Sabahları serin olur, iyi giydirin oğlumu, dedi Meczup Ali, yine ağaca yaslandı, gözlerini kapattı.

Yolda giderlerken içi rahat değildi Koyunluca Ahmet'in, acaba gerçekten adam mı istemişti Numan'ı, yoksa istediğini yaptıran Numan değil de, Meczup Ali miydi, ta kırk günlükken almamış mıydı onu kanatlarının altına? Hiçbir

çocuğa göstermediği ilgiyi Numan'a gösteriyordu, mamafih öbür çocuklar, "amca" demek nerede, alaya alırlardı onu, beşi altısı toplanıp el çırparak arkasından gider, "Meczup Ali, deli Ali" diye bağırırlardı, ta ki köyden biri geçip de çocukları durduruncaya... Oysa Numan, yırtık pırtık kirli elbiseli adamın boynuna sarılmıştı bugün. Çocuk yanında sessiz sessiz yürüyordu, "Ben bilirim demedim miydi sana baba!" demediği için memnundu Koyunluca Ahmet, az buçuk minnet mi duyuyordu oğluna ne!...

Evde olayı dinleyen Nazlı:

— Bu adam yalnız sevmiyor çocuğu, ona saygı da duyuyor sanki, dedi. Sonra çocuğa dönüp; "Bir kardeşin olsun ister misin Numan?" diye sordu.

Numan kısa bir süre düşündü sonra gülümsedi:

— Olabilir, dedi.

— Olacak, dedi annesi.

Koyunluca Ahmet, ağzı açık bakakaldı karısına, sonra sordu:

— Sahi mi?

— Sen hiç benim yalan söylediğimi duydun mu, a Efendi, olacak tabi de, artık ne zaman olursa, Allah'tan dileğim budur, hem de oğlan isterim.

— Ben de oğlan isterim, dedi Numan.

Annesi onun zıddına basmak istedi:

— Kim bilir belki de kız olur, neyse oğlan da olsa, kız da olsa her ikisini de çok severiz biz babanla. Çok çok severiz.

Numan'ı şimdiden kıskandırmak istiyordu Nazlı, oysa çocuk:

— Ben de çok çok severim, dedi.

Bu cevap karşısında Nazlı, budalaca davranıp çocuğu kıskandırmak istemesinden utandı, kendinden utandı, gözleri doldu. Oğluna sarılıp onu öptü:

— Sen bir tanesin, dedi, ama çocuk doğurmaktan da vazgeçmedi.

* * *

Sultan Orhan Gazi, Rumeli'ni fethetmek için, hâkimiyeti altındaki Türk nüfusunu daha da çoğaltmak istiyordu. Anadolu'daki kardeş beylerle çatışmaksızın, Ankara taraflarına doğru genişlemek, oralardaki Türk unsurlardan faydalanmak mümkündü. Ankara, Ahilerin elindeydi, tarikatın şeyhi, aynı zamanda şehrin siyasi lideriydi. 1354'te Süleyman Paşa; Ankara, Bolu ve çevrelerini Osmanlı topraklarına kattı. Böylece Osmanlılar Sakarya ile Kızılırmak arasındaki topraklara hâkim oldular.

Osmanlı Devleti, Karasi Devleti'ni de ilhak edince, bir küçük donanmaya da sahip olmuştu. Karasioğulları'nın bir savaş filosu ve deneyimli denizcileri vardı. Süleyman Paşa filoyu geliştirdi. Bandırma'nın karşısında Aydıncık iskelesini donanmaya üs yaptı ve Çanakkale Boğazı'nı bu donanmayla geçerek 2 Mart 1354'te Gelibolu Kalesi'ni fethetti. Ki Gelibolu, Marmara denizi tarafında, Avrupa kıtası üzerinde önemli bir deniz üssü idi.

1357 yılında Veliaht Şehzade Süleyman Paşa, atının ayağı sürçüp tökezleyip düşünce, başını taşa vurarak vefat etti. Ölünceye kadar üç buçuk yıl içinde, kuzeyde Lüleburgaz ve Çorlu'ya hâkim olunmuş, batıda Meriç ırmağına dayanmışlardı. Böylece Bizans, batıdan da kıskaca alınmış oldu.

* * *

Numan, beş yaşını doldurmaya bir iki ay kala, İzzettin Baba'dan derse başladı. Erken başlaması biraz da mecburiyetten oldu çünkü bir erkek kardeşi doğmuştu. Nazlı, "Şurada iki ay kaldı beşine, bir iki saat derse giderse, ben de küçükle meşgul olacak vakti daha çok bulurum, n'olur efendi, git konuş İzzettin Baba ile." demişti. İzzettin Baba kabul etti, Numan onun önüne diz çöküp elifbadan başladı.

Numan o yaşlarda bir de arkadaş edindi, bu Hasan Ağaların oğlu Recep'ti, kendinden birkaç yaş büyüktü. Koyunluca Ahmetlerin evinin biraz ötesinde oturuyorlardı; oyunlarına hiç katılmayan, bazen onları ciddi ciddi

uzaktan gözleyen Numan, Recep'in ilgisini çekmişti; birkaç kez onu oyunlarına davet etti ama hep aynı cevabı aldı: "Siz hayvanlara eziyet ediyorsunuz, değneklerinizle kılıç oyunları oynuyorsunuz, ben sevmem öyle şeyler."

Hep aynı cevabı vermişti Recep: "Ee ne oynayalım öyleyse, sen bir oyun söyle onu oynayalım.", "Ben oyun bilmem ki!", "Öyleyse bize uy.", "Uymam!", "Sen de inatçısın, benim gibi," demişti Recep. "işte ben de inat ediyorum seninle arkadaş olacağım!", "Ben sana seninle arkadaş olmam demedim ki, o oyunlara katılmam dedim." "O hâlde arkadaş olalım.", "Olalım." dedi Numan ama nasıl arkadaş olunacağını bilmiyordu. "Arkadaşlık nasıl olur?", "Bilmem, galiba beraberce bir şeyler yapmaktır arkadaşlık, bak örneğin baban, çınaraltına gitmiyor mu bazı akşamüstleri, bazı yaz geceleri?", "Gidiyor.", "İşte arkadaşları ile buluşmaya gidiyor, beraber oturup konuşuyorlar, biz de öyle yapalım.", "Yapalım ama ben derse de gidiyorum İzzettin Baba'ya.", "Derse mi gidiyorsun, bak ben senden büyüğüm bu yıl başladım derse, hem de herkese Kur'an öğreten Yusuf Hoca'dan. Yusuf Hoca çocuklara ders verir, İzzettin Baba değil, hem daha küçüksün, ne dersi?", "Küçük değilim." diye direndi Numan ama niçin İzzettin Baba da, Yusuf Hoca değil bilemedi. "Neyse." dedi Recep. "Derste birbirimize yardım da ederiz, olur mu?" Numan küçük ya, Recep ona yardım edeceğini zannediyordu. Bir süre sonra, Numan'ın hiç yardım istemediğini fark edip şaşırdı, kendine göre sınava çekti arkadaşını ve hayretle gördü ki, Numan ondan ileri; arkadaşına hafif bir kıskançlık ve ciddi saygı duydu.

* * *

Bebek de ağabeyi gibi sağlıklı doğmuştu, ismini, Nazlı'nın babasının adını, Safiyüddin koydular, vakit geçtikçe çocuğu Safi diye çağırmaya başlayacaklardı. Safi'yi eve kadar gelip hayırlayan hocalar olmadı. Meczup Ali bile bu bebekle ilgilenmemişti pek, Numan ona bebeği anlattıkça, başını sallayıp geçiyordu.

Ertesi yıl, Koyunluca Ahmet'in babası vefat etti, karısını seneler önce kaybetmiş, oğlunun evinde yaşamayı

reddetmiş, kendi evinde daha çok ibadetle meşgul olan, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmayan, kimseye dair dedikodu, gıybet yapmayan, münzevi bir ihtiyardı. Numan ilk defa bir ölüm olayı ile karşılaşmıştı. Dedesi ile çok fazla ahbap olmadıkları hâlde, onun kara toprağa gömülmesi, öyle bırakılması, küçük yüreğini dehşetle karışık bir acıma duygusuyla doldurmuştu. İnsanlar sanki niçin ölüyorlardı?... Annesi dedi ki: "Yeni doğanlara yer açılsın diye." O hâlde kimse doğmamalıydı!... Nazlı gülümsedi:

— İnsanların çocukları olmazsa ne kadar üzülürler, bilir misin, bak sen doğdun, sonra Safi geldi, biz babanla ne kadar mutlu olduk. Deden çok ihtiyarlamıştı zaten, hep ibadet yaptığı için de, Allah onu mutlaka cennetine koyar, cennet çok güzel bir yerdir, orada mutlu olacak. Sana düşen böyle korkup üzülmek değil, mezarının başına gidip yahut gece yatağında ona dualar okumak. O seni görür, bak torunum bana dua okuyor diye sevinir Numan'cığım, senin de için ferahlar. Öyle yap, hadi istersen bugün beraber gidelim ona, gelinim de dua ediyor, diye sevinsin.

Annesinin konuşmaları makul geliyordu ona ama içindeki acı geçmek bilmiyordu. İzzettin Baba ile konuşmayı denedi, o dedi ki:

— İhtiyarlann hatta bazen gençlerin ölmesi Allah'ın düzeninin bir parçasıdır, bak bir insan demek, hem bir beden hem bir ruh demektir. Beden, ruhun her tarafı kapalı elbisesidir, onun için biz bedenleri görür, ruhları göremeyiz, yani ruh bedenin içinde gizlidir. Ruh nedir biliyor musun?

— Hayır.

— Allah'ın, bize kendi nefesinden üflediğidir, o Allah'a aittir ve bedene canlılık verir... O emrettiği zaman ruh bedeni terk eder uçar gider, böylece bedenin canlılığı kalmaz. Cansız beden, hiçbir işe yaramaz, çürür, kokar. Bu yüzden mezara konup üzeri toprakla kapatılır. Ölmek budur işte.

— Ruh ne olur?

— O, ahiret dediğimiz yere gider, ahirete öbür dünya da diyebiliriz.

Numan:

— Dedem cennete gitti, cennet çok güzel bir yerdir, dedi.

İzzettin Efendi; berzahtı, kıyametti gibi şeylerle çocuğun kafasını büsbütün karıştırmak istemedi.

— Evet deden cennete gitmiştir; çünkü çok iyi bir insandı, kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirirdi, nafile ibadetler de yapardı.

— Peki kötü insanlar, kulluk görevlerini de yapmayan insanlar nereye gider?

— Onlara, ceza verilir. Ahiretin cehennem dediğimiz yerine giderler, orası güzel bir yer değildir.

— Kötü insanların ruhları yoktur, değil mi?

— Onu da nereden çıkardın, tabi ki vardır ruhları.

— Ama ruh Allah'a aittir, dediniz, öyleyse niçin kötü adamın içinde bulunsun; Allah, Rahman değil midir?

— Evet Allah Rahmandır, koruyan, esirgeyendir, merhameti sonsuzdur, işte bu yüzden kötü adamın içinde de vardır ruh. Çünkü O, Büyük Allah, iyi kötü ayırmadan herkese verir, almadan verir. Yani rahmeti, herkesin ve her şeyin üzerinedir. Düşün, aklına ne gelirse, bize Allah tarafından verilmiştir, şu mavi gök, altındaki güzelim dünya, ağaçlar, çiçekler, kuşlar, aklına ne gelirse işte, tümü iyi ve kötü insanın hizmetindedir. Dikkat edersen verdiği şeyler hep güzeldir, bunun için doğayı düşünmek yeterli, doğada hiç çirkin bir şey gördün mü?

— Hayır, beni üşüten bu yüzden sevmediğim kar bile güzel.

— Evet doğadaki her şey hem güzeldir hem faydalı, işte bütün bunlar hem iyi hem kötü insanlar için vardır. Ayrıca her insanın içinde kötülük de, iyilik de bulunur ancak biri ağır basar, buna göre insan iyi ve kötü diye anılır. Bizlere düşen; kötü taraflarımızı törpüleyip iyi taraflarımızın

ağır basmasını sağlamaktır. Yani iyi insan olabilmek için çalışmamız lazım, çaba göstermemiz lazım.

— İnsan hemen, iyiyi kötüyü nasıl ayırt edebilir?

— İşte bunun için Allah bize akıl vermiştir, seçip ayıralım diye. Ayrıca insanlar bu dünyada yaşamaya başladıklarından beri her kavme ve millete peygamber yollamıştır, 124 bin peygamber gelmiştir, kitaplar indirmiştir, peygamberler ve kitaplar iyiyi kötüyü bize göstermişlerdir. Aradaki seçimi ise insan aklı yapar.

— Ben iyi olmak istiyorum.

— Mademki istiyorsun, bunun için çalışırsın yani nefsinin kötü huylarını yok etmeye çalışırsın ve iyi olursun.

— Sonra ruhum cennete gider, cenneti istiyorum çünkü. Cennet bu dünyadan bile güzel midir?

— Kur'an cennetin bu dünyadan güzel olduğunu söyler, okudukça, göreceksin.

— Evet okudukça mânâlarını anlatmanızı seviyorum, annem babam Kur'an okuyorlar ama okuduklarının anlamlarını bilmiyorlar.

— Biraz biliyorlardır.

— Annem dedeme Yasin okurken, babam da dinlerken sordum Yasin'in anlamını, bilmediklerini yalnız ölülerin ardından okunduğunu söylediler.

— Evet genellikle öyle yapılır; ancak Kitap ölüler için değil, diriler için inmiştir, okuyup anlamamız için inmiştir çünkü demin de söyledim unutma, Kitap bu dünyaya inmiştir, o yol gösterici bir öğüt "Kitap"ıdır; iyiyi kötüyü, güzeli, çirkini, faydalıyı faydasızı öğrenebilelim ve ayırt edebilelim diye.

Numan yedi yaşındayken hafız oldu. İzzettin Baba'nın, bu, çok akıllı çocuğa artık Arapça öğretmesi lazımdı ki, Kur'an'ın mânâsını etraflıca anlayabilsin. Ve yavaş yavaş bilgilenip olgunlaştıkça, ayetlerin ardındaki, satır aralarındaki anlamları keşfedebilsin, yani ledünnî ilme erme yolunda olsun. İzzettin Efendi, bu çocuğun yaradılışındaki sırrı keşfedebildiğini sanıyordu, o, bir veli olarak doğmuştu,

tıpkı Hacı Bektaş-ı Veli gibi; mamafih onu, Meczup Ali uyarmıştı. Meczup Ali, uzun bir vecd hâlinden, sarhoşluk süresinden geçtikten sonra, bir gece yarısı onu ziyarete gelmiş: "Bu köyde yann doğacak erkek çocuk, veli olarak doğmuş olacak hocam, nasıl bildiğimi sorma, çünkü bu işin nasılını ben de bilmiyorum, lakin bilgi doğrudur; çünkü bana bildirildi, çocuğa göz kulak olmam emredildi." demişti. Sabah namazına kadar iki adam uzun bir sohbete dalmışlar, bol bol Hacı Bektaş-ı Veli'yi anmışlar, eğer ertesi gün köyde hakikaten bir erkek çocuk dünyaya gelirse, kimseye belli etmeden ve de ana babası dahil kimseyi ürkütmeden, çocuğu nasıl terbiye edip yetiştireceklerini konuşmuşlardı.

— Ben hocam bilirsiniz, adım üzerimde meczubum. Gider, olmadık olaylara dolanır gelirim, aklım başıma çok az mı gelir yahut hiç mi gelmez bilemem. Lakin işte bir şekilde bana emanet edildi bu çocuk, ben de eğitim öğretim işini sana veriyorum.

— Aah oğlum bende bir veliyi okutacak ilim nerede, ne kadar noksanlı bir insanım, böyle yüksek bir çocuğa ben ne yapabilirim?

— Alçak gönüllülük söylediklerin, hepsi, alçak gönüllülük! Cümlesini geç bir kalem, bırak şimdi bunları, sen beni tanırsın ben seni tanırım, ezeldendir bu tanışıklığımız, belki sen bilmezsin ama ezele de gidip gelmişliğim vardır, geç şimdi bunları geç Efendi, sen hem ilim sahibisin hem de ermişsin, ne demişler sana Ahi şeyhi, senin yetiştirdiklerinden dolayı bu köye nur yağıyor... Boşuna doğmayacak o bu köyde.

— Nur yağdığı tamam da, senden mi, benden mi bilemem. Çünkü Ahi şeyhleri tam öbür tarikat şeyhlerine benzemezler, Ahiliğin içinde kendi prensipleri vardır, az çok politikaya karışırız, icabında muharebeye girer, icabında şehir idarecisi oluruz. Yani diyeceğim...

Meczup Ali, İzzettin Baba'nın sözünü kesti:

— O sevgilimiz Allah'tan bu işler, ne senden ne benden aslında. Sorumluluk güçtür bilirim, şimdiye kadar

hiçbir sorumluluk yüklenmedim ben, amma velakin işte şimdi var bir sorumluluğum, göz kulak olunacak çocuğa, bu çocuk yetişecek efendi, yetişecek! Çünkü veli olarak doğacak, veli olarak ölecek. İkisi arasında ne olacak gayri biz bilmeyiz. Çünkü bana bildirilen bu kadar. Ama o ikisi arasında, elimiz mecbur; yardım edeceğiz oğlana.

Ezana doğru acele ile kalktı Meczup Ali:

— Gidip milleti uyandırayım, dedi, bu arada hangi evde bir telaş, doğum kokusu sezersem, sana haber veririm merak etme.

Gitmesiyle dönmesi bir oldu. İzzettin Baba, abdest almaya başlamıştı, kapı hızlı hızlı çalındı, Meczup Ali, Koyunluca Ahmet'in evinde bir erkek çocuğun doğduğunu haber verdi, sonra aynı hızla fırlayıp gitti, daha kapısını vuramadığı bir sürü ev vardı.

O gün akşama doğru, tekrar geldi Meczup Ali, ille beraber gidip çocuğu hayırlayalım diyordu. İzzettin Baba, "Şimdi hemen gidilmez, hele bir zaman geçsin, kırkı çıksın inşallah o zaman gideriz, münasibi budur." dedi. "Ben münasibinden anlamam, sen öyle diyorsan hocam, öyle olsun." dedi Meczup Ali.

O gece İzzettin Baba, Koyunluca Ahmet'in oğlu için istiareye yattı; güzel bir rüya gördü; alışılandan daha iri yarı çok uzun boylu, yakışıklı, yeşil sarıklı, beyaz hırkalı bir kumral adam, ufak tefek İzzettin Baba'yı tuttuğu gibi kollarının altından, bir ak ata bindiriyor, "Hocam," diye soruyordu, "rahat mısın şimdi?"

Ahi şeyhi, rüyayı hayra yordu; çocuk mutlaka veliydi de, ayrıca bir mühim nokta vardı; İzzettin Baba'nın dünyaya geliş sebebi bu çocuğu yetiştirmekti, görevini hayırla tamamlarsa, İzzettin Baba, Allah'ın nazarında makbul bir kul olacaktı, bu mertebeye ermesi çocuk sayesinde mümkün olabilecekti, yani onu kırata bindirecek olan Koyunluca Ahmet'in oğluydu.

İzzettin Baba, sevgili öğrencisine Arapça öğretmeye başladı ve Numan, bu haberi eve müjdeledi; işte o zaman sinirlendi Koyunluca Ahmet:

— Ne yani, dedi, başıma bir de âlim mi olacaksın,

Arapça senin neyine, Kur'an'ı belledin, hafız oldun, eh istediğini yaptı, sana anlamlarını öğretti bu kadarı yeter, artık yavaş yavaş tarlaya gelip bana yardım etme zamanın geldi, herkesin çocuğu babasına yardımcı, sabah namazını kıldılar mı, hadi babalarının peşinde doğru tarlaya, benim oğlumsa, İzzettin Baba'ya derse, yetti gayri, yoksa Osmanlı'ya vezir mi olacaksın. Bak yoldaşın Recep, Kur'an'ı bitirdi, bostana koştu, bostanda çapa yapıyor. Bugünden tezi yok, hocana söyle, babam artık göndermiyor beni derse, okuyacağımı okumuşum, de.

Numan güzel ela gözlerini, hayretle açtı:

— Söyleyemem baba, nasıl söylerim, ben bırakmak istemiyorum ki.

— Ne demek! –Çocuğu taklit etti– Ben bırakmak istemiyorum ki!

— Yani ben de Arapça belki Farsça da öğrenip hocamın kitaplarını da okumak istiyorum, tam yirmi yedi tane risalesi, kitabı var onun. En büyük arzum o kitapları okumak ve tabi sonra âlim olmak! Yani ben vezir olmayacağım ama âlim olacağım, daha çok kitap okuyacağım, çünkü İzzettin Babam; "İlmin yolunu kitaplar açar." diyor.

— İzzettin Baba, öyle söyleyebilir, bu onu ilgilendirir ama ben sana baban olarak "yeter", diyorum, tarlada yardımcıya ihtiyacım var.

— Aman yiğidim, diye söze karıştı Nazlı; maşallah daha pek gençsin, ne yardımcısı, şu sekizine basmak üzere olan oğlanın sana ne yardımı dokunabilir ki, zaten ona tarlada iş yaptırmaya da kıyamazsın sen, ben seni bilmem mi, ne yumuşak yüreklisindir sen.

— İyi ama, ben babama yardıma yedi yaşında başlamıştım.

— Canım sen güçlü kuvvetliymişsin, bana söylemişti rahmetli; demişti ki tarlada elim ayağım oldu Ahmet, lakin Numan öyle mi, bir kere çok zayıf, sonra okumaya bu kadar merakı var, hani ben ona hamileyken, bir gün çamaşır yıkamaya gitmiştim de, hatırlıyor musun o günü Koyunluca Ahmet.

— Evet hatırlıyorum fakat o denene bu kadar tahsil terbiye yetmez mi?

— Canım yetmeyeceğini sen de biliyorsun, benimle eğlenme.

— Çamaşıra gittiğin zaman ne olmuştu anne? Numan lafa karışmıştı.

— Sana şimdi anlatamayacağımız bir sır bu.

— Madem o kadar akıllı, dedi babası, anlatalım, bakalım kendisi ne diyecek.

Ve Nazlı'nın kaş göz işaretine rağmen, hikâyeyi anlattı. Çocuk hiç şaşırmadı ancak:

— Ben bilgin olacağım, dedi, veli değil.

— İzzettin Baba da hem âlim hem veli değil mi? O köyümüzün ereni değil mi?

— Ama bana zahir ilim öğretiyor, gönül ilminden bahis açmıyor.

— Zahir ilim, gönül ilmi gibi şeyleri nereden biliyorsun sen?

— Tabi İzzettin Baba'dan. Zahir ilmi, bilginlerin yaptığı şey, gönül ilmi ise, manevi ilim de diyor ona hocam, dervişlerin, mürşitlerin yaptığı şey. Ama zahir ilim olmadan gönül ilmi de olmaz, diyor.

— Yaa, dedi annesi, yani sen belki zahir ilim yaptıktan sonra...

— Onu bilmiyorum, elbet ki Allah bilir. Babasının gözlerinin içine baktı Numan: Baba, artık rızan var mı Arapça öğrenmeme.

— Pekâlâ, dedi babası, ama çabuk öğren.

Kocasının izin vermesine pek sevinen Nazlı, gülüverdi:

— Sen üzülme yiğidim, dedi, bak Safi yetişiyor. Ayrıca çocuk yeteri kadar büyüdü, istersen onu alır, ben gelirim sana yardımcı. Ha ister misin?

— Yok daha karı kuvvetine muhtaç değilim ben, ama Safi'yi bırakmam, ha anca bir Kur'an öğrensin benim gibi yeter, dedi Koyunluca Ahmet.

Numan:

— O zaman Safi'ye Kur'an'ı ben öğretirim, dedi.

Bir gün Numan camiye giderken, kapı komşularının Hüseyin de arkasına takıldı; "Ben de geleceğim." dedi.

Numan memnun oldu:

— Biliyor musun namaz kılmayı?

— Bilmiyorum ama oradakileri taklit edebilirim.

— İyi ya, ben de öyle başlamıştım, insan taklit edeyim derken, bir bakıyorsun öğrenivermiş. Gerçi ben bütün duaları, İzzettin Baba'dan öğrendim ya.

Camide Numan, Hüseyin'i yanına aldı, nasıl duracağını, nasıl niyet edeceğini anlattı; içi rahattı, bir arkadaşını namaza başlatıyor olmak gönlüne bir sevinç de vermişti. Fakat namaza başlanıp da birkaç dakika geçince Hüseyin gülüp fıkırdamaya başladı. Koca koca adamlar onu duymazdan geliyorlardı, Numan da öyle yaptı; fakat yanında birisi durmadan gülerken namaza devam etmek güçleşmişti, içinden ya sabır çekti çocuk ve namazı nasıl bitirebildiğini bilmedi.

Dışarı çıktıklan vakit:

— Sen deli misin, dedi arkadaşına, hiç namazda gülünür mü? İnsan namaz kılarken Allah'ın huzurundadır, gülünecek ne var anlamadım.

— Ne bileyim, imam susunca mırıl mırıl okumaları, yatıp kalkmaları falan güleceğimi getirdi. Yoksa gülmek için gelmedim, sana heves ettim ama işte duramadım gülmeden.

Kendisinden ancak bir yaş küçük olan Hüseyin'i, büsbütün küçümsedi Numan:

— Daha yaşın küçük de ondan herhâlde, yoksa namaz kılana gülünmez, ayıptır, sanırım günah da olmalı.

Numan'ın birden bu kadar ciddileşmesine şaşırmıştı Hüseyin, içinde ona karşı bir çekinme duygusu belirdi; bu da Hüseyin'i rahatsız etti.

— Haydi ben gideyim artık, karnım acıktı, dedi ve hızla uzaklaştı.

Numan onun arkasından bakakaldı. Kendisini arkadaşının hareketlerinden sorumlu tutuyordu; ona anlatması, öyle gülünmeyeceğini iyice anlatması gerekiyordu ama ne söyleyeceğini bilemiyordu. Düşüne düşüne eve döndü, belki babasına danışırsa, yahut da en iyisi İzzettin Efendi ile konuşmalıydı. Bu sefer de belki Hüseyin'in gıybetini yapıyor duruma düşerdi. Oysa hocası daha yeni konuşmuştu gıybet hakkında; asla yapılmaması gereken bir işti. Ayrıca şikâyet eder duruma düşmek de iyi değildi. Bir çözüm bulamıyor, içi sıkılıyordu. Yemekte babasına:

— Bir çocuk namaz kılanlara gülerse, ona ne demeli? diye sordu.

— Ha, dedi babası, çınaraltında dediler ki: "Bugün senin oğlan bir başka çocukla geldi öğle namazına, çocuk habire gülüp edepsizlik etti. Galiba Rızaların Hüseyin'miş, kulaklarını çekeceklermiş ama senin yanında olduğu için bir şey yapmamışlar. Söyle Numan'a bir daha getirmesin." Lakin Numan, çocuklar hep gülerler böyle şeylere, küçükken ben de gülerdim.

— Sen de mi?!

Bu işe, pek hayret etti Numan, neredeyse lokması ağzından düşecekti:

— Ama baba...

— Canım çocuktum o zaman!

Derken Koyunluca Ahmet, oğlunun güzel ela gözlerinde dehşet ve kırgınlık gördü. Bu da işte çocuktu ama nasıl bir çocuksa!... Zaman zaman oğlunun ciddiyetinden sıkılıyordu babası, ne var, bu da öbür çocuklar gibi olsaydı ya, neyse ki kardeşi ona benzemiyordu!... Koyunluca Ahmet oğlunun gözlerindekini silip yok etmek istedi:

— Gülerdim dediysem, öyle her zaman değil tabii, yani belki bir iki kere gülmüşümdür, o da çok küçükken, sonra kendim namaza başlayınca, işin ciddiyetini anladım ve senin gibi, gülenlere kızmaya başladım.

— Ne yaptın o çocuklara?

Önce yalanına devam etmek istedi Koyunluca Ahmet sonra oğlunun saf, berrak bakışları karşısında kendini topladı:

— Doğrusunu istersen Numan, bir şey yapmadım, yaşları erince, kendileri anladılar. Belki senin de böyle yapman lazım; çünkü insanlar akıl öğretenlerden pek hoşlanmazlar, onları çok bilmişlikle, ukalalıkla suçlarlar. İyisi mi sen de bir şey yapma.

— Fakat öğreteyim istiyorum.

— Hocalık yapmak galiba bu çocuğun kanına işlemiş, dedi Nazlı, oğlunun saçlarını okşadı: İyisi mi, sen hoca oluncaya kadar bekle yavrum, babanın dediği gibi şimdiden başlama, yoksa arkadaşların pek sevmezler seni.

— Anlamıyorum, dedi Numan, ben, bana bir şey öğretilmesine seviniyorum, daha çok öğreneyim diye sorular soruyorum.

— Ama sen başkasın! dedi annesi.

Koca adam oluncaya kadar şu cümle ne kadar çok söylenecekti ona.

* * *

Numan 9 yaşlarındaydı, babası bir gün eve; minicik açık kahverengiden kızıla doğru çalan, pırıl pırıl tüylü bir köpecik getirdi. "Numan," dedi "bu senin." Numan havalara zıpladı, küçüğü hemen kucağına aldı; "Nereden buldun bunu baba, ismi ne?" Babası oğlunun sevinmesinden son derece memnun, anlattı; "Bizim çobanın köpeğinin yavrularından biri, sen istemiyor muydun çoktan beri bir köpek!" Numan, köpeği kucağından bırakamadan uzanıp babasını öptü; "Çok teşekkür ederim baba, çok teşekkür ederim baba; ama ismini ne koyalım?", "Valla gelirken düşündüm de, Ankara'da amcanlarda, hani demiştim, bir kervandan baharatlar almış diye, işte onlarda gördüm, tıpkı bunun tüyleri renginde bir baharat, ismine tarçın diyorlardı, işte buna da tarçın ismi yakışır, diye düşündüm, artık sen beğenirsen..." "Tarçın, Tarçın çok güzel bir isim baba, Tarçın, değil mi anne?" "Valla bana biraz tuhaf geldi, hiç alışılmadık bir isim."

"Daha iyi daha iyi," dedi Numan, "alışılmadık bir isim olacak tabi benim köpeğimin ismi, alışılmışları ben ne yapayım." Annesi tekrar etti: "Alışılmışları ben ne yapayım.", kocasına dönüp; "Valla bu çocuk bir başka!" dedi.

O gece, aile, bulgur pilavına kaşık sallarken, çocuğun aklına geldi:

— Baba, dedi, bugün İzzettin Babama, Ankara'dan misafir gelmişti, konuşurlarken işittim; artık Ankara'da Osmanlı'nın hükmü kalmamış, Ahiler başa çıkmışlar yine, o arkadaşları; "Sen de artık Ankara'ya göç." diyorlardı...

Nazlı heyecanla atıldı:

— Yoksa hocan seni bırakıp gidecek mi Ankara'ya?

— Yok gitmeyecek, hem ben varım hem yetiştirdiği Ahiler.

Koyunluca Ahmet düşünceli düşünceli içini çekti:

— Biliyorum öyledir oğlum, yine Ahiler hâkim olmuş Ankara'ya!...

— Bu ne demektir baba?

Çocuğun kendisine soru sormasından memnun olan Koyunluca Ahmet, anlattı:

— Mesela bu demektir ki oğlum, Osmanlı, Ankara ve civarından artık asker toplayamayacak gazalar için. Bu iyi midir, kötü müdür bilmem, bildiğim bir şey varsa şehitliğin de, gaziliğin de dinimizde çok makbul olduğudur. Sonra Allah var, inkâr edilemez Ankara'ya gidip geldiğimde çok işittim, bütün esnaf, halkın tümü çok memnundu Osmanlı idaresinden; çünkü beylikler içinde tektir Koca Osmanlı, güçlü bir kerem; ehlisünnet, dini bütün, bu yüzden hiç zulmetmez tebaasına, şefkatli ve merhametlidir, emin ol Anadolu'da bir Türk birliği olsa, başı çekecek olan Osmanlı'dır. Geçim sıkıntısı da kalmamıştı Osmanlı zamanında, neyse... benim bildiğim Osmanlı, Osmanlı ise bırakmaz buraları Ahilere. Doğrusu bırakmasını da istemem, ben anlamam Şeyhlerin devlet idaresinden, herkes yerini bilmeli. Ahilerin prensipleri pek güzeldir, bir esnaf birliği olarak esnafa güzel ahlak getirmiştir, yetsin bu onlara. Karışmasınlar devlet işlerine.

— İzzettin Babam bir keresinde, icabında idareci de olur Ahiler, savaşlarda gazacı da, demişti.

— Savaşsa, savaşa herkes katılabilir ama devlet idaresi öyle mi ya, o zor iştir, işte dedim ya, bu Osmanlı, benim bildiğim Osmanlı ise, bırakmaz Ankara ve civarını Ahilere.

Çok değil bir yıl sonra, 1362'de Sultan Orhan Gazi vefat etti. Saltanat, oğlu Murat'a geçti. Sultan Murat ilk iş olarak Ankara ve civarını geri aldı.

* * *

O sene, Nazlı bir daha hamile kaldı, doğrusu bunu beklemiyordu, en çok kendi şaşırdı, hamileliği de pek zor geçiyordu; bir kere çok hâlsizdi, dolayısıyla tembeldi, içinden hiç iş yapmak gelmiyordu, hep uykuluydu, çok fazla kusuyordu.

— Anne sen Safi'yle bana hep böyle mi hamile kaldın, bu kadar sıkıntı mı çektin, diye sormuştu bir gün Numan.

— Hayır, dedi Nazlı, sizlerde bu kadar sıkıntı çekmedim.

— Neyse bari, biz sana böyle şeyler çektirmemişiz.

— İşte ben de onun için diyorum ki, bu çocuğun cinsiyeti farklı olacak, belki kızdır bu.

— Kız olması daha iyidir değil mi, iki oğlandan sonra, sana yardımcı olur, yâr olur.

— Bana yâr olan sensin Numan, şu okuma merakın yok mu, bana dünyaları bağışlıyorsun, aslında ben de isterdim senin gibi okumak ama işte kadın kısmı başka işlerimiz var, hem benim artık ne umuruma değil mi, evladım okumuş yetişecek, âlim olacak inşallah.

— Safiyüddin de okusun istiyorum; bir iki çalıştırayım dedim ama onun hiç merakı yok.

— Sen bu yaşlarda başlamıştın ama sen başkasın, bırak bir iki yıl geçsin, o da beller Kur'an'ı merak etme.

O yıl Numan on, Safiyüddin beş yaşındayken bir oğlan daha doğurdu Nazlı. Anası babası, kardeşine daha çok sahip çıksın diye ismini Numan'ın koymasını istediler, o da

'Murat" koydu ve sevdi küçük kardeşini, Safi'den daha çok sevdi.

* * *

Sultan Murat, Rumeli fethinin, ağabeyi Süleyman Paşa'dan sonra ikinci kahramanıydı. Ağabeyinin yanında yetişmesi onu birinci sınıf bir kumandan yapmıştı. Ankara fethinden sonra Rumeli'ye geçti, amacı Edirne'yi almaktı. Yolu üzerinde tekrar Bizans'ın sahip olduğu Çorlu ve Lüleburgaz'ı geri aldıktan sonra Edirne'yi fethetti. Bir süre Edirne'de kalan Sultan Murat, işleri düzene soktuktan sonra Lala Şahin Paşa'yı Rumeli Beylerbeyi olarak bıraktı.

1364 Osmanlı-Bizans antlaşması, Bizans'ın Türkleri yerlerinden çıkarma ümidine son veriyordu.

* * *

Numan on bir yaşındaydı artık, Arapçayı öğrenmişti, İzzettin Efendi'nin birçok risalesini beraberce okumuşlardı, bir gün:

— Hocam, dedi ona, Arapçayı öğrendim sayılır bana Farsça da öğretseniz, Mevlana Celaleddin'in *Mesnevi*'sini de okusak. Aynı zamanda yine Arapça da çalışabilirim.

— Çok iyi olur oğlum; ancak ben senin tefsir ve hadis de öğrenmeni istiyorum önce, bunun için de sana bir hoca buldum, Kavaklı köyünde hallaçlık yapan bir âlim kişi vardır, Hallaç Mahmut Efendi derler ona, pek çocuk okutmadığı için, herkes ne kadar âlim olduğunu da bilmez. O kitapları olan bir hallaçtır köylünün gözünde, şanı şöhreti yoktur, kendisi istemiştir böyle kalmayı, bizim gibi birkaç tanıyanı da onun bu arzusuna saygı göstermişizdir.

İzzettin Baba'nın bir an nefeslenmesinden faydalanan Numan:

— Ama ben başka hoca istemiyorum, dedi. Benim hocam sizsiniz.

— Oo yavrum, senin daha pek çok hocan olacak inşallah, hele bir tefsir ve hadis de çalış bakalım da, seni Ankara'ya, medreseye göndermek istiyorum ben.

— Aman efendim, babam beni Ankaralara hiç bırakmaz.

— Bırakır, bırakır hiç merak etme sen, işin o tarafını bana bırak.

— Peki efendim, ama ben medresede okuyacak kadar yetişmiş miyim?

— Yetişeceksin, buna eminim, bak bir de Ali Efendi ile konuş sen, o ne diyecek bakalım.

Numan:

— Ali Efendi bugünlerde gitmiş, diye üzüntüyle konuştu; birkaç gün önce namazı bırakmıştı yine, anladım; vecd hâlinde oturup kalmış, ne kimseyi dinliyor ne konuşuyor, zaman zaman içten zikrettiğini seziyorum, o kadar.

— Daha önceleri, namazı niyazı kestiği zaman, olur olmaz vakitlerde benim yanıma gelir, hiç konuşmadan oturup oturup giderdi. Hayret bu sefer gelmedi.

— Hâli de çok kötü, bayılıp gitmesinden korkuyorum.

— Bayılmaz, merak etme, o şimdi Sevdiği ile buluşmuş zevk ve sefa içindedir, merak edip üzülme; yiyip içmeden de kesilmiştir herhâlde.

Numan içini çekti:

— Kesilmiş, dedi. Sonra kendisini toparladı: Efendim, Hallaç Mahmut Efendi'ye ne zaman başlayacağım.

— Bu işte bir pürüz var; sen köyüne gidesin istemiyor, herkes sana ders verdiğini anlar, onun da bir hoca olduğu anlaşılır diye. Her türlü ünden şiddetle kaçan biridir dedim ya, ben seni anlattım uzun uzun, ne kadar yetenekli olduğunu söyledim, heveslendi ders vermeye, belki kendisi Solfasol'e gelecek.

— Bana hallaçlık öğretiyor olsa?

— Bu da bir fikir; çünkü dükkânı yoktur, evinin bir küçük odasında atar pamuklarını, hoş adamdır hoş, bazen yorgan yastık da diker, işte böyle bir zanaati vardır... Peki sen nasıl gideceksin oraya, Kavaklı çok yakın değildir biliyorsun, yürümek olmaz.

— Atla giderim hocam.

— Haa doğru ya, sen ata biniyorsun.

— Evet, Allah razı olsun, Hasan Ağa'nın oğlu Recep öğretmişti.

— Evet Recep, senin yegâne arkadaşın.

— Baktı ki hiçbir oyunlarına katılmıyorum, bari biz ikimiz arkadaş olalım, dedi, o gün bugündür iyi arkadaşız, bir ara, "At binmeyi öğreteyim sana." dedi, ben de hemen kabul ettim, babamın da hoşuna gitti at binmem, böylece biz de Recep'le daha da yakın arkadaş olduk.

— Ne gibi oyunlar oynuyorlardı ki, sen katılmak istemedin?

— Ellerindeki değnekleri kılıç sanıp savaş oyunu oynuyorlar, kedilerin kuyruğuna teneke bağlıyor, hayvanlar azap içindeyken, onlar gülüp eğleniyorlar, avcılık oynuyorlar, bu kez köpekleri yakalayıp sanki av hayvanıymış gibi bacaklarından sallandırıyorlar, işte böyle şeyler, ben sevmiyorum, hele hayvanlara eziyete hiç dayanamıyorum, eskiden bazı geceler, yapılanları düşünür, ağlardım kendi kendime.

İzzettin Baba içini çekti:

— Anlıyorum, dedi. Peki bu Recep hiç ders gördü mü?

— Yusuf Hoca'dan Kur'an öğrendi ama pek hevesi yoktur okumaya, bostana babasına yardıma gidiyor.

— Lakin arkadaşsınız?

— Evet, birbirimizi seviyoruz.

— Çok iyi, insanın sevdiği arkadaşları olması güzeldir, paylaşmak, gerektiğinde yardımlaşmak, bir şeyler öğretmek, derdiyle dertlenip sevinciyle sevinmek, evet, güzel şeylerdir bunlar. Yalnızlık, sadece Allah'a mahsustur ve O, bizim, söylediğim şekilde arkadaşlık, dostluk etmemizi ister.

— Evet efendim; fakat bazen tek arkadaş yetiyor.

— Hele birkaç yıl daha geçsin bakalım, daha çok arkadaşın olur inşallah, biraz daha hoşgörülü ol, herkesin

kusurunu görmek iyi değil, bize kabahatleri örtünüz, denmiştir. Bunu unutma, o hayvanlara eziyet edenler de birkaç sene sonra, bambaşka gençler olabilir.

— Haklısınız hocam.

— Ben yarın bir Kavaklı'ya gideyim, Hallaç Mahmut'la konuşayım, belki sen hallaçlık öğrenmeye gidiyor olursun, o arada da birkaç kitap vs. okursunuz, tefsir ve hadis çalışması mutlaka yapman lazım. Bu söylediklerimiz yalan olmasın diye, sen de gerçekten hallaçlığı öğren, adam olana bir sanat, mutlaka lazım.

— Öğrenirim efendim.

Ertesi gün İzzettin Baba, Hallaç'a attırmak için birkaç yastığı da eşeğine yükleyip Kavaklı Köyü'ne gitti, Hallaç Mahmut Efendi'yle konuştu. Çocuğun hallaçlık da öğreneceği, onu pek memnun etti. Bu övülen Numan'ı görmeyi cidden istiyordu. "Yarın gelsin bakalım, lakin sen Arapça çalıştırmayı ihmal etme." dedi, şiirli bir Arapçayla yazılmış bir risalesini de ona verdi: "Biraz bundan okut bakalım, eminim yeni kelimeler öğrenecektir." demeyi de ihmal etmedi. Bu risaleyi vermesi, onun Numan'a karşı bir ilgi duyduğunun ifadesiydi, yoksa kitaplarına pek düşkündü, onlara kıyıp kimselere veremezdi. İzzettin Baba da memnun oldu.

O gece Numan ana babasına Hallaç Mahmut Efendi'den bahsetti. Babası her zamanki gibi rahatsız oldu:

— Ne bu oğlum, dedi, bu İzzettin Baba, seni iyice hoca yapmak istiyor.

— Hoca olmayı zaten kendi istiyor, diye söze girdi Nazlı, bak kardeşine ne de güzel hocalık ediyor, hiç sıkılmadan, sabırla.

— İyi de köyümüzde bir İzzettin Baba var, bir Hoca Yusuf Efendi, adamların ellerinden işlerini alacak hâli yok ya, nerede hocalık edecek bu çocuk. Hoca olsun olsun da iş bulamaz, onu diyorum ben.

Numan, babasını daha fazla tedirgin etmemek için, Ankara'daki medrese konusundan hiç bahsetmedi.

— Allah kimin rızkını vermemiş ki baba, dedi, hele ben bir hoca olayım, yiyecek ekmeği nerede olsa bulurum. İş ki çalışayım, iyi hoca olayım.

— Eeh, yaptığın işin iyisini yapmanı ben de isterim oğlum, dedi, bak Safi'ye, o okumaya o kadar hevesli değil ama tarlada arı gibi çalışıyor, demek benim kaderim de üç oğlumla değil de, iki oğlumla çalışmakmış.

— Murat'ın da tarlayı seçeceğini nereden çıkarıyorsun yiğidim, belki o da Numan'a heves eder, iyisi mi büyük söz çıkmasın ağzından...

— Aman aman çıkmasın, dedi Koyunluca Ahmet karısına, iyi ki hatırlattın, Murat'ı da kaybetmek istemem.

— Beni kaybetmedin ki baba!

O kadar içli konuşmuştu ki Numan, babası ona acıyıverdi:

— Biliyorum biliyorum, şaka söyledim, dedi.

— Babacığım Kavaklı'ya gitmek için bana atını verir misin, yoksa Recep'ten mi isteyeyim?

— Tarlada at bana lazım oğlum, dedi babası, sen iyisi mi Recep'ten iste, ben yakında Ankara'ya gideceğim, orada sana bir at bulup alırım.

— Sahi mi baba, sahi mi baba?!

Numan çok sevindi, atları da, neredeyse köpekler kadar severdi.

* * *

Papanın teşvikiyle, Avrupa Devletleri bir araya geldi ve Osmanlı'ya karşı Birinci Haçlı Seferi'nin tertip edilmesine karar verildi. Haçlılar hızla ilerleyip Edirne'nin kuzeydoğusunda, bugün "Sırpsındığı" adını taşıyan mevkiin güneyinde Meriç Nehri'nin kenarına yerleştiler, tarih 1364'tü. Edirne'ye birkaç kilometre uzaktaydılar. Sultan Murat, büyük ordusu ile Bursa'daydı.

Edirne'de Hacı İlbey'in on bin akıncı gazi dervişi vardı. Bu on bin akıncı ile Türk kumandan, gecenin ilerlemiş bir saatinde, düşman ordugâhını üç koldan bastı.

Gün doğarken büyük düşman ordusunun imha edilemeyen dökünтüleri, Meriç'e can attılar, Meriç'te boğuldular.

* * *

Hallaç Mahmut, İzzettin Baba'ya pek benzemiyordu, asık suratlı ve ona göre sanki daha ciddiydi, çocuğun özel hayatına dair hemen hiçbir şey sormadan, onu oturtmadan, doğrudan imtihan etti, sonra:

— Pek fena değilsin, İzzettin Baba seni iyi yetiştirmiş, dedi. O, sana medrese tahsili yaptırtmak istiyor, bakalım tefsir ve hadiste nasıl ilerleyeceksin, bir görelim ondan sonra karar veririz, medrese konusuna daha erken, dedi.

— Efendim ben hallaçlık da öğrenmek istiyorum.

— Biliyorum sıra ona da gelecek elbet, sabırsız olup zaten bildiğim şeyleri bana söyleme, uslu ol, sessiz ol, ben sormadan ağzını açma, dedi. Sonra köşedeki raftan besmeleyle Kur'an-ı Kerim'i alıp açtı:

— Gel bakalım, şöyle karşıma otur.

Numan ister istemez, onu İzzettin Baba ile mukayese etti. İzzettin Baba onunla uzun boylu, yumuşak yumuşak konuşur, yaşantısına dair her bir noktayı öğrenmek ister, kimi zaman güler, kimi zaman hüzünlenir fakat asla asık suratlı olmazdı, yüzünde hemen daima bir tebessüm asılı dururdu. Hallaç Mahmut onu biraz korkutmuştu, içinden, çok iyi çalışıp bu hocanın da yüzünü güldürmeye karar verdi. Âdeta inatlaşıyordu onunla; "Ben de senin yüzünü güldürmez miyim!"

— Evvela, dedi Hallaç Mahmut Efendi, Fatiha Suresi'nin tefsirini yapacağız, bu bir başlangıç olacak, sonra hadis çalışacağız, hadis çalışmayı bitirdikten sonra tekrar Kur'an'a döneceğiz, Bakara Suresi'nden devam edeceğiz.

Sanki çocuk soru sormasın diye yapacaklarını izah ediyordu. Numan konuşmadı, başını "peki" anlamına salladı.

— Önce Bismillahirrahmanirrahim, bu ne demektir, bilir misin?

Numan usulca ve bir hayli çekingen:

— Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, dedi.

Bu sefer Hallaç Mahmut Efendi, başını salladı ve dedi ki:

— Rahman ve Rahimden başlayalım, anlamlarını söyle bakayım.

Numan yine usulca fakat bu sefer çekinmeden konuştu:

— Yüce Allah'ın acımak, esirgemek, korumak, bağışlamak, merhamet etmek anlamlanna gelen iki sıfatı.

— Evet şimdi bu söylediğin mânâlan tek tek inceleyelim bakalım; çünkü besmele ayetinin Kur'an-ı Kerim'in başında yer alması fevkalade önemlidir. Niçin?...

— Çünkü, dedi Numan, bir duraladı, düşündü sonra konuştu: Besmele ilk ayettir, bu ilk ayette Kur'an, Allah'ın merhamet ve bağışlamayı esas aldığını söylüyor.

Şimdi durup düşünme sırası sanki Hallaç Mahmut Efendi'ye gelmişti; uzun bir "Hımm!" çektikten sonra, birden sordu:

— Bunu sana İzzettin Baba mı öğretti?

— Hayır efendim, şimdi siz sorunca düşündüm, dedi Numan.

Hallaç Mahmut Efendi, kaşlarını daha çok çattı, biraz daha düşündü ve dedi ki:

— Sana hallaçlık öğretmekten vazgeçtim, zamanını pamuk atıp yatak, yorgan dikmekle harcamayacaksın, sadece derslerine çalışacaksın, hayatta senin vazifen öğrenmek, düşünmek ve öğretmek olacak.

Numan çok şaşırdı, hocanın böyle bir karar almasının sebebini çok merak ediyor ama soramıyordu ancak cevabından hoşlandığını anlamıştı fakat kaşları niçin böyle daha çok çatıktı?

Sonra aylar geçip gittikçe Numan, hocasının ancak memnun olduğu zamanlar kaşlarını çattığını öğrendi. Fakat bu çok çatılan kaşların altında âdeta kahkahalar atan iki kahverengi göz vardı. Ancak bunu geç fark etti ve Numan artık rahatsız olmadı, ondan korkmadı. Bu da

onun derslerine büyük bir hevesle çalışmasına sebep oldu, bir taraftan da İzzettin Baba ile Arapça kitap okumaya devam ediyorlardı.

Numan birkaç kez Kavaklı'ya Recep'in atıyla gittikten sonra, babası kendi atına atlayıp Ankara yoluna düştü... Numan ve Nazlı heyecanla bekliyor hep attan konuşuyorlardı, Numan'ın korkusu Tarçın'ın attan hoşlanmayacağı veya onu kıskanacağı idi. Nazlı böyle bir şey olmayacağına dair kesin güvence verdi... Safi de: "Tarçın attan hoşlanmazsa, onu bana verir misin?" diye soruyordu. Numan: "Tarçın da, at da hem benim hem senin." diye cevap veriyordu.

Dört gün sonra geldi at, babası üzerine binmiş, kendi Delice'sini de yedeğine almıştı. Yeni at, bir açık doru kısraktı, güneşin altında tüyleri kahverenginden, kızıl sarıya pırıl pırıl parlıyordu, yelesi ise güneşle yarışırcasına parlak sarıydı. Numan bir an nefessiz kaldı, bu ne güzel şeydi Ya Rabbi!... Nazlı ile Safi ellerini çırpıp duruyorlardı... Koyunluca Ahmet, atladı attan:

— Haydi Numan, bin bakalım atına, dedi.

Numan duraladı, bu at binilemeyecek kadar güzeldi; öyle zarif, öyle renkli, kocaman kahverengi gözleri o kadar parlaktı ki.

— Haydi Numan, haydi, dedi babası. Oğlunun elini tuttu çekti.

— Baba dur, babacığım dur, ismi ne?

— Hay Allah ismini bilmeden binemez misin? Koyunluca Ahmet bir kahkaha attı; ismi yok, sen takacaksın bir ad.

Nazlı da gülüverdi:

— Ayol bu güzel kızın ismi üstünde yazılı; Sarıkız, işte.

— Sarıkız... dedi Numan. Pek kız tanımamıştı, Recep'in bir sarı saçlı kız kardeşi vardı ama Numan'la hemen hiç konuşmazdı, ayrıca bu sarı kız, o sarı kızdan çok daha güzeldi!

— Tamam, dedi babası, ismi kondu, Sarıkız oldu, pek de yakıştı. Haydi bakalım Numan.

Numan içinden besmele çekip bindi atına ve o anda benimseyip Sarıkız'ı, sevdi, çok sevdi.

Köyde Sarıkız'ın güzelliği dillere düştü, onu görmeye geldiler, çınaraltında konuşurlarken fiyatını merak ettiler, Koyunluca Ahmet'ten öğrenince kaça alındığını, bir çocuk için bunca masrafa girilemeyeceğini söylediler; "Sarıkız'ı kendine al, Delice'yi Numan'a ver." diye akıl öğrettiler. Hayır, Koyunluca Ahmet bu güzel atı oğluna almıştı, içinden; "Ne hocaları ne Meczup ona böyle güzel bir armağan veremez." diye geçti. Tekrarladı; "Ben Sarıkız'ı Numan'a aldım".

* * *

Numan, dersi olmadığı bir gün babası ile tarlaya gitmeye heveslendi ama yanına kitabını almayı da ihmal etmedi. Çift süren babasının yükünü hafifleteceğine, bir ağaca sırtını dayayıp kitabını okudu, durdu. Neden sonra babası onu yemek yemeye çağırdığı zaman aklı başına geldi, pek mahcup:

— Baba, dedi, ben buraya sana yardıma gelmiştim, oturdum kitap okudum, bağışla beni ve yemekten sonra sen uzan biraz uyu, ben çift süreyim.

Babası güldü:

— Ben sabahın köründe yola çıkarken, yanına kitabını alışından anlamıştım bana yardım edemeyeceğini, ses etmedim. Biraz zor oldu ama artık sana alıştım oğlum, iyi biliyorum ki senden bana hiç hayır yok!

— Yapma baba!

— Bak kızarak söylemedim Numan, artık alıştım dedim ya, sağ olsun annen senin bu hâllerine alışmam konusunda bana çok yardımcı oldu. Hep o sesi hatırlattı bana; "Dokunmayın ona, o bir veli anasıdır." diyen sesi. Sonra kırkında hocaların gelip seni hayırlamalarını, şu köyde bunca yaşadım, bir seni gördüm, kırkında böyle dua alan. Vardır elbet bir hikmet ve o hikmet yüzünden, sen böylesin, öyle doğdun sanki sonradan olma değil de veli olarak doğdun, ta emeklemeye başladığın aylarda, annen namaz kılmaya başlayınca sürünerek gider,

seccadesinin yanına oturur, onu seyrederdin, yürümeye başladıktan sonra mutlak bizimle namaza durur, bizi taklit ederdin, evet evet, sen veli olarak doğdun ve elbet veli olacaksın; bunun için de çalışacaksın tabi. Güzel Allah'ımın takdiri böyleymiş, n'apalım. Bak sen on üçüne geldin, Safi sekizinde, nerdeyse benim kadar çift sürmeyi beceriyor, Murat daha üçünde, bilmem ki o ne olur. Ben bilemem gayri, Allah bilir. Bana kalsa onu da tarlaya, ekip biçmeye alıştırırım... Geçen gün anana da söyledim: "Evlat doğuruyorsun ama kaderini doğuramıyorsun, o alıp başını gidiyor." dedim.

— Baba, bir veli olup olmayacağımı ben de bilmiyorum, bildiğim şey dinimi başından sonuna, çok iyi öğrenmek. Öğrenmeyi seviyorum, başka her şeyden çok seviyorum. Bir de öğretmeyi seviyorum biliyorsun.

— Biliyorum biliyorum, Allah yardımcın olsun oğlum, var git istediğini ol. İster veli, ister hoca... Bana düşen, böyle yükselmek isteyen bir oğul verdiği için Allah'a şükretmek.

Babasını böyle, bir şekilde kaderine teslim olmuş görünce, Numan Ankara'yı ve medreseyi açmanın tam sırası diye düşündü.

— Hoca olmayı istiyorum ama babacığım, dedi, hoca olmak da öyle kolay değil.

— Neden, Yusuf Hoca pekâlâ iyi hocadır, köydeki herkesi o okuttu... İzzettin Baba'yı söylemiyorum, onun ne kadar iyi hoca olduğunu sen benden iyi bilirsin. Yani diyeceğim işte önünde iki örnek var.

— Babacığım, dedi Numan, biraz da çekinerek: Onlar elbet iyi hocalardır, ikisinin de ellerinden öperim ama benim istediğim hocalık başka, ben yüksek medrese hocası olmak istiyorum, daha büyükleri, daha derin okutmak istiyorum.

— Medrese hocası nasıl olunur?

— Medresede okuyup mezun olmak lazım önce.

— Medresede okuyanlar kadı olur bildiğim kadarı ile, öyle değil mi?

— İsteğine bağlı, ister kadı olabiliyorsun, ister medreseye hoca, belki başka şeyler de olabiliyorsun ama ben bilmiyorum onları, benim istediğim medrese hocası olmak.

— Peki İzzettin Baba ile Hallaç Mahmut Efendi ne diyorlar bu işe?

Numan gülümsedi, dedi ki:

— Babacığım, bu işi benim aklıma düşüren onlar oldu, ikisi de beni medrese öğrencisi olmaya hazırlıyorlar.

— Yaa!... İyi de köyümüzde medrese yok.

— Ankara'da var ama.

— Ankara'ya mı gideceksin yani?

— Sen izin verirsen.

— Demek ki bu işin usulü böyle, ben izin veririm de, annen seni yalnız bırakmaya kıyamaz sanırım, daha geçen gün: "Biz olmasak bu çocuk aç kalacak, başını okumadan kaldırdığı yok." diyordu. Hem Ankara'da nerede kalacaksın, ne yiyip içeceksin?... İzin veririm de, pek olacak iş gibi görünmedi bana.

Numan heyecanla, ezber okur gibi konuşmaya başladı:

— Babacığım Ankara'da Melike Hatun isimli bir hanımın kurduğu bir vakıf ve buna bağlı Kara Medrese diye bir medrese varmış, bu medresede öğrencilerin ve hocaların kaldığı hücre denilen odalar varmış, yemek işini de bu vakıf ayarlıyormuş. Medrese bir avlu etrafına sıralanan tek katlı üstü kubbeli bir dershane ile öğrenci odalarından ibaretmiş, çamaşırhane, gusülhane, ayakyolu gibi yerler de varmış, bahçenin ortasında, büyük bir kuyusu varmış; suyu pek tatlı, güzelmiş. Dershanenin zemini hasır üzerine konmuş kilimlerle kaplanmış, müderris, büyücek bir rahle önünde ders anlatırmış. Haftanın beş günü sabah ve ikindi namazlarından sonra ders başlarmış, mescit yokmuş. Namaz, bir de minberi olan dershanede kılınırmış. Bir de kütüphanesi varmış, ben oradan çıkmam herhâlde. Haa haftada iki gün tatilmiş, salı ve cuma günleri... Ders çalışmadığım günler, tatil günlerinde

köye gelebilirim belki. Medrese üç aylarda tatil olurmuş, o zaman da köye gelebilirim.

— Sen bu kadar şeyi nereden biliyorsun?

— Hocalarım anlattılar babacığım, ikisinin de orada müderris arkadaşları var.

— Yaa, gerçekten seni iyi hazırlıyorlar, baksana okulun her bir şeysini biliyorsun, bu kadar hevesli olduğuna göre, seni göndermemek olmazmış!

Biraz sitem mi vardı bu sözlerde, belki de oğluyla bunca içli dışlı olan öğretmenlerini azıcık kıskanmıştı Koyunluca Ahmet; "Sanki onlar çocuğumun sahipleriymiş gibi!" diye geçti aklından, içini çekti:

— Aslında amcan Ankara'da, asıl onlarda kalabilseydin!...

— İstersen Veysel amcamlarda kalırım baba.

— İşte o olmaz yavrum, Veysel amcanın üç kızı var biliyorsun, biri aşağı yukarı senin yaşıtındır, biri de senden birkaç yaş büyük, üçüncüsü küçük daha. Veysel böyle genç kızların yanında bir delikanlının bulunmasını istemez, ha ola ki biriyle seni nişanlayalım.

Numan hemen itiraz etti:

— Yok yok baba ne nişanı!

— Eh başka türlüsü olmaz.

— Bizim töremizde kadınlar erkeklerden pek kaçmazlardı hani.

— O iş eski yurttaydı, burada böyle. Evde kızlar varsa, bir elin oğlunu, eloğlu olmasa da senin gibi bir delikanlıyı evlerinde uzun boylu misafir etmezler. Hele Veysel, o, Müslümanın yobazı oldu, bilmez misin kızlarını benden bile sakınıyor, ayıp dedim ayıp! Böyle ağabey, dedi. Ben de kızdım, size söylemedim ama sana at almak için son Ankara'ya gidişimde onların evine gitmedim, handa kaldım. Haberi olmuş, arkamdan köye geldi biliyorsun, size bir şey belli etmedik ama o özürler diledi, "Ne olursun inancıma saygı göster." dedi, elimi öpüp öpüp bırakmadı,

barıştık. Lakin işte öyle barıştım, bu olaydan sonra seni onlara göndermem olmaz.

— Haklısın baba, olmaz.

— Kalacağın yeri konuşuyoruz da, ne zaman gideceksin bilmiyorum.

— Ben de bilmiyorum baba, hocalarım ne zaman, artık hazırsın sınava derlerse, o zaman:

— Haa, sınav var öyle mi?

— Yaşım küçük olduğu için beni sınava sokmadan medreseye kabul etmeyeceklerini söylüyor İzzettin Baba. Hallaç Mahmut Efendi de öyle düşünüyor. İzzettin Baba, "Yaşına göre senin ileri bir aklın, ileri bir bilgin olduğunun anlaşılması ancak imtihanda gösterdiğin başarı ile olacak." diyor.

— Haydi hayırlısı, daha vakit olduğuna göre, şimdiden annene söyleyip kadını tedirgin etmeyelim, sen de bu arada kendine bakmayı öğren, önce doğru dürüst yemek yemeyi öğren, giyip çıkardıklarını öyle odanın ortasına atma, topla hepsini, katla. Aklın belki ileri ama hareketlerin çocukça.

Biraz önceki duygusu, onu böyle sert konuşturmuştu. Numan tasdik etti:

— Haklısın baba.

Çocuğun teslimiyeti karşısında Koyunluca Ahmet, kendini topladı:

— Benim işim bitti sayılır, dedi. Yarına tamamlarım, atları getir, dönelim gayri.

Numan atları getirdi, bindiler, bir süre konuşmadılar, sonra Numan:

— Baba, dedi, senin medreseye izin verdiğinin müjdesini, önce Ali amcama söylemeliyim, ondan önce hocalarıma haber verirsem alınır.

— Doğru ya seni önce sahiplenen Meczup'tu.

Sesinde öyle bir soğukluk vardı ki, Numan rahatsız oldu:

— Baba, dedi, ben senin oğlunum, başkasının değil.

— Bunu önce Meczup'a anlat, sonra öbürlerine.

— Zaten bildikleri şey, değil mi baba?

— Bazen unutuyorlar gibi.

— Baba istemiyorsan gitmem medreseye.

— Hayır hayır izin verdim, gideceksin... Benim esas kızdığım, bana bir tek laf edilmeden seni medreseye hazırlamaları, sanki bir dul kadının oğlu imişsin gibi, insan nezaketen de olsa bir bahsi açar bana, şöyle şöyle der, sen ne düşünüyorsun, diye sorar. Sen de oğlum olacak bacaksız, babanı sayıp iki lakırdı etmedin bana, baba müsaaden var mı, demedin! Seni sadece derslerinde hazırlamamışlar, medresenin girdisini çıktısını bile anlatmışlar, bahçedeki kuyunun suyunun tatlı olduğunu bile biliyorsun. Velhasıl kızmaktan öte belki de çok kırıldım Numan.

— Affet baba, çok haklısın ama belki kızıp da beni hocadan alırsın diye korktuk, bu yüzden sana hiç bahis açılmadı.

— Cahilsek de, o kadarı değil be oğlum!

— Hani bir ara yeter artık Arapça öğrenme demiştin ya, ondan korktum.

— Canım kızıp söylediğim bir laf, yeter artık dedim ama seni de hocadan almadım.

— Haklısın baba, ne olur beni bağışla. Emin ol, şu Arapçadan dolayı hocalarımı da ben korkutmuş olacağım, yoksa sana sorarlardı elbet, hatalı olan benim, onlar değil. Ne olursun bağışla baba.

Aslında, "Şimdilik Koyunluca Ahmet'e söylemeyelim." teklifi İzzettin Hoca'dan gelmiş, Hallaç Mahmut Efendi ve Numan da kabul etmişlerdi.

Bir süre daha konuşmadan gittiler. Köye gelmişlerdi:

— Haydi bakayım aslan parçası, şimdi in atından doğru Meczup'a koş, ben Sarıkız'ı götürürüm.

Numan Sarıkız'dan indi, dizginleri babasına verirken onun elini tuttu öptü.

— İzin verdiğin için sağ ol baba, dedi, çok teşekkür ederim.

— Sen de sağ ol oğlum.

Daha vakit erken olduğu için millet tarlalarından, bostanlarından dönmemişti, Meczup Ali yalnız başına çınarın altına uzanmış, usul bir sesle bir türkü tutturmuştu, gözleri kapalıydı.

Numan yavaşça seslendi ona, Meczup Ali ne türküyü kesti ne gözlerini açtı. Numan, işitmediğini sanıp tekrar daha yüksek sesle seslendi, bunun üzerine Meczup Ali de sesini yükseltti. Numan onun kendisiyle konuşmak istemediğini sanıp oturmadı. Arkasını dönüp yürümeye başladı, o dakika kesildi türkü.

— Ne yani, diye bağırdı arkasından Meczup Ali, çok önemli bir şey mi söyleyecektin bana?... Gel otur, bekle.

Numan döndü, oturdu, tekrar türkü başladı. Numan ses çıkarmadı, zaten babasının ikide bir değişmesinden kafası karışmış; onun yürekten izin vermediğini sanıyor, içi sıkılıyordu. Şimdi de Ali amcası, on üç yıllık hayatında ilk defa ona ters davranıyordu. "Acaba şu medrese işi hayırsız mı?" diye geçti kafasından... Türkü tekrar durdu, Meczup Ali gözlerini açmadan:

— N'olmuş medreseye, dedi.

Numan, arada sırada Ali amcasının içini okumasına alışıktı ama bu sefer irkildi:

— Medrese, dedi, galiba hayırlı değil benim için.

Meczup Ali, sıçrayıp oturdu; gözlerini de kocaman kocaman açmıştı, yüksek sesle:

— Ha şunu bileydin, dedi.

— Yani şimdi, ne demek bu?

— Anlamıştım zaten senin münasebetsiz bir haber vereceğini.

— Ama neden münasebetsiz olsun, babam medreseye gitmeme izin verdi, diyecektim.

— Vay vay, son umudum Koyunluca Ahmet'ti, bırakmaz seni sanıyordum, selam vermeye sakınan bir herif,

gelip akıl danışmaz ki, sakın bırakma diyeyim. Gerçi onun selamından bana ne, yakasına yapışıp söylemeliydim, bırakma bu çocuğu Ankaralara diye.

— Ama neden Ali amca?

— Ne olacak, âlim olacak, bilgin hocalardan ders görüp kendi de bilgin olacak, höt! Alınlarını karışlarım ben o âlim hocaların!

Numan, sinirden ağlamak üzereydi:

— Ama neden? diye sordu tekrar.

— Yetti gayri be, deminden beri karşımda oturup "Ama neden?" diyorsun, başka bir laf bilmez misin sen?

— Çünkü anlamıyorum sen neden medreseye karşısın?

— O iki hocanla da konuştum, bırakın bu çocuğun yakasını, çekin ellerinizi artık ondan, dedim, o bir gönül adamı olacak, âlim değil dedim, dinletemedim. Salıverin çocuğu gitsin bir mürşide kapılansın, yolunu bulsun, yürüsün gitsin dedim. Hayır, Nuh dediler, peygamber demediler. Hallaç Mahmut Efendi'yi bilmem, suratsız herif. Ama bak İzzettin Baba'ya saygım vardır, saygım vardır, saygım vardır.

Meczup Ali çok öfkelenince, çok şaşırıp üzülünce, böyle kelimeleri tekrarlardı, sonra namazı bırakır, sonra kopkoyu bir rüyaya dalardı sanki, her şeyden, herkesten vazgeçer, kendi içine kapanırdı. Bir vecd, bir ilahî sarhoşluk hâliydi ki bu, günlerce sürer, bazen ayı tamamlardı. Yine öyle olmasından çok korkan Numan, onu yatıştıracak bir şeyler söylemek istedi:

— Ali amcam ver elini öpeyim, sen çok haklısın ama âlim olmam, gönül adamı olmama mâni değil ki, ikisini de olurum, hele bir dinimi başından sonuna kadar çok iyi bileyim de.

Ve uzanıp Meczup Ali'nin elini öpmek istedi, önce elini vermekte nazlanan Meczup Ali, sonra dayanamadı, öptürdü elini.

— Dua et ki, dedi, seni hâlâ seviyorum.

— Ben seni daha çok seviyorum Ali amca.

— Demek bilgin olduktan sonra gönül adamı olacaksın, ha... Zor olursun!... Âlimim diye yüreğin o kadar şişecek, burnun o kadar büyüyecek ki, dervişleri hor göreceksin, belki benimle bile konuşmazsın artık!

— Tövbe tövbe... Dünyada tek âlim olsam, yine öyle yapmam, seninle konuşmamak da ne demek, öleyim daha iyi.

— Pekâlâ pekâlâ, ne zaman gideceksin?

— Bilmiyorum, hocalarım ne zaman hazır olduğumu söylerlerse.

— Daha hazır değilsin, var daha iki üç yılın. Derler ki: "Allah ile beraber hiçbir şey yokken, bütün isim ve sıfatların belirmesiyle açık olunca, hareket başladı." Evet böyle derler işte sende de başlıyor hareket!

Meczup Ali'nin düzgün konuşması o kadar memnun ediyordu ki Numan'ı, konuşmaları hiç bitmesin istiyordu ama tekrar uzandı Meczup Ali:

— En güzel çiçek, boynundan kopanlır ve tekrar sapına dönemez elbette... Haydi yallah sen git artık, dedi ve türküsüne bıraktığı yerden devam etmeye başladı.

* * *

Çınarın altından sessizce ayrılan Numan, doğru İzzettin Baba'nın evine gitti, haberi verdi, hocası onun sevincine ortak oldu, belki de daha fazla sevindi, üzerinden bir yük kalkmıştı sanki. Hayırlısı ile şu çocuğun bir medreseden mezuniyetini görse, hayatta başka hiçbir şey istemeyecekti. Biraz da kendi küçüklüğüne benzettiği Numan'ın başarıları onu mest ediyordu. Çok iyi bir öğrenci olacaktı Numan, buna emindi, hatta o kadar iyi olacaktı ki, Medrese, onun müderris olarak okulda kalmasını isteyecekti. Müderris Numan!... İşte bu en güzel hayali idi. Numan, biraz Ali amcasından bahis açtıysa da, pek aldırmadı: "Bana da söyledi." diye kestirip attı önce, daha sonra, onun omuzlarından tutup gözlerinin içine baktı: "Sana daha önce de söyledim." dedi. "Zahir ilim olmadan,

gönül ilmi, manevi ilim tam olmaz. Sen şimdi birincisini hallet, öbürüne de sıra gelecek elbet. Ben inanıyorum, gelecek!"

O günden sonra Numan, babasının nasihatlerini tutmaya başladı. Artık giyip çıkardıklarını öyle sorumsuzca şuraya buraya atmıyor, güzel güzel katlayıp bir minderin üstüne bırakıyordu, bir iki defa Açca deresine çamaşıra giden annesine refakat etti, ondan çamaşır yıkamayı öğrendi. Nazlı pek şaşırmamıştı bu işe; Numan'ın değişik bir çocuk olduğu hakikatini çoktan kabul etmişti, her şeyi öğrenmeye meraklı olduğunu biliyordu. "İstersen yemek yapmayı da öğreteyim sana." dedi annesi, Numan kabul etti. "Peki bu işleri neden öğreniyorsun?" sorusuna ise Numan: "Artık yaşım eriyor, kendi başıma idare etmeyi öğrenmem lazım." dedi. "Mesela artık kendi çamaşırlarımı kendim yıkayabilirim, yıkayacağım da, yani anneciğim artık bana iş yapma, işin nasıl yapılacağını göster yeter."

Bir ay kadar sonra, Numan süpürüp silmekten bazı yemekleri yapmaya kadar öğrenmişti, evde olduğu zamanlar annesinin büyük yardımcısıydı, kadıncağız da böylece üç yaşındaki yaramaz oğlu Murat'la daha çok ilgilenebiliyordu.

* * *

Bu arada, geçen on yılda Osmanlı, Rumeli'de toprak ve nüfuzunu genişletmişti; Gelibolu'dan Sırbistan'a gelinmiş, Adriyatik'e kadar kontrol altına alınmıştı. Sırpsındığı'ndan yedi yıl sonra, Avrupa, Osmanlılara karşı İkinci Haçlı Seferi'ni tertip etti. Çirmen Muharebesi, Türklerin zafer kazanmasıyla sonuçlandı, tarih 26 Eylül 1371'di.

3

Numan, 1368 tarihinde on beş yaşındayken; Arapçadan, tefsir, hadis ve fıkıhtan sıkı bir imtihandan geçirildikten sonra, Ankara'da Kara Medrese'ye kabul edildi.

Onu imtihana bizzat hocaları getirmiş, İzzettin Baba da, Hallaç Mahmut Efendi de, imtihan odasında bir köşede oturmuşlardı. Numan onların önünde bir hata yapmaktan çok çekinerek o kadar alçak sesle konuşmuştu ki; imtihan heyetinden Abdullah Efendi: "Çocuğum sessiz konuşma, yüksek, daha yüksek!" diye onu bir iki defa ikaz etme mecburiyetini duymuştu.

İmtihanları başarıyla kazandığı kendisine söylenmeden önce, hocaları onu tebrik ettiler ve sonuçtan hiç korkmaması için onu yüreklendirmeye çalıştılar. Yine de Numan, resmî açıklamayı kalp çarpıntıları içinde bekledi.

Köyde de onu heyecanla bekleyenler vardı; annesi, babası ve Recep. Nazlı, oğlundan ayrılacağını iyi bildiği hâlde, Numan'ın medresede okuyacak olmasını büyük bir soğukkanlılıkla karşılamıştı; çünkü oğlu, "başka" bir çocuktu, elbet diğer çocukların yolundan gitmeyecekti, o hem âlim olacaktı hem veli. Açık açık ağlayıp sızlayarak oğlunun kalbine gölgeler düşürmek istemedi, yatağa yattığı zamanlar, Koyunluca Ahmet'e bile sezdirmeden sessizce ağlıyordu, Allahtan ki, artık kendine bakmayı biliyordu Numan, nerede olursa olsun ayakları üzerinde

sağlamca durmayı başarırdı, bu düşünce kadıncağıza teselli oluyordu... Babası Numan'ın sınavı kazanacağından hiç şüphe duymuyordu ama ya bir aksilik falan olursa diye heyecan çekiyordu, ne gibi bir aksilik, bunu kendisi de bilmiyordu. Recep çelişkili düşünceler içindeydi, kazanamazsa Numan'ın çok üzüleceğini bildiği için bir taraftan başarılı olmasını isterken, bir taraftan da arkadaşsız kalacağı için canı sıkılıyor; "Keşke kazanmasa, o da herkes gibi tarlaya, sapana, toprağa dönse." diye düşünüyordu.

Meczup Ali ise çoktan cezbeye kapılmış, aklı başından gitmiş, dünya ile ilişkisini kesmişti. Tarlalarından, bostanlarından dönen köylüler çınaraltında toplanmış, bu meseleyi görüşüyorlardı. Kolay değil, ilk defa kendi köylerinden bir genç medreseye kabul edilecek veya edilmeyecekti, bunu biraz da köyün şerefi ile ilgili görenler, umutluydu. Diğerleri: "Çocuk dediğin babasına yardımcı olur, onun işini sürdürür, köylü ise köylü gibi yaşar." diyorlardı. "Ne olacak yüksek okula gidecek, Koyunluca Ahmet'in oğlu, başımıza kadı mı olacak yani?" diyorlardı. Çocuklar geleceklerin yolunu gözlemek için, sokaklara düşmüş, bekliyorlardı. Nihayet "Geliyorlar!..." çığlıkları duyuldu, üç atlı yokuşun başında görünmüşlerdi... Atlılar, çınarın altında durdular; Hallaç Mahmut Efendi, çatık kaşlarının altından, gülen gözleriyle onları süzdü: "Çocuk imtihanı kazandı." dedi, umut edenlerden sevinç naraları işitildi: "Köyümüzün yüzünü ak ettin Numan, aferin sana." dediler. Diğerleri: "E şimdi n'olacak yani?" diye sordular. İzzettin Baba: "Numan yüksek bir âlim olacak." dedi. Diğerleri: "Hele bir okumaya başlasın, bakalım kıvırabilecek mi medreseyi?" dediler.

Ertesi gün annesi, kardeşleri, Recep, İzzettin Baba ve çınarın altındaki köylüleriyle vedalaşan Numan'ı, babası Ankara'ya götürdü; kendisini çok tutmasına rağmen akan gözyaşlarına mâni olamayan Nazlı, son anda Numan'ın yüreğini acıtmış, o da ağlamıştı.

Numan'ın, medresede okuyacağı dersler hesap, geometri, astronomi, hikmet, belagat, mantık, kelam, Arapça dil bilgisi ve Arap edebiyatı, tefsir, hadis ve fıkıhtı. Ana

dersler, hesap, geometri, Arapça dil bilgisi, Arap edebiyatından icazet aldıktan sonra, geri kalanlar arasından seçmeler yapabilirdi, hepsini öğrenmesi mecburi değildi. Belli bir mezuniyet yılı yoktu, bir öğrencinin en erken beş yılda diploma alması mümkündü. Okunacak kitapların çoğu Arapça ancak eğitim dili Türkçeydi. Müderrisler; İslam dünyasının artık klasik metinler hâline gelmiş Gazali, Ebu Has en-Nesefi, Aduududin el-îcî, Zemahşerî, Saadeddin et-Teftâzâni, Kadî Beyzâvî, Râzî gibi birçok üstadın eserlerini Türkçe anlatır, açıklar; sorular, cevaplar, tartışmalar yine Türkçe olurdu. Bu arada Selçuklu ve Osmanlı âlimlerinin bu eserler hakkında yazdıkları yorumlar, düşünceler ders kitabı veya yardımcı kitap olarak takip ediliyordu. Medrese öğreniminde esas, "kitap" idi. Öğrenci, medrese diliyle, ilk basamaklarda Arapça ve Türkçe klasik eserleri, bütün incelikleriyle okuyup anlayabilecek şekilde yetiştirilirdi. Daha sonraki basamaklarda bu klasik kitaplar, her kelimesi üzerinde uzun uzun durularak âdeta ezberlenerek okunur, tefsir ve analiz edilirdi.

Numan, Kara Medrese'yi, tıpkı anlatıldığı gibi buldu ve çok hoşlandı; ancak kendisine bir oda verilmemiş, eski öğrenci, yeni "danişment" Bekir'in işlerine yardım etsin diye, onun odasına konmuştu. Bu, medrese âdetlerindendi. Yeni başlayan gençler ekseri kendilerinden büyük bir ağabeyin gözetimine verilir; genç, ağabeyin çamaşırlarının yıkanmasından, suyunun doldurulmasından, odanın temizliğine kadar sorumlu olur, ağabey de buna karşılık gencin dersleriyle ilgilenir, anlamadığı konularda ona yardımcı olurdu. Bu gençlere "çömez" denirdi. Fakat genel olarak hepsi öğrenci; yani "softa" idi. Bazen bir müderris, yüksek basamaklarda okuyan softalardan birini, kendisine "danişment" asistan olarak seçerdi. Daha "rüûs" yani diploma almadan, asistanlığa başlayan ve öğrencilerin derslerini müzakere ettiren danişment, akademik kariyere adım atmış demekti. Yüksek medreseyi bitiren danişment, "muit" olurdu. Muitlik, doktora vermiş başasistanlık seviyesinde ilmî kariyerdi. Bir süre muitlikten sonra "mülazım" yani doçent, daha sonra jüri karşısında imtihan geçirip "müderris" olunurdu.

Bekir, bilgisinden emin, Numan'a biraz yüksekten bakan, ince, esmer, kara bıyıklı, sevimli bir gençti; Numan'ı karşısına oturtup yapacağı işleri tek tek anlattı, bilhassa çamaşırların temiz yıkanmasına çok önem veriyordu, Numan çamaşır yıkamayı bildiğini söyleyince de hiç etkilenmedi:

— Bu, köyün deresinde çamaşır yıkamaya benzemez. Çok dikkatli olmalısın, tek leke görmek istemem, soonraaa ben çok su içerim, yani testim her zaman dolu olmalı, odanın ne kadar derli toplu olduğunu görüyorsun, böyle olmaya devam etmeli, sabah namazından evvel yataklar toplanmalı. Yere atılmış bir kitaba değil, bir tek kâğıt parçasına bile tahammül edemem, iyice anlaşıldı mı?

— Evet.

— Şimdi sana gelelim, derslere girdikten sonra, hangisinden yardım isteyeceğini bana söyle, tabi ki hepsinde sana yardım edeceğim, aklına takılan sorular varsa ve müderrise soramadınsa, bana sorabilirsin, derslerinle ilgili her şeyde sana yardım ederim; ancak işlerini söylediğim gibi dikkatli yaparsan. Ben Allah'ın izni ile bu yıl diplomamı alacağımı umuyorum, asistan olacağım, senden memnun kalırsam, asistanlığımda, doçentliğimde de seni yanımda tutarım, sana yardımcı olmaya devam ederim.

— Teşekkür ederim.

— Anlat bana hangi köydensin, bu yaşta medreseye girmeyi nasıl becerdin, kimlerden ders gördün, baban ne iş yapar, kaç kardeşsiniz? Onlar da okuyor mu?

Numan bütün sorulara cevap verdi, sınav ve yol yorgunluğundan sonra, bir de bu odada sorulara muhatap olmak, onu yormuştu, uyku gözlerinden akıyordu. Onun için, Bekir'in "Artık yatalım." demesini fırsat bildi, yerinden fırladı, önce Bekir'in, sonra kendisinin yatağını serdi, izin alıp kandile üfledi, karanlıkta soyunup yataklarına girdiler. Bekir:

— Allah rahatlık versin küçük arkadaşım, dedi.

Numan da, karşılık verdi ve hemen uyudu.

Birbirine benzer günler geçip duruyordu, üç aylık tatilin ve Şeker Bayramı'nın rehaveti daha geçmemişti, eski öğrenciler yeniden derslere alışmak için gayret sarfediyorlardı. Numan'da ise ne tatil ne bayram gevşekliği vardı. Birbirine benzer günlerin birbiri ardına geçtiğinin de farkında değildi; her gün değil yalnız, her an, değişik ve önemliydi onun için; çünkü her an yeni bir şey öğreniyordu! Bu arada kendisini yetiştirip bu dersleri anlamasına sebep olan hocalarını da hayırla yâd etmediği bir zaman yoktu. Hocalarına ve ailesine kısa da olsa mektuplar yazıyor, sonra salı ve cuma tatil günleri, Sarıkız'ı, bıraktıkları hanın ahırından alıyor, çarşı taraflarına inip köyünden gelmiş de dönecek olan hemşehrilerinden birine bakınıyordu. Çoğu zaman da böyle birilerini buluyor, mektuplarını ona teslim ediyordu. İzzettin Baba'ya ve Hallaç Mahmut Efendi'ye dersleri hakkında bilgi verirken, anasına babasına günlük olayları anlatıyor, Bekir ağabeyinden bahsediyor, ona yaptığı işleri sıralıyor; annesine, kendisine bu işleri öğrettiği için; babasına, kendi ayakları üstünde durmasını hatırlattığı için dua ediyor: "Sizler olmasaydınız Bekir Ağabeyle hâlim duman olmuştu, işlerin hiçbirini beceremeyecek onu kızdıracaktım." diyordu.

Doğrusu işler yönünden Bekir'in hiçbir sıkıntısı yoktu, çocuktan pek memnundu ancak onun, derslerine dair bir şey sormaması canını sıkıyordu, ya çok zekiydi; anlatılan her şeyi anlıyor, Bekir'e sormasına gerek kalmıyordu ya da çok aptal, ne öğrendiğinin farkında bile değildi!... Nihayet ikinci ayın sonuna doğru dayanamadı, sordu:

— Küçük arkadaşım, dedi, bana derslerine dair bir şey sormuyorsun, acaba sebebi nedir, her şeyi anladığını söyleme, inanmam çünkü.

— Fakat her şeyi anlıyorum Bekir ağabey.

— Hadi canım sen de!

— İstersen imtihan et beni.

— Ederim tabi, geç şöyle otur karşıma; söyle bakalım...

Bütün, "Söyle bakalım"lara olumlu cevaplar alan Bekir, bir hayli şaşırmıştı, biraz daha zor sorulara geçti,

cevaplar yine düzgündü. Numan'ın daha dersini görmeye başlamadığı tefsire daldı, çocuk bunda da bir hayli başarılı olunca, pes etti.

— Sen çok zeki ve çok akıllı bir gençsin Numan, dedi, ileri bir zekân ve aklın var.

— İltifat ediyorsun ağabeyim benim, dedi Numan, sadece çok iyi dinliyorum, anlamadığım bir şey olursa müderrise soruyorum, her gece yattığım zaman bütün öğrendiklerimi içimden tekrarlıyorum, yani iyi çalışıyorum. Bu yüzden sana zahmetim olmuyor.

— Ama sen benim işlerimi yapıyorsun.

— Sen de odanı benimle paylaşıyorsun.

Bekir, Numan'ın iyi yontulmuş bir kamış kalemle çizilmiş gibi duran yüzüne baktı, çıkık elmacık kemiklerinin altında biraz çökmüş duran soluk gergin yanaklar, yine elmacık kemiklerinin çıkıklığından içeri çökük gibi duran iri ela gözler, gayet düzgün ince bir burun ve etli kırmızı dudaklar, kuvvetli bir çene, kestane rengi dalgalı saçlar. "Yakışıklı da bir çocuk kerata." böyle düşündü Bekir. Fakat bu işe bir çözüm bulmalıydı, kendi aklına ne olmuştu! Nihayet:

— Öyleyse, dedi, ben de, her hafta cuma günü, sabah namazından sonra seni sınava çekeyim, bilgilerini bir yoklamış oluruz, tabi eğer takıldığın bir şey olursa, hafta içinde de bana sorabilirsin.

— Olur ağabeyim, çok iyi olur, hatta arada sırada seninle tartışsak, edep edip müderrislerle tartışamıyorum çünkü.

— Tamam küçük arkadaşım, anlaştık.

Numan üç ay mektuplarla idare edip tatil günleri köyüne gitmedi. Mektuplarını birine teslim ettikten sonra, genellikle kırlara çıkıyor, Sarıkız'ı koşturuyordu, bu koşuların sonunda neredeyse ikisi de nefes nefese kalıyorlardı, Numan'ın içi boşalmış gibi oluyor, sanki kalbinden serin serin sular akıyordu. Fakat artık, köyü burnunda tütmeye başlamıştı, hele küçük Murat'ı çok göresi gelmişti.

Az buz değil, çocuk beş yaşını yarılamıştı, artık onun da bir hocaya gitme zamanıydı, anne babasıyla bu meseleyi de konuşmak istiyordu.

Bir salı günü, daha sabah namazı okunmadan, Sarıkız'ı bıraktığı hanın ahırından alıp yola çıktı. Karanlık olduğu için, yollardan emin olamadı, bu yüzden koşturmadı Sarıkız'ını. Bir pınar başında sabah namazını kıldı, hayvanı biraz otlamaya bıraktı, kendi ekmeğine pınarın suyunu katık etti. Neşeli ve heyecanlıydı, gün ağardıktan sonra Sarıkız'ı koşturdu, koşturdu... içinden naralar attı. Ali amcasının artık cezbeden çıktığını ümit ediyordu. Ona anlatacakları vardı.

Öğlene doğru köye vardığında çınann yanına gitti doğruca, onu ağacın altında oturmuş gözleme yerken buldu. Atından indi:

— Doğrusu karnım acıkmıştı, diye yaklaştı ona, biraz da bana verir misin?

Şöyle bir baktı Meczup Ali ona:

— Tam zamanında geldin, dedi, al bakalım, ananın ak sütü gibi helal olsun; çünkü biraz önce o getirip verdi bunları bana.

— Sen zayıflamışsın Ali amca.

— Bu sefer orucum uzun sürdü, yeni açtım ağzımı.

— Yoksa üç aydan beri cezbede miydin?

— Ne hâlde olduğumu ben ne bilirim, şimdi bırak beni de, kendinden bahset, âlim oldun mu bakayım?...

— Yolundayım.

— Kes!... Böyle, yol lafları etme bana! İnsan ancak bir tek şeyin yolunda olur, Allah'ın! O yol da bu seninkine terstir.

Numan hazırlıklıydı:

— O yola girebilmek için hazırlık safhasındayım Ali amca, ver elini öpeyim artık.

— Bir mürşit buldun mu kendine?

— Hayır.

— O hâlde sana öpülecek el yok!...

— Bak anlaşalım Ali amca, medreseyi bitirmeden, mürşit aramayacağım ben, bunu böyle bil. Aksi hâlde hem dersler hem mürşidimin hizmetleri, ikisini birden kıvıramam.

— İkisini de kıvıracak kadar akıllı olduğunu sanırdım.

— Değilim, ver elini öpeyim.

— İzzettin Baba'ya uğradın mı?

— Hayır.

— Evine uğradın mı?

— Hayır.

— İlk şu fakire mi geldin?

— Evet.

— Eyvallah, al bakalım elimi.

— Seni ne kadar sevdiğimi bilmez gibi bana ahret sualleri soruyorsun.

— İyi ya, haydi git şimdi evine. Sonra görüşürüz, hayırla gel, hayrı almak için.

O sırada Tarçın göründü uzaktan, koşarak geldi, arka ayakları üzerine kalkıp ön ayaklarını Numan'ın göğsüne dayadı, Numan da sevdi onu.

— Nereden çıktı bu hayvan, senin kokunu mu aldı, diye sordu Meczup Ali.

— Herhâlde, dedi Numan.

Evine gitti Numan, kapıyı itip açtı, onu gören annesi bayılacak gibi oldu, Murat zıplayıp bir top gibi ağabeysinin kucağına çıktı. Tahmin ettiği gibi Safi ile babası ekin biçmeye gitmişlerdi.

Annesi uzun uzun sarıldı en sevgili oğluna, neden sonra; "Dur yüzüne bakayım," dedi. Onu kendinden uzaklaştırdı, yüzünü bir iyi tetkik ettikten sonra konuştu:

— Zayıflamışsın, ya çok çalışıyorsun ya Bekir denilen adam sana fazla iş yaptırıyor.

— Çok çalışıyorum, çok iş yapıyorum ve zayıflamadım anacığım, boyum biraz uzadı o kadar.

— Karnın açtır, yeni gözleme yapmıştım.

— Yedim, Ali amca ikram etti bana.

— Pekâlâ, Meczup'a zaten içimden gelmiş, yiyeceğinden fazlasını vermiştim, demek senin kısmetini vermişim.

Annesiyle ve Murat'la hasret giderdikten sonra, kardeşini alıp tarlaya babasıyla Safi'nin yanına gitti, Tarçın da atın yanında bazen koşuyor, bazen de çalılıklar arasına saklanıp birden karşılarına çıkıyordu. Koyunluca Ahmet'le Safi de şaşırdılar ve sevindiler. Babası kendine, Safi'nin ne çok yardım ettiğini balandıra ballandıra anlattı.

— Aferin ona, dedi Numan, Kur'an'dan ne haber?

— Yarıladım, biliyorsun Yusuf Hoca'ya gidiyorum ben.

— Yusuf Hoca'ya gidiyorsun diye işleri sermek olmaz, şimdiye kadar bitirmeliydin.

— Ancak ancak, dedi babası, bir kolunu da Safi'nin boynuna atmıştı, sanki onu korumak ister gibi; tarlada üçüncü elim oldu benim, biliyorsun çift sürmeye yardım ettiği gibi, şimdi ekini neredeyse benden iyi biçiyor, bir de türkü tutturuyor, pek keyifli oluyor.

— Aferin sana kardeşim, dedi, ancak Kur'an'ı da ihmal etme, okuduklarının anlamlarını soruyor musun Yusuf Hoca'ya?

— Okumayı öğren, Allah kelamı olduğunu bil, yeter diyor hocam.

Numan çaresizlik içinde babasına baktı, Koyunluca Ahmet gülümsedi:

— Ben de, annen de Kur'an okuruz ama anlamını bilmeyiz, bir zararını da görmedik şimdiye kadar.

— Ayetlerin mânâlarını bilseydiniz eğer, Allah'ın pek çok yerde; anlayınız, düşününüz diye emrettiğini de bilirdiniz. Yani Kur'an'ın mânâsını bilmemek, bizzat Kur'an'a aykırı bir şey.

— Numan, dedi babası bıkkın; biz senin anlamana, bu yüzden Arapça öğrenmene falan karışmıyoruz, sen de bizim işimize karışma.

"Demek böylece bir cephe oluşuyor ailenin içinde." diye sıkılarak düşündü Numan fakat Murat'ı bu cepheye girmekten kurtarmalıydı.

— Murat'ın da okuma yaşı geldi sayılır, o da yavaş yavaş başlasa.

Murat atıldı hemen:

— Ben Safi ağabeyimin hocasına değil, Numan ağabeyimin hocasına gideceğim.

Bu sefer Numan, farkına varmadan elini Murat'ın boynuna attı:

— Babacığım sen de razıysan, İzzettin Hoca ile konuşurum ben.

— Neden Murat?

Babası sormuştu, gerçek bir meraktı bu, çocuk cevap verdi:

— Baksana babacığım, Numan ağabeyimin hocası onu Ankaralara gönderdi, Safi ağabeyimin hocası onu tarlaya gönderiyor!...

— Sen de tarlada çalışmayacak mısın Murat?

— Hayır!

Bu kez Numan müdahale etme gereğini duydu:

— Yediklerimizi hep tarlada, bostanda çalışanlara borçluyuz Murat, hiç tarlada çalışmamak olur mu?! Babamız, şimdi de Safi tarlada çalışmasalardı aç kalırdık.

— Sen çalışmıyorsun ama!...

— Bugün buraya neden geldik sanıyorsun, tarlada çalışmak için, seni de yanıma aldım ki, bir şeyler öğretebileyim. Tamam, babam seni İzzettin Hoca'ya verir ama sen de ona ve Safi'ye yardım edeceksin.

— Bana ne!

— Sana çok şey, herkes yemeğini yerken sen aç kalmak istemezsin herhâlde.

Murat, ağabeysinin küçükken çalışıp çalışmadığını hatırlamıyordu, bu yüzden; "İzzettin Hoca'ya gidenler de

çalışıyormuş demek." diye bir şeyler geçti kafasından, kaderine razı oldu.

— İyi, İzzettin Hoca'ya da gideceğim, tarlada da çalışacağım!

— İşte benim akıllı kardeşim!

Numan kardeşini top gibi havaya fırlatıp tuttu, çocuk kahkahalar attı. Babası hâlâ kolu Safi'nin boynunda; "Bunlar da galiba bir kumaşın iki yüzü." diye düşündü, "Rabb'im bana niçin normal çocuklar vermedin!" diye geçti içinden, sesini çıkarmadı.

— Bir fazla orağınız varsa, verin de ben de ekin biçeyim.

— Senin geleceğini bilmediğimiz için fazla orak getirmedik, dedi babası alayla.

— O zaman sen otur dinlen baba, ben çalışayım.

— Beceremezsin, ellerin yara olur.

— Beceririm merak etme.

Numan babasının orağını aldı, Safi'yi gözleyerek o da ekin biçmeye başladı, gerçekten zor bir işti onun için, fakat niyet etmişti, ses çıkarmadan becerecekti. Birkaç kez Safi ona gösterdi; orağa bak, sapının burasından, tam burasından çok sıkı tutacaksın. Sol elinle kavradığın ekinleri, sağ elindeki orakla birden vurup keseceksin. Numan akşamüstüne kadar hiç şikâyet etmeden çalıştı, sonra babası da geldi, biçtikleri ekinleri demet yaptılar, üçü birden çalıştılar. Murat onları seyretti, eğlenceli geldi tarlada çalışmak. Akşama Numan'ın avuçları su toplayıp şişmişti. Annesi hemen gördü, oğulcuğunun avuçlarına yağ sürdü.

— İki adam yetmiyor muymuş tarlaya da, seni çalıştırdılar.

— Ben kendim istedim çalışmayı.

Numan o kadar kesin söylemişti ki annesi ses çıkarmadı.

O akşam İzzettin Baba'yı görmeye gitti; hocası onu sevinçle karşıladı, oturtup ıhlamur ikram etti ve medreseye

dair izlenimlerini, dersleri, ağabeysi Bekir'i uzun uzun sordu. Âdeta çocuğun okuldaki her anını merak ediyordu, Numan'ın anlattıklarından tatmin oldu, yüzünde güller açtı. Bir ara Numan, ona Murat'tan bahis açtı, öğleden sonraki olayı olduğu gibi anlattı.

İzzettin Baba:

— Acaba hakikaten kabiliyeti var mı, yoksa sana özendiği için mi beni istiyor? diye sordu.

— İkisinin de payı var sanıyorum, dedi Numan. Ben onunla çok ilgilenirim, o da bana özenir, kafası da fena değil gibi, babam size getirsin de bir bakın isterseniz.

İzzettin Baba:

— Bir aileden bir ikinci Numan çıkmaz ama çocuğa bir bakmakta fayda var. Yoksa gönül kırmadan ben onları Yusuf Hoca'ya yönlendiririm.

Numan itiraz etti:

— Yusuf Hoca meal öğretmiyor.

— Kendisi bilir, icabında ben söylerim öğretir, sen hiç merak etme Numan.

Vedalaşırken:

— Hocam, dedi Numan, bu akşam geç vakit yola çıkmam lazım ki, yann dersi kaçırmayayım, bu durumda Kavaklı'ya Hallaç Mahmut Hocam'a gidemeyeceğim, lütfen ellerinden öptüğümü söyler misiniz.

— Bana anlattığın her şeyi ona anlatacağım, eğer bir daha önceden mektupla falan haber verirsen, Mahmut Efendi, buraya gelip seni bekler merak etme.

Ve çocuğun alnından öpüp dua etti İzzettin Baba.

Numan, sabah namazına medreseye yetişti, şiş avuçları, üzengiyi tutmaktan da acımıştı, kalem kullanacak hâli kalmamıştı. Derslerde not tutmaktan vazgeçti ve bir hafta doğru dürüst kalem tutamadı Numan.

* * *

Medresede ikinci yıl Numan daha bilinçlenmişti, artık dersleri anlayabilmek için nefes nefese kalmıyordu, daha

sakin ve dolayısıyla daha dikkatli idi. Bekir ağabeysi söylediği gibi asistan, sonra da hemen "tafra" yaparak asistanlıktan doçent olmuştu. İlmiye mensubunun belirli bir kademede hizmet görmeden bir veya birkaç derece atlayıp terfi etmesine "tafra" denilmekteydi. Bekir medresede eski odasında kalıyordu, Numan'ı bırakmamış, yine kendi odasına almıştı. Haftalık, cuma sabahları imtihanı devam ediyordu, çocuk matematikte zorlanıyordu, bu yüzden imtihanlar daha ziyade matematikten oluyordu.

Bir gece kandili söndürüp yattıktan sonra, Bekir biraz da mahcup:

— Söyle bakayım, dedi, köyde gözüne kestirdiğin bir kız var mı?

Numan fıkırdadı:

— Ağabeyim, bu suali benim sana sormam daha uygun düşer, medreseden mezun olup hayata atılan sensin çünkü, sen önce gözüne birini kestir, sonra benden sual eyle, şöyle dört beş yıl sonra!...

Bekir de güldü:

— Hadi oradan edepsiz böyle sorular büyüklere sorulmaz, küçüklere sorulur, edep et.

Numan tekrar fıkırdadı:

— Sormadım say ağabey ama sen yine de söyle, var mı öyle biri?...

Bekir, zaten açılmak, derdini paylaşmak istiyordu:

— Olmaz olur mu, pek tabi var, kaç yaşındayım ben, yirmi üç!

— Ee neden evlenmiyorsun?

— Anam olacak hatun bırakmıyor!

— Senin sevdalı hâlini bilmiyor mu?

— Biliyor, onu kızdıran da bu zaten! Mesele şu; ben daha on, on bir yaşındaydım, annem uzak akrabadan bir küçük kızı, yetimken, öksüz de kalınca, yanımıza aldı. Kendi kızı gibi yetiştirdi Zehra'yı. Ben de ona hep kardeş gözüyle baktım. Meğer annem, onu bana gelin diye almış, öyle

öz kızı gibi nazlı, becerikli falan yetiştirmiş, hiç haberim yok. Meğer kıza da söylemiş bunu, "Seni Bekir'e alacağım." demiş, velhasıl Zehra bana nişanlı gözü ile bakarken, ben kıza kardeş muamelesi yaptım. Neyse bir gün işte, git şu kızı bana iste, deyince kıyamet koptu. Bayıldı ayıldı baklayı ağzından çıkardı: O, şu kadar yıl, istediği gibi bir gelin yetiştirmişken gidip el kızını alamazmış bana.

— Söylemedin mi ona kardeş gözüyle baktığını?

— Söylemez olur muyum, söyledim tabii, kim dinler, kim anlar?

— Baban ne dedi?

— Babam pasif bir adamdır, annemin ağzının içine bakar. "Şu kadar yıllık nişanlındır senin Zehra," dedi, "ana hakkı ödenmez, sen nasıl annene karşı geliyorsun." dedi. Dedi işte... Hayır işin kötüsü, kızın her şeyden haberi var, evin içinde beni gördüğü an, ağlayarak kaçıyor yanımdan. Ne yapacağımı şaşırdım.

— Doğrusu zor bir durum.

— Dahası var, annem benimkinin kulağına gitsin diye, konu komşuya, "Artık Bekir'le Zehra'yı nişanlıyoruz." demiş.

— Eyvah işitmiş mi seninki?

— İşitmiş, Ankara'dan Bolu'ya giderken, ona ufak tefek armağanlar götürürdüm, bizim ilişkimizi bilen bir kız arkadaşıyla bana hepsini geri gönderdi. Ne yaptım ne ettiysem, kendimi affettiremedim. "Artık benim Bekir diye bir tanıdığım yok!" demiş.

— O da anlayışsız davranmış, bari aracı kıza her şeyi anlatsaydın.

— Anlattım ama dinlememiş bile.

— Peki şimdi ne olacak?

— Bilmiyorum, öyle sevdalıyım ki küçük arkadaşım, öyle içim yanıyor ki... Bir yıldır Bolu'ya gitmiyorum, ne annemden ne de kızdan bir haber aldım, belki de bana inat evlenmiştir birisiyle.

— Yok, eğer seni seviyorsa, bekler, bir yıl nedir ki!...

— Sahi bekler mi diyorsun?

— Şüphesiz bekler, şimdi belki onun da senin gibi içi yanıyordur. Tasa etme be ağabey, elbet bir gün annenin de yüreği yumuşar, bak bir yıldır memleketine gitmemişsin, kim bilir seni ne kadar özlemiştir, ben doğrusunu istersen o Zehra denilen kıza acıdım, ağladığına göre, o da sana sevdalı olmalı.

— Öyle görünüyor, fakat ben ne yapayım, elimden ne gelir, çaresizim be Numan, çaresizim! Hayır konu komşuya böyle söylenmeseydi, Zehra'nın da bir talibi olurdu, şimdi kızın benimle adı çıkmış oldu, kimse almaz.

— Yaa!...

— Çocuk sen de beni derdimden kurtaracağına daha çok dertlendiriyorsun!

— Senin işin Zehra'nınkinden daha kolay; kız seni sevdiğine göre, bekler diyorum ben, annen de nihayetinde annendir, elbet yüreği yumuşayacak.

— Öyle diyorsun, ha?

— Evet.

— Çok gevezelik ettik, seni de uyutmadım Numan, hadi uyuyalım, sana Allah rahatlık versin.

— Sana da.

Diyen Numan, derin düşüncelere daldı; Bekir'i biraz rahatlatmıştı ama kendisi bir kıza sevdalanmak hakkında hiçbir şey bilmiyordu, bu iş nasıl olurdu ki, bir erkek annesinden çok bir başka kadını sevebilir miydi sanki? Hayır sevemezdi! Böyle düşünmesine rağmen yine de kendine göre çok sağlam bir karar aldı; Numan, asla bir kıza âşık olmayacaktı! Vakti zamanı gelince, o da herkes gibi evlenecekti ama annesinin babasının ona münasip gördükleri bir kızla olacaktı bu iş!...

Sağlam kararını aldıktan sonra Numan, içi rahatladı ve hemen uyudu.

O yıl, üç aylar çabuk geldi sanki, Numan üç dersten; matematik, Arapça dil bilgisi ve Arap edebiyatından imtihana girip başarılı oldu ve o dersler için yetişmiş, yeterli

sayıldı. Hocalarından icazetlerini aldı. Matematiği hâlâ pek sevmiyordu ama Bekir ağabeysiyle o kadar çok çalışmıştı ki, sınavda başarılı oldu. Kur'an tefsirine, hadis, belagat, mantık derslerine üçüncü yıl başlayacaktı. Bu arada bir camide verilen Farsça kurslarına katılmış, dili epey öğrenmişti. Gelen yıl da bu kurslara katılıp Acem diline tam hâkim olmak istiyordu.

O zaman âdetti, bilhassa fakir öğrenciler üç aylar; Recep, Şaban, Ramazan'da köylere kasabalara dağılır, imamlık yapar, vaaz verir, halkın dinî bilgilerini tazeler, o kasabanın veya köyün ahalisi de gönlünden kopan parayı, fitre veya sadaka niyetine bu öğrencilere verirdi. Böylece öğrenciler diğer aylarda medresede okurken para sıkıntısı çekmezlerdi. Buna "cerre çıkmak" denirdi. Bekir, bu gelen üç aylarda ille Numan'ı da alıp Bolu civarındaki köylere gitmek istiyordu.

— Bana kalırsa, diyordu Numan, bu sene sen de cerre çıkma, Bolu'ya evine git, ne hâldeler bir gör, sana ukalalık etmek istemem, affet ama böyle anamı babamı iki yıldır görmemek, onların hatırlarını almamak günahtır. Belki birisi hastalanmıştır falan, sana ihtiyaçları vardır. Gel ağabeyim, kırma beni evine dön, hem seninkinin de öfkesi geçmiştir belki, seni beklemekten harap olmuştur, git işleri bir anla.

— Öyle, lakin geçen yıl gittiğim köylerde köylüler benden o kadar memnun kaldılar ki, ille gelecek yıl da gel, yerini boş tutarız ona göre, dediler. Gitmesem kalpleri kırılır, bilmez misin Koca Yunus ne demiş:

Bir kez gönül yıktın ise,
Bu kıldığın namaz değil.

— O zaman önce köylerine git, sonra mutlaka evine.

— Sana doğrusunu söyleyeyim mi arkadaşım, ben eve gitmeye korkuyorum, Zehra'yla karşılaşmaktan, annemin elini öpmekten, benimkinden bir kötü haber almaktan korkuyorum.

— Korkunun ecele faydası yokmuş be ağabeyim, git, ne olacaksa olsun, hiç olmazsa ne var ne yok diye kendi kendini yiyip bitirmekten kurtulursun.

— Haklısın Numan, çok haklısın da... Neyse, bir iki köyüm var beni hasretle bekleyen, Recep'i birinde, Şaban'ı öbüründe geçirir, şu korkumu üzerimden atabilirsem Ramazan'da da evde olurum. Bak yanımda sen olursan, beni zorlarsın!...

— Zorlarım doğru da, vallahi bizimkileri çok özledim, onlar da bana hasrettirler, şu sınavlardan dolayı tatil günlerimde de gidemedim köye biliyorsun, ne olur bana müsaade et de kendi köyüme gideyim.

— Özleyeceğim seni.

— Ben de seni.

Aslında yalnız başına kalınca düşünüyordu Numan, hani hiç olmazsa Recep ayında pekâlâ Bekir'le gidebilirdi yeni yerler görmek hoşuna giderdi çünkü ama bu kez sanki içinde tanımadığı biri, ille hemen kendi köyüne dönmesini söylüyordu. "Belki de," dedi kendi kendine "annemin hasretliği o kadar fazladır ki, beni de böyle çekiyor." Annesi geldi gözünün önüne, ince uzun, siyah örgüleri beline inen, son gittiğinde bu örgülerde bir iki beyaz tel görmüştü de, pek hayret etmişti, annem ihtiyarlıyor mu ne; yaşını hesap etmeye çalışmıştı, on sekiz yaşında Numanı doğurmuş, Numan şimdi on altı olduğuna göre, daha pek genç canım ama işleri ağır, neylersin ağır işte!

* * *

Numan köye girdiğinde bu sefer de âdetini bozmadı, önce çınaraltına gidip Ali amcasını gördü. Namaz kılıyordu, bekledi. Namaz uzun sürdü, bekledi. Bazen böyle nafile namazları uzatır da uzatırdı. Numan'ın onu beklediğini fark etmiş miydi acaba?... Hissetmemesi imkânsız, bu nasıl karşılanıştı böyle, mamafih Numan onun her hâline alışıktı, bekledi. Neden sonra selam verip Numan'a baktı; gözleri dalgındı, epey bir baktı ona, sonunda: "Allah yardımcın olsun evlat," dedi. "O, sevdiği kulları daha zorlu imtihanlara çeker." Birden Numan'ın aklına ailesinden birisine bir şey olduğu geldi, boğazı, ağzının içi kuruyuverdi.

— Kime n'oldu Ali amca? diye zorlukla sorabildi.

— Kimseye bir şey olduğu yok, sana ne oluyor?

— Hayır öyle söyleyince korktum da birden, ben iyiyim şükür.

— Daha iyi ol, haydi şimdi hayırla koş evine, bu uzun tatil değil mi, görüşürüz yine, şimdi benim işim var, çok meşgulüm. Ha bak evlat sana bir şey diyeyim; gönlünü sevgiye aç, güzel Allah ancak gönlün sevgilere açık olduğu zaman, gönlüne girebilir.

— Peki Ali amca, elini ver de öpüp gideyim.

Hiç nazlanmadan uzattı elini Meczup Ali.

O sırada Tarçın koşarak geldi, iki ayağı üzerine kalkıp ön ayakları ile Numan'ın göğsüne abandı, Numan da ona sarıldı: "Benim vefalı dostum, nasılsın bakayım?" dedi, Tarçın iri gözleriyle ona bakıyor ve sanki; "İyiyim." diyordu. Numan atına atladı, Tarçın adımlarını Sarıkız'a göre ayarladı... yürümeye başladılar. Çeşmenin yanında su dolduran kızları gördü Numan, bir Allah dostu ona, harama bakmamak gözün zekâtıdır, demişti. Kızları görmemek için gözlerini indirirken, ne oldu nasıl oldu bilinmez, bir çift kocaman ela göze takılı kaldı bakışları, Numan olduğu yerde durup dondu. Gökten yere inmiş bir yıldız mıydı, neydi bu! Sonra yüzünü gördü, şaşkınlığı büsbütün arttı, ne kadar güzeldi! Teni pembe beyazdı, küçük düzgün, ucu kalkık bir burnu, kıpkırmızı kalın dudakları vardı, yemenisinin altından açık kumral saç kıvrımları fırlamıştı... "Haydi kızlar gidelim." diyen sesini işitti onun, bir su şırıltısı gibi. "Eyvah gidecek!" diye düşündü ve aynı anda kendine geldi. Ne yapıyordu Numan, durmuş bir kızı seyrediyor! Hemen başını eğdi, Sarıkız'ı mahmuzladı, hızla uzaklaştı oradan. Sersemlemişti. "Ne ayıp şey yaptım ben." diyen aklına karşı, gönlü: "Kim bu kız?" diye soruyordu. "Yürü git evine!" dedi aklı, "Daha önce nasıl da görmedim ben bu kızı?" diye sordu gönlü. Acaba kimin kızıydı ve asıl önemlisi ismi neydi... Evi göründü karşıdan, gönlü eve girmek istemiyordu, dönüp çeşmenin başına yürümek istiyordu. Ayakları geri geri

giderek evine ulaştı, kapıyı çaldı; annesinin sesini işitti: "Amanın Numan'ım olmasın!", "Benim anam!" sesi bir garip çıkmış, Numan'ın kendisi bile tanımamıştı, kapıyı Murat açtı, annesi arkasındaydı.

Her zamanki gibi Murat zıplayıp kucağına çıktı, annesi uzun uzun bağrına bastı onu. Numan, bir an önce karşılama faslı bitsin de kızdan bahsetsin istiyordu. Oysa annesinin soracakları, Murat'ın anlatacakları vardı. Sabırla sorulara cevap verdi, sabırla Murat'ı dinledi. Çocuk, İzzettin Baba ile ne yerde ne gökteydi, onu çok seviyordu, derslerine çalışıyordu ve tarlaya gitmek istemiyordu, o da ilim öğrenip tıpkı İzzettin Baba gibi bir Ahi şeyhi olacaktı!... Olabilir miydi?... Ona da Murat Baba derler miydi?

— Bunu bana değil, İzzettin Baba'ya sorman gerekir, dedi Numan.

— Sordum, dedi ki: "Önce bir sanat erbabı olman lazım, demirci, marangoz, nalbant falan gibi, Ahilik bir esnaf teşkilatıdır, ben de vaktiyle demirciydim."

— Tamam cevabını almışsın işte, babama sordun mu?

— O, bir eve bir âlim yeter, dedi.

— Dur bakalım acele etme, böyle kararlar almak için daha erken.

— Neden, sen de benim kadarken âlim olacağım dermişsin, annem söyledi.

O sırada kapı açıldı, Koyunluca Ahmet'le Safi geldiler. Yeni bir sarılma, yeni bir hasret giderme faslı oldu. Babası, Numan'ın üç dersten icazet almasına pek sevindi.

— Hiç olmazsa emeklerin boşa gitmiyor oğlum, dedi, şöyle böyle ne zaman diploma alırsın acaba?...

— Bilmem ki babacığım, en erken beş yıl diyorlar ama ben kendimi çok sıkarsam belki dört yılda da mezun olabilirim. Çok sıkmam demek işi biraz da aceleye getirmem demek, bunu da istemeyiz herhâlde, değil mi?

Nazlı atıldı:

— Hayır kendini çok sıkmana razı değilim oğlum, hem aceleye gelen işte hayır olmaz, rahat rahat çalış, arada

istirahat et, biraz Ankara'yı gez gör. İki yıl geçti, doğru dürüst Ankara'yı görmemişsin bile, Veysel amcanlara da hiç uğramamışsın, geçenlerde geldi, kırılmış sana, bari ben onun ayağına medreseye gideyim de, çocuğu göreyim diyor.

İki yıl evvel babasıyla Veysel amcası hakkında konuştukları geldi aklına Numan'ın, babasının yüzüne baktı, o da omuz silkti.

— Baba, dedi Numan, sen Ankara'ya bir geldiğin vakit Veysel amcalara git de, kızlarından çekindiğim için onlara uğramadığımı söyle.

— Ben onu söyledim de, "Artık haremlik selamlık yaptım, gelebilir." dedi.

Nazlı:

— Bu haremlik selamlık Arap âdeti değil mi, bizim töremizde yoktur erkeklerden kaçmak, edepli giyinirsin, edebinle otururşun, edebinle konuşursun, tamamdır, dedi.

— Bizim için öyle de, Veysel fazlaca sofu oldu, Arap âdetleri ona daha iyi görünüyor, her koyun kendi bacağından asılır hanım, dedi Koyunluca Ahmet.

Numan:

— Neyse, ben bayramda selamlığına uğrarım, dedi.

Konu kapandı. Nazlı töre hakkında konuşmak istiyordu ama erkekler susunca o da konuşmadı, yemek hazırlamaya kalktı.

Ertesi gün Numan, İzzettin Baba'ya giderken yolunu çeşmenin oradan geçirdi, ne yıldız gözlü kız vardı ne de başka biri; "Daha erken olmalı." diye düşündü. "Dönerken de buradan geçmeli." İzzettin Baba ile pek de aklını veremeden konuştu ancak Arap edebiyatından ve dil bilgisi ve matematikten icazet aldığını söyledi ve:

— Bu benim başarım değil, sizin emeğiniz hocam, nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum, Allah sizden razı olsun, dedi.

İzzettin Baba'nın gözleri yaşarmıştı, onu bağrına bastı:

— Senin başarın oğlum, senin başarın, dedi.

Ertesi gün Hallaç Mahmut Efendi'ye beraber gitmeye karar verdiler, biraz Murat'tan konuştular:

— Murat senin gibi aceleci, hemen kararlar alıyor ama senin kadar ileri zekâlı değil ancak ortanın üstünde aklı da zekâsı da, onu okutmaktan memnunum, dedi İzzettin Efendi.

— Size o kadar hayran ki, sizin gibi bir Ahi şeyhi olmayı istiyor.

— Evet söyledi, eh senin kadar inatçıysa, olur.

— Benim hiç aklıma gelmemişti.

— Oğlum, biz sana âlim olacaksın, medreseye gideceksin diye o kadar söyledik ki... Sana düşünme fırsatı bırakmadık belki de, bağışla bizi.

— Aman hocam estağfurullah, iyi ki bırakmamışsınız, hayatımdan çok memnunum ben.

Sonra kitaplardan konuştular, Kara Medrese'nin iyi bir kütüphanesi vardı fakat Numan ders kitapları okumaktan, çalışmaktan, başka kitapları okumaya vakit bulamıyordu.

— Keşke tatil için yanına alsaydın birkaç kitap.

— Hocam dışarı kitap çıkartmıyorlar, ben de, sizde ve Hallaç Mahmut Efendi'de okumadığım kitap bulurum elbet diye düşündüm.

— Bende okumadığın kitap yok sanırım fakat Hallaç Mahmut Efendi'de vardır mutlak.

— Hiç olmazsa sizin kitaplarınızı yeniden geçerim efendim.

Numan artık kızları kaçıracağı korkusuyla tedirginleşmeye başlamıştı, hemen kalkıp çıkmalıydı... İzzettin Baba'dan müsaade alıp fırladı, koşmak istiyor fakat bunu da kendine yediremiyordu, ayrıca kızların onu koşarken görmesi hiç de hoş kaçmazdı. Hızlı adımlarla çeşmeye doğru yürüdü, evet kızlar oradaydı, bu kez Allah dostunun sözü hiç aklına gelmeden baktı hepsine, hiçbiri dünkü yıldız gözlü kız değildi, içinde bir şeyler kırıldı sanki, onlara sormak istiyordu, "Nerede benim sevdiğim?" tabii

soramadı; fakat onu "sevdiğim" diye düşünmesine, kendi de şaşmıştı. "Yani şimdi ben sevdalandım mı? Yahu âşık olmamaya karar vereli daha ne kadar oldu?" Aynı anda Ali amcasının sözünü hatırladı, ne demişti: "Allah yardımcın olsun evlat, O, sevdiği kulları daha zorlu imtihanlara çeker." Yani acaba bu kızı mı kastetti? "İşim var, çok meşgulüm." demişti... "Gönlünü sevgiye aç." demişti, acaba o mu bizi karşılaştırdı?.. Aman Allahım, neler düşünüyorum ben, bağışla beni, o değil, Sen karşılaştırdın bizi. Demek Bekir ağabeyle cerre çıkmayıp köye gelişimin sebebi buymuş, sevdalanacakmışım!... Hay Allah, Bekir ağabeye: "Dört beş yıl sonra sor." demiştim. Eve döndü Numan, Murat'ın gevezelikleriyle oyalanırım, diye düşünüyordu. Oyalanmadı, sıkıldı, tekrar çıktı, Tarçın'ı yanına alıp biraz dolaştıktan sonra, ayakları onu çeşme başına götürdü, kimseler kalmamıştı, çeşmeden su içti. Çınaraltına uğradı; birkaç adam, bir köşede yârenlik ediyorlardı, Meczup Ali, sırtını çınara dayamış, gözlerini kapatmıştı, hafif hafif titriyordu, cezbe hâlindeydi yine, Numan tekrar eve döndü, iç karmaşasından o kadar yorulmuştu ki, yer minderinin üstüne yüzükoyun uzanıp uyudu. Rüyasında o kızla konuştuğunu gördü, yeşillik bir yerde yan yana yürüyorlardı, derken yıldız gözlü kız Numan'ın başına, şeyhlerin taktıkları bir yeşil taç geçirdi, bu arada bir şeyler anlatıp duruyordu, Numan uyandıktan sonra kızın ne anlattığını bir türlü hatırlayamadı, unuttuğu için kızdı kendi kendine.

Ertesi gün Murat, hocaya gitti, Numan'la annesi yalnız kaldılar. Numan yıldız gözlü kızın kim olduğunu ona sormak istiyor, kadının ardında dolaşıyor fakat soramıyordu. Bir süre sonra annesi sıkıldı ki: "Senin okuyacak kitabın yok mu?" diye sordu.

— Var.

— Ee oku öyleyse oğulcuğum, peşim sıra dolaşma, işimi şaşırıyorum.

— Sana bir şey sormak istiyorum da...

— Sor.

— Şey bir, yani demek istiyorum ki, benim bir ilgim yok da, yani Bekir ağabey için...

— Yavrum lafı ağzında geveleme, söyle.

— Bir kız gördüm de...

— Eee?

— Yani Bekir ağabeye münasiptir belki... Tanımadım da kızı, acaba ismi ne, yani kimin kızı diyorum da...

— Nasıl bir kız?

— Çok güzel...

— Nerede gördün ki?

— Çeşmenin orda.

— Hemen bütün kızlar gider oraya.

— Öyle, kalabalıktı.

— Bu senin dediğin neye benziyor, gözü, kaşı ne bileyim, bi tarif et bakayım.

— Çok güzel işte, gözleri yıldızlar gibi, saçları yemenisinden çıkıyor, sarı gibi, kıvırcık, burnunun ucu kalkık, kırmızı şalvar giymişti, üstü beyazdı galiba, üç etek mi diyorsunuz öyle bir şey.

— Oo sen de amma dikkatlisin, gözleri yıldız gibi dedin ya, ondan anladım, Gülçiçek olmalı, Rahime Nine'nin torunu.

— Yaa!

— Vermez onu Bekir ağabeyine!...

— Neden?

— Biliyorsun, nereden bileceksin, annesi doğururken bunu, öldü. Zavallıcık, asıl sen annesini görmeliydin, güzel oydu işte, çocukken görmüşsündür belki ama hatırlamazsın tabi. Neyse, babası da, bunu kendi anasına, Rahime Nine'ye bırakıp Ankara'ya mı, bilemem artık bir yere göçtü. Anlayacağın karısı ölünce bu köy ona dar geldi. Rahime Nine büyüttü kızı, o sıra köyde yeni doğum yapmış, sütü bol gelen bir taze vardı, bu senin Recep'in anası, o süt verdi Gülçiçek'e.

— Adı da bir hoş.

— Öyle mi, bizim eski yurdun isimlerine benzer, aslında Sultan Murat'ın hanımlarından birinin, Bâyezit isimli oğlunun annesinin adıymış. Rahime Nine'nin kulağı deliktir, onu işitmiş, kıza koydu, saraylı ismi koydum kızıma diye de övünür. Aman övünmesi pek fazladır onun!

— Neden Bekir ağabeye vermeyeceğini söylüyordun?

— Canım o Ankara'da değil mi, Ankara'ya götürür kızı diye vermez, gözünün önünden ayırmaz onu, pek sever, hepimiz severiz çocuklarımızı ama bununki deli sevgisi, çeşmeye bile nasıl gönderdiğine şaştım, elinden gelse kızı kundaklayıp kucağında taşıyacak. Bakma çeşmeye gönderdiğine, arkasından kendisi de gitmiştir.

— Yani şimdi Recep'in kız kardeşi, Zeynep yani, Gülçiçek'in sütkardeşi öyle mi?

— Hah işte tam dediğin gibi, hem de iyi arkadaştırlar, sen hiç Receplerde görmedin mi onu?

— Biz kızlarla hiç oynamadık ki.

— Doğru ya siz en çok at binerdiniz.

— Gülçiçek de biner ata, seninkine benzer ama ak bir kısrağı vardır onun da, hiç daha önce yolda filan da mı rastlamadın?

— Rastlasam hatırlardım, öyle güzel ki...

— Demek sen Bekir ağabeyine düşündün öyle mi?

— Evet.

— Peki Bekir ağabeyin medreseyi bırakıp buraya gelip tarlaların başına geçer mi?

— Ne tarlası?

— Rahime Nine'nin her sene kiraya verdiği birçok tarlası var, bu tarlalardan akarı var, durumları da pek iyidir yani. Fakat kızı verirse, damadın toprakların başına geçmesini ister, haklı olarak... Dedim ya, zor iş bu.

Numan bir duraladı düşündü, pek acınacak hâldeydi, annesinin yüreği el vermedi, dedi ki:

— Sen eskiden bana yalan söylemezdin, medreseli âdeti mi anaya yalan söylemek?

— Ne yalanı anacığım?

— Hadi bakayım hadi, yaşın erişti, bir kızı beğenmen hiç ayıp değil. Sen on yedisinde misin şimdi, öyle. Eh biz evlendiğimiz zaman baban yirmisinde, ben de on yedi yaşındaydım.

— Yaa!

— Evet, fakat dediğim gibi, zor iş, bana kalırsa kızı beğenmekle kal, ama evlenmeyi falan düşünme, senin bunca tahsilin heba olup gider, bilmem belki de iyi bir toprak adamı olursun ama aklının, gönlünün bir köşesinde medrese kalır, müderrislik kalır ve kanayıp durur. Hem sen mutlu olmazsın hem kızı mutsuz edersin, yazıktır öksüz kızcağıza, ayrıca Rahime Nine de, dünyayı başına dar eder.

— Ne zaman anladın Bekir ağabey için düşünmediğimi?

— Canım öyle bir konuştun ki, baştan neredeyse kekeleyecektin, kızı tasvire kalkınca âdeta bülbül kesildin, nasıl bir kız deyince, "Çok güzel." diye cevap verdin, insan arkadaşına kız ararken önce, hanım kadın mı diye bakar, güzelliğine de senin kadar dikkatli olmaz. Senin hayran olduğun bir kızı da Bekir'e düşünmezsin elbet.

— Peki ben ne yapacağım şimdi?

— Evlenmenin imkânsız olduğunu düşünüp ona göre hareket edeceksin. İnsan böyle delikanlılık çağında, bir gün bir kıza âşık olur, ertesi gün başka bir kıza, gönül hoştur bu yaşlarda, daldan dala konar, göçer. Hiç önem verme ona, bırak daldan dala gezinsin, evlenme çağın geldiğinde, yirmisinde falan artık evleneceğin kızı düşünmeye başlarsın. Hatta Ankaralı bir kız olsa daha iyi, tamam mı oğulcuğum.

Numan'ın içi kan ağlayarak annesine: "Belki haklısın, peki anacığım." dedi. Cevap değil de, sesinin tonu, bu sesin kırılışı Nazlı'yı ürküttü. Oğluna sarılıp onu küçük bir çocuk gibi, bir ileri bir geri salladı.

— Ne güzel, ne güzel âşık olmayı bilen bir yüreğin var. Saf ve temizsin demek.

— Âşık olduğumu sanıyorsan, neden gönül daldan dala gezer diyorsun?

— Dedim ya, senin yaşlarda böyle olur.

Numan içini çekti, bir cevap vermedi. Gönlü karmakarışık olmuştu, "Aşk tek olmalı." diye düşünüyordu, "Daldan dala gezen duyguya aşk denmez." Ama oturup bunu annesiyle konuşmak istemiyordu, annesinin belirli inançlarını değiştirmeye hiç hevesi yoktu, kendisini çok yorgun hissediyordu. "Evlenmenin imkânsız olduğunu düşünüp" demişti o... Neden imkânsız, bir deli ihtiyarın gönlünü hoş edemeyecekler miydi sanki. Bırakmazmış Ankara'ya, haydi oradan!... Kendisini bunca yorgun hissetmesine rağmen, bir yandan da Ferhat gibi dağları delecek güçteymiş gibi geliyordu. İstediği tek şey, çeşmenin oraya gidip bir kere daha bakmaktı; kız olmazsa bile, üzerinde durduğu toprak vardı ya.

— Ben gidip Murat'ı alıp geleyim anacığım, dedi.

Bu kez şüphelenmedi Nazlı:

— İyi olur, hoşuna gider, seni pek seviyor, dedi.

Numan yürürken, daha Recep'le doğru dürüst konuşmadıklarını düşündü. "Yarın atlarımızı alıp gezmeye gidelim. Gülçiçek Zeynep'in sütkardeşi olduğuna göre, Recep de onu iyi tanıyor olmalı. Recep'i konuşturmalı." Sonra ertesi gün, İzzettin Baba'yla, Hallaç Mahmut Efendi'ye gidecekleri geldi aklına. Hocasını çok özlemesine rağmen, biraz bozuldu bu işe. "Ama kitaplardan falan konuşmaya dalarsak, belki Gülçiçek'i unuturum" diye karar verdi. Fakat unutmak istiyor muydu Gülçiçek'i, işte mesele bu.

Çeşmenin başında iki kız çene çalıyorlardı. Numan su içemediği gibi, Gülçiçek'in durduğu yere de bakamadı. Yolunu çınaraltından geçirip Ali amcasını görmek istedi, o, bıraktığı gibiydi, hâlâ ağaca dayanmış, gözler kapalı, titriyordu. Orada yârenlik edenler arasında babasını seçti, o da el sallayıp Numan'ı yanına çağırdı. Köylülerden çoğu Numan'ı sevgiyle karşıladı. "O Numan bayağı boy atmışsın... Numan artık erkek olmuşsun... Numan üç

dersten icazet almışsın, ha... Numan ne zaman müderris olacaksın?" sözleri, soruları birbirine karıştı; Numan'sa hepsine cevap verip gönüllerini hoş ettikten sonra, bir tek şey sordu: "Ali amca hiç kendine geldi mi?" "Hayır," dediler, "iki gündür böyle." Numan'a sanki kendisiyle Gülçiçek'i konuşmamak için cezbeye girmiş gibi geldi, hâlbuki onunla konuşmaya ne çok ihtiyacı vardı. "Neden benimle konuşmayı istemesin sanki, neler düşünüyorum!" diye kendisini ayıpladı. Numan'ın Bekir'den önce tanıdığı tek âşık adam Ali amcasıydı, o da Hak âşığı idi ve bu aşk kendisine ağır geldiği için böyle olmuştu. Numan ona duyduğu sevginin ötesinde, şimdi Ali amcasını daha iyi anlıyordu. Bir yerde duyguları buluşur gibiydi. Böyle düşününce, yüreğinin ortasında derin bir korku duydu. Niçin korktuğunu bilemedi ya da bilmek istemedi. Babasını da kaldırdı, beraberce gidip Murat'ı aldılar.

— Tam da sohbet koyulaşacaktı, kaldırdın beni, diyordu Koyunluca Ahmet. O, bilemezdi elbet iki günden beri, Numan'ın bir yerde karar edip duramadığını.

— Baba ne konuşacağım ki adamlarla, sordular, cevap verdim, bitti işte.

— Aman oğlum burnun mu büyüdü yoksa?

— Yok baba, burun büyüklüğü değil, sadece onlarla müşterek konum yok, biliyorsun ben toprak adamı değilim.

— Onlar da medrese adamı değil.

— Evet, arkadaşım değiller...

— Arkadaş arkadaş da bir tek Bekir ağabeyini biliyoruz, Ankara'da sana geldiğim vakit yoktu medresede, tanışamadık. Ama ondan başka da hiç arkadaşın yok gibi, köyde Recep, Ankara'da Bekir!... Eee yani?

— Bekir ağabeyle de özel ilişkimiz olmasa, o da arkadaşım olmazdı, baba hiçbir arkadaş bana kitapların verdiği zevki vermiyor, sonra biliyorsun çok çalışıyorum, insanlarla görüşüp havadan sudan bahsetmeyi gerçekten sevmiyorum.

— Canım medreseliler de mi havadan sudan konuşuyor?

— Hem de nasıl.

— Korkarım sen gide gide, ananla beni de beğenmeyeceksin!...

— Sizleri beğenmekten de öte çok sevdiğimi bilirsiniz babacığım. Sizleri nasıl beğenmem, sizler beni yetiştirdiniz.

Koyunluca Ahmet içini çekti:

— Seni hocaların yetiştirdi.

Numan bilerek biraz abarttı:

— Sizler öyle sağlam, öyle mantıklı, öyle yeniliğe açık olmasanız, beni hocalarım da yetiştirmezdi, bir bitkinin kökü nice sağlamsa, dalları da öyle sağlam olur, çiçekleri güzel açar. Sağlam kökü olmayan bitkiden hayır gelmez. Değil mi baba?...

— Haklısın oğlum... Murat da seni takip etmekte, sen ayağını kaldırıyorsun, o basıyor.

— İzzettin Baba'yla konuştum Murat hakkında, beğeniyor çocuğu.

— Evet bana da söyledi, neyse Safi tam toprak adamı.

Numan içtenlikle:

— Çok şükür, dedi.

* * *

Çirmen Zaferi'nin neticeleri derhâl alındı. Makedonya fethine Veziriazam Çandarlı Kara Halil Paşa, başkumandanlık ediyordu, yanında Gazi Evrenos Bey vardı. Selanik'ten hareket eden Bizanslılar Serez'i almak istedilerse de, başarılı olamadılar. Fetihler yapıldı ve güneydoğuda Teselya, güneybatıda Epir, batıda Arnavutluk'a kadar alındı. Kuzey Makedonya hâlâ Sırplann elindeydi. Artık sıra Kosova ile Kuzey Makedonya'ya gelmişti.

Kuzeyde Sultan Murat, Köstendil'i almıştı. Köstendil'de Bulgar Prensi Konstantin saltanat sürüyordu. Sultan Murat, Konstantin'in üç kızından biriyle kendisi evlenmiş, diğer ikisini oğulları şehzade Bâyezit ile şehzade Yakup'a vermişti. Köstendil, Sırbistan'ın kapısı idi ve Türklere tabi

olan Sırp Krallığını yakından kontrol için müsaitti. 1373 ve 1374'te Kuzey Makedonya'da mühim yerler fethedildi.

* * *

Sonradan Numan, köyde geçirdiği üç ayı, nasıl tamamladığını bilemedi, öyle bir heyecan, öyle bir tedirginlik içindeydi, Hallaç Mahmut Efendi'den edindiği birkaç kitabı zorlukla okuyabildi. Çünkü gönlü ona, hiç durotur tanımadı. Devamlı hareket hâlindeydi, her gün çeşme başını birkaç kez yokluyordu, fakat Gülçiçek bazen görünüyor, bazen günlerce görünmüyordu. Böyle günlerde, kızın evine kadar gittiği oldu, pencerelerde onu arandı. Rahime Nine'den korkmasa günlerini ve gecelerini bu evin kapısı önünde geçirebilirdi... Ali amcası cezbeden çıkıncaya kadar derttaşı Recep'ti, günler geceler boyu onunla dertleşti. Recep'e göre Gülçiçek hiç de güzel bir kız değildi, belki biraz sevimliydi o kadar. Ayrıca burnu büyük, ukalanın biriydi, şımarıktı!... Yine de Numan, kendi mevcudiyetinden ve kara sevdasından Gülçiçek haberli olsun istiyordu.

Bu sevda, Zeynep tarafından Gülçiçek'e anlatıldı, kız gülüverdi: "Numan da kimmiş?" dedi, Zeynep iyi ve saf bir kızdı, Gülçiçek'in alay ettiğini hiç fark etmedi, Numan hakkında bol bol konuştu. Gülçiçek, bu kez kaşlarını çattı: "Yani tek tarlalı, birkaç koyunlu Koyunluca Ahmet'in oğlu, medresede okuyor diye adam mı olmuş, ne cesaretle bana sevdalanabiliyor!", "Gönül bu." dedi Zeynep. Gülçiçek: "O gönlünü alsın da köpeklere yedirsin." dedi. "Benim de gözüme görünmesin." Zeynep konuştuklarını ağabeysine söyleyince Recep: "Bu lafların hiçbirini Numan'a anlatamam." dedi. "'Kızın gönlü sende değilmiş' der, kapatırım." Dediğini de yaptı, Gülçiçek'in özellikle Numan işitsin diye söylediği hiçbir kötü sözden Numan'ın haberi olmadı.

"Kızın gönlü nasıl bende olabilir ki, beni tanımıyor, kendisine olan sevgimden habersiz." dedi. Recep'in, Gülçiçek'in Numan'ı pekâlâ tanıdığından haberi vardı ama ses etmedi. Ancak: "Yahu," dedi, "aileler arasında da epey fark var, biliyorsun onlar zengin, Rahime Nine torununu

iyice şımartmış, ben doğrusunu istersen Zeynep'in bile onunla içli dışlı olmasına taraftar değilim!... Nerede kaldı ki senin karın olacak, vallahi başının etini yer bitirir." "O bir melek," dedi Numan, "öyle şeyler yapmaz." Recep, Gülçiçek'in söylediklerini anlatmamak için kendini zor tuttu.

Ali amcası cezbeden çıktıktan sonra konuştular. Numan ona sarılıp iki yanağından öptü: "Sen burada yokken Ali amca," dedi, "neler oldu bir bilsen!"

— Neler oldu evlat?

— Âşık oldum Ali amca.

— Yaa! diyen Meczup Ali, mırıl mırıl bir dua okuyup Numan'ın üzerine üfledi.

— Öyle bir hâllere düştüm, öyle hâllerden çıkıp öyle hâllere girdim ki, sanki seni daha çok anladım.

— Dur bakalım abartma, sadece anlat.

Numan onun yanından ayrılıp da Gülçiçek'i ilk gördüğü günden başlayarak kızın Zeynep'le konuşmasına ve Recep'in: "Onlar zengin, Rahime Nine torununu çok şımartmış." demesine kadar anlattı. Son zamanlarda en çok oturup kaldığı bu konuşma oldu.

— Çok şükür Allahıma, dedi, bir gün gelip senin âşık olacağını hayal etmiştim, kaç yaşındasın Numan?

— On yedi. Ama Ali amca bu aşk yedi bitirdi beni, hiç kararım kalmadı, anlatamıyorum sanki parçalandım, her parçam ayrı ayrı Gülçiçek diye haykırıyor, başka bir şey düşünemiyorum, üç kitabı bile zor okudum.

— Çok şükür ki âşık oldun evlat, gönlün sevgiye açıldı; az kitap okuduğun da iyi olmuş, yetti artık kitaplardan alacağın, senin artık bir mürşit arama zamanındır, bana kalırsa, senin yollara düşmenin çağı geldi. Dağların pamuk gibi atıldığı gün gelmeden, yolunu bul.

— Yani Gülçiçek'le evlenip murat almadan mı?

— Bırak şimdi Gülçiçek'i!... Ne dedim, yollara düşme zamanın geldi, dedim!

— Ali amcam, ellerinden öperim, derslerimin hepsinden tam icazet almadan, müderris olmadan, Gülçiçek'le evlenmeden, nasıl yollara düşerim ben?

Meczup Ali:

— Ben sana vaktin zamanın geldi, diyorum... gözlerini kapatıp sağ elini kalbine götürdü, bir süre öyle durduktan sonra: "Ya Huu!" dedi ve konuştu: "Lakin öyle görünüyor ki beni dinlemeyeceksin. Demek kaderin senin ellerinde kalacak, tehlikeli!.. Tehlikeli! Cahillik, şeytanın gireceği en kolay kapıdır. Bilir misin?"

— Cahil olmamak için okuyorum ya.

— Nice çok okumuş cahiller vardır evlat, onlardan biri olmandan korkarım.

O sırada akşam ezanı okunmaya başlandı:

— Haydi artık hayırla git, namaz kılacağım, dedi Meczup Ali.

Numan, kalkıp onun elini yüzünü öptü, beraber çeşmeye doğru yürüdüler, Meczup Ali abdest alacaktı.

— Demek burada gördün onu?

— Evet.

— Hayırlı olsun evlat, güle güle.

Numan uzaklaştıktan sonra, Meczup Ali çeşmeyi açtı, akan suya:

— Ne dersin şu işe, dedi, ben sadece onu korumaya çalıştım, anlamadı, daha fazlasına da iznim yoktur... İçini çekti; iznim yoktur... İznim yoktur. İznim yoktur... Ya Huu!

Böylece Numan çok sevdiği Ali amcasının tekrar cezbeye girmesine sebep oldu.

Ramazan ayında, hava da güzel olduğu için akşam sahura kadar uyumuyordu gençler, kızlar, oğlanlar öbek öbek kapıların önünde oturup konuşuyorlardı. Numan ise Recep'le yürüyor, bütün köyü defalarca dolaşıp bütün kız gruplarına bakıyorlar, Gülçiçek'i arıyorlardı. Bir süre sonra Recep: "Ayaklarıma kara sular indi, çok yoruldum,

biz de bir köşeye oturalım." diye ısrar ediyordu, böylece otursalar bile Gülçiçek'ten bahis açılıyor, birden Numan: "İçime doğdu Gülçiçek çıktı dışarı." diyor, böylece yeni baştan dolaşmaya başlıyordu. Bu içine doğmak ancak iki üç kere doğru çıktı, Gülçiçek'i gördüler fakat kız onlardan tarafa hiç bakmadı, yalnız bir defa bir arkadaşının kulağına eğilip bir şeyler söyledi, bütün kızlar onlara bakıp gülüşmeye başladılar. İki delikanlı zor kaçtılar oradan. "Bak gördün mü bizimle alay ettiler." dedi Recep. Numan: "Gülçiçek'e baktım, o gülmüyordu." diye cevap verdi.

Ramazan'dan sonra, bayramın birinci günü, annesi ile bayramlaşıp vedalaşan Numan, babası ve kardeşleriyle çınaraltına gitti, orada köylüleriyle bayramlaştı ve vedalaştı. Suratı pek asılmış olarak oturan Meczup Ali'nin elini öpecekken, o çekti: "Mürşidin olacak kimsenin yoluna düşmeden, bu el sana haram." dedi, yine bir şeyler okuyup yüzüne üfledi. Derken: "O, öyle bir yerdedir ki, mutlak sizin hepinizi görür. O, öyledir ki içinizdeki bütün kötüleri ve iyileri tanır. O, öyledir ki içinizdekileri bilir. Var git gayri düşün onun yerini ve yolunu." dedi. Sonra Numan, atına atladı, önce Gülçiçek'in evinin etrafında bir kez döndü ve kendini, birçok yolun uğrak merkezi, sevdiği Ankara'nın yoluna vurdu.

Kendi aşkı başından aştığı için, köyde pek düşünmemişti Bekir ağabeysinin aşkını, şimdi Ankara'ya yaklaşırken, onun hikâyesi ile meşguldü. "İnşallah kavuşmuşlardır, inşallah evlenip gelir Bekir ağabey." diye dua etti. Onunki ile Gülçiçek'in arkadaş olduklarını düşündü, pek keyiflendi. Gülçiçek Ankara'da yalnızlık çekmemeli, mutlak bir iki arkadaş bulmalıydı, Bekir ağabeyin karısı da, muhakkak ona çok iyi bir arkadaş olur, ablalık ederdi.

Fakat medreseye girip de, Bekir ağabeyini karşısında görünce, adeta onu tanımadı; çok zayıflamış, yüzü kararmış, bakışları öfkeliydi. Bıyıklarını çiğneyip duruyordu. Fakat sıkı sıkı sarıldı Numan'a: "Haydi hücreye gidip orada görüşelim." dedi. Odaya girer girmez, kapıyı kapadı, Numan'a bir kez daha sarılıp:

— Başkasına varmış, dedi.

Numan'ın kalbine bir bıçak saplanır gibi oldu; "Ya Gülçiçek de başkasına varırsa!"

Bekir ağabeysi kollarında hıçkırıyordu, Numan söyleyecek bir şeyler bulamıyordu, Bekir'in arkasını yavaş yavaş sıvazlıyordu ancak. Neden sonra Bekir'in hıçkırıkları kesildi, Numan'a sarılan kolları iki yanına düştü:

— Seni de üzdüm, kusura bakma, dedi.

Numan tam, "Başkasına vardıysa seni sevmiyor demek ki, onun için ağlamaya değmez." diyecekti ki, Bekir:

— Anam olacak kadın ne dedi biliyor musun; başkasına gittiğine göre, seni sevmiyormuş anlaşılan, görüyorsun bekleyemedi, sen en iyisi hemen Zehra'yı al, ona nispet yap, böyle söyledi işte cadı.

Bunun üzerine Numan:

— Seni sevmemesi mümkün değil, dedi, sen iki yıl Bolu'ya uğramayınca, evlendin filan sandı garibim, bağrına taş basıp o da evlendi. Bir aracı kız vardı hani, o ne diyor?

— Ağlaya ağlaya gitti kocaya dedi, o kadar konuşabildik, annem hemen odaya girdi, kız da zaten bir daha gelmedi bize. Bütün ramazan kalmadım Bolu'da, bir hafta zor dayandım, döndüm buraya. Belki sonradan gelmiştir, bilmiyorum.

— Zehra'dan ne haber?

— Bilmem yüzünü bile görmedim, annem aklı sıra sakladı onu benden. Hani merak edecek miyim falan diye herhâlde... Bilmiyorum sebebini, merak da edip sormadım. Bir daha da gitmem Bolu'ya. Baba, anne evladını reddedebiliyor da Numan, evlat ana babasını niye reddedemesin!

Öyle yerdeki hasırın üzerine oturup Nazlı'nın yaptığı gözlemeleri yiyip sabah namazına kadar konuştular, Bekir bir kere bile Numan'dan sual etmedi, o da kendisinden hiç bahsetmedi, sadece ağabeysini teselli etmeye çalıştı. Teselli cümlesi, "kızın evlenmesine rağmen hâlâ gönlünün Bekir'de olduğu" idi. Bu anlamı, değişik bir sürü cümlede kullanarak onu bir hayli yatıştırdı.

Üç günlük bayram boyunca Numan Bekir'i hiç yanından ayırmadı, hatta amcasına ziyarete giderken bile onu yanında götürdü.

Bayram ertesi dersler başladı, ikisi de derslerine sarıldı; biri heyecan ve coşkuyla anlatıyor, öbürü heyecan ve coşkuyla öğrenmeye bakıyordu, bu arada Bekir'le Numan arasındaki haftalık imtihan üç gün oldu.

Ve gecenin birinde Numan, Bekir'e Gülçiçek'i anlattı, sonunda dedi ki:

— Artık bana ders çalışmak dışında bir şey yapmak haram, bir an evvel diplomamı alıp kızı isteteceğim.

— Bana kalırsa, bu yıl üç aylarda köye döndüğün zaman istet ki, o başkasına varmasın, kaç yaşında?

— On beş.

— Kız anlattığın kadar güzelse, isteyeni çok bulunur.

— Ninesi ters bir kadınmış, öyle ilk önüne çıkana vermez sanırım.

— Ya sana da vermezse?

— Kaçırırım.

— Bak ben bunu yapamadım işte!... Kaçır benim küçük arkadaşım, sana her türlü yardıma hazırım.

Sonra uzun boylu, Gülçiçek'i nasıl kaçıracağını, nereye gideceklerini konuştular. Bir adam ve bir delikanlı, saklambaç planlayan iki küçük oğlandan farksızdı. Sonra kendi hâllerine samimiyetle güldüler. Bayramda medresede karşılaşmalarından bu yana, ilk defa gülüyorlardı.

Numan hadis ve tefsir çalışırken, Hallaç Mahmut Efendi'ye kendisini böyle sağlam hazırladığı için bol bol dua ediyordu. Yalnız derslere kendisini verdiği zaman Gülçiçek'i unutabiliyordu, diğer zamanlarda, nereye baksa Gülçiçek'in hayali beliriyor, ya başkasına verirlerse, bu soru beynini yakıyordu. O zaman derhâl köye dönüp kızı istetmeye karar veriyordu.

Ders çalışmak, böyle kararlar verip caymalar, Gülçiçek'in hayali, Bekir ağabeyi tesellilerle zaman çabuk geçti; Numan, mantıktan sınava girip icazet aldı.

Ve recep ayı geldi ulaştı. Numan'ın medresede üçüncü yılı bitmiş, delikanlı on sekiz yaşına basmıştı. Numan Bekir'in hiç olmazsa, bir hafta, on günlüğüne köye misafir gelmesini istiyordu, fakat genç adam: "Param kalmadı, artık evden de isteyemeyeceğime göre mutlaka cerre çıkmam lazım geliyor." diye, küçük arkadaşının teklifini kabul etmedi. Yol kavşağında birbirlerinden zorla ayrıldılar, Bekir sağ tarafa, Numan sol tarafa yollarına devam ettiler. Numan bütün ders yılı müddetince bir kere bile köye gitmemiş, babası bir kere Nazlı ve çocuklarla onu ziyaret etmiş, bir kere de yalnız gelmişti. Böylece aylar boyu görüşmemişlerdi. Bu yüzden Numan heyecanlıydı köy yolunda, oraya gitmemek için derslerini bahane etmişti ama şimdi Sarıkız'ın üstünde dörtnala köye doğru yol alırken, acaba gitseydim Gülçiçek'i bir kere daha görseydim, daha iyi olmaz mıydı diye düşünüyordu. "Seni bir günde yüz bin defa görsem, yine görmek isterim." sözleri ağzından döküldü.

Her gelişinde olduğu gibi önce Ali amcasına gitti, el öpmek istedi; Meczup vermedi elini, yalnız:

— Seni bekliyordum bugünlerde evlat, dedi, haftalık tatillerinde hiç gelmedin.

— Çok çalışmam lazımdı Ali amcacığım, bir gün bile kaybetmek istemedim, buraya gelsem yine Gülçiçek'in peşine düşecek, aklım gönlüm uçup gidecekti, ayrıca kızı görmeme ihtimalim de vardı tabi, fena bozulacaktım, işte bunun gibi şeyler, beni gelmekten alıkoydu.

— Aşkın devam ediyor değil mi?...

— Hem de nasıl sanki katlanarak büyüyor fakat doğrusunu istersen kızın yüzü, hatları aklımdan çıktı, bir çift yıldız gibi gözlerini hatırlıyorum yalnız.

— Gün gelir onları da unutursun.

— Allah korusun!... Unutmam demek, ölmüş olmam demek. Bu gelişimde bir söz, bir nişan olsun istiyorum, korkuyorum bir başkası çıkar da benden önce davranır diye.

— Yani istetecek misin?

— Evet.

— Bir Allah dostu demiş ki: "Dilek, gayret senden, vermek O'ndandır."

— Allah'ın izni ile Rahime Nine engelini geçeriz diye düşünüyorum.

— Evet, kıza pek düşkünmüş derler, nasıl düşkünlükse, sana bir şey diyeyim mi evlat, eğer sevgide, susuz olana bir yudum su, aç olana bir lokma ekmek, ümitsize ümit, kederliye güler yüz yoksa, sevmeyi bilmiyorsun demektir. Sevmek, aslında seni halk etmiş olana benzemeye çalışmak demektir. O'nun gibi vermek, O'nun gibi esirgemek ve O'nun gibi bağışlamayı bilmek lazımdır... Aksi hâlde sevgi dediğiniz şey benlikten başka bir şey olmaz... Sen sen dedimse, karşımda olduğun için, aklımda Rahime Nine var ve daha pek çok seviyorum diyen sevgisiz. Senin onlardan olacağını sanmıyorum. Sen yalnız içini dışına ve dışını içine aç, ne demiş o Ulu Mevlâna: "Olduğun gibi görün, göründüğün gibi ol." Bu şimdilik sana yeter.

— Öyle olmaya çalıştığımı biliyorsun Ali amca, daha önce de söylemiştin çünkü bunu bana. Senin bütün söylediklerini tutmaya çalışırım ben.

— Unutmaman gereken bir şey var, ben söylemiyorum, söyletiyorlar. Haydi şimdi hayırla git evine, anana babana kavuş.

Bu kez Numan, tam Sarıkız'a binerken, Tarçın koşup yetişti, Numan attan inmek zorunda kaldı. Her zamanki sevişmelerini tekrar ettiler. Numan, Sarıkız'ı dizginlerinden tutup yedeğine aldı, Tarçın'la beraber yürüdü.

Artık Safi on üç, Murat sekiz yaşlarındaydılar, ağabeylerini sevinçle karşıladılar, ancak ana babası da, kardeşleri de hemen her salı onu beklemişlerdi, neden hiç gelmemişti.

— Söyledim ya bana geldiğiniz zaman, çalışmalarımda kesinti olmasın istedim, bu sene ne kadar icazet alırsam o kadar iyi idi, çünkü dört yılda rüûsumu yani diplomamı almak istiyorum.

Annesiyle yalnız kaldıkları zaman Nazlı sordu:

— Neden ille dört yıl, sen de elalemin çocukları gibi

olsan, beş altı yılda bitirsen de bu kadar yorulmasan, olmaz mı; bir köyüne kadar gelmedin.

— Bir an önce evlenmek istiyorum anneciğim. Onun için de medreseyi bitirmem lazım.

— Evlenmek mi?... Bütün köyde senin Gülçiçek'e sevdan konuşuluyormuş, erkekler bile çınaraltında lafını etmişler, baban da onlardan öğrenmiş.

— Kızdı mı babam?

— Hiç sevdaya kızılır mı oğlum!

— Lafının çıkacağını bildiğim için ve de ayrılığa dayanamadığımdan bir an önce evlenmek istiyorum ya...

Nazlı koyu koyu içini çekti:

— Ah oğlum, ah benim evladım, ben sana bu iş zor demedim mi?

— Anne Recep'in annesiyle gidin istemeye, Hatice teyzem süt annesi onun, Rahime Nine onu da geri çevirecek değil ya.

— İyi düşündün, dur bakalım onunla gidelim, babanın da aklı ermiyor bu işe ya, dur bakalım. Rahime Nine'nin kimseye hayrı dokunmamıştır ama bilmem ki...

— İstemekten korkma anneciğim, Allah yardım eder.

Nazlı en iyi elbisesini giydi, saçlarını tarayıp süslendi; Haticelere gitti, o da giyinip süslenmiş bekliyordu.

— Heyecan içindeyim, dedi Nazlı.

— Ben de, dedi Hatice, Zeynep'le haber yolladım: "Niye gelecekler sanki." demiş kıza, bir şeyler sezinledi ki.

— Onun da kulağına gitmiştir elbet.

— Gitmez olur mu, bütün köy konuştu.

— Haydi gidelim bari Allah yardımcımız olsun.

Rahime Nine'nin evinde yardımcı kadın karşıladı onları, odaya aldı. Zengin; halılar, sedirler, çeşitli ipek kumaşlardan minderler, yastıklarla süslü bir odaydı. Rahime Nine onları epey beklettikten sonra, lütfen geldi, uzaktan selam verdi, sarılmak nerede, ellerini bile sıkmadı!...

— Ee hanımlar hoş geldiniz.

— Hoş bulduk, dediler.

Bir sükût oldu, sessizce bekleştiler, sonra Rahime Nine, Nazlı'ya:

— Son Koyunluca Ahmet'in karısısın değil mi, diye sordu.

— Evet.

Cevabını alınca diklendi kadın:

— Bir de serseri oğlun var.

Nazlı irkildi, elinde olmadan:

— Estağfurullah, dedi, oğlum serseri değildir, medrese öğrencisidir.

— Kızımın peşinde dolaşıyormuş, söyle ona bıraksın bu işi, yoksa bacaklarını kırdırırım.

Hatice atıldı:

— Biz de bu yüzden hayırlı bir iş için geldik Rahime Nineciğim, Allahın emri, Peygamberin kavliyle Gülçiçek'imi, oğlumuz Numan'a isteriz.

— Sen bari haddini bil de böyle söyleme Hatice, benim torunum elalemin ne idiği belirsiz, kızların peşinde koşan, çulsuz oğluna değil, beylere, paşalara, zenginlere layıktır.

— Oğlum ne idiği belirsiz değil, Ankara'da Kara Medrese'de okumaktadır, üç yılı bitmiştir, birçok dersten icazet almıştır, diplomasını almaya bir ya da iki yılı kalmıştır ki, sonra kendisi müderris olacak, Kara Medrese'de ders verecektir. Ayrıca kızların peşinde koşmuyor benim oğlum, geçen yıl çeşme başında Gülçiçek'i görüp gönül akıtmış, ondan başka gözü kimseyi görmez oldu. Oğlum diye söylemiyorum, bir başkadır Numan'ım, öyle iyi, merhametli, akıllı ve tahsillidir.

— Hanım hanım, kuzguna bile yavrusu güzel görünürmüş. Anasın elbet, kız istemeye gelmişsin, "Benim oğlum kötüdür." diyecek hâlin yok ya.

— Hayır bak öbür oğullarım Safiyüddin için, Murat için öyle demiyorum ama Numan bir başkadır. Zengin değildir ama gönlü de, aklı da çok zengindir.

— Çünkü gözümün nuru kızımı, öbür oğullarına değil, Numan'a istemek için gelmişsin, tabi böyle konuşacaksın.

Hatice konuşma gereğini duydu:

— Rahime Nineciğim, dedi, sen istemez misin bir oğlun olsun, bağın bahçenin, tarlaların başına geçsin, sen de icarcılardan kurtul, kendi oğlun gibi benimse damadını.

— Yani gözünüz benim bağımda, bahçemde, tarlalarımda mı, haydi oradan! Hem zaten bunun oğlunun toprakla falan ilgisi yokmuş, varsa yoksa Meczup'la arkadaşlık eder, İzzettin Hoca'nın kitaplarını okurmuş. Derler ki yirmi yedi tane kitabı varmış Hoca'nın, bununki daha çocuk yaşında hepsini okumuş, elbet aklı da başından gitmiş, Meczup'un arkadaşı olmuş. Sen kız isteyeceğine, hocalara git de okut oğlunu, aklı başına gelsin.

— Benim oğlumun aklı başındadır Rahime Nine, aklı o kadar başındadır ki âlim olacak, hem zavallı Meczup'tan ne istersin, o bir Hak âşığıdır.

— Dilerim öyleyse senin oğlun da, benim kızımdan vazgeçip, bir Hak âşığı olur.

O anda Nazlı'nın aklından, "O bir veli anasıdır." ünlemesi geçti, gözleri doldu, eğilip burnunu siler gibi yapıp gözlerini sildi mendiliyle, sonra:

— Yazık, dedi, biz buraya kavgaya değil, iyi niyetle hayırlı bir iş için gelmiştik, ne biçim kabul gördük. Pekâlâ Rahime Nine öyle olsun. Kalk Hatice, artık daha fazla rahatsız etmeyelim.

— Hatice, dedi Rahime Nine, bu sana da bir ders olsun, arkana onu bunu takıp kız istemeye gelme, sen gözümün nuruna süt verdin, azıcık ağırlığını bil. Senden başka kime kısmet oldu yavrucuğuma süt vermek, hayatının işiydi o. Bu yüzden bana da kızıma da saygılı olman icap eder.

— Benden başka süt verecek var mıydı da, bana kısmet oldu diye şükredeyim, ben olmasaydım, bebek açlıktan ölecekti Rahime Nine, sen de bunu fikreyle.

İki kadın, Allaha ısmarladık bile demeden, bir güle güle sözü işitmeden ayrıldılar evden. İkisi de sessizce ağlıyorlardı, birbirlerinin kollarına girip bastıklan yerleri görmeden yürüdüler.

Numan kapının önüne çıkmış onları bekliyordu, annesiyle Hatice teyzesini ta uzaktan gördü, onlara doğru koşmaya başladı ve bağırdı:

— Ne oldu?

Kadınlar cevap vermediler, birbirlerine baktılar, ne söyleyeceklerdi çocuğa. Hatice:

— En doğrusu, dedi, her şeyi olduğu gibi anlatmak.

— Fakat çok üzülür, dedi Nazlı, daha fazla ağlamaya başladı.

Numan onlara yetişmişti, tam karşılarında durdu, kadınların ağladıklarını fark etti:

— Ne oldu?

Aynı kelimelerle iki soru, birbirinden ne kadar farklıydı. Eve kadar hiç konuşmadan yürüdüler. İçeri girdiler, Nazlı titreyen sesiyle:

— Hele oturalım Numan, dedi.

Önce Hatice çöktü bir yer minderine, sonra Nazlı ile Numan.

Numan'ın yüzü bembeyazdı, gözleri bulutlu.

— Anladım, dedi, vermiyor kızı, daha bir öğrenciyim, kendine göre haklı kadın.

— Kadın haklı mı?!

O dakika delilendi Hatice; Rahime Nine'ye ziyaretlerini baştan sona anlattı, bütün hakaretleriyle ve oradan nasıl kalktıklarını.

— Bu kadın mı haklı, diye sordu.

Numan:

— Fakat kızın gönlü bende!... dedi, koynundan beyaz oyalı bir beyaz ipek mendil çıkardı: Bir saat önce, siz gittikten hemen sonra, çeşmenin oralardaydım, baktım önüm sıra yürüyor, ben de ister istemez arkasından yürüdüm, Gülçiçek, şalvarının cebinden bu mendili çıkardı, bana gösterip sanki, yavaşça yere attı. Ben eğilip aldım, o da birden koşmaya başladı, kendi sokaklarına saptı, artık gitmedim arkasından.

İki kadın birbirlerinin yüzüne baktılar; ne demek oluyordu bu?... Nazlı:

— Hakikaten gönlüm sende demektir bu hareket, değil mi Hatice?

— Evet, dedi Hatice, gel beni kaçır mı demek istiyor kız?...

— Herhâlde ninesinin kendisini vermeyeceğini bildiği için böyle yaptı.

— Anne eğer iznin varsa, ben kaçırırım Gülçiçek'i.

Hatice:

— Kaçır oğlum dedi, o kadına bir ders vermiş oluruz.

— Aman oğlum bu eve mi kaçıracaksın, kendi evleri bunun yanında bir saray, dedi Nazlı.

Akşam, Koyunluca Ahmet gelince, olay bir de ona anlatıldı ve de kızın mendili gösterildi.

— İstersen kaçır oğlum, dedi, doğru İzzettin Hoca'ya gelirsiniz, biz sizi orada iki şahitle bekleriz, hemen nikâhınız kıyılır, sonra eve döneriz, hatta ben Delice'yi alır Ankara'ya amcanlara giderim, annen de çocuklarla Recepgillere geçer, birkaç gün evi size bırakırız.

— Oldu bu iş, dedi Safi, herkesin duygularına tercüman olarak.

— Yalnız tabi bu işten kızın haberdar olması lazım gelir, dedi Koyunluca Ahmet, o kendisi karar versin, nasıl kaçar, ne zaman kaçar, bir kız arkadaşıyla evden mi çıkar, yoksa kadın uyuduktan sonra sessizce evi mi terk eder, o zaman Numan onu kapı dışında bekler tabi.

Haberi Gülçiçek'e iletmek için de Zeynep seçildi.

Nazlı:

— Yarın odaları badana yapayım, sonra silip süpürüp bir güzel temizleyeyim evi, benim kullanmaya kıyamadığım çeyizlik yorganımı çıkarırım, helal olsun. Misafir yatağını da kabartmak lazım, artık Safi ile Murat onu değneklerler, hay Allah iki ayağımız bir pabuca girecek ama olsun varsın, tek kız kaçsın da, dedi Nazlı.

Ve Gülçiçek kaçmayı reddetti, Zeynep iki gün sonra alı al, moru mor haberi getirdi. Gülçiçek: "Ne kadar gönlüm olursa olsun, ben ninemin istemediği biriyle evlenemem, hem kaçmayı da aklımın ucundan geçirmem. Kısmet böyleymiş, n'apalım, bağrına taş bassın, beni unutsun Numan, bir daha da sakın karşıma çıkmasın." demiş.

Bütün aile dondu kaldı. Oysa ne kadar neşeli iki gün geçirmişlerdi.

— A kızım, sen nineni razı et, diyemedin mi?

— Dedim, demez olur muyum? "Ninem doğrusunu bilir, ben ona karşı gelemem." dedi. Bak mendilini atmışsın ona, senin de gönlün var deyince: "Aman ben acıdım da attım." dedi önce, sonra işte: "Ne kadar gönlüm olursa olsun, ben ninemin istemediği biriyle evlenmem." dedi.

Birkaç günü Zeynep'in haberinin şokuyla geçirdiler, Numan, Rahime Nine'nin Meczup hakkında söylediklerini atlayarak, her şeyi anlattı Ali amcasına, gözlerinden sessiz yaşlar iniyordu anlatırken: "Anamla çok sevdiğim Hatice teyzemi de hakarete uğrattım, kendimi bu yüzden hiç bağışlayamıyorum." dedi.

Hayret, Meczup Ali hiç üzülmedi. "Sen hâlâ âşıksın değil mi?" diye sordu. "Evet, içim daha fazla yanıyor." dedi Numan. Meczup Ali: "Çok şükür, gönlün sevmeyi öğrendi, sevmeyi biliyor, yarın, nice yarınlar her şey başka olacak; çünkü sen şimdi bilmediğin başka hâlde olacaksın." dedi. "Yani müderris olunca, kadın torununu vermeye razı mı olacak?" diye sordu Numan. Kırk yılda bir güldüğü de olurdu Meczup Ali'nin, şimdi de güldü: "Sen de bir hayli salaksın evlat." dedi. "Sana kızdan, nineden,

medreseden bahseden mi var şimdi? Bırak onları düşünme artık, kızın sevgisi içinde ya, gönlün derin sevdaya alışıyor ya, bu sana yeter şimdilik. Bak Numan, ne diyeceğim; aslımız Allah'tandır elbet, onun için de, O, sevgi ile yaratır ve öylesine sever. Sana söylemiş miydim gönlünden gelerek 'seviyorum' diyebilmek O'ndan sana bir armağandır. Ve aslında bütün ayrı gördüklerimiz, gerçekte bir bütünün içindedirler ve o bütün bir tektir. Var git artık, sana söylediklerimi düşün." "O bütün, Allah mıdır Ali amca?" "Bak düşünmeye başladın bile, devam et. Bana soru sorma, hay Tanrım, bunları sana medreselerde öğretmezler şüphesiz! Sana bir laf edeyim de kulağına küpe, gönlüne rehber olsun. Demişler ki: 'Bir ayrılık ki, sevgilinin isteğidir, böyle ayrılık, kavuşmaktan bin kere daha hoştur.' Hadi hayırla git artık Numan, dinleneceğim."

Numan kalktı, yine Ali amcasının elini öpmek için davrandı. O vermedi elini: "Mürşidini bulmaya gidinceye kadar bu el sana haram, her seferinde söyletme beni evlat." dedi. Numan, akıl sormak istediği şeyi soramamıştı ama artık sorusu kalmamıştı, o ki Gülçiçek'ten bahsettirmiyordu.

Numan Meczup Ali'nin söylediklerini değil de, kendi durumunu düşündü. Düşündükçe umutsuz hâli geçiyordu, kız: "Ne kadar gönlüm olursa olsun..." demişti bir kere, sonra ak mendil vardı koynunda, nasıl umutlanmasın ki! "Hele bir müderris olayım, o zaman kadın ya verir ya Gülçiçek kaçar bana!" diye karar verdi, aslında gönlünde kendi sevdası coşup taşmasa, bu kadar umutlanmayacaktı.

Nazlı evde hamur yoğurmaktaydı, onun karşısına oturdu Numan:

— Anacığım, dedi, ben gitmeye karar verdim, çünkü Gülçiçek gözüme görünmesin demiş, eh köyde olup da onu görmeden durmak çok zor, bilemeyeceğin kadar zor, onun için gitmeye karar verdim.

— Nereye gideceksin a oğul, Ankara'ya mı?

— Hayır, şu sıralar Bekir ağabey Bolu'nun Söğütler diye bir köyünde, cerre çıktı. Gidip ona yardım edeyim

diyorum, sonra şaban ve ramazanda da, onunla dolaşır, gezerim, genellikle gittiği yerde bir ay kalıyor, ben para istemiyorum, babamın verdiği harçlık yetiyor. Üç beş kuruş kazansam bile, hepsini Bekir ağabeye veririm, o darda çünkü.

Nazlı uzun uzun içini çekti:

— Nasıl istersen öyle yap oğulcuğum, dedi, ama ben seni çok özleyeceğim, hepimiz özleyeceğiz.

— Gülçiçek'i görmeden duramam anneciğim, bir eziyet, işkence olur bana.

— Tamam çocuğum git. Baban da razı olur herhâlde.

Ertesi gün, sabah namazından sonra yola vurdu Numan. Bir gece önce gidip Ali amcasına ve İzzettin Baba'ya veda etmişti. Şimdi yarı umutlu yarı umutsuz, göğsünde Gülçiçek'in ak mendili, Bolu taraflarına doğru Sarıkız'ı koşturup duruyordu, öğlen namazını bir köyün camiinde kıldı, sonra cemaate Söğütler'i sordu. "Az kalmış yolun, ikindiye doğru vanrsın." dedi ak sakallı bir yaşlı adam. Bir başkası niçin Söğütler'e gittiğini sordu. "Orada misafir bir arkadaşım var, onu görmeye gidiyorum." dedi Numan. "Bilir misin Söğütlü köylüleri kimdir?" "Hayır" dedi. Ak sakallı adam: "Eski Hristiyan Rum köyü, şimdi Müslüman Osmanlı, yani köylüler taze Müslüman'dırlar, taze Osmanlı'dırlar." dedi, bir an anlayamadı Numan, tebessüm etti adam: "Asya'dan yola düşen mürşit Kemalettin Efendi, birkaç müridiyle oraya yerleşip bir küçük tekke açmış, kendilerini sevdirmişler önce, sonra kilisenin papazından başlayıp cümlesini Müslüman etmişler, halktan kimi ismini değiştirmiş, kimi değiştirmemiş ama Müslüman olmuşlar işte." "Yaa, arkadaşım bahsetmemişti bu durumdan." "Sade Söğütler mi?" dedi bir adam, "derler ki birçok köy aynı bu şekilde Müslüman olmuş, bazen de Asya'dan gelen bu sufiler, yanlarında birkaç mürid, karıları çocukları, su kenarında yeşillik bir yer beğenip tekkelerini ve evlerini yapıyorlarmış, oradan buradan gelen giden yolcuları misafir ederken, kimi misafirler Müslüman'sa, mürşide mürit olup Hristiyan'sa

Müslüman ve mürit olup onlar da evlerini yapıp yerleşiyorlarmış oraya, böylelikle yeni bir köy kurulmuş oluyormuş. Bir tekke, çevresinde büyüyen bir köy anlayacağın." "Ne güzel," dedi Numan, "ne güzel." Adamın biri sordu: "Peki senin arkadaşın ne yapar Söğütler'de?", "Vaaz verip nasihat etmek için orada, üç aylardayız ya!", "Ha bildim, sen Bekir Efendi'den bahsediyorsun." dedi gençten biri. "Tanıyor musunuz Bekir'i?" "Gelip geçerken bizim köyde de kaldığı, vaaz ettiği olur." dedi ak sakallı yaşlı adam. "Bizden ona selam götür, Akçakaleliler bu yıl da seni bekliyorlar de." "Başüstüne." dedi Numan. Sarıkız'a atladı; köylülere el salladı: "Allah'a emanet olun." dedi.

Gerçekten de ikindiye az kala vardı Söğütler'e, doğru köyün kiliseden bozma camiine gitti, daha ezan okunmamış, cemaatten insanlar öbek öbek toplanmış, bahçede konuşuyorlardı. Bir grubun içinde Bekir'i gördü Numan, yavaş yavaş yaklaştı, gruba dahil oldu, neden sonra gördü Bekir onu, gözlerine inanamadı, sevinçle birbirlerine sarıldılar. "Sen nereden çıktın?" diye soruyordu habire Bekir.

— Uzun hikâye, sonra anlatırım ama artık seninle gezmeye geldim, hep yanındayım yani, dedi Numan.

O sırada ezan okundu, çok güzel genç bir sesti bu, fakat kelimeleri telaffuzu biraz garipti. Meğer eskiden kilise korosunda söylermiş.

Arka safların birinde, namaza durdular. Namaz bittikten sonra Bekir:

— Ben akşamla yatsı arası bazen de yatsıdan sonra vaaz veriyorum, dedi, şimdi şöyle ormana doğru yürüyelim seninle, meraktan çatlıyacağım, ne oldu? diye sordu.

— Önce Sarıkız'a bir yer bulalım, gerçi yem torbasını taktım ama susamıştır. Suyunu verelim, yerini bulalım sonra yürüyelim, dedi Numan.

— Ah bendeki kafa, sen de aç olmalısın.

— Değilim annemin meşhur bazlamaları vardı yanımda, yedim.

— Bana bırakmadınsa külahları değişiriz!

— Annem sana ayrıca gönderdi Bekir ağabey, hiç seni unutur mu?

— Ah canım anacığım, hepsi iyiler mi?...

— İyiler, hamdolsun.

Sarıkız'a su içirdikten ve onu, eski papaz yeni imam Ali Efendi'nin ahırına yerleştirdikten sonra, iki arkadaş çam ormanına daldılar, Numan yere düşmüş çam iğneciklerini toplayıp kemirerek hikâyesini baştan sona anlattı ve:

— İşte böyle ağabeyim, dedi, şimdi kâh umutlu kâh umutsuzum, anlayacağın kafam karışık, gönlüm karmaşa içinde fakat derslerime yine sıkı sıkı çalışacağım, belki müderris olduktan sonra verir kızı, ninesi. Bu yıl, diplomamı alayım diyorum. İnşallah Kara Medrese'den teklif alırım, yoksa Bursa'ya, başka şehirlere falan gitmek istemiyorum, Ankara hem köyüme çok yakın hem de şehri seviyorum, gerçi pek görüp gezmedim ama.

— Anlaşılan bu yıl da gezip göremeyeceksin, evet mümkün bu yıl mezun olabilirsin, haydi hayırlısı.

— Sen nasılsın Bekir ağabey?

— Valla bu orman havası, bana iyi geliyor. Doğrusu ormanın sükûneti, bir çeşit ağırbaşlılığı, aslında bilgeliği demeliyim ve bu çam kokusu bana iyi gelen. Çok daha sakin düşünebiliyorum. Mesela annemi bağışladım gibi, ne de olsa kendince benim hayrımı düşünüyor, Zehra'ya emek vermiş yetiştirmiş, çocuğun aklına da sokmuş, şimdi ben yeni bir kız çıkarınca ortaya, onun bütün planlarını, daha önemlisi bütün umutlarını yıkmış oldum. Aslında o da zavallı bir kadın, o da öyle bir ana işte!...

— Bunlar güzel düşünceler, anneni bağışlayabilmen takdir edilecek bir durum, peki seninkini hiç düşünüyor musun?

— Her zaman değil, eskisi gibi değilim artık, ne de olsa bir başkasının karısı o, adamı ciddi ciddi öldürmek geliyordu içimden, inanır mısın, şimdi bunun ne kadar çocukça olduğunu görüyorum; onun ne suçu var yani.

Velhasıl o kadar düşündüm, kimsede fazla kabahat bulamadım, bunun için tabi meseleye onların gözüyle bakmam gerekti. Çok zor oldu ama oldu, daha rahatım şimdi.

— Ben ölsem kendimi Rahime Nine'nin yerine koyamam!

— Şimdi koyamazsın elbet, belki sonra, daha çok gençsin, ben yirmi dört oldum bu yıl recebin başında.

— Ben de on dokuzuma basacağım birkaç ay sonra.

— Daha büyümen lazım, her neyse madem geldin, hoş geldin, arada sırada sen de vaaz ver.

— Yapabilir miyim dersin?

— Hem de en âlâsından, sende bu güzel konuşma yeteneği varken.

— Eh hayırlısı, istediğin zaman konuşurum, yalnız ben babamdan harçlık aldım, yani paraya ihtiyacım yok, eğer bir şeyler verirlerse, senindir.

— Öyle şey olmaz herkes emeğinin mahsulünü yemeli.

— Yok öyle diyorsan, vallahi konuşmam.

— Canım yemin etme şimdi.

— Ettim bile, ne olur be Bekir ağabeyim, aramızda teklif mi var!

— Pekâlâ pekâlâ, sus!...

Böylece başladı Numan'la Bekir'in üç aylık gezileri, gittikleri yerlerde on, on beş gün kalıp daha çok köy gezdiler, köylülerle haşir neşir oldular. Zaman zaman Karaman Beyliği'ne ait olan köylere kasabalara rastladılar; ister istemez bir Osmanlı - Karaman çekişmesi yaşanır gibi oldu; bizimkiler soğukkanlıydılar; fazla heyecanlı, aşırı Karaman Beyliği taraftarı olanları yatıştırmayı başardılar. "Hepimiz Oğuz boylarından Türkleriz," diyorlardı, "kardeş kardeşe mi tutuşacağız, bu ayıptır ve günahtır. Evet Osmanlı aldı başını gidiyor, neredeyse Rumeli'nin tamamını aldı, bütün oralara Türk Müslüman kişileri, yani hemşehrilerimizi yerleştirdiler. Türk'ün, İslam'ın adını sanını Avrupa'da duyurdular. Kendilerine karşı gelen Haçlı Ordularını hep bozguna uğrattılar; kahraman, er kişilerdir.

Oğuz'un törelerini yaşatmaktadırlar, duyduğunuz bu kızgınlık neden, evinize ocağınıza dokunan mı var, ne var adımız Karaman ya da Osmanlı'ysa, kökümüz birdir Türk ve Müslümanız, kardeşiz." gibi sözlerle Karamanlı köylüleri yumuşattılar. Onlan düşünmeye sevk ettiler.

Bekir'le Numan, vaaz ve nasihati sırayla yapmaya başlamışlardı. Bekir'in yaş büyüklüğüne, bazı bilgilerde Numan'dan üstün olmasına rağmen, halk Numan'ın konuşmalarını daha çok tutuyordu, "Sende bir sihir var Numan," diyordu Bekir, "adamların gözlerinin ta içine bakıp çok güzel konuşuyorsun, onları âdeta büyülüyorsun, seni nefes almaktan korkarak dinliyorlar." "Abartıyorsun ağabeyim, bana cesaret vermek için böyle konuşuyorsun." diye cevap veriyordu Numan. Aslında genç adam, karşısında yalnız Gülçiçek varmış gibi aşkla, gönlünün ta içinden konuşuyordu, hele "Kur'an-ı Kerim'deki Kadın Anlayışı" vaazı ve "Kadınların ve kızların sizin gibi birer insan olduklarını, eşitiniz olduklarını unutmayınız, onlara hayırla muamele ediniz; çünkü Peygamberimiz Efendimiz aynen öyle yapardı." nasihati, bilhassa kadınlar tarafından çok tutuluyor, erkekleri düşündürüyordu. Numan bütün vaazlarında Kur'an'dan ayrılmadı; Kur'an'a göre yetimlere muamele, Kur'an'a göre "selam"ın anlamı, Kur'an'a göre iç ve dış temizliği, Kur'an'a göre ana babaya muamele, Kur'an'a göre cihat kimlere karşı yapılır, Kur'an'a göre hak, hukuk derken hep Kur'an'ı anlattı, nasihatlerinde Kur'an'ın anlaşılması için, mutlaka hocalardan Türkçe anlamlarını öğrenmelerini istedi. Kitaplarının Türkçe mânâsını bilmeyenlerin cahil kalacaklarını söyledi. Ahenkli sesiyle, yumuşak, tane tane, iyice anlaşılır şekilde konuşmaya dikkat ediyordu. Çok karmaşık konuları bile onların anlayacağı tarzda basite indirgeyebiliyordu. Çünkü bir gün Meczup Ali ona: "Birisiyle görüşürken kendi dilinle değil, karşındakinin diliyle konuş." demişti. Vaazlannda, yalnız hocalarının etkisi değil, yer yer Ali amcasının de tesiri görülüyordu ve Numan vaaz vermekten son derece hoşnuttu. Onu tedirgin eden, gün be gün artarak büyüyen Gülçiçek'e duyduğu hasretti. Bazen "Keşke köyümde kalsaydım, hiç olmazsa onun da orada, hemen

yakınımda olduğunu bilirdim... Gülçiçek'in yakın olması yeterdi bana, onu gören insanlarla konuşurdum, yüzlerinde göz izleri arardım, bulurdum da..." diye düşünüyor, bazen de: "İyi ki kaçtım köyden." diyordu Bekir ağabeysine; "Yoksa imkânı yok kendime hâkim olamam, mutlaka her gün sabahtan akşama çeşmenin oralarda dolaşırdım. Köyden ayrılırken, bir kere evin çevresinde dolaştım, acaba görmüş müdür beni, bunun bir veda olduğunu anlamış mıdır, ne dersin Bekir ağabey, ha?"

* * *

Ramazanı Akçakale köyü ile Sarı Mehmetler köyünde geçirdiler, bir sarışın Horasanlı Mehmet'le, bir sarışın Anadolulu Mehmet kurdukları için, bu ismi almıştı köy. Ahalisi o kadar Numan'ın köylülerine benziyordu ki, yalnız burada bir Meczup Ali eksikti bir de ana babasıyla, kardeşleri. Köyün yanından geçen dere de işte Açça deresiydi sanki, kadınlar orada çamaşır yıkıyorlardı. Yalnız bu derenin, iki tarafında ağlayan söğütler vardı. Onlann altında oturmaktan çok hoşlanıyordu Numan, Gülçiçek'in hayali de sanki daha belirgindi burada, bu ağlayan ağaçların arasında.

Bir gün camide; Numan'ın, Kur'an-ı Kerim'deki Kadın Anlayışı, vaazında, bir genç adam: "Hoca hoca," dedi. "senin anlattıkların güzel; çünkü bu eşitlik falan, Allah'ın bütün önemli konularda erkekle beraber kadınlara da hitap etmesi, bizim töremize uyar, doğrudur. Ancak biz Anadolu'ya gelince, bu töremizi çok değişmiş bulduk, burada şehirlerde kadın erkeklerden kaçıyor, kadınlar ayrı, erkekler ayrı oturuyorlar, kadın eve kapatılmış durumda, dışarısı öyle serbest değil! Oysa bizim kadınlanmız ata atladıkları gibi istedikleri yere giderlerdi, icabında düşmana kılıç çeker, ok atarlardı, serbesttiler yani... Bu nasıl oluyor?", "Ben de seni desteklerim kardeşim," dedi Numan, "tarihe bakarsak geçen yüzyılda Anadolu'da, Moğolların Kayseri muhasarasına karşı kadınlar erkeklerle beraber, yan yana savunmaya iştirak etmişler, şimdilerde ise Dulkadir Beyliği'nin yüz bin Türkmen kadınından teşekkül etmiş bir birliği vardır, onlar da tıpkı Peygamberimiz

Efendimizin zamanında olduğu gibi muharebelerde erkeklere her bakımdan yardımcı oluyorlar. Hazreti Muhammed'den sonra maalesef, Arap âdetleri, İslamiyetin içine çokça sızmıştır, bazı âdetler de sanki İslamiyetin kuralları gibi görünmüştür. Yine maalesef, bizim bazı Müslümanlar da bu Arap âdetlerini gerçek İslamiyet sanıp uygulamaya koyuluyorlar, bunları ayırmak gerek, âdet din olamaz; çünkü âdetler zamanın şartlarına göre yeniden değerlendirilmeye tabidirler. Zamanın şartlarına göre bazı âdetler kalkar yerlerine yenileri konur; dinde ise değişme yoktur, değişen şartlara göre yeni yorumlar getirilebilir ancak. Bir dinî kuralı kaldırıp yerine yenisini koymak olmaz. Yani âdet, din değildir. Anadolu şehirlerinde gördüğünüz, ne yazık ki bazen din yerine konmuş âdetlerdir.", "Yaa!"

Bayram günü, Sarı Mehmetler'de idiler. Bayram namazından sonra, Bekir, kısa ama duygulu, bayramın önemini anlatan bir konuşma yaptı. Sonra vedalaştılar. Numan Sarıkız'ına, Bekir Akkanat'ına atlayıp onları Ankara'ya doğru sürdüler.

Ankara'da Numan'ın amcasına yine beraber gittiler, hoşbeşten sonra, Veysel amca:

— Sizler artık evlenme çağına girmişsiniz, hele sen Bekir Bey oğlum, epey geç kalmışsın. Evlenmeniz gerekir, kız mı bulamıyorsunuz yoksa?... diye sordu.

Bekir:

— Kısmet değilmiş efendim, dedi.

Numan ise:

— Amcacığım ben müderris olmadan evlenmeye niyetli değilim, diye cevap verdi. Ve birden amcasının üç kızı olduğunu hatırladı, acaba Veysel amca, bir kızını Numan için mi saklıyordu. Köyde böyle bir konuşma yapılsa, adamın kendi kızını teklif ettiği anlaşılırdı. Numan içinden, "Allah yazdıysa bozsun." diye geçirdi ve dedi ki:

— Amcacığım, aslında benim bir düşündüğüm var, hatta geçtiğimiz tatilde, annem görücü gitti, o da kızı beğendi, ancak onlar, "Numan daha öğrenci." demişler,

ben de bu yıl var gücümle çalışıp mezun olmaya bakacağım ki, kızı alabileyim.

Veysel amca kızardı:

— Ya demek böyle! dedi.

Numan da:

— Böyle amcacığım, diye cevap verdi.

— Eh n'apalım, Allah gönlüne göre versin yeğenim. Haydi tatlılarınızı buyurun bari, dedi Veysel amca, epey bozulmuş olarak.

Dışarı çıktıkları zaman Bekir:

— İyi idare ettin küçük arkadaşım, dedi, bir duraladı: yahu koca adam oldun, ben sana hâlâ daha, küçük arkadaşım, diyorum, küçüksün tabi de, artık böyle söylemenin gereği yok, sadece arkadaşım diyeyim, daha iyi.

— Daha iyi, dedi Numan da.

Kara kışa rağmen havaların iyi gittiği bir gün, Numan medresenin bahçesinde, içinden bir kitap ezberini tekrar ederek dolaşırken, bir yaşlıca beyle, hanımı; bahçeye girdiler, Numan'ı görüp ona doğru ilerlediler, yaşlıca bey:

— Evladım, dedi, Hasan oğlu Danişment Bekir'i arıyoruz, acaba sen tanıyor musun? diye sordu.

— Tanımaz olur muyum, oda arkadaşıyım, daha doğrusu onun çömeziyim, bugün dersi yoktu, hücrede olmalı, buyurun sizi götüreyim. Ha artık danişment değil Bekir ağabey, tafra yaptı doçent oldu.

— Ya öyle mi, iyi bir şey mi yavrum? diye sordu annesi.

— Çok iyi bir şey, gelecek ders yılı, kurul karşısında imtihana girip müderris olacak inşallah. Affedersiniz, siz kimleri oluyorsunuz?

Adam:

— Annesiyle babasıyız, dedi.

Numan çok şaşırdı, "Acaba niye geldiler, yine onun huzurunu mu bozacaklar?" diye düşündü ama nezaketi de unutmadı, anneyle babanın ellerini öptü:

— Dört yıldır içli dışlı arkadaş olduk Bekir ağabeyle, dedi.

O sırada kapının önüne gelmişlerdi, Numan hafifçe kapıyı tıklattı, içeriden, "Buyurun" sesini duyunca, kalbi çarparak açtı, yapay bir neşe ile:

— Bak kimleri getirdim sana, dedi, geri çekildi.

Odanın ortasında üç kişi bakıştılar, hiçbiri konuşamadı. Belki birkaç dakika, belki aylar geçmişti; sükûtu Bekir bozdu:

— Hoş gelmişsiniz, deyip ellerini öptü, yer gösterdi; buyurun, oturun.

Babası ayakkabılarını çıkarıp oturdu, annesi hâlâ Bekir'e bakıyordu, birden sarıldı Bekir'e, başını onun göğsüne dayadı, hıçkırdı; kırık dökük konuştu:

— Yavrum... Evladım... Benim çocuğum, nedir bu, bu hasretlik... Tatilde de... Bir gün olsun uğramadın! Seni bekledik, yavrum, artık anladım... Beni bağışla çocuğum!...

Numan, sessizce çıkıp odadan, arkasından yavaşça kapıyı kapadı.

— Anladım yavrucuğum... ben hata ettim. Senin üstüne çok fazla geldim!

Bekir kendisine sıkı sıkı sarılan kolları sakince çözdü, annesini kolundan tutup minderin üzerine oturttu, kendi de yanına geçti, bir kolunu onun omzundan attı.

— Anne artık ağlama, n'olursun, dedi, dayanamıyorum anne.

— Seni çok üzdüm çocuğum.

— Artık üzülmüyorum anne.

— Öyle mi Bekir'im, affettin mi beni?

— Evet anne.

Kadın bir kez daha sarıldı oğluna.

— Aslında delilenmem, Zehra üzülecek diye idi; çünkü küçücük yaşından beri, ona: "Gelinim olacaksın." demiştim, öyle hazırlamıştım. Ama hata etmişim, çok hata etmişim.

— Evet hata etmişsin anne.

— Ayşe evlendi biliyorsun, bir oğlu oldu, ayrılmaz da kocasından, ne yapayım ben büyüler mi yaptırayım, ayrılsın kocasından diye, ne yapayım ben?...

— Kimseyi kocasından ayıracak değilim, neler düşünüyorsun yine!

— Ne yapacağımı bilmiyorum. O kadar üzüldüm ki, hele tatilde de uğramayınca... Ah oğlum!

— Anacığım, haydi geçti bitti, hepimiz üzüldük ama geçti şükür.

Babası da o sırada lafa karışıp sordu.

— Sahi iyi misin Bekir?

— Bir yaram var, hâlâ sızlıyor ama geçecek, artık biliyorum ki geçecek. Peki siz nasıl geldiniz buraya kadar?

— Annen sana hasretinden hastalanınca, ben de, Ankara'ya gidecek bir kervan aradım, bizim orda çok kervanlar mola verir bilirsin, bulduk şükür. Burada da Ankaralılar diye bir hana indik, yarın olmazsa öbür gün döneceğiz inşallah.

— Size Ankara'yı gezdireyim mi, belki çarşılarında alışveriş yaparsınız.

— Biz seni görmeye geldik oğlum, ne yapalım çarşı pazarı.

Bekir'in aklına geldi, sordu:

— Zehra nasıl?

Annesi içini çekti:

— İyidir, nasıl olsun, dedi, yanımızda yiyecek bir şeyler var, dolma, börek yaptım, burada hep beraber yiyelim diye.

Kadın Zehra hakkında konuşmak istemiyordu, Bekir anladı, memnun oldu, sonra annesine cevap verdi:

— İyi olur anne burada yiyelim; ancak Numan'ı da çağırmam lazım, şu sizi getiren delikanlıyı.

— Tabii tabii çağır, pek efendi bir çocuk.

Bekir'in ana babasını Bolu'ya yolculadıkları gün, Numan'ın hadis hocası, onu danişment yaptı. Numan pek sevindi, Bekir'in sevinci de onunkinden az olmadı.

— Seni çömezlikten azat etmem lazım artık, diyordu arkadaşına. Bir danişment çömez olamaz, bak geceleri, kandili üfledikten sonra yaptığımız konuşmalar var ya, en çok onları arayacağım.

— Bekir ağabey be, ben çömezliğimden memnunum, niye azat edeceksin beni sanki?

— Danişmentler çömez olmazlar da ondan, şimdi daha hayırlı işlerin olacak, öğrencilere müzakere yaptıracaksın; yani danışmanlık edeceksin, gerekirse dersi yeniden anlatacaksın, tek tek ilgileneceksin çocuklarla, sorularına cevap vereceksin, yani işin kolay değil, çömezlik olmaz, zaten koca adam oldun artık, çömezlik yakışmıyordu, ben de görmezlikten geliyordum. Evet, küçüklerden bir tane bulmam gerek.

Numan, danişmentliğinden çok memnun oldu; ancak tefsir hocası da, hadis hocası da Numan'ın dört yıl değil, beş yıl okumasını istiyorlardı, "Aceleye getirme" diyorlardı ama Numan birkaç ay danişmentlik yapıp tefsir ve hadisten icazet aldıktan sonra tafra yapıp muitliğe yükseldi, artık medresede başasistan kademesindeydi, kendi gibi birkaç arkadaşı vardı muit olan. O arkadaşlardan biriyle, Osman'la aynı hücrede kalıyorlardı, bu yıl öğrenci fazlalaştığı için, iki gence bir oda düşüyordu, üç arkadaş kalanlar da vardı. Osman, içine kapanık bir çocuktu, fazla konuşmayı sevmiyordu ve o kadar ciddi görünüyordu ki, Numan ona kendi özel meselelerinden bahsetmeyi hiç uygun bulmadı. Yüzeyde, sadece bilgi alışverişinde kaldı arkadaşlıkları. Numan'la Bekir vakit buldukları zaman bol bol konuşuyorlar, bazen medresenin bahçesinde geziniyor, bazen şehre iniyorlardı. Bir gün Bekir:

— Ben bir karar aldım galiba, dedi.

— "Galiba"lı karar almak da sana mahsus olacak, dedi Numan gülerek.

— Öyle deme, seninle de konuşmak istiyorum.

— Buyur öyleyse.

— Ben galiba Zehra ile evleneceğim, dedi.

— Eğer gönlün kaldıracaksa evlen tabi, bundan daha uygun bir şey olamaz.

— Öyle mi diyorsun?... Gönlüm kaldıracak mı konusuna gelince, artık Ayşe'yi düşünmez oldum, ne de olsa başkasının karısı, çocuğu da olmuş, bütün bunlar beni soğuttu ondan. Kolay olmadı tabi, pek zor oldu. Bilhassa onu düşünmemeye çalıştım, aklım gönlüm kaydığı zaman, kendimi fena azarladım, yani bir disipline sokmaya çalıştım, aklımı da, gönlümü de. Şimdi çok daha rahatım. Ve orada evde, benim yüzümden haksız yere adı çıkmış, benim yüzümden üzülen bir kız var, onunla ağabey kardeş olarak çok iyi geçinirdik, niçin evlenmeyeyim dedim kendi kendime.

— Öbüründen soğuduğuna göre, yapılacak işlerin en hayırlısını yapacaksın Bekir ağabey, kararın doğrusu çok hoşuma gitti. Sen "galiba"dan vazgeç.

— Demek evleneyim diyorsun?...

— Evet, hem de hiç geç kalmadan.

— Bu yılın sonunda, biliyorsun jüri karşısında imtihan verip müderris olacağım, müderris olarak eve döneceğim ve annemden kızı isteyeceğim.

Kendi pek farkında olmasa da için için Zehra'ya acıyan Numan pek rahatladı.

* * *

O yıl sonunu mülazım olarak tamamlayan Numan, eve dönerken buruk bir neşe içindeydi. O, Bekir ağabeysi gibi bu yıl mezun olmayı, jüri karşısında imtihana girip müderris olmayı istiyordu, olamadı. Muit arkadaşı Osman: "Sana bir sır vereyim Numan," demişti, "seni müderris imtihanına sokmayışları, bilginin eksikliğinden değil, çok genç oluşundan ileri gelmiş. Bu sırrı nasıl işittiğimi sana söylemeyeceğim; fakat inan böyle olmuş; hocalar kendi aralarında konuşup danışmışlar, hiç olmazsa yirmi yaşını doldurmanı, beklemeye karar vermişler.",

"Demek bir yıl daha göründü bana, hem de bir hiç yüzünden." diye üzülmüştü Numan. Bekir de: "Bir yıl dediğin nedir ki, göz açıp kapayıncaya kadar geçer, üzme kendini ama istersen bir kere daha istet kızı." demişti. Numan kararsızdı.

Meczup Ali, hemen sordu:

— İstediğin gibi müderris oldun mu bu yıl?

— Hayır Ali amca olamadım, derler ki müderrisler yaşımı bahane edip beni imtihanlara sokmamışlar. Böyle haksızlık olur mu!

— Ne diye müderrisleri suçlarsın be evlat, demek ki güzel Allah öyle istemiş. Sana bir gün söylememiş miydim; ne istersen iste, yalnız O Güzel'den iste; çünkü sana, bana, herkese her şeyi O verir. Ve O bilir sana hayırlı olanı, başkaları değil.

O sırada Tarçın göründü, yine her zamanki gibi Numan'ın kokusunu almış, onu karşılamaya gelmişti. Numan sarıldı ona, sonra uzun uzun okşadı.

— Bu yıl beni de birkaç defa ziyarete geldi bu çocuk, yahut da seni geldi sandı.

— Seni ziyarete gelmiştir Ali amca, ne vefalıdır Tarçın bilmez misin ama artık ihtiyarladı ne yazık ki, dedi Numan kederle baktı Meczup'a.

— Daha birkaç yıl yaşar, merak etme, dedi Meczup Ali, haydi artık hayırla git evine, yine görüşürüz. Unutma, dedi, sana hayırlı olanı yalnız O bilir, şimdi işler sana kötü görünse de aslında hayrınadır. İçini çekti. Derler ki, hem içtesin hem açıktasın ve her ikisisin. Hem o değilsin, hem bu değilsin. Ama hem Bu'sun, hem O!...

Evde de açıldı müderrislik konusu ve annesinin: "Hiçbir şey nasipten ileri olamaz." özdeyişi ile kapandı. Yine de Numan, "haksızlığa uğradığı" duygusuyla doluydu. Derken Gülçiçek'in bahsi açıldı, Numan heyecanla sordu:

— Bir isteyen oldu mu Gülçiçek'i?

Herkes sustu, sanki soruyu işitmemiş gibi bir tavır aldı.

Tekrar sordu, bu sefer sesi sabırsızdı.

— Galiba olmuş, dedi annesi.

— "Galiba" ne demek anne?

— Yani olmuş, dedi Murat.

— Kimmiş?

Annesi içini çekti, oğlunu korumak ister gibi ona sarıldı.

— Anne söyle.

— Canım Gülçiçek'e göre çok yaşlı diyorlar, otuz beşinde varmış, her yıl Rahime Nine'nin arsalarını kiralayan, Kavaklı köyünden bir adam.

— O adama çok zengin derlerdi.

— Öyleymiş, dedi babası.

— Verecek mi kadın?...

— Bir düşüneyim demiş, dedi annesi...

Tarçın kıvrılıp Numan'ın ayakları dibine yattı, çoraplarını yalamaya başladı, sanki teselli ediyordu sahibini. Numan onu okşadı. İçi fena hâlde daralmış, gözlerine yaş hücum etmişti...

Gözlerinden yanaklarına yaşlar indiğini fark etmeyen Numan, annesine:

— Senden bunu istemek çok zor ama anacığım benim hatırım için, bir daha gider ister misin kızı, dedi.

Buz gibi bir sükût düştü ortaya, sanki herkes bir başka tarafa bakıyordu, Numan bir şeyler sezinledi, kötü bir şeyler.

— Evet ne oldu, dedi Numan, benden bir şey saklıyormuşsunuz gibi, Allah rızası için doğrusunu söyleyin.

— Oğlum, dedi annesi, senin için başım kurban, elbet bir daha giderdim, ama... Lafının sonunu getiremedi, yüzünü kapatıp hıçkırmaya başladı.

Babası yerinden kalktı, eğilip Numan'ın iki omzundan sıkıca tuttu:

— Oğlum, dedi, söz kesildi, bugün yarın nişan takacaklarmış, biz hemen öğrenmeyesin diye seni biraz oyalamak istemiştik. Ama sen tahsilli erkek adamsın, bunu atlatırsın.

Numan, dondu kaldı, odadakilerin hepsi dondu sanki, babası yerine oturdu, annesinin de gözyaşları yanağında kurudu...

Yalnız Ali amcası, sanki karşısında durup: "Sana hayırlı olanı yalnız O bilir!" diyordu.

Odanın havası da donmuş gibiydi, Numan nefes almakta zorluk çekiyordu, mintanının yakasını açtı:

— Ben biraz dışarı çıkayım, dedi.

— Yemek yiyecektik, dedi Murat.

— Siz yiyin, beni beklemeyin.

Numan çıktı, Tarçın onu takip etti. Numan doğru Meczup Ali'nin yanına gitti, oturup sırtını ağacı dayadı, gözlerini kapattı. Neden sonra Meczup Ali sordu:

— Öğrendin mi?

— Evet, dedi Numan.

Bir süre daha sustular sonra Meczup Ali:

— Unuttun mu söylediğimi; sana hayırlı olanı yalnız O bilir, sen bunu kötü bir şey sansan da, hayırlısını O bilir, O getirir, dedi...

Numan ses çıkarmadı. Öyle gözleri kapalı oturmaya devam etti, Tarçın da yanındaydı, başını onun dizine dayamıştı.

Bir zaman sonra Meczup Ali, zikretmeye başladı, derken yavaş yavaş Numan da ona uydu, beraberce alçak sesle zikrettiler. Numan o gece ağacın dibinde daldı, omzundan bir elin sarsmasıyla uyandı, babası:

— Hadi oğlum, eve gel yat, diyordu.

Numan şaşkın şaşkın çevresine bakındı, biraz ötede Meczup Ali uyukluyordu.

Babası:

— Haydi kalk, diyordu.

Numan kalktı, babasının peşi sıra evlerine doğru yürürken, bir ateş sardı yüreğini: "Gülçiçek'i elin adamına vermiş! Vermiş cadı!"

Mehtaplı, serin bir geceydi, gökten yere nur iniyor, yerden göğe nur ağıyordu sanki. Gecenin içinde, Numan'ın sesi dalgalandı:

— Sevdiğimi vermiş cadı.

Babası kolundan tuttu sıkı sıkı:

— Oğlum, dedi, kendine hâkim ol, bir işiten olur.

— Kendime hâkim mi olayım? Bu ne demek ki baba?

— Yani öyle bağırma, demek istedim.

Numan'ın gözlerinden yaşlar indi:

— Baba beni bırak Ali amcama döneyim, eve gelemem şimdi, ben ancak onun yanında, o ağacın altında kendime hâkim olabilirim. Ne olursun baba, bırak beni.

— Annen sen gideli beri ağlıyor, gel de gözyaşları dinsin, kardeşlerin uyumadılar seni bekliyorlar, gel de yatsın onlar. Gel oğlum, gel eve gidelim.

— Yapamam babacığım, bırak beni Ali amcama, babacığım bırak beni. Bırak beni...

Numan ağlayarak yalvarıyordu... Koyunluca Ahmet'in Numan'ın kolunu tutan eli gevşedi, yanına düştü.

— Peki git, dedi.

Arkasını dönüp uzaklaşan oğlunu, yaşlı gözlerle seyretti babası, sonra o da döndü evine doğru yürüdü, omuzları düşmüş, hâli bitkindi; ne diyecekti ki oğlunun anasına. Ana yüreği bu serin gecede bırakır mıydı oğlunu dışarıda!...

4

Ertesi sabah ve diğer sabahlar ve öğlenler ve akşamlar, akşamlar diğer akşamlar Nazlı yemek taşıdı çınarın altına, her gelişinde oğluna yalvardı eve dönmesi için fakat Numan konuşmuyordu ne anasıyla ne babasıyla ne de bir başkası ile; Murat bile konuşturamadı onu. Ancak Ali amcasıyla yalnız kaldığı zamanlar bazen ona: "İçim yanıyor." diyordu o kadar. Meczup Ali: "Maşallah" diyordu, fakat ekseri cevap vermiyor, başını sallıyordu. Arada sırada camiye gittiği oluyordu, arka safta duruyor, namaz biter bitmez çınarın altına dönüyordu, lakin daha ziyade çeşmeden abdest alıp Ali amcasının yanında namaz kılıyordu. Namazdan niyazdan geçmemiş oluşu, ana babası, kardeşleri dahil herkese bir umut ışığı oluyordu. Annesi üzüntüden hasta oldu, babası ne yapacağını bilemiyordu.

Bir gün İzzettin Baba geldi, onunla konuşmaya çalıştı. Numan, Hocasına da bir cevap vermedi, kalktı yerinden elini öptü adamın, sonra ona da arkasını dönüp oturdu. İzzettin Baba, üzerinde hakkı olduğu Rahime Nine'ye gitti, Gülçiçek'i Numan'a vermesini rica etti. Kadın terslendi, meczupla oturup kalkan da meczup sayılırmış, kusura bakmasınmış İzzettin Baba ama onun bir meczuba verilecek evladı yokmuş. Zaten kızı da nişanı takmış, çok yakında Kavaklı'da düğünü olacakmış. Kendisine kalırsa düğünü burada yapmak istermiş ama Solfasol halkı düşman olmuşmuş ona, hem o meczup, çınarın altında otururken

damadı da istememiş Soifasoi'de düğün yapmayı. Rahime Nine ise büsbütün Kavaklı'ya göçecekmiş, torununun yanında oturacakmış...

İzzettin Baba, Hallaç Mahmut Efendi'yi aldı geldi, Numan kalkıp ikisinin de ellerini öptü, "Beni bağışlayın, içim yanıyor." dedi.

Onlar biraz Meczup Ali ile konuştular, hâl hatır sordular, sonra:

— Bu çocuğun hâli ne olacak? dediler, ikisi de çok çok endişeli idiler.

Meczup Ali, Numan işitmesin diye çok alçak sesle konuştu:

— Şimdi mi soruyorsunuz, dedi, çocuğu bırakın, yola düşsün, mürşidini bulsun diye yalvardım ikinize de, olmadı, olamadı... O yine aşkı seçti; çünkü zaten veli olarak doğmuştu, şimdi yanıyor, pişecek elbet bir gün... Pişecek ama ne zaman, uyanmadan önce mi, sonra mı? Allah bilir. Ama uyanacak, o bir meczup değil, benim yanımda kalıyor; çünkü bu fakir aşkı iyi tanıyor.

— Seninle konuşuyor mu?

— Zaman zaman birkaç kelime... Ama "yanıyorum" dediği zaman, onu çok iyi anladığımı biliyor, gönlünün ta içini anladığımı biliyor. O şimdi yanarken çevresine gönlü ile bakmaya çalışıyor, piştiği zaman ise; ne demişler: "Gerçekten her yüzde, gerçekten her gözde, gerçekten her yerde O Erişilmez olanı görecek."

— Biz ne yapalım onun için?

— Dua edin yeter.

* * *

Numan'ı saçları, sakalları uzamış, bitkin, perişan görmeye dayanamayan bazı köylüler çınaraltına gitmekten vazgeçtiler... Havalar adamakıllı soğumuştu, birkaç köylü Meczup Ali'ye:

— Yanına Numan'ı al da, gelin bizim odunlukta kışı geçirin, diye teklif ettiler.

Zaten her kışı Meczup Ali, köyden birinin odunluğunda geçirirdi, ev sahipleri, bunu bereket kabul eder; ona yatak yapar, su testisini, abdest ibriğini yatağın ayak ucuna bırakırlardı. Hatta Numan küçükken birkaç kış onların odunluğunda yatıp kalkmıştı, Nazlı her akşam ona yemek götürürdü. Bu yıl Koyunluca Ahmet, yine onların odunluğuna gelmesi için âdeta yalvardı Meczup Ali'ye, Numan uzanmış, bir şeyden habersiz uyuyordu:

— Belki, dedi Koyunluca Ahmet, o kadar yakına gelince Numan eve döner.

— Her şeyin bir vakti saati vardır, dedi Meczup Ali; o vakit geldi mi Numan eve dönecek merak etme. Lakin çocuk için daha o saat gelmedi, yanıyor ama daha pişmedi.

— Yani ne zaman vakit saat gelecek Ali Efendi?

Meczup Ali, omuz silkti:

— Biz bilmeyiz, Allah bilir.

O kışı, Meczup Ali ile Numan Koyunluca Ahmet'in odunluğunda geçirdiler, Nazlı her ikisine de kalın kazaklar, yün çoraplar ördü, yorganları, yatakları da yündendi... Kırk yılda bir hava güzelleştiği zamanlar, yine çınaraltına gidiyorlar fakat akşam soğuğu bastırınca odunluğa dönüyorlardı...

Nazlı artık oğluyla konuşma çabasına son vermişti, sessizce yemeklerini götürüyor, şöyle bir bakıyor Numan'a "Yavrum ne kadar yakınsın ama ne kadar uzaksın." diye düşünüyor, gözyaşları yanaklarına süzülüyor, tepsiyi bırakıp çıkıyordu. Sonra tepsiyi almaya Koyunluca Ahmet geliyor, o da gözyaşı döküyordu. Kardeşleri geldiği zaman gülümsediğini sanıyordu Numan ama yüzü hiç gülmüyordu, Murat hâlâ onunla konuşuyor, derslerinde ne kadar ilerlediğini anlatıyordu. Safiyüddin pek konuşmuyor, Meczup Ali'nin de, Numan'ın da ellerini öpüp gidiyordu.

Bir gün Bekir geldi, bu kışta kıyamette at sürmüş, köye erişmişti, yolda gördüğü ilk kişiye Numan'ı sordu, köyde Hüseyin Dayı diye çağrılan çok öfkeli bir zattı bu.

"Biz de bilmiyoruz ne halt ettiğini, evlerinin yanı başında, odunlukta bir meczupla kalıyor." dedi ve evi tarif etti. Bekir elbet Numan'ın anlatmalarından Meczup Ali'yi tanıyordu fakat odunlukta ne aradıklarını anlayamadı. Akkanat'ı sürdü, evi buldu, bir hayli meraklı, bir hayli rahatsız kapıyı çaldı. Murat açtı, yabancıya bakakaldı. Bekir kendini tanıtınca:

— Ha, dedi, sizi tanıyorum Numan ağabeyimin arkadaşısınız, baba gel bak kim gelmiş!

Koyunluca Ahmet hemen tanıdı Bekir'i, Ankara'ya son gidişinde, tanışmışlardı. İçeri buyur etti, ocağın başına götürdü.

— Hoş gelmişsin oğlum, hele ısın biraz, dedi, kendisine meraklı gözlerle bakan karısına ve oğullarına Bekir'i tanıttı. "Numan'ın arkadaşı Bekir" der demez Nazlı ağlamaya başladı. Koyunluca Ahmet:

— Nazlı, dedi, ağlamayı bırak, yoldan gelmiş misafirimize yiyecek bir şeyler ikram et.

— Yok yok zahmet etmeyin, dedi Bekir, Numan nerede acaba?

Herkes sustu, Koyunluca Ahmet içini çekti:

— Uzun hikâye, dedi, hele otur, Safi sen Bekir ağabeyin atını, ahıra götür, yem ver, sula.

Safi çıktı, Nazlı çorba tenceresini ateşe koydu; ekmek, su çıkardı. Koyunluca Ahmet, ağlamamaya çalışarak Numan'ın durumunu anlattı ve sonra:

— Ne yapacağımızı biz de bilmiyoruz, dedi, Bekir oğlum bir çorbamızı iç de, seni götüreyim onun yanına, Ali Efendi, evlere girmez, oturmaz pek. Numan şimdi belki de onu yalnız bırakmamak için eve gelmiyor, lakin doğrusunu istersen, bilmiyorum.

— Ne diyor Ali Efendi?

— Vakti saati gelince eve dönecek diyor.

Bekir çorbasını alelacele içti, teşekkür etti Nazlı'ya ve kalktı hemen, arkadaşını bir an önce görmek istiyordu. Tarçın, odunluğun kapısının önünde yatıyordu, Bekir'e

bir hırlayayım dedi ama Koyunluca Ahmet onu susturdu, o da kapının önünden kalkıp onlara yol verdi.

Yemek saati değildi, onun için odunluğun kapısının açılması içeridekileri şaşırttı, açık kapının aydınlığında, önce gelenlerin yüzünü göremediler, sonra Bekir'i seçti Numan, arkasındaki de babasıydı. Yavaşça yerinden kalktı, Bekir'e sarıldı Numan:

— Arkadaşım, arkadaşım, diyordu Bekir, nerelerdesin, medrese seni bekliyor.

— Ben... dedi Numan, lafının gerisini getiremedi, eliyle işaret edip Meczup'u gösterdi:

— Ali amcam.

Onu selamladı Bekir, yere serili yatağın üstüne oturdu:

— Bu hâl, ne hâldir Numan?

Numan, "Hâlimde ne varmış" gibilerden baktı arkadaşına, Koyunluca Ahmet bir köşeye çömelmiş, dinliyordu onları. Meczup Ali, ona:

— Senin işlerin vardır evde Koyunluca Ahmet, dedi, istersen gidebilirsin.

Koyunluca Ahmet, önce ne yapacağını şaşırdı; artık Numan'dan başka bir işi mi kalmıştı onun, neden sonra burada istenmediğini anladı, yavaşça kalktı, bir şey söylemeden çıktı dışarı, içeridekilere ışık olsun diye kapıyı kapatmadı.

Loş aydınlıkta, Bekir çevresine baktı, odunlar, su testisi, abdest ibriği, serili iki yatak...

— Anladım, dedi, konuşmayı canın çekmiyor ama şu odunlukta, karanlıkta hapis hayatı yaşamanın sebebi ne, niçin evinde yatıp kalkmazsın?

Meczup Ali cevap verdi:

— Burası odunluk değil bir halvethanedir, bizim zikrimizle elhamdülillah, etraf ışımaktadır. Bak sana bir şey diyeyim mi, "Vatan sevgisi imandandır." demiş adı güzel Muhammed, işte bu çocuk asli vatanını aramaktadır, yani Muhammed Nuru'nu. Çünkü Numan benlik ve varlık

vehminden kurtulmalıdır, onu bilir, onu söylerim. Biz burada senin odunluk dediğin yerde riyazatla meşgulüz, az uyuyor, hiç konuşmuyor ve çok az yiyoruz. Nazlı Hatun'un getirdiği bütün yemekleri yediğimizi mi sanıyorsun, şaşarım buna. O yemeklerin büyük bir kısmını Tarçın köpek yemektedir. Ancak sen medreseli, bir zahir ilimci, cahil olduğundan bunu anlamazsın, nurumuzu görmezsin!... Bayazit-i Bistami ne demiş: "Sevgi şarabından kadeh kadeh içtim, ne şarap tükendi ne de ben kanmış oldum." Ya bizim yaptığımız nedir sanırsın?

Bekir, Numan'dan, Meczup Ali'yi bir hayli dinlemiş olduğu için, onun sözlerine alınmadı.

— Bakıyorum, dedi, bizim Numan'ı tarikat ehli yapmışsın.

— Estağfurullah ben yapmadım, fakirde öyle bir güç ne arasın, onu yapanlar yapıyor. Ya Huu, dedi, kapıyı kapayıp zikre başladı Meczup Ali. Numan da ona katıldı...

Bekir bir süre dinledikten sonra, onlara iştirak etti. O sırada kapı açıldı; dışarının ışığında Recep, Murat ve Safi belirdiler. Recep'le Murat hemen onların yanına gelip zikre başladılar. Safi şöyle bir durduktan sonra, kapıyı çekip gitti. Zikir bir saat kadar sürdü. Meczup Ali'nin Ya Huu, nidasıyla bitti.

Bekir, karanlığa alışmış gibiydi; arkadaşının başını elleri arasına aldığını, dirseklerini dizlerine dayayıp öyle oturduğunu gördü.

— Allah kabul etsin zikrimizi, dedi, madem konuşmak istemiyorsun Numan, ben sana hâlimi, durumumu anlatayım. Biliyorsun cerre çıkmadım tatilde, bir müderrise cerre çıkmak olmaz. Doğru Bolu'ya gittim, annem babam çok memnun oldular, seni de sordular selam yolladılar, neyse baktım Zehra eskisi gibi, artık benden kaçmıyor ama solmuş sararmış, zayıflamış; sevgisinin bitmediğine hükmettim. Recep ayı öyle geçti, eskisinden bir haber alamadım, zaten evli çocuklu kadından bir haber de beklemiyordum. Onun geçmiş, bitmiş olduğunu iyice anladıktan sonra, söylediğim gibi annemden istedim

Zehra'yı. Velhasıl canım arkadaşım, bu kez de annem biraz mırın kırın etti, Ayşe'yi unutmuş muyum falan filan. Neyse onu ikna ettim ve evlendim Zehra'yla. Bir düğün yemeği verdi annem; hısım, akraba ve bütün mahalleyi topladı. İşte böyle, memnun musun dersen, çok memnunum. Ramazanda Ankara'ya gidip bir küçük ev tuttum kendimize, annem Zehra'nın çeyizini çok güzel düzmüş, her şeyi düşünmüş. İşte böylece bayramdan önce Ankara'ya gidip yerleştik. Bayramda seni çok bekledim gelmedin, doğrusunu istersen o zaman pek merak etmedim, ha bayramda Zehra'yı da alıp amcanlara el öpmeye gittik, Zehra hareme geçti tabi, ben selamlıkta amcanla oturdum, seni sordum, bilmiyorum, dedi. Medresede herkes bana seni sordu, geçen yıl müderrislik imtihanına sokulmadın diye kırılmış olduğunu düşündü birçok kimse, fakat buna benim aklım yatmadı. İşte böyle merak içinde geçirdim günlerimi, sonra amcan medreseye uğradı bir gün: "Numan hastaymış." dedi, Ankara'ya gelen köylülerinden öğrenmiş. "Havalar biraz düzelsin gidip bakacağım." dedi. Ama ben işte havaların düzelmesini bekleyemedim, annem ziyaretimize gelmişti, Zehra'yı ona emanet edip yola düştüm, işte böyle arkadaşım.

— Hayırlı olsun, dedi Numan zorlukla konuşur gibiydi, oturuşunu değiştirmemişti, içini çekti.

— Ben, başımdan geçenleri özetledim sana, dedi Bekir, şimdi senden konuşalım. Ali Efendi anlattı ama ben anlamadım, nedir bu odunluk faslı?

Meczup Ali atıldı:

— Yoksa odunluğumuzu küçümsüyor musun efendi? Her şeyin varlığı Güzel Allah'a aittir, marifet; her nereye baksan O'nun yüzünü görmektir. Vazgeç Numan'dan, konuşacak hâli yok, görmüyor musun, dedi.

— Canım dedi, konuşacak hâli olmadığını bırak da kendi söylesin. Ha Numan, "hayırlı olsun"dan gayri söyleyecek bir sözün yok mu, o beni anama babama isyan ettirecek kadar kuvvetli aşkı, nasıl geçirip bitirdiğimi sormayacak mısın?

Numan cevap vermedi, oturuşunu da bozmamıştı. Meczup Ali:

— Aşk vardır, meyhanesinde sarhoş olunur, ha bir de aşkçık vardır, meyhanesi falan yoktur, dedi, seninki ikincisindenmiş besbelli!...

— Bakıyorum aşkı ölçebiliyorsun, yani her şey sana ayan beyan açık, dedi Bekir.

Numan yerinden kalktı aşağı yukarı bir dolaştı, sonra Meczup Ali'ye:

— Âşıktı, dedi.

— Lakin senin gibi değil herhâlde, sen yandın tükendin be evlat. Burada hakiki âşık sensin, Bekir'inki gelip geçiciymiş.

Normal bir zamanda olsa, Bekir, Meczup Ali'ye laf yetiştirmeye çalışmaz, o da öyle düşünsün der, bırakırdı sözü. Şimdi, bir iki kelimeyle de olsa Numan'ı konuşmaya katmak için özellikle çok konuşuyor, Meczup Ali ile çatışmaya kalkıyordu:

— Sen Ali Efendi aşktan ne anlarsın ki, böyle benimkini bir kalemde silip atıyorsun, dedi.

— Aşk meyhanesinde sarhoş olalı çok oldu, aşktan anlamam çünkü aşkın kendisiyim dedi Meczup Ali, aşkın kendisiyim, aşkın kendisiyim.

Bu kelimeleri tekrarlayış Bekir'e, Numan'ın bir sözünü hatırlattı. Demişti ki: "Eğer gönlünden üzülür veya kızarsa, söylediklerini tekrarlamaya başlar, sonra da bir Ya huu çekip cezbeye girer." Bekir onun cezbeye girmesini, onları terk etmesini istemiyordu, Numan'a ulaşabilmek için Meczup Ali gerekliydi onun için. Hemen alttan aldı:

— Ali amca, dedi şaka söyledim, senin yalnız âşık değil, aşkın ta kendisi olduğunu bana Numan söylemişti. Biliyorum yani. Sadece şaka ettim, gülesin diye.

— Ben gülmedim ama, dedi Meczup Ali, sen bir tuhaf adamsın, aşk dediğin aşk değil, şaka dediğin şaka değil.

— Bağışla beni, dedi Bekir.

— İnsanoğlu bir Tek'e âşık olur o kadar! Öncekiler, şiddetine göre, bu büyük yegâne aşka gönlü hazırlar!... Düzmecedir evvelki aşklar, düzmece, tıpkı her şey gibi, görüp tanıdığın, bildiğini sandığın bu evren ve içindeki her şey gibi hayaldir. Gerçek olan Tek Varlık vardır. Tek! Bütün hayallerin aslı O'ndandır ve yine O'na döneceklerdir. Tek varlık ve pek çok hayal ki, çoklann hepsi O'nun tenezzülüdür. Çünkü bütün hayallerde O'nun nurundan bir pırıltı vardır. Bunları o medreseci kafan alır mı ki?! Almaz!... O hâlde bırak bu çocukla ilgilenmeyi, onun aklını çelme, ne demiş sevgilim Yunus:

"İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir."

Bu çocuk kendini bilme yoluna saptı artık. Eğer onu sevdiğini sanıyorsan, bu sevginin hatırı için, bırak.

— Tamam da Ali Efendi, "bu çocuk" dediğin adamın, bir mürşidi olmak lazım gelmez mi, kendi başına mı erecek yani, yoksa sen misin mürşidi? Oysa ben seni derviş bilirim.

— Bu fakir derviş bile değildir, bir meczuptur; aklı kâh başında kâh değil. Böyledir işte.

— Öyle ise sen bu çocuğa yol gösteremezsin, o yolda ona himmet edemezsin, değil mi?

Numan, oturuş şeklini değiştirdi, başını kaldırdı, Bekir'e:

— Bırak artık, uğraşma onunla, dedi.

Meczup Ali ağlamaya başladı:

— Bilir misin, dedi, o doğmadan önce, doğacağı bana malum oldu... İzzettin Baba'yı haberdar ettim. Benim de evladımdır. Baba yarısı, "amca" diye çağırır beni. Amca der, amca der.

— Sen ona gerçek amcasından daha yakınsın Ali Efendi, bunu pek güzel bilirim ama onu yönlendirecek, idare edecek bir mürşit lazım değil mi derim ben, cahilliğimi bağışla.

— Yola düşüp bulacaktır mürşidini.

— Tamam öyleyse, sen bırak da mürşidi ilgilensin onunla.

Bekir birden kalktı yerinden:

— Şimdi bana müsaade, yolum uzundur.

— Demek burada yatmayacaksın? diye sordu Meczup.

— Yatmayacağım ama yine geleceğim.

Bekir önce Meczup Ali'nin elini öptü, sonra Numan'a sarıldı, kulağına yavaşça: "Allah aşkına, dediklerimi düşün!" dedi.

— Yine gel, dedi Numan.

Bu sözü ikiletmedi Bekir, kış boyunca medrese tatilleri salı ve cuma günleri muntazam ziyaret etti arkadaşını, giderek Meczup Ali'yle de ahbap oldu. Ali Efendi sanki Bekir'in yapmak istediğini anlamış; konuşmalarına Numan'ı da katmaya çalışıyor ve artık onun namına hiç cevap vermiyordu. Bu yüzden bazen sessizlik büyüyordu aralarında... Giderek Meczup Ali, artık Bekir'in medreseliliğine de çatmaz oldu. Hatta bir iki defa: "Sen de bir mürşit bulsan kendine." dedi. Böyle bir teklif, Ali amcasının kendisini de sevmeye başladığına delaletti. Bekir memnun oldu fakat: "Benim aklım anca zahir ilme erer, daha incesini, gönül ilmini almaz kafam." dedi, Meczup kızdı: "Ben senin kafandan bahsetmiyorum; gönül ilmine, gönül gerek." dedi. Bekir güldü: "O da bende yok." dedi. Meczup hafifçe gülümsedi: "A medreseli, ben sana, senin aşk yaşayamayacağını, seninkine ancak aşkçık deneceğini söylemiştim de, kabul etmemiştiniz ikiniz de, görüyor musun Numan, ben haklı çıktım." dedi. Numan da gülümsedi ilk defa, başını salladı.

* * *

Numan'ın dili yavaş yavaş açıldı, "İçim yanıyor." ifadesinin başına sonuna kelimeler eklemeye başladı önce. Sonra, Bekir'in birkaç kez; "İçinin yanması geçsin hele, Ankara'ya gidelim, Zehra ile tanış, seni çok merak ediyor." demesi üzerine; "Hiç gönül yangını geçer mi Bekir ağabey?" dedi, Bekir'e, bunca ziyaretinden sonra ilk defa:

— İnsanoğlu bir Tek'e âşık olur o kadar! Öncekiler, şiddetine göre, bu büyük yegâne aşka gönlü hazırlar!... *Düzmecedir evvelki aşklar, düzmece, tıpkı her şey gibi,* görüp tanıdığın, bildiğini sandığın bu evren ve içindeki her şey gibi hayaldir. Gerçek olan Tek Varlık vardır. Tek! Bütün hayallerin aslı O'ndandır ve yine O'na döneceklerdir. Tek varlık ve pek çok hayal ki, çokların hepsi O'nun tenezzülüdür. Çünkü bütün hayallerde O'nun nurundan bir pırıltı vardır. Bunları o medreseci kafan alır mı ki?! Almaz!... O hâlde bırak bu çocukla ilgilenmeyi, onun aklını çelme, ne demiş sevgilim Yunus:

"İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir."

Bu çocuk kendini bilme yoluna saptı artık. Eğer onu sevdiğini sanıyorsan, bu sevginin hatırı için, bırak.

— Tamam da Ali Efendi, "bu çocuk" dediğin adamın, bir mürşidi olmak lazım gelmez mi, kendi başına mı erecek yani, yoksa sen misin mürşidi? Oysa ben seni derviş bilirim.

— Bu fakir derviş bile değildir, bir meczuptur; aklı kâh başında kâh değil. Böyledir işte.

— Öyle ise sen bu çocuğa yol gösteremezsin, o yolda ona himmet edemezsin, değil mi?

Numan, oturuş şeklini değiştirdi, başını kaldırdı, Bekir'e:

— Bırak artık, uğraşma onunla, dedi.

Meczup Ali ağlamaya başladı:

— Bilir misin, dedi, o doğmadan önce, doğacağı bana malum oldu... İzzettin Baba'yı haberdar ettim. Benim de evladımdır. Baba yarısı, "amca" diye çağırır beni. Amca der, amca der.

— Sen ona gerçek amcasından daha yakınsın Ali Efendi, bunu pek güzel bilirim ama onu yönlendirecek, idare edecek bir mürşit lazım değil mi derim ben, cahilliğimi bağışla.

— Yola düşüp bulacaktır mürşidini.

— Tamam öyleyse, sen bırak da mürşidi ilgilensin onunla.

Bekir birden kalktı yerinden:

— Şimdi bana müsaade, yolum uzundur.

— Demek burada yatmayacaksın? diye sordu Meczup.

— Yatmayacağım ama yine geleceğim.

Bekir önce Meczup Ali'nin elini öptü, sonra Numan'a sarıldı, kulağına yavaşça: "Allah aşkına, dediklerimi düşün!" dedi.

— Yine gel, dedi Numan.

Bu sözü ikiletmedi Bekir, kış boyunca medrese tatilleri salı ve cuma günleri muntazam ziyaret etti arkadaşını, giderek Meczup Ali'yle de ahbap oldu. Ali Efendi sanki Bekir'in yapmak istediğini anlamış; konuşmalarına Numan'ı da katmaya çalışıyor ve artık onun namına hiç cevap vermiyordu. Bu yüzden bazen sessizlik büyüyordu aralarında... Giderek Meczup Ali, artık Bekir'in medreseliliğine de çatmaz oldu. Hatta bir iki defa: "Sen de bir mürşit bulsan kendine." dedi. Böyle bir teklif, Ali amcasının kendisini de sevmeye başladığına delaletti. Bekir memnun oldu fakat: "Benim aklım anca zahir ilme erer, daha incesini, gönül ilmini almaz kafam." dedi, Meczup kızdı: "Ben senin kafandan bahsetmiyorum; gönül ilmine, gönül gerek." dedi. Bekir güldü: "O da bende yok." dedi. Meczup hafifçe gülümsedi: "A medreseli, ben sana, senin aşk yaşayamayacağını, seninkine ancak aşkçık deneceğini söylemiştim de, kabul etmemiştiniz ikiniz de, görüyor musun Numan, ben haklı çıktım." dedi. Numan da gülümsedi ilk defa, başını salladı.

* * *

Numan'ın dili yavaş yavaş açıldı, "İçim yanıyor." ifadesinin başına sonuna kelimeler eklemeye başladı önce. Sonra, Bekir'in birkaç kez; "İçinin yanması geçsin hele, Ankara'ya gidelim, Zehra ile tanış, seni çok merak ediyor." demesi üzerine; "Hiç gönül yangını geçer mi Bekir ağabey?" dedi, Bekir'e, bunca ziyaretinden sonra ilk defa:

"Bekir ağabey" demişti, tıpkı eskisi gibi, genç adamın gözleri doldu, odunluğun tavanına kaldırdı başını, belli etmedi. Çok sevinmişti; bir kardeş bildiği Numan'ın düzeleceğine ilk o gün, tam inandı. Çabalarını artırdı, bir sonraki gelişinde medreseden, eski arkadaşlardan, hocalardan bahsetmeye başladı. Kara Medrese'ye yeni gelen Bursa Medresesi'nin ünlü hocası Abdülkadir Yusuf'u anlattı. Tefsir öğretiyordu, fevkalade başarılıydı. Derslerini diğer hocalar ve halktan bazı önemli kişiler de izlediği için, kalabalığı sınıf almıyor, ekseri avluya taşınıyorlardı. Her ne kadar Meczup Ali medrese konusundan hoşlanmıyorsa da, Bekir'in anlatmalarına ses çıkarmıyordu. Abdülkadir Yusuf Hoca bahsini dikkatle dinledi ve: "Halktan kişiler de gelip ders dinleyebiliyorlar mı?" diye sordu. "Medresede dersler her gelene açıktır, öğrenci olmaya gerek yok." dedi Bekir ve Meczup'un gizli arzusunu sezdi sanki: "Ali amca, istersen bugün benimle Ankara'ya gel, bizde yatarsın, yarın seni hocayı dinlemeye götürürüm." Meczup Ali, bir göz kırptı Bekir'e: "Pek hoş olur doğrusu, bir meczup eksikti hocayı dinleyen." dedi. "Ya beni Ankara'ya nasıl götüreceksin?" "Atımın terkisine alacağım seni Ali amca, o kadar zayıfsın ki, Akkanat senin de bindiğini fark etmez bile." Meczup Ali, Numan'ın dizine bir şaplak indirdi: "Ne dersin evlat, gideyim mi?" Numan omuz silkti ama gülümsedi. Bu tebessüm, hem Meczup'a hem de Bekir'e bir armağan oldu o gün.

Böyle böyle kâh kelimeler kâh bir ufak tebessüm derken; Numan'ın dili bir hayli çözüldü. O yıl erken gelen bahar havada hissedilmeye başlandı, Meczup Ali çınaraltını özlemişti. "Çınaraltına çıkalım, Bekir de yazlık yerimizi görsün." dedi... Böylece üç arkadaş çınaraltına çıktılar, Numan'ın çınaraltında olduğu haberi çabuk yayıldı köyde, neredeyse köyün bütün erkekleri çocukları oraya akın etti, herkes selam verdi, baştan Numan karşılık selamını veriyordu ama sonra yoruldu, ayrıca bütün köyün kendisini görmek için geldiğini de anlamıştı, başını önüne eğdi, sustu. Kısa bir süre sonra da kalkıp odunluğa

döndü. Bekir arkasından gitti. Meczup Ali ise, bütün gelenleri bir güzel haşladı:

— Sizde hiç utanma arlanma yok mu? Ayı seyreder gibi ne toplandınız buraya? Çocuğa bir nefes aldırmadınız. Allah'ın hödükleri, siz hastadan anlamaz mısınız?

Adamın biri:

— Numan da senin gibi olmuş öyle mi? dedi.

— Hay Numan kadar taş düşsün başına, eğleneceğin ikinci bir meczup daha arıyorsan, daha çok ararsın. Numan sadece hasta, pek yakında da iyileşecek, diye cevap verdi Meczup Ali.

— Seninle odunluğa kapandı, yüzünü gören olmadı, diye bir başka adam karıştı lafa; hasta olanı hekime götürürler Meczup Ali, belli ki, aklından zoru var!...

Meczup Ali, küfürlerle karşılık verdi, hepsini kovdu. Kimse ayrılmadı, kendilerine yeni bir eğlence bulmuşçasına, memnunlardı.

Büsbütün kızdı Meczup Ali, bütün kış boyu, kendinden beklenmeyen bir sabırla Bekir'e uymuş, Numan'ı iyileştirmeye çalışmıştı, bu dünyada fazla kalmıştı, çok yorgundu. Öyle de hissediyordu. Son bir gayretle, tekrar küfürler etti tümüne birden ve:

— Gidin buradan, gidin buradan, gidin buradan, gidin buradan, diye bağırdı sonra ciğerleri yırtılırcasına; Ya Huu, dedi ve cezbeye girdi.

Adamlar, eğlenceleri ellerinden alınmış gibi bozuldular, birer ikişer dağıldılar.

O gün Koyunluca Ahmet'le Safiyüddin tarlaya gitmişlerdi, dönüşte çınaraltında Meczup'u buldular, kendinden tam geçmişti, hava kararıyordu, soğuk çıkmıştı.

— Acaba kaldırıp odunluğa götürsek mi?

— Tabi götüreceğiz oğlum, dedi, bu soğuk havada kalamaz burada. Şimdiye kadar üşütmediyse yine iyi, sen koş annene söyle bir çorba yapsın, ben de onu getireyim.

— Baba, Ali amca cezbeye girmiş baksana, bir şey yemez içmez ki.

— Eyvah, dedi Koyunluca Ahmet, eyvah ki ne eyvah!... Unutmuşum bu hâlde bir şey yemediğini, neyse çok söze gerek yok, haydi bismillah!

Bir çocuğu kaldırır gibi kaldırıp Meczup'u, kucağına aldı, hızla odunluğa yürüdü, giderken söyleniyordu; peki Numan nerede, Bekir nerede, kim ne yaptı bu adamcağıza?

Odunlukta hemen yorgana sarıp yatırdılar onu. Meczup Ali, ateşler içinde yanıyordu.

— Nasıl da unuttuk onu! diye söylenmeye başladı Numan. Bekir de kabahati kendinde bulup kendine kahrediyordu. Safi annesini çağırmaya eve gitmişti, biraz sonra Nazlı elindeki tasa sirkeli su yapmış, geldi:

— Ateşli insan bu kadar sarılmaz, sen bunu bilirdin Koyunluca Ahmet, dedi.

Yanında birkaç da yemeni getirmişti, hastanın üstünü açtı, yemenileri sirkeli suya batırıp sıkarak Meczup'un şakaklarına, el bileklerine koymaya başladı. Koyunluca Ahmet: "Ben yapayım." dedi, fakat Numan: "Ben yaparım." deyince geri çekildi.

Numan tası ve yemenileri aldı eline; annesi:

— Eve geçiyorum, dedi, kollarına, bacaklarına, ellerine, ayaklarına, her yerine koy ıslak yemenileri, ısınınca al, tekrar sirkele, tekrar koy, ateşi düşer, merak etmeyin. Ateşi düşünce, yorganı örtersiniz.

Ne yazık ki ateşi düşmedi Meczup'un, Numan sabaha kadar sirkeli yemenileri sardı Ali amcasına, Bekir biraz daldıysa da, sabah ezanıyla uyanıp camiye gitti. Numan namazını kıldıktan sonra tekrar işine döndü, Bekir gelince:

— Köyde, dedi, otlardan ilaç yapan bir hatun vardır mutlak, Nazlı teyzeye söyle de ona gitsin, hâlini anlatıp bir sorsun. Benim Ankara'ya dönmem lazım, dersim var, dedi Bekir, yarın olmazsa öbür gün yine gelirim. Artık baban baksın Ali amcaya da sen biraz uyu.

İlaç yapan kadının şurubunu içmedi hasta, zorla ağzına döktüler, tükürdü. Üç gün yandı Meczup Ali, içinden

hep zikretti. İki gün başından ayrılmadı Numan, sirkeli tülbentleri hastaya sarmaya devam etti, üçüncü günü Bekir geldi, Numan bitkindi. Onu zorla kaldırdı Bekir:

— Haydi sen yatağa geç uyu, dedi.

— Uykum yok, dedi Numan.

— Ben bakarım Ali amcaya, sen hiç olmazsa uzan.

Numan yatağa uzandı, biraz sonra uyudu. Bekir ıslak yemenileri sarmaya başladı. Bu ufak tefek, çok zayıf adamın yaşayacağından umudu yoktu, bu kadar ateşe kimse dayanamazdı. Ama belki Allah isterse... Bekir, arkadaşının uyumaya başladığını görünce, sevindi. Biraz sonra Nazlı bir elinde Kur'an, bir elinde yanan mum, ziyarete geldi, o da Numan'ı uyur görünce memnun oldu, yavaşça Bekir'e:

— Sence bir mahzuru yoksa Bekir Efendi, başında Kur'an okumak istiyorum.

— Karanlıkta okuyabilir misin, kapıyı açayım anneciğim, dedi Bekir.

— Hayır mum ışığı yeter, kapıyı açmayalım, ikisinin de üstüne soğuk gelir, dedi Nazlı.

Birkaç saat uyuduktan sonra, uyandı Numan. Annesi hâlâ Kur'an okuyor, Bekir yemenileri, ıslakları ile değiştiriyordu.

— Sağ olasın anne, ben de gel oku diyecektim, dedi Numan, nöbeti Bekir'den devraldı. Bir değişiklik var mı? diye sordu.

Bekir arkadaşını kötü sona hazırlamak istiyordu:

— Daha fena gibi, dedi, çok ateşi var, dayanması zor.

— Allahtan ümit kesilmez, dedi Numan, gözyaşları yanaklarına süzüldü...

Meczup'un Koyunluca Ahmet'in odunluğunda ateşler içinde yattığını öğrenen köylüler bu sefer dehşetli üzülmüşlerdi, birer ikişer gelip odunluğun çevresinde toplandılar, içeri girmeye çekiniyor fakat ille bir haber bekliyorlardı. "Onu o kadar kızdırmamalıydık!" diyorlardı: "Ben

yapmadım sen yaptın!" diye birbirlerini suçluyorlardı. Koyunluca Ahmet odunluktan çıkınca başına üşüştüler; onun suratı asıktı:

— Pek ümit yok, dedi, kim ne yaptı bu adama, haydi yaptınız, onu, o soğukta dışarıda bırakmaya gönlünüz nasıl razı oldu?

— Ben bir şey yapmadım, dedi adamların her biri.

— Pekâlâ, haydi dağılın, gürültünüz içeri giriyor, bari adam ölürken onu rahatsız etmeyin.

— Allah etmesin, ölmez o, yedi canlıdır bizim Meczup, dediler.

Üçüncü gün akşamüzeri, gözlerini açtı ve bir: "Ya Huu!" çekti Meczup Ali sonra gözleri kapandı, gitti... Numan gözyaşları içinde onun elini aldı, öptü. Bekir de çok üzülmüştü, arkadaşına güç vermek için onun kolunu kuvvetlice sıktı.

— Dışarıya haber verelim, dedi.

— Hayır, dedi Numan, dur biraz, hemen içeri doluşmasınlar...

Bir süre bekledi Bekir, Meczup Ali'nin eli, hâlâ Numan'ın avcunun içindeydi, bakışları onun yüzüne kilitlenmişti. Bekir arkadaşının, tekrar susmasından korkuyordu. O sırada Numan:

— Onun bütün işlerini biz yapalım Bekir ağabey, dedi, bırakmayalım köylülerin eline.

— Tabii Numan biz yapalım.

— O hâlde haber verelim artık.

Dedikleri gibi yaptılar, onun yıkanıp kefenlenmesinden, mezarına indirilmesine kadar bütün vazifeleri Numan'la Bekir yaptı, mezarın başında toplanan müminler, "hatm-i tevhit" yaptılar, yetmiş bin tevhit okudular. Köylülerden bazıları içtenlikle ağlıyorlardı...

O gece Numan, Bekir, İzzettin Hoca, Hallaç Mahmut Efendi, Yusuf Hoca ve Recep hatim indirdiler. Ocağın başında Nazlı, köyden birkaç kadın sırayla karıştırarak bir kazan helva yaptılar, bütün köye dağıttılar.

Bekir'le Numan bir gece önce hiç uyumamış, Meczup Ali'nin başında beklemişlerdi, ertesi gece hatim indirilip misafirler gittikten sonra, Bekir Numan'ın gözlerinin içine bakıp:

— Yine odunlukta mı uyuyacağız? diye sordu.

— Hayır tabii ki burada, evde, dedi.

Nazlı onların yataklarını iç odaya yan yana serdi, Numan uyumadan önce Bekir'e:

— Biliyor musun, dedi, odunlukta o karanlıkta yaşamak ruhumu dinlendirdi, beni sakinleştirdi yahut daha doğrusu, karanlıkla ruhum eşleşti... İçinde yaşıyordum ama karanlık asıl benim içimdeydi. Galiba anlatamayacağım, lakin bana iyi geldi. Bir çeşit iç huzuruna kavuştum.

— Önemli olan sana iyi gelmesi ve bu iç huzurun, dedi Bekir.

— Yardımını hiç unutmayacağım, dedi Numan, teşekkür etmek çok az.

— Lafı bile edilemez arkadaşım, dedi Bekir, hemen uyudu.

Numan kendince düşündü; Gülçiçek'in kaybı aklını başından uçurmuş, Ali amcasının kaybı ise ona aklını kazandırmış, ayrıca suskunluğu ve kendi evine, ailesine yabancılığı da geçmişti. Ancak, gönül yangını devam ediyordu. Bu hâline mantıklı bir çözüm bulamıyordu; belki iki şoktu bu; biri bağlamış, öbürü çözmüştü ve aşk devam ediyordu. İşte buna çok sevinirdi Ali amcası: "Maşallah!" derdi, "Gönlün sevgiye açıldı!" derdi. "İşte bu, güzel Allah için sevmektir!" derdi... Numan uyumadan önce: "Rabb'im!" dedi. "Bu aşk senin yolunda bir aşk mıdır, senin yolunda kurban verip Gülçiçek'i kendim mi kurban oldum?" diye düşündü. Geçirdiği son üç ay, yaşadığı o garip hayat, büyük acısı, gönlündeki o huzur, sanki gün be gün aklından geçti, dalarken: "Senin yolunda olmak ne zor fakat ne kadar güzelmiş!" dedi.

* * *

Ertesi sabah, namazdan sonra Bekir Ankara yoluna düştü. Daha önce konuşmuşlardı Numan'la, tatil yaklaşırken

şimdi medreseye dönmenin gereksiz olduğuna karar vermişlerdi. Ayrıca Numan'ın biraz istirahat edip kendini toplaması da lazımdı.

— Ali amcanın mezarı başında okunacak kırk Yasin'im de var, dedi Numan.

— Gidenin ardından kırk gün Yasin okumak iyidir ama ille mezarı başında okunması gerekmez, dedi Bekir.

Numan:

— Biliyorum, dedi, fakat gönlümden mezarı başında okumak geçiyor.

— Tamam gönlünden öyle geçiyorsa öyle yap. Sayenizde gönlün ne kadar önemli olduğunu öğrendim!

— Ali amcanın sayesinde.

— Sahi mi Numan, gerçekten bir yola girecek misin? Bir mürşit arayacak mısın?

— Şimdi önümde ilk hedef müderrislik, zaten Ali amcaya da böyle söylemiştim, müderris olayım sonra demiştim, o da kabul etmişti sanırım.

— Bilmiyorum, zahir ilimde ilerlemek varken, tabii sen bilirsin de.

— Bu işler nasip meselesidir Bekir ağabey, eğer nasibim varsa ben mürşidimi aramadan da, o gelip beni bulur. Bulur, buna inanıyorum, ötesini ise bilemiyorum.

— Öyleyse hakkında hayırlısı olsun. Numan, ben artık her salı ve cuma gelmem de, arada sırada uğrarım.

— Ne olur uğra Bekir ağabey.

— Tabii arkadaşım, kal sağlıcakla.

— Yengeme selam et benden.

— Tamam, kal sağlıcakla.

— Hayırla git.

* * *

Ali amcasız ve Bekir ağabeysiz günler tatsız tuzsuz gelmeye başladı, tek yaptığı şey Meczup'un mezan başına gidip yasin okumak, içinden onunla konuşmaktı. Ali amcası:

"Bırak şimdi Gülçiçek'i, asıl önemlisi senin bu gönlündeki aşk." diyordu hep. Ve Numan'ın canı onu dinlemekten, ona cevap vermekten başka, hiçbir şeyi çekmiyordu. Ancak zaman zaman bastıran, onun aklını başından alan nefis arzusu şiddetliydi; Kavaklı köyüne gidip Gülçiçek'in yaşadığı evi görmek, onun çevresinde dolaşmak... Bunu da asla yapmaması lazım geldiğini biliyordu. Kendini uykuya verdi; günlerce, gecelerce uyudu. Ana babası hâline üzülmekle birlikte, bu durum odunluk olayından sonra, daha normaldi, çocuk yorgundu, o kadar!... Birbirlerini teselli ediyorlardı. Bekir'in de geldiği yoktu...

Bir ay kadar böyle geçti; nihayet bir cuma günü geldi Bekir, Numan da uyandı. Beraber dışarı çıktılar, ağır ağır yürümeye başladılar. Akkanat'ı bakımını yapmak için Murat almıştı, önce pek bir şey konuşmadılar, ikisi de sessizdi, sonra Numan konuşmaya başladı ve hep o konuştu ve hep, hep Gülçiçek'ten bahsetti. Sonunda dayanamadı Bekir:

— Bak, dedi, ben bir sevdadan kurtuldum biliyorsun, bunu da kızı düşünmemeye çalışarak yaptım, aklıma düştükçe kovdum onu, Ayşe yoktu artık benim için, bu yokluğu kendime kabul ettirmem çok zor oldu. Ama çalıştım, iğneyle kuyu kazar gibi çalıştım ve kendimi derslerime verdim, hırsla verdim. Böyle çalışınca Allah da yardım ediyor insana, sonucu biliyorsun. Şimdi mutluyum ve Zehra'yı seviyorum, yakında bir de misafirimiz gelecek.

— Misafir mi?

— Yani bir bebeğimiz olacak.

— Bekir ağabey ciddi mi söylüyorsun, sahi mi? Ne hoş yahu, tebrik ederim. Ne zaman geliyor?

— Daha iki ayı var. Zehra için ağır geçiyor, seni bu kadar geç ziyaret edişimin sebebi de bu, işte kadınca bir şeyler geçirdi, ebe düşük tehlikesi var demiş, yatak istirahati vermiş, yani ben ev işlerini de yüklenmek zorunda kaldım bir süre, bilirsin hiç de sevmem ev işini, buna rağmen her şey temiz, düzgün olsun isterim.

— Bilmem mi! Kaç yıl çömezlik yaptım sana!

— Ya ya!... Neyse anneme haber yolladık, babamla geldiler de, ben ev işinden kurtuldum. Yemek bile yaptım inanmazsın.

— İnanmam.

— Zehra tarif etti ben yaptım. Her neyse konumuza dönelim; unuttum Ayşe'yi işte. Aslında sana bir tavsiyem var; fakat nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum.

— Apaçık söyle.

— Evet... apaçık söylersem, yani derim ki, hemen evlen be arkadaşım.

— Evlenmek mi?! dedi Numan, hafifçe tebessüm etti: Ağabey olacak bir şey söyle de aklım yatsın, değil mi ama!

— Olacak bir şey, bal gibi olacak bir şey.

— Sevmediğim herhangi bir kızla yani?!

— Herhangi bir kızla değil, annenin seçeceği, babanın tasvip edeceği bir kızla.

— Hay Allah, bak aklıma ne düştü; sen bir gece bana uzun boylu Ayşe'ye aşkından bahsetmiştin de, hiç anlamamıştım, aşkı tanımıyordum çünkü işte sen uyuduktan sonra ben de içimden hiç âşık olmamaya, ailemin seçeceği herhangi bir kızla evlenmeye karar vermiştim, ancak o yılın tatilinde köye döndüğüm ilk gün Gülçiçek'i gördüm! –İçini çekti Numan, soluğu alev gibi kalbini dağladı– görüş o görüş işte, hem de ne biçim âşık oldum!...

Bekir, tıpkı Ali amcası gibi:

— Bırak şimdi Gülçiçek'i, dedi, o gitti, bitti. Onun için ve ona dair hiçbir şey yapamazsın artık, o gerçekleşmeyecek bir hayal, bu kadar!... Aklı başında bir insan gerçekleşmeyecek bir hayalle meşgul olmaz, gerçekte yapabileceklerinin peşinde koşar. Senin elinde böyle hayaller var; bir kere büyük, tanınan, sevilen, fikirleri kabul gören bir bilim adamı olmak. İlim öyle bir şey ki, "Âlim" Yüce Allah'ın sıfatlarından bir sıfat, O'nun nurudur biliyorsun. İşte bu Nur uğruna çalışmak, yapabileceğin en mühim iş bu! Ha bir de, ben tasvip etmesem de Ali amcanın sana

teklifi var, biliyorsun; bir derviş, bir veli olman. Yahut ikisini birden hem ilim adamı hem veli olman ki; aklın, zekân ve bir büyük aşkı içine alan gönlün buna müsait. Sen kendini önemsemiyorsun ama çok önemlisin; düşün ki şu yaşta müderris olacak birisin ve Selçuklu ve Osmanlı medrese tarihinde, bildiğim kadarı ile, bir ilk bu.

— Beni övdüğün için teşekkür ederim de, bütün bunların evlenmekle ne ilgisi var?

— Çok ilgisi var; bir aileye sahip olman, sana mutlak belirli bir sorumluluk yükleyecek, içine bir huzur ve hayatına bir düzen getirecek, aklın başında olacak, demin söylediğim gibi çalışabilmen ancak böyle düzgün bir hayatın olursa mümkün. Bak şimdi kusura bakma ama bir serseriden başka bir şey değilsin, aklın başında değil, evinde hiçbir sorumluluğun yok, küçük bir oğlan gibi ana babana muhtaçsın; şu hâlinle, İzzettin Baba'ya gittiğin zamanki hâline benziyorsun eminim.

— O zaman daha akıllı idim, hiç olmazsa ne istediğimi biliyordum.

— İşte bu, ne istediğini bilmek, işte sana söylemek istediğim bu; bir sorumluluk duygun olmazsa, yarın bayram bugün seyran ile vakit geçirirsen, ne istediğini bilmiyorsun demektir.

— Demek yarın bayram, bugün seyran diyorum ha, oysa ben bugün uyku, yarın Gülçiçek'in yaşadığı ev diyorum! Tebessüm etti Numan; hani "cuk oturdu" diye bir tabir vardır, senin "yarın bayram" misali de cuk oturdu benim hayatıma! Haklısın ağabeyim... –İçini çekti– Haklısın ama daha çok erken, her şey için çok erken. Bırak beni biraz daha uyuyayım. Ancak uykuda gönül yangınım yakmıyor beni, ancak uykuda; çünkü hep kendimi onunla, Gülçiçek kızla beraber görüyorum. Ve inanır mısın, rüyalarımda, sana anlatmaktan utanacağım hiçbir şey yapmıyoruz onunla, el ele yürüyoruz, yemyeşil bir vadide, o kız başıma ak bir taç geçiriyor, durmadan konuşuyoruz konuşuyoruz ama ne konuştuğumuzu hiç hatırlamıyorum. Ancak "Bu kız bana güzel Allah'ın bir armağanı." diye düşünüyorum, hatırladığım bu.

— O kadar hoş ki rüyaların, benim canım bile uyku çekti! Bir kahkaha attı Bekir: Nerdeyse beni bile "yarın bayram"cı yapacaksın!... Bak küçük arkadaşım, hah gördün mü işte sana yine "küçük" dedim farkına varmadan çünkü karşımda bir çocuk konuşuyor, bir yetişkin insan değil!... Valla hayat senin, seçim senin Numan; Bekir ancak çok ciddi olduğu zamanlar "arkadaşım" diye değil de, ismiyle hitap ederdi Numan'a, yine çok ciddiydi. Evet hayat senin, seçim senin; ya rüyalarda yaşayıp uyuyarak hayatını çürütürsün ya artık uyanır yaşantına bir anlam verirsin. Yüce Allah nasıl isterdi acaba, bir de bunu düşün, aileni çok sevdiğini söylersin, ya onlara yüklediğin bunca üzüntü, sonra da bunu düşün.

— Yapma be Bekir ağabey, beni kırıyorsun!...

— Vallahi sen kırılasın diye söylemiyorum bunları, sadece uyanıp yaptığını görmeni istiyorum. Bekir Numan'ın omuzlarından tutup sarstı onu ve bağırdı: Uyan Numan, uyan!

O sırada Murat göründü, Akkanat'ı almış yedeğine yürüyordu, uzaktan bağırdı:

— Bekir ağabey bunu gezdireyim mi, bağlayayım mı?

Bekir de ona seslendi:

— Çabuk buraya getir.

Çocuk atla beraber koştu, geldi, dizginleri Bekir'e verdi; Bekir bir zıplayışta Akkanat'ın üstüne çıktı:

— Haydi bana eyvallah, dedi, sürdü atı...

— Ne oluyorsun, dur gitme, diye bağırdı Numan.

Bekir atın hızını kesmeden başını çevirdi, Numan'a seslendi:

— Seçim senin!... Ne yaptığını görmek için geleceğim!

"Seçim senin, seçim senin!" Dörtnala giden atın arkasından bakakaldı Numan. Murat soruyordu.

— Ne oldu, bir şeye mi kızdı Bekir ağabey?

— Galiba bana kızdı.

— Ne yaptın be ağabey, onun sende çok hakkı var, ne oldu?

— Canım bilmiyorum işte, evlen mevlen dedi.

— Bütün olay bu mu yani?

— Senin anlayacağın bu kadar, haydi eve git, beni yalnız bırak.

Murat'ın da canı sıkılmıştı, koşup gitti arkasına bakmadan.

Numan yürümeye başladı, çınaraltına geldi, kimseler yoktu, geçti oturdu, sırtını yaşlı ağacın gövdesine dayadı, içini çekti. Tıpkı Ali amcasının cezbede oturduğu gibi bağdaş kurup oturmuştu, onu hatırladı, gözlerinden yaşlar boşandı. Bir hayli ağladı Numan, Ali amcası için mi, yoksa Bekir'in söyledikleri için mi ağlıyordu tam kestiremedi. Bacaklarını uzattı, yatar gibi oturdu. Ve Ali amcasının hayatına özendi, keşke Numan da bir meczup olsa!... Hayatında ilk defa Ali amcasını bir meczup olarak düşünüyor ve ona gıpta ediyordu. "Ne rahat, ne sakin, ne sakin..." diye düşündü meczupluğu. Hayat durdu sanki; çınann yeni filizlenen yapraklarının büyümeleri durdu, uçan kuşlar gökte asılı kaldılar, bulutlar yürümez oldu. Numan kendini bir meczup sanıyordu, Allah aşkıyla tüten. Göğsünde hissettiği gerçeküstü bir yanmaydı, elini mintanının düğmelerine götürdü, açamadı, kavradı kumaşı çekti, enlemesine yırtıldı gömlek. Bağrından bir çığlık çıktı, hayatı harekete geçiren... Çınarın yaprakları büyümeye başladı, kuşlar uçmaya ve bulutlar kayar gibi yer değiştirdi... Toprağı yumrukladı Numan; Gülçiçek... Gülçiçek... Gülçiçek. O sırada koşarak Tarçın geldi, eskiden yaptığı gibi başını, sahibinin dizlerine dayadı, uzandı. Numan'ın yumruğu yavaş yavaş açıldı, Tarçın'ı okşadı: "Seni de çok ihmal ettim be çocuk," dedi, "beni bağışla." Numan artık meczup değildi, Bekir'in sesini işitiyordu: "Ya rüyalarda yaşayıp uyuyarak hayatını çürütürsün ya artık uyanır yaşantına bir anlam verirsin, hayat senin, seçim senin. Seçim senin." "Yüce Allah nasıl isterdi acaba?" "Seçim senin" "Ailene verdiğin üzüntü" "Seçim senin", "Seçim senin", "Seçim benim"...

İki köylü konuşarak çınaraltına geliyorlardı... Numan kalktı yürüdü onlarla selamlaştı:

— Selamünaleyküm!

— Aleykümselam!

— İyi misin Numan?

— İyiyim şükür.

Numan, Tarçın'la uzaklaşırken, adamlardan biri, öbürüne:

— Gömleğini gördün mü? diye sordu.

Öbürü toprağı eşeleyip ayağı ile:

— He ya, dedi, nah buraya yazıyorum, bunun da sonu meczupluk!...

Evde, biraz tedirgin karşıladılar onu:

— Bekir Efendi gitmiş, ha? dedi annesi, sonra yırtık mintanı gördü, aman Allahım yoksa kavga mı ettiniz?...

— Yo, neden?!

— Mintanın yırtılmış.

O zaman hatırladı Numan:

— Bir sıkıntı düştü de içime, düğmeleri açmak istedim, açamadım, çektim yırtıldı.

— Yani bütün bunlar "evlen" dediği için mi? diye sordu babası.

— Evlen mi, ha evet, siz nerden biliyorsunuz?

— Murat söyledi.

Numan kızgın bakmak istedi Murat'a ama beceremedi, gülümsedi:

— Seni müzevir!

— Valla ağabey annem sorunca...

— Eee tamam, tamam!... Annesi ile babasına döndü: Evet, eğer evlenirsem hayatıma bir düzen geleceğini, daha iyi çalışabileceğimi söylüyor.

— Doğrudur, dedi babası, kimi alacakmışsın, bir adayı da var mı?

— Hayır. "Annenin seçeceği, babanın kabul edeceği bir kız olsun." dedi.

— Valla pek akıllı bu Bekir Efendi, dedi Nazlı, aslında var aklımda biri de, sana söylemekten korkarım.

— Ya, kimmiş o, dedi Koyunluca Ahmet.

— Meryem, dedi annesi.

Kendisine boş boş bakanları görünce, izahat verme gereğini duydu:

— Canım Ethem Ağaların kızı, anası Fatma Bacı hani.

— Ha, dedi Koyunluca Ahmet; bildim, e güzel kızdır Meryem, ne dersin Numan?

— Daha çok erken, dedi Numan, her hâlde evleneceğim ama daha çok erken. Zaten o kızı da tanımıyorum ben.

— Canım hangi kızı tanırsın sen!

"Çok iyi tanıdığım biri var." diyecekti Numan, vazgeçti.

— Yemek yemeyecek miyiz, karnım acıktı, dedi.

Meryem bahsi kapandı fakat Nazlı'nın yüreğine bir umuttur düşmüştü. Sevinçle, Bekir için hazırladığı tavuk ve pilav tencerelerini, yere serilen sofra bezinin üstüne koydu, ekmeği böldü, su testisini getirdi:

— Haydi gelin yemeğe, dedi, Safi senin sesin hiç çıkmıyor, nen var? diye sordu.

Safi:

— Merak ediyorum, dedi, acaba ağabeyimin evlenmesi gecikirse, ben de evlenmeyip sıramı mı bekleyeceğim?

Hepsi güldü.

Yemekte Numan:

— Baba, dedi, şu uykudan kurtulmak için, çalışsam diyorum ama tarlaya gelmeyi istemiyorum, acaba Çoban Rıza'nın yanına yamansam, onunla koyun gütsem, ne dersin?

— Bir koyun gütmen eksikti oğlum ama istiyorsan olur, niçin olmasın, Çoban Rıza'dan da kaval çalmayı öğrenirsin, hatırlıyor musun Ali amcan da bir ara Çoban Rıza'nın peşine takılmış koyun gütmüştü ve kaval çalmayı

öğrenmişti ondan, çok da güzel çalardı rahmetli.

— Hayal meyal hatırlıyorum galiba, dedi Numan. Evet evet bir kere de çınaraltında çalmıştı. Sonra neden vazgeçti acaba?

— Ee rahmetli bu, gelir giderdi bilirsin. Hayatında ilgisini kaybetmediği, bir sen oldun, evet doğru, bir sen.

— Ama Numan da ona her bakımdan evlatlık etti, dedi Nazlı.

5

1376'da Kuzey Bulgaristan'da saltanat süren Bulgaristan Kralı daha ağır şartlarda Osmanlı Devleti'ne tabi oldu. Lala Şahin Paşa'dan sonra Gazi Timurtaş Paşa, Rumeli Beylerbeyi oldu ve fetihler devam etti. 1383'te Timurtaş Paşa artık Arnavutluk'un doğu ve Karadağ'ın güney bölgelerinin fethiyle meşguldü. Bütün bu bölgelere, yüz binlerce Türk yerleştirildi. Böylece bir asra yakın bir zamandan beri devam eden Türk akınları, yerleşme ile sonuçlandı. Sultan Murat'ın politikası yeniden bol Türk nüfusunu gerektiriyordu. Artık Hamit ve Germiyan Beyliklerine doğru bir genişleme ve Türk nüfusu kazanma; Rumeli'nin fethi ve Türkleşmesi için şart olmuştu.

* * *

Kaval çalmak önce zor geldi Numan'a, aleti eline alıp dudaklarına götürüp üflemek kolay işti de, çıkan sesler pek berbattı. Birkaç kere "Beceremeyeceğim." diye kavalı yere attı. Oysa Çoban Rıza sabırlıydı, o kimlere öğretmemişti ki çalmayı. En kötü öğrencisi Meczup Ali'ydi, lakin o da sonra, Rıza'dan bile güzel çalmayı becermişti. Numan kavalı yere attıkça, Çoban Rıza gülüyor: "Çok şükür," diyordu, "çok şükür, sen bari Meczup gibi kafama atmıyorsun kavalı.", "Zaman zaman pek öfkeliydi rahmetli.", "Bilmem mi, iki yaz koyun güttü benimle, o iki yaz burnumdan getirdi.", "Arada hiç cezbeye girmedi mi?",

"Arada sırada girdi, girdi de, benim de başım dinlendi." Ali amcasına dair hikâyeler dinlemek hoşuna gidiyordu Numan'ın, bol bol söyletiyordu Çoban Rıza'yı. Sonra kırlarda koyunları gözetleyerek dolaşmak, doğa ile iç içelik, bir başka, bir hoş etkiliyordu genç adamı. Köylü çocuğu olmasına rağmen, küçük yaştan okumaya meraklı olduğu için, kendini kırlara böylesine verememişti. Yeşillikler üzerine uzanıp toprağın kalbini dinlemekti en hoşlandığı; toprak, ana kucağı gibiydi, sağlam ve güvenli. Bir de Gülçiçek'in hayali dolaşmasa. Yoksa dolaşması daha mı iyi, Numan karar veremiyordu, aşk acısı, eskisi kadar kahretmiyordu onu, acısını zevk edinmeyi öğrenmeye başlamıştı. Toprağı yumruklamıyordu artık, kızı düşünürken, okşuyordu... Ancak evde annesi, hiç yoktan Meryem bahisleri açmaya başlamıştı. "Meryem şöyle; Meryem böyle..." Numan sessizce dinliyor onu, hiç tepki göstermiyordu. Ancak aklının bir köşesine yazılıyordu bu Meryem bahisleri.

Bir ay sonra Bekir geldi. Numan sabahleyin erkenden kalkmış, çobanlığa başlamıştı, Bekir onu bayırda buldu:

— Yeni işin hayırlı olsun arkadaşım, dedi.

Birbirlerine sarıldılar. Numan:

— Giderken öyle bir sarstın ki beni, uyumayı bırakıp kendime iş buldum, dedi. Çobanlığı küçümseme, onun da kendine göre kuralları, düzeni var.

— Hiç küçümsemedim, Peygamberimiz Efendimiz de çocukluğunda koyun gütmüştür biliyorsun, dedi Bekir. Ona hoş geldin niyetine ayağına dolaşan Tarçın'ı okşarken; kaval çalmanı övdü annen, dinlemek isterim.

— Yahu meğer ne zor şeymiş bir şey çalmak, öğreninceye kadar canım çıktı, yakında saza da başlayıp âşıkların işlerini ellerinden alacağım!

— Yaparsın, senden her şeyi beklerim!

Sonra, Bekir'den, bebekten, Zehra'dan konuştular. Bekir:

— Asıl sen nasılsın arkadaşım?... diye sordu.

— Uyku faslı geçti şükür, dedi Numan, aşk acım dindi desem dinmedi ama kılık değiştirdi, şimdi ona olan sevgim bana zevk vermekte, garip bir zevk, garip bir sefa, arada sırada sancılar da oluyor tabi de, kocası olacak o adamı kıskanmak, ona düşman olmak da geçti. Biliyor musun kırlar, şu yeşillik, çiçekler bana huzur veriyor, sükûnet veriyor, koyunların melemeleri, kuzuların analarının arkalarından koşması, ana çocuk beraberliği hepsi işte dinlendiriyor beni. Ama kitap okuyamıyorum Bekir ağabey, maalesef okuyamıyorum, sanki kitaplarla arama kara kedi girdi. Birkaç kere İzzettin Baba'ya gittim yeni kitabı var mı diye, vallahi sormadım bile. Kitaba karşı bir ilgisizlik, tam ilgisizlik içindeyim... Bu hâlde, nasıl medreseye devam ederim, çalışmadan müderrislik imtihanlarına nasıl girerim bilmem. Kitapları düşününce bir bıkkınlık çöküyor ki üstüme, evlere şenlik.

— Ben senin hâlindeyken aksi olmuş, kitaplara dört elle sarılmıştım.

— Evet hatırlıyorum, bende tersi oldu, nerdeyse Safi'ye benzedim, o kadar uğraşmış Kur'an'dan başka bir şey okutamamıştım ona. Şimdi ben de bir Safi olup çıktım.

— Bu hâl de geçer, geçecektir. Peki Meryem için ne düşünüyorsun?

— Nereden biliyorsun Meryem'i, ha annem söyledi mutlak. O da seni kendine dert ortağı edindi. Bir taraftan o, bir taraftan ben, başının etini yiyoruz, çok hakkın geçti bize, çook!... Allah senden razı olsun.

— Bırak bu lafları şimdi, bana cevap ver; ne düşünüyorsun Meryem hakkında? Yoksa hiç düşünmedin mi?

— Düşündüm; bir kere tanımadığım bir kız, sırf annem beğeniyor diye evlenmek bana garip görünüyor. Haydi gözümü kapatıp evlendim, ee yüreğimde öbürkü varken, bu kıza karşı haksızlık etmiş olmaz mıyım?

— Kim istediği ile evleniyor ki arkadaşım, hemen her evlenen erkeğin gönlünde bir başka kız olabilir. Sen Meryem'e haksızlıklar etmezsen, karın olarak ve insan olarak

ona gereken değeri verirsen, kalbinde kim olmuş fark etmez. Zaten yavaş yavaş da olsa geçecektir öbürüne aşkın, geçecektir.

— Artık rüyalarımda da pek görmüyorum onu.

— Bu, iyiye alamet, annen Meryem'i gerçekten övüyor, çok aklı başında, şahsiyetli bir kız olduğunu söylüyor, hiç olmazsa bir gör. Görürsün de belki beğenmezsin, o zaman annen Meryem bahsini keser elbet, sen de rahat edersin.

— Bak bunun için görmeye değer.

— Lakin beğenmedim diye kafadan atmak yok, tamam mı?

Numan tebessüm etti:

— Tamam! Haydi evlendik diyelim, bir kuruş kazancım yok, babam bir de geline mi bakacak, bu yaşa kadar bana baktığı yetmezmiş gibi, tarlada beraber çalışsak hadi neyse.

— Bütün bunların kolayı bulunur, ayrıca baban da istiyormuş senin evlenmeni, yani geline bakmayı da göze alıyormuş anlayacağın...

— Neyse medresede ne var ne yok Bekir ağabey, Abdülkadir Yusuf Hoca'nın dersleri hâlâ doluyor mu?

— Doluyor, adam altmış beşlerinde ama ders anlatırken bir görsen sanki yirmi beşinde, öyle heyecanlı.

Bekir veda etmeye eve uğradığı zaman, Nazlı'ya:

— Anneciğim, dedi, Numan Meryem'i görmeyi, evlilik üzerinde düşünmeyi kabul etti.

— Yok yok, dedi Numan, görürüm dedim, evleneceğim demek değildir bu.

— Biz de zaten bir gör diyorduk, dedi annesi.

Ve Numan Meryem'i, Nazlı'yla çamaşır yıkarken Açca deresi kenarında gördü, sözde annesinin çamaşırlarını taşımaya gitmişti. Hiçbir şekilde Gülçiçek'i hatırlatmayan; esmer, ince, uzun boylu, kocaman kara gözlü, al dudaklı, güzel bir kızdı gerçekten. Numan'ın içi ferahladı,

nedense annesinin Gülçiçek'e benzer bir kız bulduğuna hükmetmiş, dere boyunda onun bir kötü kopyasıyla karşılaşacağını sanmıştı. Bu farklılık hoşuna gitti. Daha çamaşırların yıkanması bitmemişti; Nazlı, oturup beklemesini teklif etti. Numan da oturdu.

— Numan ağabey, dedi Meryem, senin işin varsa git, ben taşırım Nazlı teyzenin çamaşırlarını.

— O kadar güçlü müsün sen?! dedi Numan.

Meryem gülüverdi, bembeyaz düzgün dişleri göründü:

— Evvel Allah, güçlüyümdür, dedi.

— İyi ama benim işim yok, bekleyeceğim.

— Öyleyse, dedi, kaval çal da dinleyelim, geçen gün babam işitmiş seni de çalarken, pek övdü.

— Yaa, dedi Nazlı, ben beceremeyecek sandım ama becerdi, hadi Numan çal bakalım.

Numan, kavalı çıkarmak için koynuna el attı, parmakları Gülçiçek'in mendiline dokundu önce, mendili bir okşadı ve kavalını çıkarıp sanki Gülçiçek dinleyecekmiş gibi çaldı, çaldı. Kaval inledi parmaklarının arasında, sonra hıçkırdı uzun uzun, derken bir fırtına çıktı, hıçkırıklar hafifledi, hafifledi, sustu ve bahar yağmuru yağdı, rahmet birden indi.

— Tanıdığım bildiğim bir şarkıya, türküye benzemiyor ama güzeldi, sağ olasın Numan ağabey, dedi Meryem.

— Sanki birileri ağladı, dedi Nazlı, sonra yağmur sesine benzettim, yağmur yağar gibiydi.

— Yağmur temizliktir, dedi Meryem, kiri, pası, acıyı alıp götürür, sonra güneş açar. Seninkinde güneş açmadı galiba, ne dersin?

— Neler de uyduruyorsunuz, dedi Numan, içimizden geldi, öyle çalıverdik işte.

— Nefesine sağlık oğlum, teşekkür ederiz. Sen de Veysel amcan gibi ney çalabilirsin belki, yeteneğin var demek ki, böyle havadan türküler uydurduğuna göre.

— Yok, ney bayağı ustalık işiymiş, geçen gün Çoban Rıza'yla konuştuk da, o Ankara'da bir tekkede dinlemiş, bayılmış. Derviş arkadaşının neyini çalmayı denemiş, zor gelmiş ona.

— Hayırlısı, dedi annesi.

— Sen beni tanımadın değil mi Numan ağabey?

Numan şaşırdı, sordu:

— Tanımam mı lazımdı?

— Hele bir çocukluk günlerine dön bakayım, Recep ağabeyle at bindiğiniz günlere.

— Ee?

— E'si bir kara kız yok muydu, beni de bindirin, diye peşinizde dolanan?

— Yoksa sen, o sıska kara kız mısın, başımızın belası!...

— He ya, az mı bindirdin beni Sarıkız'a?

— Sonra ne oldu sana?

— Ne olacak büyüdüm, artık erkek çocukların peşinde koşturmaz oldum.

— Hâlbuki yeteneğin vardı, bayağı at binebilirdin sen.

Meryem omuz silkti, içini çekti:

— Kız çocuk olunca, babalar at almıyor, at binen kadınlar eski yurdumuzda kalmış.

— İsminden de hatırlamadım.

— İsmimi bilmezdiniz ki, kara kız derdiniz bana.

— Doğru ya, kara kız derdik!...

Uzak hatıraların ışığında, Numan'ın kalbi ısınıverdi Meryem'e ve ana kalbi hissetti bunu, içinden Allah'a hamt etti Nazlı.

Sonra her şey pek çabuk oldu; Numan: "Gelecek yıla, hele biraz daha bekleyelim." diyordu ama Nazlı: "Canım o zaman belki sen medresede olursun, belki kıza bir başkası talip olur, belli olur mu, on yediden sonra kızlar pek evde durmaz, mademki gönlün ısındı buna, isteyelim olsun bitsin.", "Lakin gönlümün ısınması, çocukluk günlerimden

bir hatıra olduğu için, yoksa aşktı, sevgiydi falan arama." Nazlı acele ediyordu: "Hele bir evlenin, nasıl olsa seversin öyle bir kızı." Koyunluca Ahmet de ısrarlıydı: "Benim gözüm pek tuttu, gelinim olarak seveceğim bir kız." diyordu. Safi: "Bir an evvel evlen de bana sıra gelsin." diye takılıyor, Murat'sa Meryem'i çok güzel buluyordu. Köyün en güzel kızıydı onun için. Bütün bunlar fazla etkilememişti Numan'ı ama Bekir ağabeysi de ısrar edip: "Böyle bir şans az bulunur, madem kıza gönlün ısındı, bir şefkat de var demektir, bir daha nerede bulacaksın ilk bakışta şefkat duyabileceğin bir kızı?! Meryem'i kaçırma. Ben de Zehra'ya şefkat duyuyordum, şimdi seviyorum işte!" diyordu. Numan adamakıllı bir manevi baskı altındaydı, bunaldı ve nihayet: "Gidin isteyin bari." dedi.

Verdiler Meryem'i. Gerçi kız: "O Gülçiçek'i seviyordu, peşindeydi, Gülçiçek evlenince kara sevdaya düştü, başkasını seven bir adamı ben ne yapayım!" diye biraz itiraz ettiyse de, sonra sustu. Ankaralarda okuyan, müderris olacak bir damat adayı Meryem'in babasının hoşuna gitmişti, vaktiyle kendisi de okumak istediği fakat türlü imkânsızlıklardan bu arzusunu gerçekleştiremediği için, "okumuş bir damat" adayı, eski yarasına merhem olmuştu. Ayrıca kızını çok akıllı buluyor, onu değerini anlamayacak cahil bir adama vermeye gönlü razı olmuyordu.

Köyde düğün, damadın evi önünde sokakta yapılırdı, pilav kazanda pişer, koyunlar ateş üzerinde kızartılırdı, bütün köy halkı davetli olurdu.

Nazlı, evin arka odasını damatla geline ayırmıştı; kendi kullanmaya kıyamadığı çeyizlik yorganını Gülçiçek için düşündüğünden, çocuklara ondan daha süslü, sırma işlemeli yeni bir al yorgan diktirdi. Ev, baştan başa badana edildi. İçinde hafif bir burukluk olan sevinçli bir hazırlıktı. Nazlı oğlunun düşünceli, durgun yüzüne baktıkça, yüreğine bir bıçak saplanır gibi oluyordu ama yaptığı işin sonucundan çok umutluydu; inşallah hemen çocukları olur da... Bir gün Numan, Nazlı ile yalnız olduğu bir vakit, koynundan Gülçiçek'in mendilini çıkardı ve annesine teslim etti: "Bu artık bende durmasın, sen sakla anne." dedi.

Nazlı mendili görünce şaşırdı: "Hâlâ daha sende miydi o!", "Bana verilmişti.", "Şimdiye kadar attın sandımdı.", "Hayır atmadım, ancak... Şimdi sen sakla." "Aman oğlum neye saklayalım ki, atayım en iyisi." Numan sesini yükseltti: "Hayır, sakın anne sakın atma." dedi. Oğlunun sapsarı kesilmiş yüzüne bakan Nazlı: "Peki yavrum," dedi. "peki sandığımın en altına koyarım, sen merak etme." Başka bir şey söylemedi Numan, çıktı odadan. Nazlı elinde mendil bakakaldı arkasından; acaba yanlış bir iş mi yapıyorlardı onu böyle apar topar evlendirmekle? Bu soru Nazlı'nın aklına takılakaldı.

Gelin âdet olduğu üzere, davul zurna refakatinde, süslenmiş at üzerinde, yüzü kırmızı duvakla örtülmüş olarak getirildi. Sazlar çalındı, türküler söylendi. Gençler oynadılar bol bol. Bütün köy halkı "güzel bir düğün" olduğunda hemfikirdi. Koyunluca Ahmet ailesi, bir haftalığına Ankara'ya Veysel amcalara göçüp evi gençlere bıraktılar. Düğün boyunca Bekir, Numan'ın yanından ayrılmamıştı, varlığı ile genç adam kuvvet olmuş, onun bu eğlenceli düğüne katlanabilmesini sağlamıştı. Akşam olunca o da Ankara'ya döndü. Vedalaşırlarken: "Her şey çok hayırlı olacak Numan." demiş, arkadaşına cesaret ve umut vermek için, ona sıkı sıkı sarılmıştı.

Uzun düşüncelerden sonra Numan, medreseyi bir yıl daha ertelemeye karar verdi. Daha istediği gibi okuyamıyordu çünkü elinde kitap çobanlık yapıyordu ama pek az okuyordu. Bir gün Meryem ona:

— Sen dinimiz hakkında pek çok şey biliyorsun Numan, ben senin yanında kara cahilim, bana da bir şeyler öğret, dedi.

Numan'ın hoşuna gitti, karısının bir şeyler öğrenmek istemesi:

— Kur'an üzerinde çalışalım, ne dersin? dedi.

— Sen uygun görüyorsan, öyle yapalım.

Böylece Kur'an üzerinde çalışmaya başladılar, Numan ayetlerin anlamlarını anlatıyor, tefsirlerini özetliyor, birkaç ders sonra, Meryem'i sınava çekiyordu. Zeki bir

kızdı, kocası ne derse hemen kapıyordu. Meryem'in mide bulantıları başlayıncaya kadar pek güzel çalıştılar. Nazlı'nın istediği olmuş, Allah Meryem'le Numan'a bir çocuk nasip etmişti.

Evlendiklerinin dokuzuncu ayında bir kızları oldu, anası gibi kara saçlı, pembe yanaklı tatlı bir bebecikti, ismini Nazlı koydular ama sadece bir ay yaşadı. Büyük bir keder çöktü evin üstüne. Ev halkının tümü ayrı ayrı kendince dertlenmişti. Numan'ın acısı sanki hepsini bastırıyordu, o, bu ölümün kendisine ceza olarak verildiği kanaatindeydi. Çünkü hâlâ Gülçiçek'i unutamamıştı, çünkü hâlâ Meryem'in peşi sıra, o, dolaşıyordu evin içinde... Numan, bazen içinden samimiyetle dua ediyordu: "Sen çok yücesin Rabb'im, Sen Vedutsun, sevginin kaynağısın, bizi sevginden, sevebilmemiz için yarattın ama içinde bulunduğum hâlden ben bunaldım, güzel Allah'ım ne olur, Meryem'e karşı Gülçiçek'i unutturacak bir sevda ver içime!" Böyle yalvardıktan sonra, birden korkuya kapılıyor, Gülçiçek'i unutmak, gönlündeki sevdayı kaybetmek ihtimali ile titriyordu. "Eğer yaşıyorsam," diye düşünüyor, "sevdam olduğu için yaşıyorum, eğer hâlâ güzeli görüp seçebiliyorsam, şu kuzunun anasının peşinde gitmesinden hoşlanıyorsam, dağları, bayırları, çiçekleri, kuşları güzel bulup sevebiliyorsam, kaval çalabiliyorsam Gülçiçek'i sevdiğimdendir. Karımı güzel buluyorsam, Gülçiçek'i güzel bulduğum içindir. Anamı babamı, kardeşlerimi, bütün insanları seviyorsam, Gülçiçek'i sevdiğim içindir. Karıma şefkat gösterebiliyorsam, gönlümde böyle bir sevda bulunduğu içindir. Karımdan hoşlanıyorsam, Gülçiçek'i sevdiğim içindir. Kızımı da Gülçiçek'i sevdiğim için sevdim, hatam bu muydu Rabb'im, onun için mi aldın benden? Ali amcam: 'Gönlünü aşka aç' dedi, 'Gönlün sevdayı öğrendi.' dedi, mutlu oldu. Ama gel gör ki, kızım, minik kızım, gitti. Neden ben değil de o? Suçlu olan benim Rabb'im, benim." Meryem'se bebeğin kaybıyla içine çöken acıyla kahrolurken, kocasının üzüntüsüne de ayrıca üzülüyordu. "Yine bebeğimiz olacak Numan, olacak." diye Numan'ın göğsünde hıçkırıyordu.

Küçük Nazlı'nın kaybından bir iki ay sonra gelen Bekir, acı haberle sarsıldı. O buraya şakacıktan kendi altı aylık oğluyla, üç aylık bulacağını umduğu Nazlı bebeği nişanlamaya gelmiş, nişan hediyesi bir minik altın bilezik getirmişti. Tabii bileziği hiç çıkarmadı, kendi oğlu Mehmet'inin hiç sözünü etmedi. Oysa sordular Mehmet'i, o: "İyidir." deyip lafı değiştirdi. Recep ayı yaklaşıyordu, hesapça tatilden sonra Numan medreseye dönecekti, medrese konusuna yoğunlaştı Bekir. Numan'dan ders çalışmasını istedi. Numan:

— Hallaç Mahmut Efendi'den aldığım son risaleyi bile okumadım, dedi, kız gidince...

Bekir sözünü kesti:

— Artık acılara sığınmaktan, onları siper etmekten vazgeç arkadaşım, dedi, bu kadar tahsilden sonra ömrünü çoban olarak geçiremezsin, sana genç yaşında bunca bilgili olmayı bahşeden, sana bu aklı, zekâyı veren Yüce Allah'a karşı günaha giriyorsun; çünkü onun verdiklerini elinin tersiyle itiyorsun.

— Tövbe tövbe, dedi Numan, okuduklarımı bazen anlayamıyorum, biliyor musun Bekir ağabey, fakat haklısın toparlanmam lazım, evet senin dediğin gibi çalışmaya başlamam lazım artık, yoksa olduğum yerde çürüyeceğim, bunun farkındayım. Meryem'e, Kur'an çalıştırıyorum, bu bile beni mutlu ediyor, yani özlemişim de öğretmeyi.

— O hâlde tatilden sonra dönüyorsun.

— Hatta tatil içinde gelsem de Ankara'ya, bize bir ev bulsam, size yakın olmalı ki, Meryem'le yengem ahbaplık edebilsinler.

— İyi olur, ben de bakınayım, dedi Bekir.

Kısmet bu, gerçekten Bekirlere yakın bir ev bulundu.

Numan, annesi ile Meryem'i bir arabayla Ankara'ya götürdü bir sabah erken, kadınlar evi temizleyip dururlarken, elinde tepsiyle Zehra onları ziyarete geldi, yemek yapıp getirmişti. Üç kadın pek güzel anlaştılar, hep beraber evin temizliğini bitirdiler.

Meryem'le Numan'ın köydeki günleri artık son buluyordu. Numan İzzettin Baba ile Murat hakkında konuştu, hoca öğrencisinden memnundu. "Ancak elbet seninle mukayese etmiyorum Numan," dedi, "sen bambaşkaydın, bir daha senin gibi birine rastlar mıyım bilmem.", "Eğitimine devam etsin diyorsunuz, öyle mi hocam?", "Evet, mutlaka, bu yıl biraz da zanaata alıştıracağım onu, demirci Kasım'la konuştum, o da bir ahidir, biliyorsun, onun yanına çırak vereceğim yarım gün, yarım gün de bende ders bellesin.", "Yani medreseye gitmesin mi diyorsunuz?", "Bu onun arzusuna kalmış, iyi bir ahi olmak için medrese eğitimi şart değil, biliyorsun.", "Ama okusa daha iyi olmaz mı?", "Dedim ya kendi arzusunu sormak lazım, birkaç yıl daha büyüsün de, dur bakalım." Numan: "Peki hocam." dedikten sonra, düşünceli düşünceli eve döndü. Ahilere saygısı vardı, İzzettin Baba'yı çok seviyordu lakin kardeşinin de medresede okumasını istiyordu. Murat evdeydi, onun başını okşadı:

— Artık koca çocuk olduğun için mi kucağıma sıçramıyorsun, dedi.

— İstersen güreşelim, dedi Murat.

— Yok Safi'yle güreşiyorsunuz, yeter, dedi Numan. Yahu çocuk, aylar geçti, seninle derslerin hakkında konuşmadık.

— Sen iyi ol da, dersler hakkında konuşmasak da olur.

— Hâlâ ahi şeyhi olmayı istiyor musun?

Numan'a kendi çocukluğunu hatırlatan bir tarzda, kararlı ve kesin konuştu Murat:

— Evet ahi şeyhi olacağım!..

— Peki Murat Baba, sanki ben bir şey bilmiyormuşum gibi, bir ahiliği anlat bakalım.

— Beni sınava mı çekiyorsun?

— Evet, tam dediğin gibi.

— Ahilik, Anadolu'da, esnaf zanaatkâr birliğine verilen isim. Şehir, köy ve kasabalarda esnaf ve zanaatkâr

kuruluşlarına eleman yetiştiren, esnaf ve zanaatkârları düzenleyen kontrol eden bir teşkilat.

— Kitap gibi sanki ezbere konuştun.

— Evet ezberledim çünkü.

— Ben daha iç anlamını sormuştum, şu dediğini herkes bilir.

— İç anlamı dersen ağabey, Ahilik; Yüce Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmaktır.

— Fakat Murat, her Müslümanın görevi budur.

— Peki fütüvvet anlayışıdır desem, kabul eder misin?

— Fütüvvet nedir açıklarsan.

— Fütüvvet; soy temizliği, mertlik, yiğitlik, doğruluk dürüstlük demektir, esnaf ve zanaatkârlardan böyle olmaları beklenir. Bu anlayış İslamiyetle birlikte gelişmiştir. Ahilik Anadolu'da, ahlaki, dur bakayım, evet iktisadi ve bazen de siyasi kurumlar hâlinde vardır. Osmanlı'dan önce Ankara'da bir Ahi devleti varmış mesela. Yeter mi, anlatabildim mi?

— Bunları İzzettin Baba ile mi konuşuyorsun? Ne biliyorsan anlat, devam et.

— Yalnız İzzettin Baba ile değil, onun müritleri Ahi ağabeylerle de konuşuyorum. Ahinin kelime anlamı ne biliyor musun?

— Ne?

— Ahiliğin Türkçe anlamı; "kardeş"... Arapçasını da bilirsin "feta". İşte Peygamberimiz, Hazreti Ali için kullanmış bu kelimeyi. Biz bunun için de Hazreti Ali'yi çok severiz, onu örnek alırız. Peygamberimizden sonra tabii. Hazreti Ali, biliyorsun belki, bir İslamiyet düşmanını savaşta yenmiş, tam hançerini adamın göğsüne indirecekken, o, Hazreti Ali'nin yüzüne tükürmüş, bunun üzerine Hazreti Ali adamı bırakmış, demiş ki: "Seni İslamiyet düşmanı diye öldürecektim ama yüzüme tükürdün, artık seni öldüremem; çünkü nefsim karıştı işe, ona uymuş olmaktan korkarım." Ahilik de böyle; her türlü nefsî düşünce ve davranışı bırakmak, karşındakini kendinden çok düşünmek gerekir.

— Bütün tarikatlarda böyledir bu, nefisle mücadele, onu kötü huylarından arındırmak başlıca görevdir.

— Öyle mi, bilmiyordum.

— Ahilik kardeşlik olduğuna göre sizler arasında sevgi ve saygı da olması gerekir.

— Evet var ağabey güzel söyledin sevgi ve saygının yanında özellikle herkese karşı dürüstlük ve samimiyet de var. Ahiler arasında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma da var.

— Bir de sanırım üç şey açık, üç şey kapalı gerek, nedir bunlar?

— A biliyorum, unuttum söylemeyi; açık üç şey: El açık, yani cömertlik; kapısı açık, yani konukseverlik; sofrası açık, yani açları doyurmak. Kapalı olanlar ise: Göz; kimseye kötü bakmamak, kimsenin ayıbını görmemek, dili kapalı; kötü söz söylememek, ayrıca üçüncüsü de; beli bağlı olmak, bu da kimsenin ırzına göz dikmemek. Bunu tam anlamıyorum galiba.

— Sen şimdi on yaşındasın değil mi?

— Sen yirmi, ben on, aramızda on yaş var.

— Evet doğru, sanırım birkaç sene sonra şu beli bağlı olmak meselesini de anlarsın.

— Peki, şimdi söyle bakalım, geçtim mi sınavı?

— Geçtin aferin.

— Ağabey Ankara'ya gitmenizi istemiyorum.

— Neden canım?

— Seni de Meryem yengemi de çok özleyeceğim. Beni de bırakmazlar ki yalnız başıma, sizleri görmeye gelemem.

— Biraz daha büyü, belki Ankara'da medreseye gelirsin, bizde kalırsın.

— Ben medresede okumak istemiyorum, İzzettin Baba'nın müridi olmak istiyorum, o beni ahi olarak yetiştirsin istiyorum.

— Medresede okumak buna engel değil ki, sadece daha bilgili bir ahi olursun. Hem neden illa ahilik?

— Sanırım küçükken İzzettin Baba'nın giyinişi hoşuma giderdi, uzun hırkası, ak yünden külahı, üzerine sardığı beyaz tülbenti, ne bileyim işte mest şeklindeki ayakkabıları falan. Sonra Ahiliğin kurallarını, esaslarını öğrenince, bunlar bana uyar diye düşündüm. Ahi müritler de bana çok yakın, gerçek ağabey gibi davranıyorlar ama beni çocuk görmüyorlar, sanki büyük adammışım gibi konuşuyorlar. İşte böyle, sanırım ne sen ne de bir başkası Ahiliğin esaslarına hayır diyebilir. Değil mi?...

— Evet, haklısın.

— Bir de tabi şey var, bir zanaatkâr olmak hoşuma gidecek, biliyorsun ben de toprakla uğraşmak istemiyorum, sevemedim tarlayı ya da çobanlığı. Demircilik de uygun bana. Küçüksün de bunları söylüyorsun deme, sen de istemedin tarlayı, bir ara çobanlık yaptın ama onu da bıraktın, bak yine medreseye dönüyorsun. Medrese sana uyuyor, bana değil. Babamla annem de kabul ediyorlar ahi olmamı.

— Pekâlâ çocuk, istediğin gibi yap, hakkında hayırlısı olsun.

* * *

Meryem, annesi Fatma Bacı ve Nazlı, Ankara'daki ev için yeni yün yataklar, yorganlar hazırladılar, birçok yer minderi diktiler, Fatma Bacı kilim dokurdu, en güzel kilimlerini Meryem'e çeyiz diye ayırmıştı, onları verdi. Mutfak için kap kacak Ankara'da temin edilecekti, yine de denklerin içine bir iki tencere, sahan, birkaç maşrapa attılar.

Numan'ın ailesi, onun Ankara'da okumasına alışmışlardı, hele şimdi, geçirdiği maceralardan sonra, iyileşip evlenip medreseye dönüyor olması bir sevinç vesilesiydi, ayrılığı dert edinmiyorlardı. Fakat Meryem'in babası Ethem Ağa öyle mi ya, tek çocuğundan, sevgili kızından ayrılmak ona çok dokunuyordu. Karısından gizli gizli ağlıyordu. Nihayet bir gün Numan'a: "Evladım," dedi, "ben Meryem'i pek severim, tek çocuğum fakat şimdi o gidiyor, ben eğer kusura bakmazsan sizi sık sık gelip yoklamak isterim, olur mu?" Numan Ethem Efendi'nin duygularını anlamıştı,

gülümsedi: "Babacığım baş üstünde yeriniz var, ne zaman isterseniz buyurun gelin annemle yahut yalnız istediğiniz kadar misafir olun, benim de medresedeyken aklım, gönlüm rahat olur Meryem yalnız kalmıyor diye." dedi. Ethem Efendi, pek sevindi.

Nihayet bir gün sabah namazından sonra, birinde denkler birinde Koyunluca Ahmet ailesi, iki araba hâlinde Solfasol'den ayrıldılar, camiden çıkan kalabalık onları güzel sözlerle yolculadı. Arkalarından birkaç kişi: "Bu çocuk da meczup olup çıkacak diyorduk ama yanılmışız, kendini topladı Numan, evlenmek iyi geldi." dedi.

Temizlenmiş evi düzenlemesi kolay oldu, akşama doğru Koyunluca Ahmet, Nazlı ve Safi döndüler. Murat onlarla kaldı, İzzettin Baba'dan ve ustasından bir haftalık izin koparmıştı çünkü.

Ertesi sabah Numan, medreseye Bekir'le buluşmaya gitti. Meryem'le Murat, çarşıya çıkıp mutfak eksiklerini aldılar. Nazlı, ayrıca Murat için mest şeklinde bir çift ayakkabı da aldı. Köyden sonra Ankara çarşılarında dolaşmak pek hoş gelmişti onlara, Ankara dedikleri meğer neymiş! Ne büyükmüş, ne güzelmiş!...

Akşam Bekir, Zehra ve minik Mehmet geldiler yemek getirmişlerdi yine, hep beraber yediler. Bir ara, Murat'ın Ankara'ya dair birçok sorusundan sonra Bekir, Ankara hakında konuşmaya başladı:

— Sana bildiklerimi anlatayım da bütün sorularına cevap vermiş olayım, Ankara'da Oğuz Türk'ü boldur. Çünkü Alparslan'ın 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Asya'dan Türk boyları grup grup gelip Ankara'ya yerleşmişler ve 1073'te Ankara'ya tam hâkim olmuşlar. Ankara bir ova üzerinde kurulmuştur ve Selçuklularla Osmanlıların kullandığı tarihî Kral Yolu buradan geçer, bu yüzden şehirde ticaret canlıdır, istediğiniz hemen her malı burada bulmak mümkündür.

Meryem çocuk gibi el çırpıp:

— Ne güzel, dedi.

Zehra:

— Siz bugün tam gezememişsinizdir, dedi, Murat gitmeden bir de beraber çarşıya çıkalım, ben sizi gezdireyim...

Bekir anlatmasına devam etti:

— Türklerin hâkimiyeti pek uzun sürmemiş, çünkü Haçlı akınları başlamış, bir yüzyıl kadar Ankara'da karmaşık bir durum yaşanmış. Ancak yanılmıyorsam 1127 tarihinde Selçuklulardan Danişmendî Hükümdarı Emir Gazi tarafından fethedilerek kesin olarak Türk şehri olmuş. Ama daha sonra, 1300'lerden sonra Moğolların, İlhanlıların ve Ahilerin idaresinde kalmış.

Murat sabırsızdı, atıldı:

— Ee ne zaman Murat Han alacak?

— Dur bakalım şimdi sıra Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'da, senin Murat Han onun yaşça küçük kardeşi. Evet ne diyordum, Ankara 1354'te Süleyman Paşa tarafından Osmanlı ülkesine katılıyor, sonra yine bazı karışıklıklar ve bir sene kadar ahi idaresi var ve senin Murat Han tahta geçer geçmez tekrar hem Ankara'yı hem Bolu'yu alıyor ve sonra sen doğuyorsun Murat. İsmini ağabeyin koyuyor.

Numan:

— Kuzum Bekir ağabey bu kadar şeyi ne biliyorsun? diye sordu.

— Seninle de tanıştıracağım, tarihe meraklı yeni bir arkadaşım var, ondan öğrendim, dedi.

Mehmet Bebek uykudan uyanmış, huysuzlanıyordu... Bekirler, Numanlara yeni evlerinde hayırlar dileyip kalktılar.

Numan, Bekir'le de konuşup müderrislik için hemen imtihana girmekten vazgeçti.

— Kendimi tam hazır hissetmiyorum, dedi.

Bekir şaşırdı:

— Fakat ben eminim girersen kazanırsın.

— Bekir ağabey kazanamam demedim, kazanırım. Lakin gönlüme göre tam hazır değilim.

— Ah bu senin gönlün!...

— Kazanırım ama içim rahat etmez yani.

— Sınavın çok parlak mı geçsin istiyorsun?

— Hayır derdim o da değil, öyle geçsin ki, benim gönlüm kendimden büyük öğrencilere bile tam salahiyetle ders verebileceğime kanaat getirsin.

— Kendinden büyük öğrencilerin olacak diye korkuyor musun yoksa?

— Biraz çekiniyorum, öğrencilerin kendilerinden küçük müderrise saygı duymayabileceklerini düşündüm de geçen gün.

— Ben duyardım, önemli olan hocanın yaşı değil bilgisidir çünkü.

— Bekir ağabey, sen mükemmel bir insansın ve alçak gönüllüsün ama herkesi kendin gibi bilme.

— Allah Allah nereden çıkardın mükemmel olduğumu?

— Seni beş yıldır tanıyorum ve bu beş yıldır benimle öyle bir ilgilendin ki, sana hayran olmamak elimde değil. Sen olmasaydın ben...

Bekir eliyle "Boş ver" misali bir hareket yapıp onun sözünü kesti:

— Sus bakayım, ben ne yaptıysam, sana değdiği için yaptım. Bir daha bana öyle iltifatlar etme, aramızdaki arkadaşlığın cılkını çıkarma.

— Peki, sustum, peki. Fakat beni anladın değil mi, bilgilerimin tam yerleşmesini istiyorum, senin dediğin gibi bilgim ile saygı duyurmak istiyorum öğrencilerime, bu yıl mülazımlığıma devam edeyim, gelecek yıl, Allah izin verirse imtihana girerim, kendimden tam emin olarak.

— Yap bildiğin gibi be arkadaşım, ha sana bir şey söyleyeyim, sen yirmi yaşında değil, bu enin boyun ve yüzünün ifadesiyle en az yirmi beşinde gösteriyorsun. Bir de sakallarını kesmeseydin, en az otuz görünürdün.

— Sakallar meczupluk günlerimin nişanıydı, dedi Numan, içini çekerek.

Bu iç çekmenin ne anlama geldiğini anlamadı Bekir, o günlere bir özlem miydi, yoksa kurtulduğu için memnun muydu, arkadaşına sormadı. Oysa sadece Gülçiçek'le ilgili bir iç geçirmeydi o.

* * *

Medrese'de pek yakın arkadaşı olmamasına rağmen, Numan ilgiyle karşılandı, Bekir hasta olduğunu söylemişti, bu yüzden herkes: "Geçmiş olsun" dedi, hocaları dahil. Abdülkadir Yusuf Hoca ise: "Ününü işittim oğlum," dedi, "pek akıllı, pek zeki derler senin için. Benim dersime girecek misin?", "İzin verirseniz efendim.", "Eh o zaman göreceğiz bakalım, ben dersi anlatıp çıkmam, öğrencileri de işe karıştırırım, yaptığım tefsiri tartışırız çünkü.", "Pek doğru efendim.", "Eh senden onay aldığıma göre, bu yıl da öyle yapayım." Numan, hocanın alayını sezdi, fakat anlamamış göründü. "Müsaadenizle efendim." deyip onun yanından ayrıldı. Bekir onun için: "Eline fırsat geçtiği an karşısındakini ezmeye meraklı, aynı zamanda alaycı." demişti. Numan böylece tanışmış oldu Abdülkadir Yusuf Efendi ile. Bu, cin gibi bakan ufak siyah gözlü, kısa kara sakallı, zayıf, ufak tefek bir adamdı, Numan onun tepesinden bakıyordu. Bilgileriyle de tepesinden bakmak istedi bir an. Sonra bu duygusunu hoş karşılamadı. Çok açık bir nefis duygusuydu çünkü. "Murat beni etkiledi galiba." diye düşündü, nefsî duygusundan hoşlanmayışına gülümsedi. Medreseye adım atmıştı ya, artık manevi ilimle de ilgisini kesmişti. Yine zahir ilimde çok başarılı olma hissiyle yanıyordu.

Meryem, Zehra'nın da yardımıyla, evin sorumluluğunu üzerine almayı başardı. Artık kayınvalidesi yoktu, evinin tek hâkimiydi. Ankara'ya, çarşıda alışveriş etmeye de alışmıştı. Tek derdi Numan'ı eskisi kadar çok göremeyişiydi. Eve de yorgun geliyor, pek konuşamıyorlardı. Ah minik bebeği gitmeseydi, şimdi nasıl arkadaş olacaktı ona! Hele Mehmet bebeği gördükçe, yüreğinde kıskançlığa benzer bir duygu büyüyor, onu rahatsız ediyordu. Bir

çocuk hasreti düşmüştü içine. Genç kızken bile, kardeşi olmadığı için belki, hep çok çocuğu olsun istemişti. Nazlı ile Koyunluca Ahmet onları ziyarete geldikçe, hâlâ daha bir bebek müjdesi veremediği için kendini suçluyordu. Neyse ki ana babası onlara sık sık geliyorlardı, böyle günlerin birinde Meryem utanmayı bir yana bırakıp annesine açıldı, acaba köydeki Ayşe teyze ona bir ilaç yapabilir miydi?

— Ben de sana bunu diyecektim ay kızım, dedi Fatma Bacı, neden olmuyor çocuğunuz anlamıyorum, rahmetli kızına evlendikten hemen sonra hamile kalmıştın da, şimdi bu ara niçin açıldı acaba, evet dediğin gibi bir Ayşe teyzene danışayım, ilacı varsa bunun, ki olması lazım, alıp getireyim sana. Kuzum medrese tatili ne zaman, daha siz gelmeyecek misiniz köye?

— Valla Numan'ın hiç niyeti yok görünüyor, tatilde de burada kalacakmışız, medresenin kütüphanesinde çalışacakmış, bari ben gelebilsem, köyü de bir özledim ki, burnumda tütüyor.

— Üzülme madem kocanın çalışması gerek, çalışacak. Sana da ona uymak düşer.

— O kadar da değil anne, o insansa ben de bir insanım, onun işleri varsa, benim de ihtiyaçlarım var. Her hâlimi ona uyduramam ki! Söyleyeceğim, beni bari sizinle göndersin köye.

— Allah Allah neler diyorsun ay kızım, bir kadına kocasına uymak düşer, ben böyle bildim, böyle yaptım. Hem adamcağız, burada yalnız başına ne yer ne içer hem de evi kirletir, dönüşünde sana bir yığın iş çıkartır.

— Numan, yemek dahil her bir işi iyi bilir, annesi ona öğretmiş, medreseye geldiği zaman Bekir ağabeyin çömezi olmuş, onun her bir işini, odasının temizliğini, çamaşırlarının yıkanmasını falan hep Numan yapmış. Mangalını, Numan yakmış.

— Erkeğin böyle işler yaptığını da bir senin kocanda görüyorum ay kızım, ahir zaman, kıyamet yaklaşıyor galiba!

Meryem gülüverdi:

— Anneciğim zaman değişti, artık sizin zamanınızda değiliz!

— Allah Allah, bu gözlerimiz daha neler görecek bakalım.

* * *

Numan Abdülkadir Yusuf Hoca'nın derslerine muntazam devam ediyor fakat tartışmalara katılmıyordu. Kendisinin aksini söyleyen öğrencilerle, nasıl kötü alay ettiğini görmüştü çünkü. Abdülkadir Yusuf Hoca'nın ise, Numan'ın münakaşalara katılmayışına kızdığı muhakkaktı. Birkaç kere ona fikrini sormuş, o da, hocanın anlattıklarını başka kelimelerle tekrar etmişti. "Sen bilirsin ama bana dokunma!" demekti bu. Hoca bunu anlıyor, büsbütün kızıyordu. "Seni yeni yetme," diyordu içinden, "benim elimden kurtulacağını mı sanıyorsun? Biz yemeyiz bu tavırları."

Bir yönüyle Numan'da kendi gençliğini görüyordu, o da böyle zeki, böyle akıllıydı, şimdi topladıkları o zamanın kırıntıları idi ancak... Abdülkadir Hoca, ihtiyarladığını, yavaşladığını daha hâlâ tefsir kitabını yazamadığını düşünüyordu. Numan'a hırsı bile onun kalemi kâğıdı eline almasına yardımcı olamamıştı. Hayatının büyük ümidi ve arzusu şüphesiz, üzerinde ne kadar tartışma yapılırsa yapılsın, kendi fikirleri, izahları bir güneş gibi parlayacak, bütün tefsirlerin en doğrusu, en kabul göreni, üzerine artık tefsir yazılamayacak olan bir tefsir kitabını yazmaktı. Böyle bir kitabı istediği gibi yazamayacağı korkusu, hep yazma işini erteletmişti ona. Gençlerle alay ederken, alay ettiği aslında kendisiydi ama o bunun farkında değildi. "Koyun, bunlar koyun." diye düşünüyordu öğrenciler hakkında. Bilek güreşi yapabileceği bir Numan vardı aslında ama o yeni yetme bundan kaçıyordu, manevra çeviriyordu!... Eh, bu genç ister istemez müderrislik jürisinin karşısına gelecekti. Ve o zaman Abdülkadir Yusuf Hoca, onu çaktıramasa bile terletecekti. Öyle terleyecekti ki Numan, anasından emdiği süt burnundan gelecekti. O sahneyi

düşündükçe, keyfi yerine geliyordu hocanın. Kitabını yazmayı biraz daha erteliyordu. Bazen de Numan'ın, kendi yazamadığı tefsir kitabını yazabileceğini düşünüyor, kalbi sıkışıyor; hemen kalemi kâğıdı eline alıp yazmaya başlamak istiyordu. Lakin korku, ille korku ona engel oluyordu. Numan'ın yaşını, bu yaştaki bilgisini, idrak gücünü kıskanıyordu, kıskançlık yüreğini yakıyordu. Numan'ın önünde vakit vardı, oysa Abdülkadir Yusuf Hoca, o vaktin sonuna gelmek üzereydi. Dershanenin dolması, dersleri avluya taşıtan kalabalık, onu artık hiç ilgilendirmiyor, tatmin etmiyordu. "Hepsi koyun sürüsü işte." diyordu.

Numan, karısının köye gitme arzusunu çok olumlu karşıladı: "Ankara'yı özleyinceye kadar kal." dedi. "Ankara'yı değil ama seni özlerim." dedi Meryem, duygularına tercüman olmuştu. Numan onun uzun kara saçlarını okşadı: "Ben de seni özlerim." dedi. Oysa Meryem'in gitme arzusunu hoş karşılayışının bir sebebi de, evde Gülçiçek'in hayali ile yalnız kalacak olmasıydı. Kızı aklından çıkaramıyordu bir türlü, gönlünde, bazen bütün bedenini yakan bir ateş devamlı tütüyordu. Fakat karısının yanında onu düşünmek, onun hayali ile beraber olmak suçluluk duygusu uyandırıyordu Numan'da, kendini Meryem'e karşı hep suçlu hissediyordu. Bundan kurtulmak için de, ona aşırı iyi davranmaya başlamıştı. Aslında onu özleyeceğini pek sanmıyordu; fakat Meryem öyle söyleyince dayanamamış: "Ben de seni özlerim." deyivermişti. Ve içinde bir ses onu ikaz etmişti: "Yalan söyledin!" Bu sahici bir yalan mıydı, karısının gönlünü yapmak, ona kendisini iyi hissettirmek için söylenmiş bir sözdü, yalan sayılabilir miydi?... İçindeki sesle, içinden böylece konuştu ve dedi ki: "Nefsî bir yalan değil bu, karşımdakini memnun etme çabası, Allah böyle bir yalanı bağışlar." Gülçiçek hayatına gireli beri iç sesleri artmıştı. Numan bu seslerin yüreğindeki aşktan geldiğini sanıyordu...

Meryem anası babasıyla köye döndü, birkaç gün arkadaşları ile hoşbeş ettikten sonra, bir gün annesiyle Ayşe teyzeye gittiler. Dertlerini açınca kadın: "Aa dedi, hiç

üzülmeyin, ben öyle bir ilaç yaparım ki, bir değil ikiz doğursun." Fatma Bacı: "Babasının ailesinde zaten var ikiz, aman bu da doğurmasın, ikisine birden bakması pek zor." dedi. "A canım birini de sen alır bakarsın." dedi Ayşe teyze, gülüştüler. Fatma Bacı: "Niçin gülüyoruz," dedi, "kızımın evladı değil mi, bakarım tabii."

Meryem bir hafta kaldı köyde, bir gece de Nazlılarda yattı, sonra Murat'la döndü Ankara'ya, gerçekten özlemişti kocasını. Murat'ı da görüverince karşısında pek sevindi Numan.

Çocuk ahi olma yolunda yürümeye devam ediyordu, hâlinden memnundu.

* * *

Tarih 1375'ti, Numan 22 yaşındaydı, jüri karşısında vereceği sınava hazırlanıyordu, jürisinde Kara Medrese hocalarından başka Ak Medrese'nin de hocaları, şehrin kadısı, Ankara kale komutanı da bulunacaktı. Sınav yaklaştıkça heyecanı artıyordu. Bekir: "Canım kaç dersten icazet aldın, bu da onun gibi bir şey." diyordu ama Numan heyecanına engel olamıyordu.

— Ben de girsem imtihanına bir köşede otursam, heyecanın geçer mi acaba? diye sordu Bekir.

— Bilmiyorum Bekir ağabey, medreseye kabul sınavında, İzzettin Baba ile Hallaç Mahmut Efendi de bulunmuştu, ben önümdeki hocaları görmeden âdeta onlara kendimi beğendirmek için konuşmuştum.

— Ee fena mı, geçtin o zaman. Bu sefer de kendini bana beğendirmek için konuşursun. Ama zaten beğeniyorum ben seni.

— Bilmiyorum, sınavı düşündükçe aklım duruyor, hiçbir şey bilmediğimi sanıyorum, cahillikten ölecek gibi hissediyorum kendimi.

— Herkes öyle sanır, aslında sınava girinceye kadar bütün heyecan, sonra her şeyi unutup bülbül gibi konuşacaksın, merak etme.

— İnşallah, Abdülkadir Yusuf Hoca'nın, bir şeyler karıştıracağı geçiyor gönlümden, sınıfta ona kolay lokma olmadım, şimdi eline fırsat geçince...

— Hadi hadi, bir şey yapamaz o sana. Biliyor musun senin aklın; fikren, bilgice büyümüş ama duygulannla daha bir çocuksun.

— Evet gerçekten içimde bir çocuk vardı ve sanki o karanlık odunluk günlerinde o çocuk yok oldu, büyüdü herhâlde... öyle sanıyorum.

— Büyümemiş. Sınav odasına girerken bir derin nefes al, bir Bismillah çek, bak nasıl kolay olacak her şey.

* * *

Sınava girmeden bir gün önce, Meryem'in mide bulantıları başladı, zaten daha önce hamile olduğundan şüphelendiğini söylemişti Numan'a. "Bu çocuk imtihana uğur getirecek." diye düşündü Numan, karısını öptü, sınav heyecanı nispeten azalmıştı...

Nihayet o gün geldi; kendisine bir duvar kadar duygusuz bakan, bir sürü sakallı bıyıklı adamın karşısına geçti Numan. Hayret sorular ne kolay geliyordu ona, hemen hepsini hiç düşünmeden cevaplıyordu, karşısındaki adamlar da artık duvar suratını bırakmışlar, takdirle bakıyorlardı ona, Abdülkadir Yusuf Hoca dışında, o, karardıkça kararıyordu; bir saatin sonunda bütün jüri üyeleri Numan'ı Fevkalade Derece ile müderris yapmaya karar vermişlerdi ki Abdülkadir Yusuf Hoca:

— Bir dakika, dedi, bir şey daha soracağım, Fatiha suresinin yedi iç anlamını açıklayan kimdir ve bu yedi tefsir nelerdir? İlk üçünü de söyleyebilirsin, yeterli olur lakin yedisini de açıklarsan daha iyi...

Numan bir dakika duraladı, yedi iç anlamı biliyordu fakat tefsirciyi hatırlamıyordu. Önce tefsirlerden bahsetmeye karar verdi sonra yapanın ismi nasıl olsa gelirdi aklına. Yarım saatin içinde Fatiha suresinin yedi iç anlamını da anlattı, o anlatırken, birçok jüri üyesi de başlarını sallayarak Numan'ı tasdik ediyorlardı, genç adam rahattı

ama isim hâlâ aklına gelmemişti. Tefsir bitince, Numan'ı alkışladılar; ancak Abdülkadir Hoca:

— Peki bu tefsirleri yapan mübarek zat kimmiş? diye sordu.

Hayır hiçbir isim gelmiyordu Numan'ın aklına, belki İbn-i Arabî olabilirdi.

— İbn-i Arabî, dedi.

— Yanlış, dedi Abdülkadir Yusuf Hoca, demek o tefsirleri bu kadar güzel hatırlıyorsun ama kim yapmış bilmiyorsun. Sesini yükseltti; cehaletin böylesi de görülmemiş!... Hele İbn-i Arabî demekle, hatanın üstüne bir de tüy dikiyorsun ki büsbütün fena! Seni dershanede tasavvur ediyorum; gençlere tefsirleri yapıyorsun ve hiç utanmadan bunların İbn-i Arabî'ye ait olduğunu söylüyorsun!... Senin yerine ben utanıyorum şimdi.

Abdülkadir Yusuf Hoca o kadar yüksek perdeden ve kızgın konuşuyordu ki, jüri üyelerinden biri onu ikaz etti:

— Lütfen sinirlenmeyiniz efendim, çok gençtir müderris adayımız, bu soruya kadar başka bir hata da yapmadı.

— Efendim çok genç olması bir mazeret mi, kendisi bir müderris adayıdır, büyüyüp öyle gelseydi, biz burada çocuk avutmak için toplanmadık.

— Evet de, şu kadar saattir buradayız, bir kere bile yanlış yapmadı, fevkalade geçti sınavı, bu unutkanlığını da görmezden gelmek lazımdır, bunun için de arzu ederseniz buyurun aday sizindir istediğiniz kadar soru sorun, dedi bir başka jüri üyesi.

— Af buyurun efendim, illa velakin bu "görmezden gelmek" teklifinizi pek iyi anlayamadım, yoksa siz, hayır sizi tenzih ederim bundan, çocuklarımız cahil hocaların elinde kalsın demezsiniz muhakkak.

Jüri üyesi de sinirlenmişti, sesini yükselterek cevap verdi:

— Ne münasebet efendim!... Ben sadece bu Numan Efendi'nin hakkı teslim edilsin istiyorum.

Abdülkadir Hoca aynı ses tonuyla cevap verdi:

— Ya şu adamın okutacağı çocukların hakkı ne oluyor efendim?

Kadı Efendi:

— Pek muhterem hocalarım lütfen sinirlenmeyiniz, sakin olunuz, dedi, reylerimizi toplayalım, ona göre bir karar verelim. Sen Numan Efendi, hatırlayabildin mi ismi?

Numan donmuş kalmıştı, silkinip:

— Hayır efendim, dedi.

Kadı efendi pek sakin konuştu:

— Pekâlâ çıkınız oğlum.

Numan çıkarken, Abdülkadir Yusuf Hoca'nın: "Ancak bu genci hoca yapacak bir kararın altına imza atamam ben, bu büyük vebali üzerime alamam." dediğini, Kadı Efendi'nin ise, aynı soğukkanlılıkla: "Konuşalım efendim, bu Numan Efendi...." diyen cevabının yarısını işitti, kapıyı kapadıktan sonra duvarın dibine çöktü Numan; isim aklına gelmişti; Fahrettin Razî idi. Numan o kadar şaşkın ve öfkeliydi ki, sınav olan odanın kapısına bir tekme vurup açmak ve içeri Fahrettin Razî ismini haykırmak istiyordu. Öfkesi en çok kendisineydi, nasıl olmuş da hatırlayamamıştı. "Büyük tefsirci" diye daha Hallaç Mahmut Efendi'ye devam ederken öğrenmişti bu ismi... Numan bir süre oturmak niyetindeydi ki kapı açıldı, jüri harici bütün dinleyenler, Bekir ve Numan'ın sınıf arkadaşları, tek tek çıktılar kapıdan. Jüri heyeti özel olarak yalnız konuşmak istemişti. İster istemez Numan kalktı yerinden. Herkes bir ağızdan konuşuyor; Abdülkadir Yusuf Hoca'nın onunla ne alıp veremeyeceği olduğunu soruyordu.

— Hatırlamıyorum, dedi Numan, ona saygıda kusur ettiğimi gören var mı aranızda?

— Yok, dediler.

— İsim Fahrettin Razî'ydi dedi, Numan, ne oldu nasıl oldu bilemiyorum içeride hatırlayamadım.

— Bundan ötürü seni bırakmak ellerinden gelmez, hiç mi vicdanları yok bu adamların...

— Abdülkadir Yusuf Hoca'nın vicdanı olmadığı muhakkak, dedi biri.

— Belki o öyle bağırmaya başlamasa, sen ismi içeride hatırlayabilirdin, dedi bir başkası.

Numan başını önüne eğmiş susuyordu, yavaş yavaş yürümeye başladı, "Belki de adam haklı, bir tefsir hocasının Fahrettin Razî ismini hatırlayamayışı büyük bir hatadır ama hoca dediğin de ertesi gün vereceği derse bir gece evvelinden hazırlık yapar. Bilmez mi bunu koskoca Abdülkadir Yusuf Hoca?" diye düşünüyordu.

Arkadaşlarından ayrılıp Bekir'le eve doğru yürürken Numan:

— Şimdi bunu Meryem'e nasıl açıklayacağım dedi, çalışacağım diye kızı tatilde köye de götürmedim. Bu nasıl çalışmaktı, demez mi?

— Onu gönderdin ya, yetmez mi? Hem sen karına karşı da bu kadar gururlu musun?

— Gurur mu bu?

— Eh tabii.

Bir süre sustu Numan, sonra:

— Biliyor musun, dedi, karım Gülçiçek olsaydı, medreseden doğru eve koşar, onun göğsünde ağlardım. Şimdi canım eve gitmek istemiyor, başarılı olmadığımı söylemeye utanıyorum çünkü.

İlk zamanlar Numan'ın Gülçiçek demelerine öfkeyle karşılık veren, onun bu ismi kullanmasını yasaklamaya çalışan Bekir, ses çıkarmadı, bu konuda asla Numan'ı etkileyemeyeceğini, iyi anlamıştı çünkü.

— En iyisi bize gidelim, dedi Bekir, sınava gireceğim diye Allah bilir sen yemek de yememişsindir, bir karnımızı doyuralım önce, hem o kadar karamsar olmaya gerek yok, belki vicdanlı üyeler çıkar da, koskoca sınavda bir ismi hatırlayamadığından ötürü, seni bırakmaya gönülleri razı olmaz. Hem onlann içinde bile bu sorunun cevabını bilmeyenler vardır.

— Olsa bile Abdülkadir Yusuf Hoca'dan korkularından itiraf edemezler, cahilliğin böylesi de olamaz gibi bir laf etti, hatırlıyorsan, kimse cahil görünmek istemez. Her neyse biz başaramadığımı kabul edelim de, başka türlü bir netice alırsak, seviniriz.

"Başka türlü" bir netice almadılar. Numan başarısız kabul edilmişti jüri üyeleri tarafından, müderrislik ihtimali bir sonraki yıla kalmıştı.

* * *

Meryem'le Numan'ın bir oğulları oldu, ismini Ahmet koydular; Koyunluca Ahmet'in pek hoşuna gitti bu: "Sağ olun, var olun, beni yaşatmak istemişsiniz, memnun oldum fakat bir daha oğlunuz olursa, Meryem'in babasının ismini; Ethem'i koyarsınız." dedi.

Nazlı'yla Safiyüddin de bebeği çok sevmişler, Murat biraz kıskanmıştı, annesine: "Şimdi ağabeyimin bir oğlu olduğuna göre, beni artık eskisi kadar sevmez." dedi. Nazlı: "Ne münasebet, sen kardeşisin, Ahmet oğlu, ikinizi de çok sever, benim korkum ne biliyor musun, asıl sen Ahmet'i çok sevip de, ağabeyinden vazgeçer misin acaba diye düşünüyorum.", "Bir damlacık et parçasının nesini sevecekmişim ki!" dedi Murat suratını buruşturup. "İş galiba ciddiye biniyor." diye düşündü Nazlı. "Numan'a söyleyeyim de çocuğu Murat'ın yanında pek sevmesin, Murat'a ilgisini arttırsın bari." diye düşündü ve söyledi de. Numan da gerçekten kardeşine daha fazla alaka göstermeye başladı. Bir köye gidişlerinde, tekrar konuştu İzzettin Baba ile, hoca yetiştirdiği çocuktan daha fazla memnundu, ustası da: "Eli alıştı, çalışkan maşallah." dedi. Bu arada Safi on yedi yaşına ulaşmış ve bir kıza gönül kaptırmıştı, sırrını ağabeysine açtı, yardım istedi; Numan da bir zamanlar annesinin ona söylediğini hatırladı ve dedi ki kardeşine: "Bu yaşlarda gönül oynaktır, bir şu kıza, bir öbür kıza gezer durur. Hele biraz vakit geçsin bakalım. Eğer sevginde devamlılık olursa, ben babamla annemle konuşurum, nişanlanız seni.", "Ama," dedi Safi, "sen de benim yaşlarındaydın Gülçiçek'e sevdalandığında, gönlün ondan buna atlamadı, devamlı onu sevdin, sonra ne

hâllere düştün." Numan içini çekti: "Sen öyle olmazsın inşallah." dedi, dudaklarına kadar gelen, "Ben hâlâ ona sevdalıyım." cümlesini söylemedi. O gelişlerinde annesinden ak mendili istemiş, o da vermişti. Birkaç saat koynunda durdu mendil, sonra annesine geri verdi: "Sakla anneciğim." dedi.

* * *

Bu kez Numan daha çok çalışıyordu sınavı için, beyni ağrıyıncaya kadar... Sonra biraz Ahmet'le oyalanıyor, tekrar kitaplarına dönüyordu. "Bu gidişle hastalanacaksın," diyordu karısı, "biraz dışarı çık, gez, dinlen." Meryem'i dinlemiyor, Bekir'i dinlemiyor ille çalışıyordu. İmtihan yaklaşırken, geçen yılki heyecanı gelmedi üstüne ama bayağı sinirli olmuştu. Ahmet'e bile bağırdığı oluyordu.

Nihayet girdi sınava, jüri aşağı yukarı aynı jüriydi, yüzler tanıdıktı, duvar suratlarda bir ilgi vardı bu sefer. Abdülkadir Yusuf Hoca dahil pek çok soru soran oldu. Hepsini harfi harfine cevaplandırdı Numan, iki saat sonra neredeyse jüri üyeleri, "Tamam" diyecekken, geçen yıl sorduğu soruyu tekrar sordu Abdülkadir Yusuf Hoca, cevabını aldı. "Bak," dedi, "bir sene dinlenmek iyi geldi sana, artık cevabı biliyorsun." Numan'ın içinden adamı tokatlamak geldi, sadece sustu ve onun yüzüne baktı. Abdülkadir Yusuf Hoca bu bakıştan rahatsız olmuştu, birkaç soru daha sordu, cevaplar mükemmeldi. Adamın artık soracağı bir şey kalmamıştı, pes etti. Aklından "Benim yazamadığım tefsir kitabını bu çocuk yazacak." diye geçiyordu fakat istemesine rağmen, tekrar soru soramadı, kendisini tükenmiş hissediyordu. Numan alkışlarla çıktı sınav odasından.

Kapıda Bekir ve arkadaşlarıyla konuşurken: "İnanamıyorum, sahiden oldum mu ben şimdi müderris?" diye soruyordu. Çok yorgundu, o da en az Abdülkadir Hoca kadar tükenmiş hissediyordu. Eve giderlerken Bekir: "Sınavda senin cevaplarından çok, Abdülkadir Hoca'yı tetkik ettim," dedi, "yüzü sanki bütün içinden geçenleri olduğu gibi veriyordu. Evvela 'Senin canına okuyacağım

yine' diye bakıyordu, o, senden çok daha fazla heyecanlıydı sanırım, yerinde duramıyordu; fakat sen peş peşe konuşurken, onun yüzü karardı karardı, kaşları çatıldı, dudakları aşağıya doğru kıvrıldı ve derken üstüne bir yorgunluk bastı, sanırım o sırada, seninle baş edemeyeceğini anlamıştı.", "Bir yılımı yedi herif," dedi Numan "beter olsun inşallah!"

O günlerde, kendilerini ziyarete gelen Murat'tan Tarçın köpeğin öldüğünü öğrendiler, müderrislik sevincinin üstüne, bu haber Numan'ı çok üzdü. "Ağabey çok fazla ihtiyarlamıştı artık, gözleri görmüyor, yürüyemiyordu, böylesi daha iyi oldu, sen bile geçen gelişinde 'Tarçın'ı böyle görmeye dayanamıyorum' demiştin, artık daha da fenalaşmıştı." dediyse de Numan'ın üzüntüsü hafiflemedi.

* * *

Bu sefer Meryem'in karnı çok büyüdü. Ebe: "İkiz galiba." diyordu. Meryem, "Üç çocuğa ben nasıl bakarım?" diye tasa çekmeye başladı... Annesi: "İstersen birini bana verirsin, ben bakarım yahut da Ahmet'i ben alırım." diyordu fakat Numan itiraz etti: "Kayınvalidem olsun, annem olsun hiçbirine veremem çocuklarımı." dedi Meryem'e. "Ev işlerinde sana istediğin kadar yardım ederim, sen sadece çocuklarla meşgul olursun." Birbirlerine söylemiyorlardı ama ikisi de giden kız çocuklarını düşünüyor, hiç olmazsa birinin kız olmasını istiyorlardı.

1378'de Numan 25 yaşındayken, bu kez ölü bir kız bebekle, Ethem geldi. Numan Allah'la konuşuyor, neden kendisine bir kız çocuğu vermediğini soruyordu. Hiç Allah'a isyan etmemişti lakin ölü kız bebeği kucağına alınca, yüreği kan ağladı; O'na soru sorma hakkını kendisinde buldu. Gönlüne doğan cevap: Sabırdı!...

— Sabredeceğiz, dedi Meryem'e, Cenabıhak bize bir kız çocuğu verecek elbet ama ne zaman, onu biz tayin edemeyiz.

— Ben de öyle düşünüyorum; çünkü biliyorum ki; sen Allah'ın bir sevgili kulusun ve bir kız çocuk istiyorsun, verecek inşallah.

— Allah'ın sevgili kulu olduğumu da nerden çıkardın?

— İslamiyet için bu kadar çalışıp didinmen var, bu kadar genç yetiştirmen var, sen olmayıp da kim olacak Allah'ın sevgili kulu, ben mi?

— İşte onu bilemeyiz, belki sen, benden daha çok sevgilisindir. Demin dediğini düşündüm de, acaba ben kim için bu kadar didinip yırtınıp müderris oldum, şimdi öğrencilerimi yetiştirmeye çalışıyorum, Allah için mi, Allah'ın sevgili kulu olmak için mi, yoksa şu körelmeyen nefsimi tatmin için mi?

— Anlamadım?

— Bak güzelim, ta çocukluktan beri aklım fikrim âlim olmakta idi, âlimler bana meleklerin yardım ettiği çok bilgili adamlar olarak görünürdü. Bir şekilde bilgi âşığı idim ben; şimdi de öyleyim ya, neyse. Sevdiklerim anam, babam dışında hep bilgili olanlardı.

— Meczup Ali bilgili miydi?

— O bambaşka, o bir bilge adamdı, küçücük aklımla bunu keşfetmiştim ben, ona bir kere bile Meczup Ali demedim, Ali amca dedim hep, o, bir bilgeydi, onu çok sevdim. Ama İzzettin Baba, Hallaç Mahmut Efendi'ye hayrandım ve onları da çok sevdim.

— Onlar bilge değil miydiler?

— Hayır sadece bilgindiler. Evet ne diyordum, körelmeyen nefsim için mi, şimdi bir bilginim ben? Bugünlerde zaten aklıma takılıyordu bu mesele... Ne için âlim oldum? Bilgiye âşıktım dedim ya ve bilgiye sahip olunca yegâne sorumluluğun onu başkalarına öğretmek oluyor, onun için müderris oldum. Bu bilgiler bende donup kalsaydı, öğretmeseydim, çürürlerdi biliyor musun ve insan öğretirken öğreniyor, bu da muhakkak. Öğretmenle öğrenci arasında inanılmaz bir büyü var; birbirinize öğretiyorsunuz. Evet şimdi sen de bakalım, Allah için mi bu çaba, yoksa bilgiye âşık birinin nefsi için mi?

— Canım din bilgini olmuşsun tabi Allah için, sadece nefsin için olsaydı, belki bir hekim olurdun yahut binalar yapmayı, köprüler yapmayı öğrenir ve öğretirdin, değil mi?

— Ben dinimi öğrenmek istedim, doğru bu. Yüreğimde İslamiyete karşı bir aşkla doğdum. Hekimlik yahut mimarlığa heveslenmedim. Allah için mi, nefsim için mi?

— Baksana, yüreğimde aşkla doğdum, diyorsun, gönlünde de varmış bu aşk nefsinde de. Tabi ki sen Allah'ın yolundasın, tabi ki O'nun sevgili kulusun. Yani sen nefsinle ve gönlünle Allah'a aşk içindesin. Sen böylesin. Allah'ın sevgili kulu olmalısın.

Numan, karısının saçlarını okşadı, dedi ki:

— Senin bana inandığın kadar, ben de kendime inanabilseydim keşke... Mamafih bana karşı beni destekliyorsun, bunu hep yapıyorsun, Allah senden razı olsun.

— Haydi kalk namazlarımızı kılalım.

* * *

1384'te artık ihtiyarlamış olan Vezir Lala Şahin Paşa, son seferini Bosna'ya yapmış, Türkler ilk defa bu tarihte Bosna topraklarına ayak basmışlardı. Aslında 1385-86'da Veziriazam Çandarlı Halil Hayrettin Paşa'nın Arnavutluk Seferi çok önemliydi. Savra Meydan Muharebesi'nde II. Balşa'nın kumandanlığındaki Arnavut ordusunu imha etti. Prens de maktuller arasındaydı. Ertesi yıl Türkler; Akçahisar ve İşkodra başta olmak üzere hemen bütün kuzey Arnavutluk'u fethettiler. Ayrıca Candaroğulan'nın Osmanlı tabiiyetine girmesi de, Anadolu birliği için önemli bir adımdı.

1385'in mühim iç olayı ise; Sultan Murat'ın üç oğlundan ortancası Savcı Bey'in, babasına karşı ayaklanmasıydı. Bu durum Osmanlı'da ilk ciddi taht kavgasıydı. Bizans'ın teşvik ve yardımıyla olmuştu. Hızla yetişen Sultan Murat, isyanı bastırmış, Şehzade Savcı Bey Dimetoka'da yakalanıp idam edilmişti.

İlk Osmanlı Karaman harbi 1386-1387 yılları arasında oldu. Kuzeyden ve batıdan Osmanlılar, doğudan Memluklerle sarılmış olan Karaman Devleti; Avrupa Devletleriyle ilişkiye girerek Osmanlı nüfuzunu kırmak istiyordu. Bir taraftan da Osmanlıların Hamitoğulları'ndan satın aldıkları Beyşehir'i işgal etmişti. Konya yakınlarında geçen

meydan savaşında Sultan Murat'ın kuvvetleri, Karaman kuvvetlerini kolayca dağıttı. Savaşta Bayezit Bey; çok hızlı manevralarla, zaferin kısa zamanda kazanılmasını sağladı. Bayezit Bey'e "Yıldırım" lakabı, bu savaştaki başarısından sonra verilmiştir.

1388'de otuz bin kişilik Bosna ve Sırp ordusu, yirmi bin Türk askerini Niş yakınlarında Ploşnik'te dağıttı. Bu bozgun, Haçlılara cesaret vererek Osmanlılara karşı III. Haçlı Seferi'ni hazırlamaya sevk etmişti. 1389'da Kosova'da yapılan büyük meydan savaşı, sekiz saat sürdü. Türkler, karşılarındaki birleşik kuvvetleri tamamen imha ettiler.

Muharebenin sonuna doğru, artık zafer tamamen belli olunca Sultan Murat savaş sahasını gezip, son emirlerini verirken, bir şey söylemek istercesine yanına yaklaşan yaralı Sırp asilzadesi Miloş tarafından hançerle kalbinden vurularak şehit edildi.

* * *

1385'te, Numan 32 yaşındayken Koyunluca Ahmet vefat etti. Bir hastalığı yoktu, sadece bir gece sapasağlam yattı, ertesi sabah uyanamadı. Haberi öğlene doğru Murat getirdi. Çok üzgündü, ağabeysinin boynuna sarılıp çocuk gibi ağladı. Numan'la Meryem de onunla birlikte ağladılar... Meryem yine ebenin ikiz olacağını tahmin ettiği hamileliğinin sekizinci ayında idi, çok istemesine rağmen, Numan onu köye götürmedi, bir arkadaşından ödünç aldığı atla yola çıktılar, daha önce medreseye uğrayıp Bekir'e haber vermişler, Meryem'e ve artık ikisi de sübyan okuluna giden çocuklara göz kulak olmasını istemişlerdi. Atları koşturarak ikindiden önce köye vardılar.

Evlerinin içinde ve dışında köylüler toplanmışlardı, Murat, kapı önündeki kalabalıkla konuşurken, Numan içeri girdi. Annesi kireç gibi bembeyaz bir yüzle minderin üzerine oturmuş, Safi'nin karısı ve bir başka kadın onun kollarını, ellerini ovuyorlardı. Diğer kadınlar çepeçevre oturmuşlardı. Numan annesinin yanında diz çöktü ona sarıldı. Nazlı ağlamaya başladı: "Seni çok severdi," diyordu.

"iftihar ederdi müderris oğluyla." Numan'ın ağzına teselli sözcükleri gelmiyordu, kendisi teselliye muhtaçtı, nihayet: "Bari hastalanıp çekmedi." diyebildi. "Evet," dedi annesi, "tek teselli o ama biz hiç beklemediğimiz için çok fena olduk, ah çok fena olduk, hayatında hiç hastalanmadıydı." Numan annesinin sırtını sıvazlamaya başladı, Nazlı hıçkırmaya devam ediyordu. Safi girdi içeri, ağlamaktan gözleri şişmiş, kızarmıştı, Numan'la kucaklaştılar.

Koyunluca Ahmet için bütün dinî vazifeler yapıldı, toprağa verildiğinin gecesi hatim indirildi... Numan hocalarını ziyaret etti. O akşam evde otururlarken, Nazlı'ya:

— Annem, dedi, seni Ankara'ya götürmek istiyorum, artık bizde kal.

— Olur mu çocuğum bu eve kim bakacak?

— Onu düşündüm; eğer isterlerse Safi ile Gülsüm Gelin burada kalırlar, bu ev onların evinden daha büyük, daha güzel, Murat da işte onlarla kalır, yahut bize Ankara'ya gelir o da...

Murat:

— Durun, dedi benim adıma karar vermeyin, bir kere köyden ayrılamam, İzzettin Baba, bana birkaç öğrenci verdi, onları yetiştiriyorum. Eve Safi ağabeyimin ve Gülsüm yengemin gelmesi iyi olur, yalnız kalmamış olurum, sen istersen git anne, orda çocuklarla oyalanırsın, Meryem yengemin yeni bebekleri de gelmek üzere.

— İyi de, dedi Nazlı, Murat Gülsüm yengesine yük olur, onun çamaşırı şusu busu, kızcağız daha yeni gelin, bir de kayınbirader zahmeti mi çeksin!...

Gülsüm araya girdi:

— Murat'ın ne yükü olacak bana anne, iki çamaşırı mı, aşk olsun, o zaten sabahtan akşama İzzettin Baba'nın evinde, onun yardımcısı. Bizimle beraber yer içer, nasıl olsa yemek pişiyor evde, hayır bana hiç zahmeti olmaz.

— Babanız gidince bu evin ocağının sönmesine dayanamam da.

— Hayır, dedi Safi, bu ocak sönmeyecek, biz geliriz ağabeyimin dediği gibi. Yalnız seni hep onlara bırakmayız. Biraz orada, biraz burada kalırsın, canının istediği gibi gezersin yani, yarın Murat da evlenince, bir evin daha olur.

— Ben evlenmeyeceğim, dedi Murat.

— Ahiler evlenmez diye bir şey yok, peygamberin sünnetidir evlenmek, dedi Numan.

— Ahi olduğum için değil, bir kadın, çoluk çocuk... Yok benim işim değil!

Nazlı:

— Hele dur yavrucuğum, dedi, böyle kararlar alma, kısmetse evlenirsin, kısmet değilse evlenmezsin. Şimdiden böyle kararlar almak saçmalık.

— Elbet bir güzel, senin de kalbini çalar, dedi Safi.

— Hayır evlenmeyeceğim, dedi Murat eski inadıyla.

Nazlı ile Meryem sarılıp birbirlerine, Koyunluca Ahmet için ağlaştılar. Hem Meryem hem Ahmet'le Ethem, babaanne geldiği için çok sevinmişlerdi. Gerçekten bağlıydılar, onları hep hoş tutan Nazlı'ya.

Meryem'in karnı o kadar çok büyümüştü ki, Nazlı da ikiz olacağına karar verdi. "İyi ki gelmişim," dedi Numan'a, "bu kızcağız dört çocukla nasıl baş ederdi?!" Üçünün de endişesi aynıydı, üçü de "Ya birisi yine ölü doğarsa!" sıkıntısını yaşıyorlar, bu endişeyi birbirleri ile paylaşmıyorlardı... Nazlı'ya "hoş geldin"e gelen Zehra da hamileydi. "Siz birbirinize özeniyorsunuz galiba." dedi Nazlı, gülüştüler. Zehra: "Bana kalsa bir Mehmet'le kalırdım ama Bekir oğlana bir kardeş gelmesini çok istedi Nazlı teyzeciğim," dedi, "aslında beni hamilelik çok korkutuyor, Mehmet'te az sıkıntı çekmedim, arayı onun için çok açmıştım." dedi.

Nihayet doğum sancıları, bir sabaha karşı başladı. Numan aceleyle namazı kılıp ebeye haber vermeye gitti. Nazlı, namazları biten çocukların giyinmelerine yardım ederek onları erkence okula gönderdi, ateşi yakıp büyük su tenceresini üstüne koydu. Meryem bir aşağı bir yukarı

yürüyerek kıvranıyordu. Nazlı namazında, doğum kolay olsun, ölü bebek doğmasın diye yürekten dua etmişti. Kendi duası, yüreğine ferahlık verdi ve artık iki canlı bebek geleceğine inandı. Ebeye göre kolay bir doğumdu ama Meryem'e hiç öyle gelmemişti, ancak iki oğlan bebeğin de yaşadığını öğrenince yüzü güldü, çektiği sancıları unuttu. Çocukların ismini Mehmet ve İbrahim koydular...

* * *

Numan'la Abdülkadir Yusuf Hoca'nın aynı dersleri verir oluşları aralarında ister istemez bir rekabet başlatmıştı; Abdülkadir Yusuf Hoca'nın dersleri yine avluda yapılıyordu, Numan'ın dersleri ise avluda yapılacak kadar çok dinleyici çekmiyordu. Bilhassa öğrencilerden ayrı, hocaların yemek yedikleri büyük odada, Abdülkadir Hoca'nın derslerinin kalabalıklığı ile övünmesi, öbür hocaların da dikkatini çekiyordu. Numan pek aldırmasa da bu işe, öbür hocalar adeta aralannda ikiye bölündüler. Bir taraf Abdülkadir Hoca'yı, "sırf Numan'ı kızdırmak için çocukça gösteriş yapmakla" suçlarken, öbür tarafta daha az bir hoca topluluğu Numan'ı daha çok genç buluyorlardı. Bu çekişmeler yıllar sürdü, nihayet Numan'ın dersleri de avluya taşınmaya başlayınca, Abdülkadir Hoca istifa etti, Numan'ın derslerinin kalabalığı, ister istemez onun dinleyicilerini azaltacak, belki de Hoca artık derslerini yalnız sınıfta yapacaktı, işte buna dayanamazdı. Fakat çevresine: "Devir değişti," dedi, "öğrenci düzeyi de, halktan gelen kişilerin düzeyi de çok düştü, artık hocalık yapmak istemiyorum, Allah'ın izni ile Bursa'ya dönüp serin kafayla kitabımı yazacağım." Birçok hoca: "Aman efendim, düzey düştü ise, kitabınız da anlaşılamayacaktır." diye istifasına engel olmaya çalıştılarsa da Abdülkadir Yusuf Hoca, onlara: "Bu kuşak anlamasa bile, gelecek kuşaklar inşallah daha anlayışlı, daha derin idrak sahibi olurlar, tefsir kitabımı işte onlar için yazacağım." dedi. Hocaların içinde Numancılar dahil pek çok kişi onun gideceğine cidden üzülmüşlerdi, adam iyi bir âlim, iyi bir hoca idi, gidişi Kara Medrese için bir kayıptı. Ama ne yazık ki bu büyük âlim kişi, kıskançlıklarının tutsağı bir çocuk gibi davranıyordu. Onun istifasının ardındaki gerçeği, birçoğu keşfetmişti...

Lakin Numan yetişiyordu işte, ilk zamanlar kendisini çok genç bulmasınlar diye fazla ağırbaşlı, adeta donuk ders anlatıyordu, sonra yavaş yavaş açıldı, kendisini buldu, donukluğu geçti; heyecanla, âdeta her dinleyen öğrenci ve halktan kişiye, şahsa özel hitap ederek anlatmaya başladı. Aslında sadece Gülçiçek'e anlatıyordu. Böylece Abdülkadir Yusuf Hoca'nın bıraktığı boşluk doluverdi. Ayrıca Numan, yeni kitapları mutlaka bulup buluşturup okuyordu, ders saatleri dışında devamlı kütüphanedeydi, çok eski kitapları bile bulabiliyordu orada, eskiyi ve yeniyi devamlı karşılaştırıyordu. Günler böyle geçerken, bazen içine doğan boşluk hissi olmasa mutlu bir genç adam olacaktı. Boşluk hissi, daha ziyade tatminsizlikle ilgiliydi, bu kadar çalışmasına rağmen, sanki içinde bir ses, "Ee sonra?" diye soruyordu, Kara Medrese'nin ve Osmanlı illerindeki onca medresenin en iyi hocası da olsa; "Ee sonra?" sorusundan kurtulacağı yoktu. "İyi ama diyordu kendi kendine ufacık yaşımdan beri bugünleri görebilmek için çalıştım ben, bilgin olacağım, dedim ve oldum çok şükür, şimdi bu tatminsizlik duygusu ne, içimdeki boşluk ne? Bunun sonrası olur mu? Çocuklarımı yetiştireceğim, din bilgini olmasalar da dinlerini iyi bilecekler, namuslu, dürüst çocuklar, gençler olacaklar, evlenecekler..." İçindeki ses, "Bütün bunlar tamam da, sonra?" diye soruyordu. "Sonra öleceğim." diyordu Numan da ve içinde, koskoca bir tatminsizlik katlanıp büyüyordu. Bir gün Bekir'le konuşurlarken söz dönüp dolaşıp bu içteki şeye geldi. Numan anlattı, Bekir:

— Arkadaşım dedi, sen kafayı bozuyorsun, yahu hayalin, idealin müderris olmaktı, oldun hem de en iyisinden, oldum bittim tamam da, demiyorsun; hâlâ, daha iyi olmak için çaba gösteriyorsun, aklı başında bir karın, iki büyümekte olan, gayet akıllı çocuğun, iki tane çok sevimli bebeğin var, hâlâ daha ne istiyorsun, dayak mı?

— Bütün bunları ben de biliyorum ve tekrar ediyorum içimdeki o şeye ama olmuyor işte tatminsizim, içimdeki boşluk, anlamsızlık beni rahatsız ediyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.

— Acaba hasta olmayasın, bir hekime görünsen mi?

— Hekim ne yapacak, at gibi sağlıklıyım, hiçbir şikâyetim yok.

— Yine de bir hekime danışsan çünkü ben de söyleyecek bir şey bulamıyorum sana.

— Bu yara içimde, tıpkı Gülçiçek'e duyduğum aşk gibi, acaba o yüzden mi, Gülçiçek'le evlenemediğim için mi?

— Canım kaç yıldır Meryem yengeyle evlisin sen, şimdi mi buldu seni bu hâl, şimdi mi aklına geldi Gülçiçek'le evlenmediğin, geç kuzum, geç!

— İçimdeki aşk hiç tükenmedi ki, hatta giderek hasretim devam ediyor, hani şimdi kız gelse, dese ki kocam öldü, karından ayrılırsan sana varırım.

— Eh, yani?

— Meryem'in ve çocukların her türlü rahatını temin edip onu alırım gibi geliyor.

— Vay vay vay demek çocukları da bırakıyorsun!

— Dört yavruyu analarından ayıramam ya! Yahut da ne bileyim büyükleri ben alırım, ikizler analarında kalır.

— Bakıyorum her şeyi düşünüyorsun, iş bir tek Gülçiçek'i alan adamın ölmesine kalıyor, ee bari o işi de yap, gebert herifi!...

— Benimle eğlenme, içimde öyle tatminsizlik, boşluk duymasam, bunların hiçbiri aklıma gelmeyecekti. Gülçiçek değilse, sebep nedir?

— Bilmiyorum, dedi Bekir ama gidip bir hekime görünmeni istiyorum.

— O zaman köyde Ayşe teyzeye gideyim, hâlimi anlatayım, mutlak otlardan bir şey yapar bana... İç sıkıntısı falan olanlara bir şeyler verir çünkü, biliyorum. Benimki sıkıntı değil ama...

— Kendin de bilmiyorsun; fakat evet, hiç değilse ona git.

— Kendime bir at alayım diyordum, Sarıkız'dan bana artık hiç hayır yok, Safi'nin söylediğine göre, tarlada bile pek işe yaramıyormuş. İçini çekti; çok yaşlandı zavallım. Bugün yarın gidici.

— Az zahmetini çekmedi.

— Öyle, keşke hayvanlarımız bizimle beraber ölseler. Tarçın'dan sonra bir de Sarıkız'ın kaybına dayanmak güç.

— İyi, atını al ve denemek için köye git bakalım.

— Murat'la Safi'yi de özledim zaten. Dersleri düzenleyeyim de, bir salı veya cuma günü giderim. Neyse seninle konuşmak iyi geldi, daha iyiyim şimdi.

— Meryem yengeye hiç bahsettin mi bu hâlinden?

— Hayır.

— Belki o da sana bir çare gösterebilirdi.

— Belki ama onun da hatırına Gülçiçek gelsin istemiyorum. Söyleyemem yani.

* * *

Numan genç, sağlam doru bir at aldı ve adını Doru koydu ve bir cuma günü köye doğru yola çıktı, annesinin istedikleri de vardı köyden, onları da getirecekti. "Nedense," demişti Nazlı, "sarı hırkamla, sarı atkımı Ankara'da lazım olmaz diye, getirmemişim, onları da alıver yavrum yanına, Gülsüm gelin bilir hangileri olduğunu."

* * *

Kosova Savaşı'nda babasının hainice öldürülmesinden sonra, Yıldırım Bayezit tahta geçti. 1390'da Yıldırım, Bizans imparatorunu değiştirecek, yeni bir imparator başa geçirecek kadar nüfuz kazanmıştı. Aynı zamanda 1390 ile 1391'in ilk aylarında, kendine özel süratle, Anadolu Türkmen Beyliklerini Osmanlı Birliği'ne katmış, böylece Türkiye Birliği'nin temellerini atmıştı.

Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ise Osmanlı'ya ait olan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Şarkikaraağaç kasabalarını Osmanoğlu'ndan koparmak istedi. Beyşehir'i aldı ve Saruhan, Aydın, Teke, Hamit, Menteşe, Germiyan Beyliklerini Osmanlı aleyhine kışkırtmayı başardı. Germiyanoğlu Yakup Bey, eski Germiyan başkenti Kütahya ve civarını işgal etti. Anadolu'da Osmanlı'ya karşı bir ayaklanma başlamıştı. Aslında Anadolu halkı, büyük bir geleceğe

namzet görünen gazi Osmanlı padişahlarına hayrandılar. Osmanlı'ya sadık kalan Candaroğlu II. Süleyman Paşa, derhâl Osmanlı ordusuna yardımcı Kastamonu birliğini yolladı. Osmanlı ordusunda Bizans ve Sırp birlikleri de vardı. Yıldırım, Kütahya'ya geldi, Germiyanoğlu Yakup Bey, gelip el öptü ve Germiyan Beyliği Osmanlı Birliği'ne katıldı. Denizli'ye gelen Padişah, oradan Aydın Beyliği'ne girdi. Aydınoğlu İsa Bey, kılıç çekmeden teslim oldu. Böylece Menteşe ve Saruhan Beylikleri de Osmanlı'ya ilhak edildi. Osmanlılar, Menteşe sahillerinden Akdeniz'e çıkmış oldular, Ege'nin en parlak limanlan ele geçirilmiş oldu.

* * *

1388'de, Numan otuz beş yaşındayken, nihayet çok istediği kızına kavuştu. Anasına benzeyen koca kara gözlü, al yanaklı bir bebekti. Numan, kadınların hayırlısı anlamına gelen Hayrünnisa koydu ismini ve sevdi kızını, çok sevdi. Bebek de sanki babasının kendisine olan sevgisini anlıyormuş gibi, hep onun kucağında olmak istedi.

Ahmet on iki, Ethem on, Mehmet ve İbrahim üç yaşına gelmişlerdi, ikizler bebeği kıskandılar uzun bir süre. Sübyan okulundan mezun olan Ahmet'le Ethem'in onu kıskanacak hâlleri yoktu, bir babalarının önüne, bir Bekir amcalarının önüne diz çöküp ders yapıyorlardı. Numan, oğullarını, kendi yetişmesine benzer bir şekilde eğitiyordu ama çocuklarda Numan'ınkine benzer bir bilgi aşkı yoktu, çok zorlanıyorlar, babaannelerine ve annelerine, babalarını şikâyet ediyorlardı. Nihayet hanımlar, iki büyüklerin evde olmadıkları bir gün Numan'ı alıp karşılarına konuştular:

— Sen bu çocukları kendin mi sandın, ne bu kadar ders, daima ders, çocuklara nefes alacak zaman bırakmıyorsun, dedi Nazlı.

— Bunlar çocuk, elbet oyun da oynayacaklar, dersten başlarını kaldıramıyorlar ki, iki sokağa çıkıp top oynasınlar, vallahi Numan çocuklar hasta olacaklar ona yanarım, dedi Meryem.

Numan pek şaşırdı:

— Yahu, dedi, iki kadın bir olmuş bana çatarsınız ama ben onlar kadarken şakır şakır Arapça kitap okurdum, bunlar doğru dürüst Arapça konuşamıyorlar bile.

Nazlı gülüverdi:

— O sendin, dedi, sen elbet başkaydın, bunlar normal çocuk, oyun oynayacak, koşacak, icabında kafasını yaracak, kolunu kıracak çocuklar, tıpkı öbür çocuklar gibi, senin gibi değil.

— Sen bir taneymişsin köyün içinde, belki Ankara'nın içinde, Ahmet'le, Ethem öyle mi ya, Efendiciğim, Allah rızası ve annemle benim hatırımız için, dersleri biraz kolayından al, bak Kur'an'ı okudular şükür. Onun için bir armağan ver, hiç olmazsa günde birkaç saat sokağa çıkıp oynasınlar, bak Bekir ağabeyin Mehmet'ine, ne çok oynardı, on üçü geçti hâlâ oynuyor, bu arada da derslerini yapıyor, sen ondan memnunsun değil mi?...

— Evet aklı başında bir çocuk, tefsire aklı eriyor, onu çalıştırmaktan memnunum.

— Ona tanıdığın hakları, kendi çocuklarına da tanı, vallahi haklarını yiyorsun bizimkilerin.

— Sahi mi, size öyle mi geliyor?

Nazlı ile Meryem, bir ağızdan:

— Evet, dediler.

— Yahu benim çocuklarım bunlar, elbet bir yerlerinden bana benzeyecekler, diye düşünüyordum.

— Yüzleri benziyor işte!

— Ben, bana benzer tarafları derken okuma aşkını, bilgi edinme aşkını kastetmiştim, suratlarını değil!...

— Sen böyle disiplin içinde höt ve höt çalıştırırsan çocukları, korkarım içlerindeki okuma aşkı da, bilgi edinme aşkı da silinip gider, eğer yani içlerinde bu aşk varsa.

— Allah Allah, İzzettin Baba pek yumuşak iyiydi ama Hallaç Mahmut Efendi; sertti, disiplinliydi, icabında bağırırdı bana, lakin ondan şikâyetçi olmak hiç aklıma gelmedi, bana yeni şeyler belletiyordu çünkü.

Nazlı içini çekti:

— Hâlâ daha kendinden örnekler verme, dedi, bak bu aklına rağmen, sen dahi çocuklarının "sen" olmadığını, onların senden bağımsız kişilikler olduğunu anlamıyorsun. Nedense bu hakikati anlamıyorsun. Onlar Numan değil, onlar Ahmet ve Ethem.

— Onlar Ahmet ve Ethem, diye tekrarladı Numan.

Çocuklarına ve Bekir'in Mehmet'e, medresede öğrencilerine ders gösterirken, içindeki tatminsizlik duygusu yok oluyordu bir hayli, şimdi kadınlar ondan bu zevki de almak istiyorlardı!... O anda aklına geldi; çocuklar kendi gibi sıkı çalışmak istemiyorlarsa, bu da Allah'ın bir nasibidir, çok şükür ki Allah ona öğrenme ve öğretme aşkı vermiş, hiç olmazsa öğrencilerine daha çok şey öğretebilir. Öğrencilerine daha fazla öğretebilmek için, ne yapmalı belki bunun için Numan'ın Kahire'ye gidip yüksek ihtisas yapması lazım gelir, hem belki içindeki boşluk o zaman dolar. Belki değil muhakkak, Numan Kahire'ye gitmenin bir yolunu bulmalı!...

O sırada kızın ağlayacağı tuttu, Numan silkindi, gidip onu yataktan aldı, bağrına bastı; "Senin çok daha bilgili bir baban olacak, sana söz veriyorum yavrum." diye düşündü.

Birkaç gün Kahire'yi düşünerek uykuya daldı, mutluydu o günler. Sonra kızının daha bebek olduğunu, gidip birkaç yıl Kahire'de kalırsa, dönüşte çocuğun kendisini tanımayacağı aklına geldi. Buna o kadar üzüldü ki, gidişini birkaç yıl ertelemeyi düşündü... Bekir'le konuşurlarken ona anlattı kararını ve erteleyişini.

— Ben sana bir şey söyleyeyim mi Numan, dedi Bekir, Kara Medrese'de bulunmak senin içini sıktı gayri, gidip havalanmak, yeni bilgilere açılmak istiyorsun, keşke evlenmeden aklına gelseydi bu Kahire işi. Şimdi evli ve beş çocuklu bir babasın, sorumlulukların var, onları yalnız bırakamazsın, kızını düşündüğünü söylüyorsun ama senden ders okuyan çocukların var, yarın ikizler gelecek okuma yaşına...

— Canım ikizler önce sübyan okuluna gidecekler, onlar mezun oluncaya kadar gelir yetişirim ben, hem sen ne güne duruyorsun, ben olmasam sen verirsin derslerini.

— Karın seni bırakacak mı acaba?

— Bırakır canım bırakır, iyi kadındır Meryem, benim çok istediğim şeylere hiç karışmaz, hem onun da hoşuna gidiyor yeni bilgiler edinme aşkım. Bazı zamanlar, ona da anlatırım ben kimi şeyleri, anlıyormuş gibi dikkatle dinler, az çok da anlar... Velhasıl sen karını hoş tutarsan, o da seni hoş tutuyor anlayacağın... Zehra yenge seni bırakmaz mı yani, haydi ikimiz beraber gidelim Kahire'ye, sen de Arapça dili yahut Arap edebiyatı üzerine yüksek ihtisas yaparsın, fena mı olur?

— Dur yahu dur benim adıma konuşma, ben senin gibi öyle baştan kara hareket etmeye kalkmam biliyorsun, düşünüp taşınmam lazım, bir kere çocuklarımı özlerim, rahat ev hayatımı, medreseyi, öğrencilerimi özlerim ki, hepsini bırakmam gerekecek.

— Tamam, ben de özlerim ne olacak yani, ben kaç yılımı bir hayali özlemeye veriyorum biliyorsun ama bu, hatta hiçbir şey, kendimi yetiştirmemi engelleyemez!...

— Biliyorum, sen öylesin, ben böyleyim.

— Benim hatırım için de mi gelmezsin?

— Hatırının baş üzre yeri var, senin için bir şeyler yaparım da, kendi hayatımla ilgili bu kadar, yüzü tersine getirecek kararlar almam.

— Sen yine de bir düşün, dedi Numan. Unutma ki Kahire'de yüksek ihtisas yaparsan, burada itibarın fazla olur.

— Bilirsin o kadar itibar düşkünü değilimdir, iyi kötü bir itibarımız var, yetsin derim ben.

— Yahu, ben hiç yetsin diyemiyorum.

— Yine sana bildik sözü söyleyeceğim...

— Sen öylesin, ben böyleyim diyeceksin.

— Evet, dedi Bekir ve gülümsedi.

O kadar sevimli oluyordu ki böyle gülümseyince, Numan da gülümsedi ve arkadaşına daha fazla ısrar etmek istemedi.

* * *

Numan bazen derslerde, bazen dersten arta kalan saatlerde, hatta dakikalarda, öğrencileri ile Osmanlı Birliği'ni konuşuyordu... Hayatında, derslerinden ve ailesinden sonra aşkla bağlandığı üçüncü konu Osmanlı Birliği idi. Bütün Türklerin birlik olması, tek ve tarihine yakışacak tarzda büyük bir millet hâline gelmesi en büyük ideali idi. Bu toparlanmada başı çekebilecek olan ancak Osmanlı olabilirdi!... Asya'dan bereketli dalgalar hâlinde akıp gelen göçmenlerin, Osmanlı'ya bağlı olarak yerleşmelerini ve Osmanlı'nın Türk-Müslüman prensiplerine uymalarını istiyordu. Çünkü kendisini tamamiyle bir Osmanlı Türk'ü hissediyordu. Bu duyguyu çocuklarına verdiği gibi öğrencilerine de veriyor, onlara Türk-Müslüman Osmanlı şuuru aşılıyordu. Arada bir, beraber yaşadıkları Hristiyanları hatırlatanlara:

— Onlar da Osmanlı topraklarının insanlarıdır, İslamiyetin hoşgörüsünü tatbik edin, bizim topraklarımızın bu insanlarına hoşgörü ile davranın, sakın zorlamayın Müslüman olmaları için; çünkü dinimizde 'zorlama' yoktur, ama mümkün olduğu kadar hatta mümkünü de aşarak onlara örnek olun. Değerlerine bağlı bir Müslüman Türk'ün neler yapabileceğini, nasıl davranacağını, tutumlarını görsünler, anlasınlar, bilsinler, umulur ki, onlar da İslamiyeti seçer. Bunun örneklerinin bütün Anadolu'da olduğunu işitiyoruz, bazen tek tek şahıslar, bazen bir bütün köy, İslamiyeti seçebiliyor. Ben gençliğimde cerre çıkarken böyle bir köyün misafiri olmuştum.

— Hocam biz zaten Osmanlı'yız, bütün bunları bilmemiz lazım.

— Biliyorsanız iyi de, aranızda bu konuyu konuştuğunuzu veya bana sorular sorduğunuzu hiç görmedim, işitmedim. Konuşmalısınız bunlan, aklınızın ermediklerini sormalısınız. Gelen göçmenlerin aralanna karışıp onlara

Müslüman Osmanlı'yı anlatmalısınız. Bunlar gençlerin görevleri, sadece kendinizi düşünmeyin, memleketinizi, milletinizi düşünün, siz öğrenci olduğunuz için askere alınmıyorsunuz ama unutmayın ki bu milletin birliği için nice evlatlarımız şehit düşüyor, nice evlatlarımız gazi oluyor. Onlar sizin öz be öz kardeşleriniz. Kan dökerek kazanılıyor bu vatan; Anadolu ve Rumeli. Şu sıralar Sultanımız Yıldırım Bayezit, Allah ondan razı olsun, birçok Anadolu beyliğini Osmanlı Birliği'ne kattı, haberleri işitmişsinizdir, buna yürekten sevinmeniz gerekir. Sevinin, sevincinizi yaşayın, gösterin, daha çok Osmanlı Türk birliği sözünü edin, aranızda konuşun, Yıldırım'ın ne yapmak istediğini anlayın ve ailelerinize anlatın gençler, kan dökmüyorsunuz, bari bunu yapın. Bu size düşen görevdir.

* * *

Yıldırım, ikinci Anadolu seferine çıktı, ordusunda Bizans İmparatoru İoannes Paleologos'un büyük oğlu veliaht II. Manuel de bulunuyordu. Ankara'ya gelen Padişah 1390-1391 kışını burada geçirdi. Yıldırım 1391 yılının baharında, doğuya doğru ilerleyerek, Karaman Beyliği'ne girdi. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey, sulh istedi. Karamanoğulları'nı işgal ettikleri Osmanlı şehirlerinden çıkaran Sultan, sulh yaptı.

Sonra Yıldırım Bayezit, İstanbul Boğazı'nı aşarak Avrupa'ya girdi. Bu sırada babasının ölümünü işiten ve Bursa Sarayı'nda misafir kalan II. Manuel de, İstanbul'a gidip Bizans tahtına oturdu. Manuel çok iyi bir Hristiyan ve din âlimi idi.

1391'de Şile kasabası Bizanslılardan alındı ve Osmanlılar tarafından ilk Bizans muhasarası başladı. Surlar boyunca altı bin Türk askeri yerleştirilmişti. Yıldırım, şiddetli ve tam bir muhasara ile yıpranmak istemiyor; bu gibi tazyikler ve ablukalar sonunda Bizans'ın olgun bir meyve gibi kucağına düşmesini bekliyordu.

1391 yazında Romanya Türk hâkimiyetine girdi. 1392'de Yıldırım Selanik ve Halkidikya'yı Bizans'tan fethetti. Bizans'ın bu ilk muhasarası yedi ay sürmüştü; ancak

kuşatma yıllarca devam edecekti. Yunanistan fethi 1392 yılında devam etti. Bu arada Macarlar Tuna'yı, takip ederek Niğbolu'ya kadar geldiler ve ani bir baskınla kaleyi düşürdüler. Macar ordusuna bizzat Kral Sigismund kumanda ediyordu. Sultan Bayezit Anadolu'da idi. Fakat Türk akıncıları süratli bir taarruzla Macar ordusunu perişan ettiler. Tırnova civarı kendisine bırakılmış olan son Bulgaristan Kralı Şişman, Macaristan kralının başarısız seferinde onun tarafını tutunca, Osmanlı'ya ihanet etmiş oldu. Şişman, Tırnova surları içinde üç ay veliaht şehzade Süleyman'a karşı durduysa da, 17 Temmuz 1393'te kale düşürüldü Kral tutsak alındı.

Sultan Yıldırım Bayezit'in ordusunun bir kolu ile Ankara'ya gelmesi halkta da, medreselerde de büyük heyecan uyandırdı. Sultan, Ankara Kalesi'nde özel bir evde misafir ediliyor, kendisini ziyarete gelenleri burada kabul ediyordu. Kara ve Ak Medreselerden seçilmiş bir müderris heyeti de, Sultan'ı ziyarete gitti. Numan ve Bekir de parlak hocalar olarak bu heyetin içindeydiler. Savaştaki süratiyle Yıldırım ismini alan Bayezit, hızlı konuşmaları, konudan konuya atlaması, keskin bakışlarını insanların üzerinde hızla dolaştırması ile Yıldırım ismine gerçekten layık olduğunu ispatlar gibiydi... Oysa bir süredir halk arasında fısıltıyla konuşulan bazı dedikodular da vardı. Yıldırım'ın son evlendiği Niş Prensesi Maria Olivere Sultan'ı içki ve sefahate alıştırmıştı; balık baştan kokar misali, Saray çevresinde ve memleket çapında halk giderek bozuluyor, namus ve dürüstlük rafa kaldırılıyor, memlekette bir rüşvet, yalan dolan, içki sefahat ve ahlaksızlık devri başlıyordu. Artık kadılar bile rüşvet almaya başlamışlardı. Numan, padişahın karşısında edeple otururken, bütün bu dedikodular aklından geçiyordu. Bu kadar büyük bir adamın bir kadının aşkına bu hâllere düşmesini belki anlayabilirdi ama kendisini toplayıp bu çirkef çukurundan kurtarması gerekiyordu, bir Sultan bunu yapabilmeliydi, düşmanla savaş kolaydı belki fakat kişinin kendi kendisine mücadelesi zordu. Yıldırım gibi bir padişah ve komutan, zor olanı yapabilmeliydi. Belki yalnız olsalar

Numan bütün bu düşündüklerini, edep dairesinde ona anlatmaya cesaret edebilirdi fakat koskoca bir müderrisler toplantısında olacak iş değildi. Ve herkes Sultan'a bu kadar iltifat ederken, Numan susuyordu. Yıldırım'ın birinci Anadolu seferinde birçok Türk Beyliğini Osmanlı Birliği'ne katmasını, öğrencilerine anlatırken, memleket çapında bütün bu olanlardan, türlü ahlaksızlıktan habersizdi. O zaman "Allah ondan razı olsun." diye dua etmişti onun için, şimdi bu duayı etmek içinden gelmiyordu.

Sultan, müderrislerin ziyaretini iade etti; Ak ve Kara Medreselere uğradı, kendisini ziyaret eden heyettekiler ve daha birçok müderris tarafından karşılandı, Kara Medrese'nin bahçesinde oyalandı, buradaki kuyu suyunun güzelliği onun kulağına da gelmişti, özellikle bu sudan içti:

— Bizim Bursa'nın suları meşhurdur ama bilmem orada bu kadar güzel bir su var mıdır?... Diye suya iltifat etti.

Yıldırım'ın yanında Bizans imparatorunun oğlu Manuel de vardı, içerideki sohbette, Sultan:

— Bizim Manuel, dedi, bir Türk müderrisin evinde kalmak ister, iki gayesi var; bir, saray olmayan, normal, orta gelirli bir Türk evini yakından tanımak, iki; bu müderrisle bir Müslüman Hristiyan karşılaştırması yapmak. Çünkü kendisi bir Hristiyan bilim adamıdır. Aynı zamanda Türkçeyi de bizim kadar anlar ve konuşur.

Bir tartışma meselesinden ötürü, herkesin başı Numan'a döndü, Numan:

— Böyle bir misafir benim için şereftir; ancak benim beş çocuğum var, altıncısı da şu günlerde gelmek üzere, evim ise maalesef büyük değil, yani kıymetli misafirimize bir oda tahsis etmem imkân dahilinde değildir Sultanım, dedi.

Bekir:

— Müsaadenizle ben alayım misafirimizi, dedi, evim hem büyük hem de sadece iki çocuğum var, biri on beş yaşında, aklı başındadır, öbürü uslu bir kızdır Sultanım, dedi.

— Oldu bu iş, dedi Sultan.

Manuel, Bekir'e teşekkür etti, ertesi gün Bekir'in gidip kaleden Manuel'i alması kararlaştırıldı.

Sultan uğurlandıktan sonra, Bekir'le Numan evlerine doğru yürürken konuştular:

— Biliyor musun, dedi Numan, Sultan Yıldırım'a eski sevgim geçmemiş olsaydı, ne yapar yapar, aileyi köye gönderir, onun misafirini kabul ederdim evime. Fakat Sultan'ın içki ve sefahat âlemleri, halkın bu kadar bozulmuş olması, kadıları rüşvet alacak kadar ahlaksız bir düzene kaymış olmamız, beni durdurdu. Sen sanki niçin istedin?

— Anlamıştım senin reddediş sebebini, hep konuştuğumuz konular. Ben, biraz senin reddedişinin hemen arkasından istemekle, dikkati senin üzerinden almak istedim. Belki çareler bulunacaktı senin derdine, sen yine reddedecektin, iş tatsızlaşacaktı, senin uğruna kurban oldum yani!... Biraz da, şu tartışma meselesi çekici geldi bana. İsterim bir Hristiyan'la enine boyuna tartışmayı ayrıca bu konuda bana yardımcı olacağını da umdum, ne dersin?...

Numan güldü:

— Başımı kurtarmışsın, emret ne istersen yapayım!... Bence iki din arasındaki en büyük tezat, bizim tevhidimiz onların teslisi. Bizim tek ve yüce Allah'ımızın karşısında onların üçlüsü; Tanrı, oğul İsa ve Kutsal Ruh, değil midir?...

— Evet, bence de bu, ibadet meseleleri falan sonra gelir, seninle konuşmak istediğim zaten tevhit konusu.

— O zaman bize gidelim, bir yemek yer, konuşuruz.

— Unutma benim evim daha sakin, sen bana gel.

— Tamam, ancak bir haber vereyim, Meryem'in sancıları her an tutabilir, nerede olduğum belli olsun.

— E hadi öyleyse.

Bekir'le Numan tevhit üzerine bir hayli konuştuktan sonra Numan:

— Mutasavvıflara göre de biliyorsun, dedi.

— Hayır bilmiyorum, anlat.

— Benim bilgim de eksik olabilir, İzzettin Baba şöyle bir fikrim olsun diye anlatmıştı, Şeyh Bedrettin'in de bir kitabını okurken rastlamıştım; evet onlara göre, her ne ki var ise; o, Hakk'ın vücudu ile vardır. Yani insan dahil bütün var olan şeyler, Hakk'ın vücudundan olmuştur. Bütün eşya dediğimiz her şey Hakk'ın vücudundan çıkar ve yine O'na döner. Tevhit üç kısımdır; birincisi, fiiller birliği; bu makamda, gerek bizlerden, gerek çevremizde görünen, örneğin bulut, dağ, hayvanlar birer surettir, işte bu suretlerden çıkan fiillerin yani işlerin cümlesi Cenabıhakk'ındır. Aynı zamanda bu makamda, işlerin cümlesinin Allah'ın olduğunu bilmekle beraber, iyisini Allah'tan, kötüsünü, fenasını ise kendi nefsimizden bilmek gerekir. Zira yapılan işlerin iyiliği, fenalığı bize nispetledir, Hakk'a nisbetle, cümlesi hayırdır. Allah dostları fiillerin cümlesini Hakk'a verir fakat yine de, "Allah kötü yaptı." denmez. Çünkü Allah'ın yaptığı işler, biz onu bir süre için kötü sansak da, aslında hayrımızadır. Fiiller birliği mensubunun zikir esnasında bağlantısı; "Allah'tan başka fail yoktur." sözüdür...

— Peki ikincisi nedir?

— İkincisi sıfatlar birliğidir. Bu makamda; hayat, ilim, irade, kudret, işitme ve görme, söz söyleme sıfatları Allah'ındır. Çünkü diri olan, bilen, irade eden, kudret sahibi ve işiten, gören, söyleyen Allah'tır. İşte kişi bilecek ki, bu sıfatlarla, niteliklerle sıfatlanan ancak Allah'tır. Bu sıfatlar insana birer ayna olup aynalarda esas sıfatlanan görünecektir. Üçüncüsü Zat birliğidir. Buna göre, Vücut Hakk'ındır, başka bir şeyin müstakil vücudu yoktur. Şu ayeti misal getiriyorlar; "Allah'ın Zat'ından başka her şey helak olacaktır." Zat tevhidi hakkında fazla konuşulmaz, denir.

— Evet, belki biraz değinirim.

— Eğer değineceksen, Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedrettin'in kitabını yahut bu konuyu anlatan bir başka kitap oku.

— Olur.

* * *

Bekir'le Manuel'in tartışmaları, yirmi altı fasıl, yirmi altı gece sürdü; Numan, medreseden bazı müderrisler, halktan ilgi duyan Müslüman ve Hristiyanlar, hep dinlemeye geldiler. Her fasılda yeni gelenler oldu, konuşmalara hiç müdahale etmeden, edeple dinlediler. Bazen Bekir bastırıyor, bazen Manuel bastırıyordu. Bu fasılların konuşmaları bütün şehre yayıldı. "Bekir Efendi aslında şöyle söylemeli idi, o gavurcuğa." diye herkes fikrini beyan etmeye başladı, ancak bütün akıl yürütenler, Bekir'in "gavurcuğun" karşısında ne kadar üstün olduğunu kabul ediyorlardı. Numan bile Bekir'in kıvrak zekâsına, bir kere daha hayran oldu. İyi bir satranç oyuncusu kadar dikkatli, karşı atakları çok önceden tespit eden, buna göre tavır alan Bekir gerçekten çok iyi idi. Manuel de çok çaba gösteriyordu, o da kıvrak zekâlı idi. Ancak ikisi de Hazreti Muhammed ile Hazreti İsa'ya ve İslamiyet ile Hristiyanlığa karşı son derece saygılı idiler. Birbirlerine saygılı idiler. Hiç taşkınlık yapılmadı, tartışma bir ağırbaşlılık içinde sürdü ve geçti, bitti.

Manuel, Sultan Yıldırım ve ordusuyla Karaman Beyliği'ne doğru yola çıktı... Bekir'le birbirlerine dostça sarılıp ayrılmışlardı. Bu olaydan sonra Bekir artık bütün Ankara'da tanınır olmuştu, çarşılarda esnaf saygı ile karşılıyordu onu, iki lakırdı etmek için mutlaka durduruyorlardı.

Tartışma fasılları yeni başlamıştı ki, Meryem'le Numan'ın bir oğulları daha oldu, ismini Ali koydular. Numan, Manuel'i evine kabul etmediğine bir kere daha memnun oldu; çünkü zor bir doğumdu, köyde daha da zorlaşabilirdi. Nazlı bir gün gelinini aldı karşısına, konuştu:

— Yavrucuğum, dedi, doğumun ne kadar zor oldu biliyorsun, Allah etmesin sen gidivereceksin diye çok korktum, bana kalırsa bu kadar evlat yetsin size, bir şeyler yap kızım, artık hamile kalma.

Meryem, içini çekti:

— Ah anacığım yettiğini ben de biliyorum ama ne yapılacağını bilmiyorum.

— Eh ben sana, kendime uyguladığım bir yol öğreteyim, biz üç taneye yeter demiştik, sizin maşallah altı oldu, gidenleri de sayarsak sekiz!

— Sağ ol anacığım, ben de sana sormak istiyordum ama utanıyordum.

— Bunda utanacak bir şey yok, ikimiz de kadınız, birbirimizin hâlinden anlarız.

Böylece, Meryem'in hamile kalması önlendi.

* * *

1393 yılında Numan kırk yaşına basmıştı, bir gün medresenin hademesi onu buldu ve şeyh kılıklı bir zatın kendisini aramakta olduğunu söyledi, kuyunun başında bekliyormuş. Numan bir şeyhin kendisini aramasına pek de hayret etmedi, öğrenci velilerinden biri olmalı, diye düşündü. Kuyunun yanına vardığı zaman başında on iki dilimli kırmızı tacı olan, uzun siyah hırkalı zatı gördü, saygıyla yaklaştı.

— Buyurun efendim, dedi, beni arıyormuşsunuz.

— Müderris Numan, sen misin evladım?

— Bendenizim efendim.

— Fakir, dedi adam, Şeyh Hamidüddin Hazretleri'nin halifelerinden Şucâeddin Karamâni'yim.

İki isim de Numan'a yabancıydı, tebessüm etti:

— İsterseniz odama gidip oturalım.

— Pek iyi olur, Kayseri'den buraya at sırtında geldim, yorgunum.

Beraberce odaya geçtiler, yer minderlerine karşılıklı oturdular.

— Kayseri'den mi geldiniz efendim? diye sordu Numan, biraz şaşırmıştı.

— Evet, kısaca anlatayım, üç gün önce şeyhim Hamit, beni dergâhına çağırdı, emre uymak lazım hemen gittim, aynen şöyle buyurdu: "Ankara'da Kara Medrese'de Numan diye bir müderris vardır, git, onu buraya davet et." Emrinizdir, dedim çıktım, eve bir haber bırakıp atıma atladım, işte hikâyem bu kadar.

— Şeyh Hazretleri acaba niçin beni davet etti?

—Şeyhlerden sual olunmaz evladım, emir emirdir.

Karşısındakine hiçbir soru sormadan, "Peki", "Evet" demenin mantığını anlamıyordu Numan, fakat bunu söylemedi şeyhe, sordu:

— Acaba orada ne kadar kalmamı ister, yani size tahminen diye soruyorum.

— Bilemem ki evladım.

"Bu şeyh davetinin ardında sen olmayasın Ali amca?" diye içinden sordu Meczup Ali'ye, onun ince zayıf yüzünde muzipçe parlayan gözlerini gördü. "Ali amca sözüm sözdür ama daha vakti vardır." Aslında uzun bir süreden beri aklına getirmediği bir sözdü. Kendini Meczup Ali'ye karşı biraz mahcup hissetti, Medrese gailesi, ev gailesi, diye düşündü. Karşısındaki şeyhi unutmuş gibiydi, onun soran gözlerini görünce, kendini toparladı, konuştu:

— Davete icabet etmek gerektir efendim, dedi, gideriz, benim de bir atım vardır, medrese de gelen bayram münasebetiyle tatile girmek üzeredir, yani vakit müsait. Ancak buyurun eve gidelim, karnımızı doyuralım, siz bir gece bizde kalın, Allah izin verirse, yarın sabah namazından sonra yola düşeriz. Kaç günde varırız?

— Fakir gelirken iki handa geceledim, öğlene doğru çıkmıştım yola, işte hesap et.

— Aşağı yukarı üç günlük bir yol, yanımıza yiyecek bir şeyler alalım mı, yoksa hanlarda mı yeriz?

— Fakir aceleden yanıma yiyecek almamıştım, doğrusu iyi etmemişim.

— Pekâlâ efendim, biz bir şeyler alırız, buyurun gidelim.

Ağır ağır eve doğru yürürlerken, Numan'ın içini bir sevinçtir tutturdu. Yeni bir yerlere gitmek, bir süre medreseden ve evden uzaklaşmak iyi gelecekti ona... Peki ama bu Şeyh Hamit kendisini nereden tanıyordu ki, böyle bir davet yaptı, acaba Ahi midir, İzzettin Baba ile bir ilgisi mi vardır, olsa da Numan'ı ne yapacaktır? Çağırması lazım

gelen Murat'tır belki de. Bir gün Bekir'e, eğer gönül yoluna sapmak nasibimde varsa, mürşidim beni bulur, gibilerden bir şeyler söylemiştim. Şimdi bu Zat, benim mürşidim midir yani?... Olabilir mi?... Aklından daha bir sürü soru geçti, hiçbirini cevaplayamadı. "Her neyse gidelim bakalım, sırf yola çıkmak bile iyi gelecek bana." diye düşündü en sonunda.

"Destur!" diye bağırarak girdi eve, hanımlar yanında bir erkek olduğunu anlayıp ona göre davransınlar diye.

Yemek yediler önce, Şeyh Şucâeddin'in gözleri kapanıyordu, yorgundu. Numan onu kendi odalarına götürdü. Yatağı sermişti Meryem, tertemiz çarşaflar yaymış, yeni bir yorgan çıkarmıştı, bir köşeye de seccadeyi koymayı ihmal etmemişti.

— Siz istirahat buyurun efendim, ben tekrar medreseye gideceğim, şu birkaç gün için izin işimi ayarlayayım, arkadaşımla görüşüp veda edeyim. Akşama doğru dönerim, dedi.

Şeyhin kapısını kapayan Numan; annesi, Meryem ve Ahmet'le, Ethem'i çağırdı; bu garip daveti anlattı, gitmeye niyet ettiğini söyledi.

— Canım, dedi Meryem, hiç tanımadığın bir zatın davetine gidilir mi; kimdir, nasıl bir adamdır, hırlı mıdır, hırsız mıdır bilmiyorsun, zaman kötü biliyorsun, kendin söylüyorsun, dikkatli olmak gerekir, bence kibarca atlat, gitme.

— Bir kere çok merak ettim, ayrıca daveti kabul edince içimde bir sevinç dalgalandı, kendimi mutlu hissettim. Bu duygu için bile, gidilir güzelim. Sen ne diyorsun anne?...

— Ben, dedi Nazlı, –bir süre duraladı, sonra konuştu– eski bir hatıradan ötürü, biliyorsun, gitmeni isterim, Meryem'e döndü: Kızım sana anlatmadım, ben Numan'a hamileyken, bir gün Açca deresine çamaşıra gitmiştim...

Eski hikâyeyi böylece anlattı ve ilave etti:

— Numan ne kadar büyük müderris olursa olsun, ben onun bir gün veli olacağına inanmışım, belki bu Şeyhin davetinde, bir önemli sebep vardır.

Numan:

— Peki Ahmet, on beş yaşında bir delikanlı olduğuna göre, evin erkeği olarak ailenin sorumluluğunu üzerine alıyor musun, alabilir misin; her an Bekir amcana da danışabilirsin, unutma. Ayrıca ben gecikirsem, sen bayramda annenleri, çoluk çocuğu köye götürebilir misin?

Ahmet şöyle bir göğsünü ileri çıkardı:

— Evet baba, böyle bir sorumluluğu üzerime alırım, dedi. Sen bana güven ve merak etme, bir iki gün seni bekleriz gelmezsen köye göçeriz. Kurbanı da orada keseriz.

— Ethem, dedi Numan, sen de ağabeyinden iki yaş küçük olarak onun yardımcısı olacaksın, sen de bu sorumluluğu kabul ediyor musun?

— Tabi babacığım.

— Aslında ben dönüp geleceğimi tahmin ediyorum ama bütün ihtimalleri göz önüne almamız lazımdır. Mehmet'le İbrahim altı yaşına girdiler, bu yıl derslere başlamaları gerek, eğer ben çok gecikirsem ve sizler köyde olursanız Murat başlatsın onları. Şimdi Safi'nin de iki oğlu olduğuna göre, sekiz çocukla, Allah yardımcınız olsun!...

— Ben çocuklarla, daha çok annemlerde kalırım, sen bizleri merak etme, dedi Meryem. Ama niçin gecikeceksin ki?...

Numan:

— Her ihtimali göz önüne alalım dedim ya, ha biliyorsun birikmiş paramız var bir miktar, onu sana teslim edeyim Meryem. ben yanıma fazla para almayayım, yollar tekin değildir.

— Nazlı anneme teslim et, dedi Meryem, evimizin büyüğü annemdir.

— Pekâlâ, o hâlde ben medreseye döneyim; oradaki işlerimi hâlledeyim, bir Bekir'le konuşayım.

Numan medresede, önce danişmendiyle konuştu; üç gün içinde de olsa, öğrencilerini ona emanet edecekti. Talimat verdi, iyi tatiller diledi.

Sonra Bekir'i buldu: "Ben gidiyorum." deyip bütün hikâyeyi baştan sona anlattı.

Bekir, gözlerini hayretle açmış onu dinliyordu, sonunda:

— İnanılmaz dedi, adamın biri geliyor, adamın birinin seni davet ettiğini söylüyor, sen de bu yüzden at sırtında üç gün yol tepip Kayseri'ye gidiyorsun. İnanılmaz, arkadaşım sen hasta mısın kuzum?

— Hayır, sadece sevinçliyim... Yıllardan beri olmadığım kadar kendimi hafiflemiş, keyiflenmiş hissediyorum. Neşeliyim. Güzel bir maceraya atılıyormuşum gibi bir duygu içindeyim.

— Ne diyebilir bu adam sana?

— Ne bileyim, gidiyorum ya, sen ona bak... Ali amcam rahmetli, İzzettin Baba'ya: "Bırakın bu çocuğu yollara düşsün şeyhini arasın." derdi ya!

— Yani sen o adama beyat etmeyi mi düşünüyorsun?

Kelimelerin üzerine basarak konuştu Numan:

— Şeyh Hamit'e beyat etmeyi düşünmüyorum, hiçbir şey düşünmüyorum, at sırtında gideceğim o üç günü düşünüyorum, hür ve yalnız olacağım.

— Yalnız olmayacaksın, yanında adam olacak.

— Şeyh Şucâeddin bir pirifâni, şeker gibi bir adam, benim yalnızlığımı bozmaz o.

— Üç günün var daha medresede.

— Danişmendimle görüştüm.

— Çoluk çocuk tam bayram geldi, köye gideceğiz diye düşünürlerken...

— Onlarla da konuştum, icabında Ahmet hepsini toparlayıp köye götürecek. Yani çoluk çocuğu Ahmet'e Ethem'e ısmarladım, tabi sana danışacak.

— Aklım almıyor gideceğine!

— Bırak gideyim yahu, içimi karartma.

— İyi ya, madem hepimizden uzakta, yalnız ve hür kalmak istiyorsun, git be arkadaş. Ancak bak şunu söylüyorum; bir şeyhe beyat edip medrese hayatını söndürme.

Çok itibarlı bir müderrissin, herkesin sevgisi ve saygısı var sana, öğrencilerin tümünün idealinde sen varsın. Bütün bunlan harcama.

— Aslında o kadar ileri gidebileceğimi ben de sanmıyorum, bir hoş gezi olacak benim için, bir şeyhi de yakından tanımış olacağım, kendi ilmimden uzak, bir başka ilmi tanıyacağım belki, gönül ilmini, manevi ilmi yani. Benim öğrenmeye ne kadar meraklı olduğumu bilmez misin?

— Haydi hayırlısı ama içtenlikle söyleyeyim, benim hiç hoşuma gitmedi bu iş.

— Ver elini öpeyim, beni bağışla, böyle bir çocukluk ettiğim için.

— Estağfurullah ama çocukluk olduğunu kendin de biliyorsun, bak.

— Öğrenme aşkı diyorum ben! Merak. Belki de vakti geldi artık, hayır hiçbir şey bilmiyorum. Güldü: Meçhul bir geleceğe doğru gidiyorum!...

6

Şeyh Şucâeddin, sakin, konuşmayı pek sevmeyen fakat her şeye dikkatli, sevimli bir yaşlı adamdı. Numan'ın aklından, Şeyh Hamit'in daha da yaşlı olacağı geçti, sanki müritler mutlak mürşitlerinden genç olurlarmış gibi.

— Efendim, dedi, acaba mürşidiniz kaç yaşındadır?

— Ben altmış beşindeyim, o, benden birkaç yaş küçük olmalı, altmışlarında belki altmış birlerindedir.

— Nasıl bir zattır?

— Güler yüzlü sakindir, ünden, şandan uzak durmaya pek dikkat eder, adeta tanınmaktan kaçar, çok alçak gönüllüdür ve kendisi zamanın kutbudur.

— Yani bütün mürşitlerin başıdır, öyle mi?

— Öyledir.

— Hem de şandan şöhretten kaçıyor?

— Öyledir.

— Birtakım kerametleri olmalı, mahzuru yoksa anlatır mısınız?

— Seni çağırması bir keramet değil midir evladım?...

Numan'ın gönlünden bir heyecan dalgası geçti, sordu:

— Fakat beni ne yapacak efendim?

— İşte onu bilmiyorum.

* * *

Kaldıkları hanlar, korumalı ve temiz, bakımlıydı. Güzel yemekler yediler, yanlarında da ikisine bir hafta yetecek bazlama vardı.

İki gün sonra Kayseri'ye girdiklerinde, öğlen namazı yaklaşıyordu, yakın bir camide abdest tazeleyip ezanı beklediler, sonra namaz kıldılar.

Şeyh Hamit'i tekkenin selamlığında buldular. Önden Şucâeddin Efendi yürüdü, arkasından Numan gidiyordu, ikisi de el öptüler.

— Buyurun buyurun hoş geldiniz, dedi Hamit Hazretleri, Şeyhim sağ olasın var olasın misafirimizi sağ salim getirdin, şimdi evine gidebilirsin.

Şucâeddin Efendi, sırtı mürşidine dönmesin diye, geri geri yürüdü, çıktı. Numan hâlâ ayakta bekliyor, Şeyh Hamit'i tetkik ediyordu; yakışıklı bir yüz, maviden de yeşilden de çalan iri gözler, hafif kemerli bir burun, dolgun dudaklar, bir hayli aklanmış kırçıl bir sakal, saçlar kulak memesi hizasında, başında on iki dilimli kırmızı taç. Nihayet, Hamit Hazretleri ona döndü:

— Tetkikatın bittiyse, şöyle gel, yakınıma otur Numan Müderris, dedi.

Numan, oturdu.

— Nasılsın, yol yorgunu değilsin ya?

— İyiyim efendim, hayır, yol yorgunu değilim.

— Güzel, şöyle kendinden bahset bakalım, kırk yaşlarında varsın değil mi, neler yaptın neler işledin bu kırk yaş boyunca, anlat.

Numan'ın içinden, "Belki de biliyorsunuz." diye bir şey söylemek geçti, söylemedi, dedi ki:

— Ankara'nın Solfasol köyündenim, beş yaşında Kur'an-ı Kerim derslerine başladım...

Ve anlattı, okuduğu dersleri, kendisini çalıştıran hocaları, medrese imtihanını kazanışını, oradaki Bekir ağabeysi ile çalışmalarını, bir sevdaya kapılıp tahsiline ara verdiğini, bir yıl da müderrislik imtihanı kazanmak için beklediğini; bunun sebebini söylemedi; Abdülkadir Yusuf

Hoca'dan, onun nasıl kendisine taktığından bahsetmek hoş kaçmaz diye düşünmüştü. İleri zekâlı olduğunu da söylemedi ama başarılarını o kadar ballandıra ballandıra anlattı ki, bir övünme açıkça belli oluyordu. Sonra dersini verdiği bütün dinî ilimleri tek tek saydı. Beş erkek, bir kız çocuğu olduğunu söyledi. Şeyh Hamit, yüzünde müstehzi bir tebessüm onu dinliyordu, Numan konuşmasını bitirince, sustu, cevap vermedi, yalnız yüzündeki müstehzi tebessüm biraz daha yayıldı, gözlerindeki muzip pırıltılar arttı. Saygısından şeyhin yüzüne pek bakamayan Numan, sessizlik uzayınca, başını kaldırma gereğini duydu ve tebessümü, mavi-yeşil gözlerdeki pırıltıları gördü. Bu şeyh onunla eğleniyordu demek! Hamit Efendi'nin duyurduğu büyük saygıya rağmen, bir öfke bulutu geçti yüreğinden. Düşünmeden fakat içtenlikle biraz küskün konuştu:

— İlim tahsilimi takdir edeceğinizi ummuştum efendim!

Mavi-yeşil bakışlar, kara bakışları deldi geçti; Şeyh Efendi, belki en yumuşak sesiyle:

— Takdir ettim, etmez olur muyum evladım, dedi, lakin sana gerçeği söylemek isterim, önce Koca Yunus'un ağzıyla konuşayım:

"İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir"

Durdu bir süre, Numan'ın düşünmesini bekledi ve devam etti: Ve dahi oğlum, aklına gelecek bütün ilimlerin kaynağı, Yüce Allah'ın ilmidir ki, buna ledün ilmi deriz. İlmin derininde de, zahirinde de, temelde yatan ledün ilmidir. Bu ilim geneldir ve soyuttur. Allah tektir elbet ancak, gerek tasavvufi, gerek zahiri tek tek bütün ilimler de O'nun çeşitli yüzlerinin nurlarından ibarettir. Kur'an'ın dış yüzünü aklı olan herkes anlar, o kadar apaçıktır. Ancak bir de ayetlerin derin anlamları vardır ki, bunlar mânâ içinde mânâlardır; ancak ledün ilmine vâkıf olanlar anlayabilir. Şunu unutma ki, O Yüce Allah, bizden Kitap'ını anlayarak kavrayarak aklın, gönlün, hatta tecrübenin ışığında tartılarak okunmasını ister.

— Evet efendim, dedi Numan.

— Numan Müderris, ister misin gelmiş geçmiş zahir ilim âlimlerinin ve gelmiş geçmiş gönül adamlarının yani Allah dostlarının, ahiretteki durumlarını, sana açık edeyim?

"Ahiretteki durumlarını mı, ne dedi Efendi" diye bir sual geçti aklından fakat Numan o kadar şaşırmıştı ki; konuşamadı ancak başını, tasdik edercesine aşağı doğru salladı.

O anda sanki bütün perdeler kalktı, Şeyh Efendi yok oldu, Numan bir garip hâlin içinde sanki boyut değiştirmiş gibi duyumsadı, daha doğrusu Numan kendisine ne olduğunu pek bilemedi, sanki bildik mantık planı yok olmuştu ama görüyordu; ortada zahir ilim âlimlerinin ve Allah dostlarının ahiretteki hâlleri, durumları görünmeye başladı, mukayese edilirse, Allah dostlarının itibarları, öbürlerinkinden kat be kat fazlaydı. O kadar kısa bir andı ki bu, Numan kendine gelince, "Bir an daldım rüya gördüm galiba." diye düşündü, adamakıllı sersemlemişti, Şeyh Efendi'nin sesini işitti:

— İşte böyle Numan Müderris, iki mertebenin de sonlarını gördün, buna "hâl" derler, "kâl" ile bilinmez. Şimdi söyle bakalım, Yüce Allah'ın yoluna, yani hakikat ilmine adım atmak ister misin?

"Böyle dediğine göre, demek ki rüya görmemişim." düşüncesi şimşek gibi geçti Numan'ın kafasından, ondan cevap bekleyen mavi-yeşil bakışlara bön bön baktı, evvela, yine başını salladı, sonra kendisine geldi ve:

— Güzel Allah'ın dostu olmak isterim efendim, dedi, eğer siz lütfeder, beni evlatlığa kabul ederseniz.

"Güzel Allah" daha ziyade Meczup Ali'nin kullandığı bir tabirdi, Numan söyler söylemez hatırladı ve "Ali amcam da şuralarda bir yerde olmalı." diye düşündü, elinde olmadan odaya, sanki onu görüverecekmiş gibi bir göz gezdirdi.

Hamit Efendi:

— Seni buraya bunun için davet ettim evladım, dedi.

Kimi şeyhini bulmak için diyar diyar gezer, kimi mürşit de müridini arar.

"Beni nasıl bildiniz?" suali Numan'ın aklından geçti, ancak sormadı. Gönlü verdi cevabını: "Sana onca şeyi gösterebilen bir efendi, elbet seni de bilirdi." Ve şüphesiz ona, tahsil ettiği ve öğrettiği ilimleri de sayıp etmesine hiç gerek yoktu!... "Fakat o kadar çok çalıştım ki!" diye düşündü, bunun üzerine gönlü: "Şu içine düştüğün durumda, yüksek bilgilerinden ötürü hâlâ gururlu musun, hâlâ mı?" diye sordu.

Şeyh Hamit:

— Şöyle gel, diz dize oturalım, dedi, evet daha yakına gel, şimdi ellerini ellerime ver, gözlerini kapatma; ben üç tarikatın; Ebheriyye, Nakşiye ve Halvetiye'nin şeyhiyim, sen hangisine talip olmak istersin?

Numan:

— Üçüne de efendim!

— Peki, şimdi söyleyeceklerimi benim arkamdan tekrar et; Ya Rab, ya Rab, benim elimden, dilimden, gözümden, sözümden, kulağımdan, ayağımdan çıkan bütün küçük ve büyük günahlara tövbe eyledim. Ebheriyye, Nakşiye ve Halvetiye tarikatlarını kabul eyledim. Enbiyanın esrarını, evliyanın kuvvetini hazır bilirim.

Numan aynen tekrar etti.

Şeyh Hamit:

— Beni benden Hazreti Pir'e ve Hazreti Pir'den Cenab-ı Peygambere varıncaya kadar babalığa kabul eyledin mi?

— Eyledim efendim.

— Ben de seni evlatlığa kabul eyledim.

Sonra Şeyh Hamit, Numan'a, her gün yapacağı virdini anlattı. Ve sonra:

— Numan Müderris, dedi, madem beni mübarek Hacılar Bayramı'nın arifesinde ziyaret ettin ve bugün Cenabıhakk'ın yoluna ilk adımını attın; bundan böyle senin adın Hacı Bayram olsun!... Aldın kabul ettin mi?

Numan tebessüm etti, severdi Bayram ismini ve tabi her Müslüman gibi mutlak hacı olmak isterdi.

— Aldım, kabul ettim şeyhim, dedi. İnşallah hacı olmayı da himmetinizle Allah nasip eder.

— İnşallah evladım, şimdi sana evvela neler yapacağından bahsedeyim; bayramda bir şey yapmanı istemiyorum, kurban keseceksen birinci günü kesersin, daha ziyade buradaki ihvan ile tanış, bayram ziyaretçilerimize ev sahipliği yap, ha bu arada helaların temizlenmesi de bir süre senin vazifen olacak. Bir an durup Hacı Bayram'ın yüzüne dikkatle baktı, bu yakışıklı yüzde tek kıpırtı olmamıştı, devam etti: Asıl mühim işin bayramdan sonra olacak, seni dört günlük bir halvete sokmak istiyorum, bütün mürit adaylarına yapılır bu, dört gün karanlık hücrede, pek az yiyerek uyumamaya çalışarak oturduğun yerde zikir edeceksin. Zikrin, "La ilahe illallah" olacak. Dört günden sonra, tekrar baş başa görüşürüz.

Ellerini hafifçe çırptı, kapıda ince uzun sarışın bir genç belirdi:

— Buyurun sultanım, dedi.

— Şerif Derviş, Hacı Bayram evladımız, bugün yola ilk adımını attı Allah'a şükürler olsun, dedi, seni ona mihmandar kıldım, kardeşlerine tanıştır, yatıp kalkacağı hücreyi, temizliğini yapacağı helaları, halvet yapılacak hücreleri göster, mübarek bayramda misafirlerimizin ağırlanmasında sana yardımcı olacak, inşallah bayramdan sonra da halvete girecek.

— Baş üstüne sultanım.

— Kurbanlar geldi mi?

— Evet sultanım.

— Hacı Bayram da kurban kesecekse, alıverin onunkini.

— Emredersiniz sultanım.

Hacı Bayram da, Şerif Derviş gibi şeyhe sırtını dönmeden geri geri yürüyerek huzurdan ayrıldı.

Koridora çıkınca, Şerif Derviş:

— Nasılsın kardeşim, diye sordu.

Hacı Bayram:

— Doğrusunu istersen çok şaşkın bir hâldeyim, dedi.

— Bir şeyler görmüşe benziyorsun.

— Evet, ben...

Şerif Derviş eliyle işaret edip onun sözünü kesti:

— Bu senin sırrındır, anlatılmaz, senin anlayacağın halvet hâlleri ve Efendi ile baş başa özel görüştüğün şeyler de anlatılmaz.

— Peki.

Dedi Numan ama biraz evvel gördüklerini biriyle paylaşmayı çok istiyordu fakat mademki sırdı, sır olması gerekiyordu. En çok, Bekir ağabeysine anlatamayacağına üzüldü.

Yürürlerken Şerif Derviş:

— Sana bu gece ne yapacağımızı anlatayım, dedi, senin anlayacağın, yatsıdan sonra birkaç saat uyuyabilirsek uyuruz, ben uyumam, bazı arkadaşlar uyurlar, neyse gece yarısından sonra işimiz başlar, şeyhimiz çıkar bahçeye, kesilecek kurbanları görür, tek tek başlarını okşar, hemen her kurban bayramı on, on beş kurbanımız olur. Sonra o içeri çekilir, kasap derviş arkadaşımız onları keser, yardımcıları vardır, on kişi, onlar yüzerler, hazırlarlar kurbanları, etleri doğrarlar, bir taraftan ateşler yanmış, büyük kazanlar hazırdır, etler kavrulur, bu sırada fırından ekmekler de gelmiştir. Yani senin anlayacağın bayram namazının bitimine kadar her şey hazırlanmış olur. Çünkü, biz de namazlarımızı kıldıktan sonra, dışarıya çıkıp gelen halkı bekleriz. Kayseri'nin bütün fakir fukarası, ellerinde kaplarla sökün eder, et ve ekmek alırlar. Şeyhimiz de kapıya kadar gelir, adamlar onun elini öpüp dua isterler... Böylece öğlene kalmadan kurban etinin büyük bir kısmı biter. Kalanlardan şeyhimize ve ev halkına götürürüz, bizler yeriz. Allah'ın nasibi, şeyhimizin himmetinden, kurban eti çok bereketlidir. Onunla bayramlaşmaya gelen

bütün misafirlerimize de kısmet olur. Bu arada daha sabahtan şeyhimizin halifeleri gelir ve biz ihvan da Sultanımızla bayramlaşırız. Gecesi, topluca zikir yaparız.

— Ben, Efendi'nin şandan şöhretten hoşlanmadığını duymuştum, bayramlarda bu kadar kalabalık, yani...

Şerif Derviş sözünü kesti:

— Bu, yalnız bayram kalabalığı, Ramazan Bayramı'nda da helva yapılır, gelen fakir fukaraya ve misafirlerimize dağıtılır. Bunların dışında, tekkemiz pek sakindir. Herkes virdiyle işiyle gücüyle uğraşır, pazartesi ve perşembe akşamları sohbet toplantısı yapılır. Arkasından zikir, ama bunlar tekke sakinlerinin uğraşları, dışarıdan pek kimse katılmaz. Ha bak işte helalar burada, süpürgeler ve kova da şu kapının ardında. Suyu, bahçedeki kuyudan alacaksın.

Hacı Bayram, biraz da utanarak:

— Nasıl temizleneceğini anlatır mısın bana, bilmiyorum da, dedi.

Şerif Derviş gülümsedi:

— Kimse bilmez, herkes burada öğrenir, dedi, ancak her gelene bu iş verilmez. Herkese bir vazife verilir de, vazifeler çeşit çeşittir, hela temizliğinden, aşçı yamaklığından, etrafın süpürülüp silinmesinden, Efendinin kitaplarının tozlarının alınmasına kadar yani anlayacağın, birçok görev vardır; gelenin durumuna, hâllerine, kibrine, gururuna göredir bu işler. Nefis arındırmasının çeşitli yolları vardır, hela temizlemek en zorlularından biridir.

— Demek zorlu bir nefsim ve gururum varmış, dedi Hacı Bayram biraz üzgün ve acılı, ee nasıl yapacağım bu işi?...

— Canım efendim, senin anlayacağın, iş basit; kuyudan su çekeceksin, suyu döküp süpürgeyle de temizleyeceksin. Kuburun çevresi tertemiz olacak, ayak basılan yerler, içerisi tertemiz olacak. İşte bu kadar. Kuburun süpürgesi küçük, içerinin süpürgesi büyüktür aman ola ikisini karıştırma.

— Yaa!

— Şöyle yürüyelim, bu taraftan, işte hücreler.

Böylece, Şeyh Hamit'in bütün söylediklerini yaptılar, yatacağı hücre, içinde ince fakat temiz bir yatak bulunan küçük bir odacıktı. Halvet hücreleri üç taneydi, birinde bir derviş halvette olduğu için, onu görmediler: "Hepsi aynıdır." dedi Şerif Derviş, boş olan ikisini gösterdi, birisi sanki daha aydınlıkça göründü gözüne Hacı Bayram'ın. "Ben burada halvete gireyim." dedi, Şerif Derviş onun seçmesine, biraz hayretle baktı, yine: "Hepsi aynıdır." dedi. Gezerlerken, birkaç dervişle karşılaştılar, selamlaşıp tanıştılar, sonra tekkenin meydanına gittiler, orada virdini yapmakta olan birçok dervişle karşılaştılar, virdini bitirenlerle Hacı Bayram'ı tanıştırdı Şerif, sonra mutfağa uğradılar, yemek yapmakta olan aşçı derviş ve yardımcıları ile bahçede odun kesenlerle tanıştılar. Yirmi kadar tekke sakini vardı. Birçoğu evli barklı oldukları için, işini bitiren evine dönüyordu. Sonra Şerif Derviş, Hacı Bayram'dan sual etti; aslında Ankara'da yaşadığını, işini, çoluk çocuğunu öğrendi ve:

— Dervişliğe adımın hayırlı olsun, dedi, bakalım medreseyi özleyecek misin?

— Sanırım en çok kızımı özleyeceğim, dedi Hacı Bayram.

— Vallahi şeyhimin aşkına bir daldın mı, senin anlayacağın ne kızın görünür gözüne ne medresen ne Ankara'n.

— Mümkün, dedi ona Hacı Bayram.

O, yıllardan beri bir hayalin özlemindeydi, kızınınkine de alışırdı muhakkak. Böyle düşününce, yol boyunca ve Hamit Şeyh'in yanında ve şimdi tekkeyi gezerken, bir kere bile Gülçiçek'i hatırlamadığını fark etti. Bu, Hacı Bayram'ın hayatında büyük bir değişiklikti, medresede derslerini bile Gülçiçek'e anlattığını düşündü. Kendisindeki bu değişikliğin sebebi neydi? Yoksa Allah'ın yoluna adım atmak mı?... Öyle olması lazımdı; ancak çok garipti bu iş! "Belki de yorgunluk" diye karar verdi. İçinden; "Gülçiçek

canım benim, nerelerdesin?" diye sordu, kızın hayalini göremedi. "Kafam da yorgun." dedi, "Az şey görmedim bugün."

— Sana da bir kurban alacak mıyız?

— Ben çocuklara devrettim o işi, köyde kesecekler, burada da almam gerekiyorsa...

Şerif Derviş onun sözünü kesti:

— Hayır gerekmez.

Akşam, tekkede kalan dervişlerle beraber yemek yediler. Hacı Bayram yatmadan önce, ahıra gidip Doru'yu gördü, sağ olsun atlarla ilgilenen mürit onun bakımını yapmış; yemini, suyunu vermişti, Doru'nun keyfi yerindeydi. Sonra gidip gönül huzuru ile yattı, hemen uyudu.

Gece yarısı Şerif Derviş uyandırdı onu; "Haydi işimiz başlıyor." dedi, zor kalktı Hacı Bayram, daha yeni yatmış gibiydi, sersem sersem giyinip Şerif Derviş'in ardından yürüdü, gece ayazı vardı, bir de üşüdü ki. Şerif:

— Sana bir iş bulalım, dedi, en iyisi et doğramaya yardım et.

Eline keskin bir bıçak tutuşturdu:

— Şöyle geç, kütüklerin başına, dedi.

On kütük vardı, üstleri muntazam düzeltilmiş, etler burada küçük parçalar hâlinde doğranacaktı.

— Sen ne yapacaksın, diye sordu Hacı Bayram.

— Ben kasaplara yardım ederim, dedi Şerif Derviş.

Önüne yığılı etleri, parçalara doğrarken Hacı Bayram, "Beni burada, böyle et doğrarken, Meryem görmeli." diye düşündü, gülümsedi. Hava yavaştan ısınmaya başlamıştı ki, üşümesi geçti, et doğramaya alıştı.

Sonra, ateşler yandı, et kavruldu, her şey Şerif Derviş'in anlattığı gibi aynen gerçekleşti. Bayram namazı hemen tekkenin yanındaki camide kılındı. Et almaya gelen fakir fukaranın kimi tencere ile kimi sahanla gelmişti, kaplar bolca dolduruluyordu, yerde iki hasırın üzerine dağ gibi yığılmış somunlar da bereketliydi, beşer altışar alıyorlardı insanlar, ekmekler bir türlü tam tükenmiyordu.

Şeyhin ve ailesinin payları da ayrılıp götürüldükten sonra, dervişler kavurmalarını yediler, abdest tazeleyip şeyhleri ile bayramlaşmaya, tekkenin meydanına gittiler.

O gün yatsıya kadar tekkeye bayram ziyaretçileri geldi, Şerif Derviş'le, Hacı Bayram onlara kurban eti ikram ettiler.

Şerif:

— Şeyhimize gelen, birinci bayram günü gelir, yarın ve sonra kimse gelmez, ha harem kısmına daha çok hanımlar gelirler, dört gün bayram, bizimkiler misafirsiz kalmaz ama orada bize iş düşmez, dedi. Gerçi bazı dervişlerin eşleri oraya da yardıma gelirler, ya...

Hacı Bayram; "Meryem burada olsaydı, yardıma gider miydi acaba?" diye düşündü, sonra onun da yardımcı olacağına karar verdi.

Yatsıdan sonra, dervişler kendi aralarında muhabbete daldılar, gece yarısında Efendi geldi, başında tacı, üstünde dede hırkası vardı, önce on iki rekat teheccüd namazı kıldılar, sonra Efendi postuna geçti, dervişler dizüstü, daire şeklinde oturup zikir halkası teşkil ettiler, gözler kapandı, zakir başı zikri başlattı. Hacı Bayram'a göre, bu zikir Ali Amcasıyla yaptıklarından çok başka, bambaşkaydı. Genç, yaşlı göğüslerden çıkan "La ilahe illallah" nidasıyla, onun kalbi havalanıyor, sanki göklere yükseliyordu. Huşu içindeydi, nerede bulunduğunu hatta kendisini bile unutmuştu. İçinden serin suların geçtiğini, kalbinde kir namına ne varsa akıp gittiğini hissediyordu. Öyle bir rahatlık, mutluluk içindeydi ki, zikir bittikten sonra bir süre kendine gelemedi. Önce Hamit Efendi terk etti meydanı, sonra dervişler birer ikişer kalktılar, Hacı Bayram en sona kalmıştı, Şerif Derviş onu bekliyordu.

— Ne o, dedi, kalkamadın bir türlü.

— Öyle bir zevk içindeydim ki, kendime gelmem uzun sürdü.

— Öyledir, dedi Şerif Derviş, senin anlayacağın, tevhit ve esma sürdükçe zevki de artar, azalmaz.

Hacı Bayram, Şerif Derviş'in ikide bir: "Senin anlayacağın..." demesinden önce rahatsız olmuştu. "O kadar aptal mı buluyor da beni..." diye bir şeyler geçmişti içinden, sonra bu lafın Şerif Derviş'te bir alışkanlık olduğunu anladı, sarışın, sevimli genç adamın kötü bir niyeti yahut onu küçümsemesi yoktu, içi rahat etti. Hela temizliği görevini almış olmasına rağmen, hâlâ gurur kırıntıları kalmış ki... böyle düşündü. Hamit Efendi'nin izniyle, bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günü Şerif'le Kayseri'yi gezdiler, Şerif Kayserili idi ve şehrini seviyordu, Kayseri hakkında bilgilendirdi Hacı Bayram'ı.

— Senin anlayacağın, diyordu Şerif, Kayseri, ticaret ve kültür bolluğu ile Anadolu'nun önemli, zengin merkezlerinden biridir. Erciyes dağımızın güzelliği ile iftihar ederiz, bura halkı doğuştan ticaret kafalıdır, Canım Allah vermiş bu yeteneği bize, sonradan kazanılmış değil, bu yüzden ticaret birinci iştir burada... Aynı zamanda doğu-batı, kuzey-güney istikametinde ticaret yollarının buluşma noktasındadır Kayseri. Yer altı sularımız pek zengindir, ovamız dümdüzdür, her türlü ekime müsaittir.

— Kayseri hakkında hiçbir fikrim yoktu doğrusu, meğer ne güzel şehirmiş.

— Hele gezelim, daha çok hayran olacaksın, senin anlayacağın, suyumuz da boldur, yüzlerce güzel çeşmemiz, su depolarımız vardır, şimdi bak, burası sur içidir, burada görülecek, Ulu Cami, bedesten ve çarşıdır sur içinde.

— Bedesteni, çarşıyı, görmesem de olur, Ulu Cami'ye gidelim.

— Yalnız Ulu Cami mi, Selçuklular o kadar cami ve tarihî abide yaptılar ki, senin anlayacağın yapmışlar ki, şaşar kalırsın, örneğin Kurşunlu Cami, Lala Camii, Hacı Kılıç Camii ve medresesi, daha var, hepsini gezeceğiz. Yine Selçuklular zamanında yapılmış olan biri tıp, çifte medreseler. Huand Hatun Medresesi, senin anlayacağın; yok, yoktur Kayseri'mizde.

— Halkı nerelidir?

— Ağırlıklı olarak Oğuz boylarındandır, senin anlayacağın; az biraz Hristiyanımız, Yahudimiz, Ermenimiz de vardır. Ama genel olarak Türk ve Müslüman şehridir.

Üç gün içinde Şerif'in bahsettiği bütün camileri, tarihî anıtları ve medreseleri gördüler. Hacı Bayram da hayran olmuştu Kayseri'ye ancak medreselerin karşısında içinde ince bir sızı duydu, hatta bir an burada da çalışmayı medrese ile hakikat ilmini aynı anda yaşamayı düşündü, sonra vazgeçti.

Bayram ertesi Hacı Bayram, dört günlük halvetine girdi. Yemeğin kendisi için fazla önem taşımadığını, geceden geceye, yağsız tuzsuz bir tas çorba ile halvete devam edebileceğini söylemişti, öyle yaptılar. İstediği hücreye girmişti; ancak kapı ardından kapanınca her taraf simsiyah oluverdi, yüreğinde bir sıkıntı dolaştı fakat arkasını duvara dayayarak oturup zikrine başlayınca, o sıkıntı kayboldu... Zikir onu, yavaştan yavaşa içine çekiyordu, söyleyen dudakları kendinin olmaktan çıkıyor, sesi kendinin olmaktan çıkıyor, Hacı Bayram, bizzat kendisi, kendinin olmaktan çıkıyordu. Bir tek "la ilahe illallah" kalıyordu ve bu sesle, hücre ışıyordu sanki. Bir süre sesli zikrettikten sonra, içten zikretmeye başladı. Işıyan hücresine karşı, içinin ta içi de ışıyordu şimdi.

Onu hücreden çıkarmaya geldiklerinde, şaşırdı: "Dört gün doldu mu kuzum?" diye sordu, oradan ayrılmak Hacı Bayram'a zor geldi. Hiçbir şey konuşmadan, onu doğru şeyhinin yanına götürdü Şerif Derviş. Hamit Efendi'nin yüzüne bakan Hacı Bayram, artık hücreden ayrıldığına üzülmedi. "Otur" diye işaret etti Hamit Efendi, dizlerinin üzerine, tam karşısına oturdu Hacı Bayram, Şerif Derviş çıkıp onları yalnız bıraktı.

Şeyh Efendi, önce Hacı Bayram'dan sual etti; nasıl geçmişti halveti; bir rüyası yahut bir başka âlemden herhangi bir ziyaretçisi olmuş muydu, ne gibi ilhamlar gelmişti, gibi şeyler sordu. Hacı Bayram cevaplar verdikçe şeyhin memnuniyeti artıyor, yüzünde hafif bir gülümseme beliriyordu. Sonra Hamit Şeyh konuştu.

— Evladım, dedi, bizde müritliğin ilk adımı, şu söyleyeceklerime gönülden inanmakla atılır; kâinat ve içindeki her şey, bilmediğimiz görmediğimiz kâinatlar ve içlerindeki her şey Allah'tandır, yanlış anlama Allah değildir bunlar, ancak O'nun tecellisidirler ve O'nun ruhu ile ayaktadırlar. O hâlde tek kimlik O'nundur, başka kimlik yoktur, bütün varlıklar O'nun görünen yüzüdürler sadece; çünkü O, kısmen görünüşe tenezzül etmiş, inmiş, her yerde ve her şeyde belirmiştir. Demek ki neymiş; Allah'tan başka mevcut yokmuş. Vahdeti vücut görüşüdür bu, bir müridin daha başlangıçta bu görüşü kabul edip benimsemesi istenir... Öyle sanıyorum ki, sen zahir ilimle dolmuş beynine bunu kabul ettirmekte zorlanacaksın ama önce gönlünle anlamaya çalış, gönlünü aç ve içine şu söylediklerimi yerleştir, ona benimset, sonra aklın gönlüne uyacaktır. Aklınla gönlün arasında bir alışveriş başlayacaktır. Gönlün bir tecrübe yapacak, yeni bir şey öğrenecek, bunu akla gönderecek, akıl benimseyecek ve gönlünle alışverişe başlayacak. Anlıyor musun?

— Anlıyorum efendim, dedi Hacı Bayram.

— Bunlar zahir ilim erbabının yakın olmadığı şeylerdir, onun için soruyorum anlıyor musun diye, yoksa aklından, kavrayışından bir şüphem yok.

— Çocukken bir Ali amcam vardı, böyle şeyler, buna benzer şeyler söylerdi efendim.

— Evet, güzel. Hela temizlemek zor geliyor mu?

Hacı Bayram az kaldı; "Nefsime zor geliyor efendim." diyecekti, kendini güçlükle tutup:

— Temizlemeyi öğrendim efendim, dedi.

— Bir süre daha devam edeceksin, sonra aşçı yamaklığına terfi edersin.

— Anneme epey yamaklık yaptığım için bunu bilirim efendim.

Şeyh Hamit Efendi, daha sonra ona her gün yapması lazım gelen virdini anlattı, bazı dualar ve tespihler. Daha ziyade sabah namazından sonra yapılıyordu; fakat

herhangi bir sebepten kaçırırsa, aynı gün içinde bir başka saatte de yapılabilirdi.

Şeyh Hamit Efendi izin verdikten sonra, Hacı Bayram'la Şerif mutfağa geçtiler, bir şeyler yediler, yatsıya kadar biraz vakit vardı, Hacı Bayram uzanmak istedi, dört gün boyunca bittabi hiç uzanmamış, hep oturmuştu.

Yatarken Gülçiçek geldi aklına, halvette de onu hiç düşünmemişti, kızın, aklına bu kadar seyrek düşmesine hâlâ daha şaşırıyordu genç adam, işin tuhafı aşkla da düşünmüyordu, artık Gülçiçek, onun için herhangi bir kızdan farksızdı. Ne sevdiği ne sevmediği, işte herhangi bir kız! Şimdi gönlünü dolduran şeyhi Hamit Efendi'ydi, bir kere halvette hep yanındaydı, bütün zor anlarında ona yardımcı olmuş, zorluğun geçmesini sağlamıştı, mavi-yeşil bakışları hep üstündeydi. Bir saat evvel onunla konuştuğu hâlde, gönlü tekrar huzura çağrılmak diliyordu, doyamıyordu şeyhine... Neden sonra ailesi geldi aklına, kızını özledi. Onlara bir mektup yazıp burada çok kalacağını haber vermek istedi, acaba hepsini getirtse miydi, köyden bu kadar uzakta Kayseri'de rahat ederler miydi?... Sonra Bekir'i düşündü, buraya gelirken sıkı sıkı tembih etmişti: "Sakın şeyhe beyat etme!" diye, gülümsedi. Hem ailesine hem Bekir'e yazıp durumu izah etmesi lazımdı. Fakat mektupları nasıl gönderecekti?...

Meseleyi Şerif'le konuştu, o:

— Hiç canını sıkma, dedi, senin anlayacağın burada bazı tüccarlar vardır, Ankara'ya mal götürürler, Ankara'dan buraya mal getirirler. Onlardan birini ayarlarım ben. Sen mektupları yazmaya bak.

Ertesi gün mektupları yazdı ailesine, Şeyh Hamit Efendi'ye mürit olduğunu, müderrisliği bıraktığını söyledikten sonra, burada ne kadar kalacağının belli olmadığını, isterlerse onları getirtebileceğini, yok istemiyorlarsa, Ankara'da veya köyde oturabileceklerini söyledi. Çocukların derslerini sordu. Annesinin ellerinden, karısının ve çocuklarının gözlerinden öptü. Bir not koyup isminin artık

Hacı Bayram olduğundan da bahsetti... Sonra medreseden istifa ettiğini belirten dilekçeyi yazdı. Sıra Bekir'e gelmişti, en zoru buydu. Yegâne dostunun, ağabeysinin hayal kırıklığına uğrayacağını biliyor, buna çok üzülüyordu, Bekir tasavvufa daima şüpheyle bakmıştı, yukarıdan bakmıştı, hafif alaylı bakmıştı, gelirken de tembih etmişti işte, şimdi ona itirafta bulunmak, istifa dilekçesini başmüderrise veriver lütfen, demek çok güçtü. Bari ne kadar rahat ve mutlu olduğunu söyleyebilseydi, belki bu yüzden Bekir bağışlardı. Ve öyle yaptı, mektubunda adeta mutluluktan şakıdı, nihayet yerini bulduğunu, içindeki boşluğun, anlamsızlık duygusunun kaybolduğunu, Gülçiçek'in artık kendisi için hiçbir mânâ ifade etmediğini, şeyhine aşkla bağlandığını söyledi. Bir nebze halvetten bahsetti. Kurban Bayramı'nı ve isminin değiştiğini anlattı ve isterse Bekir'in kendisine yine Numan diyebileceğini söyledi. Bağışlanma diledi, yanaklarından öptü.

Mektupları, dilekçeyi Şerif'e verirken:

— Bak buraya kime teslim edileceğini yazdım, dedi, Kara Medrese'de, Müderris Bekir'e verilecek. İnşallah gönderecek birini bulursun.

— Bulurum sen merak etme kardeşim, dedi Şerif.

— Eğer bir zahmet cevapları da getiriverirse.

— Tabi canım tabi, senin anlayacağın, cevapsız mektup olmaz!...

Bir saat sonra geldi Şerif Derviş:

— Senin anlayacağın, dedi, bir hafta sonra arkadaşım tüccar Mehmet Efendi gidiyormuş Ankara'ya cevaplarını da getirecek.

— Allah ikinizden de razı olsun, dedi Hacı Bayram.

Üç hafta sonra mektupların cevapları geldi. Annesi de Meryem de yazmışlardı; annesi: "Hayırlı olsun." diye başlıyor, oğlunun yanaklarından öpüyor, "Bir gün veli olacağını biliyordum, ne yazık ki baban görmedi." diyordu. Ayrıca Meryem'le düşünüp taşındıklarını, onun durumu tam belli oluncaya kadar, çocukların okulları dolayısıyla

Ankara'da kalmaya karar verdiklerini, köye arada sırada tatillerde falan gideceklerini kendilerini merak etmemesini evvel Allah iyi olduklarını söylüyordu. Meryem; kendisini çok özlediğinden bahsediyor, hayırlar diliyor. Düzenlerinin bozulduğundan biraz şikâyet ediyor: "Ama buna da alışırız, sen mutlu ol da," diyor, "isim değişmesi de nereden çıktı sanki, ben sana yine Numan dersem kızar mısın?" diye soruyordu. Çocukları, özellikle Hayrünnisa'yı, onun babasını aradığını anlatıyordu. Ellerinden öptüğünü yazıyordu. O da mektubuna bir not koymuştu: "Bunu sana bildirmekte epey bir tereddüt ettim, üzüleceksin biliyorum ama hayat bu canım, kim kazık çakmış ki, hem o kadar çok yaşaması da ne nimetti. Anladın değil mi; İzzettin Baba vefat etti. Yerine Murat'ı bırakarak. Allah sırrını kutsasın, doksan yedi yaşındaymış. Artık sen duanı yaparsın." diyordu.

Bu haber, üç yıl önce Hallaç Mahmut Efendi'yi de kaybeden Hacı Bayram'ı çok derinden üzdü, o kadar üzdü ki, kendi duaları bir tarafa, yüzünü kızartıp Şeyhinden de İzzettin Baba için dua istedi. Hamit Efendi: "Senin ilk hocandı değil mi? Tabii dua ederim, iyi ki söyledin." dedi.

Bekir'se mektubunda:

"Benim sahiden çok şaşkın arkadaşım!...

Hani Kahire hayalleri ne oldu, ya yüksek ihtisas hayalleri? Hepsi çöpe mi gitti? Değer mi arkadaşım?... Değer diyeceksin şimdi, pekâlâ. Acaba diyorum, senin aklına bunca güvenmekle hata mı etmişim ben? Şimdi gönül adamı oldun, aklın büsbütün yitti. Vah arkadaşım vah. Kara Medrese'nin anlı şanlı müderrisine bakınız. Kuzum insan kendi şöhretinden utanır da, böyle saf değiştirmez. Neyse, hakkında hayırlısı olsun. Ne yaparsan yap, seni seviyorum arkadaşım, seninle az şey paylaşmadık. İnşallah yine paylaşırız fakat pek umudum yok, yollarımız ayrıldı gibi. Dilekçeni biraz sonra götüreceğim, herkes şaşıracak ve üzülecek, inan buna. Pek mutlu görünüyorsun, mutluluğunun devamı niyazı ile. Ahmet ve Ethem gayet iyi çalışıyorlar fakat ikisinin de medreseye girmeye niyetleri yok gibi, Murat'ı takip edecekler sanırım, ikizler

sübyan okulunda başarılı imişler... Bugün annenlere uğrayıp onların mektuplarını da alıp getiren adamcağıza teslim edeceğim. Arada sırada mektuplaşalım bari. Bizi soracak olursan, hepimiz iyiyiz şükür. Mehmet medreseye girmeyi ciddi olarak istiyor, bakalım hayırlısı. Gözlerinden öperim benim akılsız arkadaşım. Ha, sana Numan demeye devam edeceğim!..."

Yazmıştı. Bu mektup Hacı Bayram'ın beklediğinden daha iyiydi ancak yine de yüreğine bir sızı saplandı. Kendisini, ağabeysine ihanet etmiş gibi hissetti. Fakat şeyhini ve yolunu o kadar çok seviyordu ki, az sonra yüreğindeki sızı ve o ihanet duygusu yok oldu.

Bir süre sonra hela temizleme işi ondan alındı, artık aşçıya yardımcıydı, bütün umudu, bir gün kitapların tozlarının alınma işinin ona verilmesiydi, kitapları çok merak ediyordu. Bunu Şerif'e söyleyince, o gülüverdi:

— A benim kardeşim, dedi, şeyhimizin kütüphanesi bütün müritlere açıktır, istediğin zaman, istediğin kitabı alırsın, senin anlayacağın tabi önce bir izin almak lazım.

Bu haberi alır almaz Hacı Bayram, Hamit Efendi'nin odasına yollandı, kapıyı tıklatıp, "girin" sesini bekledi ve girdi, ondan kitaplarına bakma ve okuma müsaadesi aldı. Çok sevinçliydi, eski dostları kitaplara kavuşmuştu. Ancak şeyhi: "Kitap okumak pek iyidir, oku da fakat sohbetlerin faydası kitaplardan daha fazladır, bunu da unutma." demişti.

Son zamanlarda bir acelecilik başlamıştı Hacı Bayram'da, nefsini bir an önce arındırmak, yolunun bütün mertebelerini bir an önce aşmak, Hamit Efendi'nin kitaplarını bir an önce okuyup bitirmek, aşçıya yardımını hemen bitirmek, bu yüzden sebze soyarken birkaç kez elini kesmişti.

Oysa yolda sabır en önemli şeydi, Hamit Efendi sohbetlerinde özellikle birkaç kez üzerinde durmuştu ama Hacı Bayram'ın yüzüne hiç bakmadan. Yine de kendi üstüne alınmıştı o. Şerif'le konuşurken, bundan bahsetti:

— Yüzüme de bakmadı ama, dedi.

— Yolumuzda âdettir senin anlayacağın dedi, kalabalık içinde birinin kusurundan bahsedersen, onun yüzüne bakmazsın ki, başkaları anlamasın, dikkat edersen Sultanımız, kusurlardan bahsettiği zaman kimsenin yüzüne bakmaz.

— O hâlde alınmakta haklıyım.

— Ha şunu bileydin. Senin anlayacağın sabır her Müslüman için, özellikle biz yolcular için birinci şarttır. Sen ki bir âlim adamsın, o bilimleri öğreninceye kadar nasıl sabrettinse öyle et.

— O zaman bu kadar heyecanlı değildim herhâlde, dedi Hacı Bayram, şimdi saçımın bir telinden, ayak tırnağımın ucuna kadar baştan başa heyecan ve acele kesildim. Bizzat ben, acele ve heyecan oldum.

— Eh bu da bir hâldir, geçer... Kim bilir belki yarın sen bana sabır dilersin. Ama yine bu hâli üzerinden alması için dua etsen iyi olur.

— Peki.

* * *

Şeyhinin yanında günler, sakin ve huzurlu geçiyordu. Bayram Derviş kendisini virdine, çalışmalarına vermiş haz içinde yüzüyordu adeta, aceleciliği nispeten azalmıştı. Sohbet ve zikir toplantıları onun için, bir ayrı zevk ve sefaydı. En yakın arkadaşı Şerif'ti, ama o, eskiden insanlardan uzak durmasına rağmen, burada isteyerek ve severek bütün dervişlerle de ahbaplık kurmuş, yolculuk hâllerini öğrenmeye çalışıyordu. Fakat Şerif Derviş:

— Bu yolda, herkesin hâli kendine; dedi, senin anlayacağın, her derviş kendi yeteneğine, kendi derinliğine, gönlüne, bilhassa mizacına göre bir şeyler yaşar işte. Bu yüzden onda cezbe var, bende yok, efendim o şöyle böyle rüyalar görüyor, ben görmüyorum, Şeyhim şuna tebessüm etti, bana etmedi işte falan filan diye üzülme, sen sabrı kazanmaya bak, bütün mesele bu. Benim yaptığım da bu. Hâller geçer gider ama sabır kalıcıdır, mizacına dahil olur, yer eder insanda.

* * *

Hacı Bayram Kayseri'ye geleli nerdeyse bir yıl doluyordu, bu zaman zarfında, Meryem, Ahmet ve Bekir'le muntazam mektuplaşmıştı, onlardan haber almıştı. Ahmet ve Ethem Murat'ın yolunda gidiyorlardı, daha ziyade köydeydiler. Hacı Bayram'ın ailesinden yana gönlü rahattı, bir de küçük kızı çok özlemese. Annesi onun Ali ile bebek oynar gibi oynadığını yazıyordu, bir bakıma annelik ediyordu ona, oysa kendisi altı, Ali ise dört yaşındaydılar... Burada da bütün müritler fakat bilhassa Hacı Bayram, Hamit Efendi'nin beş yaşındaki oğlu Yusuf Hakikî'ye ağabeylik ediyordu, ayrıca şeyhinin izniyle Hacı Bayram, ona ders göstermeye başlamıştı, babası gibi mavi-yeşil gözlü, kumral, sevimli bir çocuktu, biraz tembeldi ama.

O günlerin birinde Hamit Efendi, Hacı Bayram'ı odasına çağırdı.

— Evladım, dedi, Yüce Allah'ın izniyle, bize Bursa'ya gitmek düştü. Bir gece önce şeyhim Sadreddin Erdebilî Hazretleri'ni rüyamda gördüm, sana şu kadarını söyleyeyim, öyle emretti. Düşündüm, buradaki müritlerimi, senin de pek iyi tanıdığın Şeyh Şucaeddin Karamanî halifeme devretmeye niyetlendim. Tekkeyi olduğu gibi ona bırakacağım. Seni ve Şerif Derviş'i yanıma alacağım. Sen şimdi Ankara'ya dön, aileni toparla, fazla oyalanmadan Bursa'ya gelin çünkü artık aileni getirme zamanıdır. Sizin için Şerif bir ev bulur. Ben burada geçinmek ve tekke için vakfımın parasını kullanıyordum. Bu parayı olduğu gibi tekkeye bırakacağım. Bursa'da geçinmek için, ekmek yapıp satmayı düşünürüm lakin sen müderrisliğine devam edersin, Çelebi Sultan Medresesi münasiptir. Ne diyorsun?

İşte şeyhiyle daha çok beraber olabilmek için fırsat çıkmıştı, içi sevinçle titredi Hacı Bayram'ın:

— Ben de, dedi, ekmek işinde size yardımcı olayım.

— Hayır, herkes kendi bildiği işi yapmalı, Şerif Derviş bahçıvandır biliyorsun, sebze yetiştirir, kendisine münasip

bir bostan bulamazsak ancak o zaman fırında bana yardımcı olur. O hâlde ben somuncu, sen müderris, bunu biliyoruz. Şimdi sen şehre git de Ankara'ya gidecek bir kervan araştır.

— Atla geldim, atla gideyim efendim.

— Ha doğru unutmuştum. Tamam. Hemen yarın sabah hareket et öyleyse.

— Emredersiniz efendim.

Bayram odadan çıkarken Hamit Efendinin gördüğü rüyayı merak ediyordu; şeyhi nasıl, neden istemişti Bursa'ya gitmelerini... Oysa kısacık bir rüya idi, Hazret, üzerinde yere kadar uzanan yeşil hırkası ile uyku içinde uykuya dalan Hamit Efendi'yi uyandırıyor ve iki cümle söylüyordu: "Ben seni yeni sürgüne duran Osmanlı'nın manevi mimarı yapmıştım, yayılan Şiiliğe karşı Sünniliğin kalesi olacaktın, gittin Kayseri'de oturakodun. Derhâl Bursa'ya git, Bursa Osmanlı'nın kalbidir, unutma hayır ehli de, şer ehli de kalbe yakın bulunur."

Ertesi gün sabah namazından sonra, Doru ile Ankara yoluna düştü Hacı Bayram.

* * *

Tek başına Osmanlı ile girişeceği bir savaştan asla başarılı çıkamayacağını anlayan Macar Kralı Sigismund, Osmanlı'ya karşı IV. Haçlı Seferi hazırlıklarına girişmişti. Bu sefer diğerleriyle mukayese edilmeyecek güçte olacak, Türkler Avrupa'dan atılacaktı!... Can çekişmekte olan Bizans ittifaka dahildi. Papa ve Fransa Kralı, seferin öncülerindendi. 1395 yaz ayları boyunca devam eden Bizans'ın ikinci muhasarası, Avrupa'yı ayaklandırmıştı. Bu sıralarda Yıldırım, Anadolu Hisarı'nı yaptırmıştı. Boğaz'da bir kale, Bizans'ı tehdit eden önemli bir silahtı.

Niğbolu Haçlı Seferi'nin hazırlığı birkaç yıl sürmüş, hemen bütün Avrupa Devletleri'nin iştirakiyle Avrupa'nın çıkarabileceği en seçkin ve en iyi teçhiz edilmiş yüz otuz bin kişilik ordu meydana getirilmişti. Venedik bile, Türkiye ile çok iyi ticari ilişkilerini bozmak pahasına, Haçlılara deniz kuvveti vermişti. Rodos Şövalyeleri, Papa'nın davetine

koşarak gelmişlerdi. Seferin asli hedefi Memlukler tarafından ortadan kaldırılan Kudüs Krallığı'nı yeniden kurmaktı.

Büyük savaş meclisi, 1. Sigismund'un başkanlığında Budapeşte'de toplandı. Meclise katılan hükümdar ve prenslerin içinde Türkleri savaş meydanında tanıyan yegâne şahıs Macaristan Kralı idi. O asla Türkiye sınırının geçilmemesinin, düşmanın Macar topraklarında beklenmesinin, Türk ordusunun mümkün olduğu kadar yıpratılmasının zafer için şart olduğunu ileri sürdü. Bu fikri kabul edilmedi. Avrupa ordusu bütün Osmanlı'yı fethetmek istiyordu.

Hazırlıklardan haberdar olan Yıldırım, şubatta Macaristan'a harp ilan etmiş, mayısta Macar hududunu geçeceğini tehdit yollu bildirmişti. Hâlbuki haziran girdiği hâlde Türk ordusundan eser yoktu. Sigismund Osmanlı sınırını geçme emrini mecburen verdi.

Haçlı ordusu, Macaristan Kralı ve Nevres Kontu idaresinde iki kol hâlinde, yol boyunca halk Katolik olmasına rağmen, onlara eziyet ede ede Osmanlı topraklarına girdiler ve Niğbolu Kalesi'ni muhasara ettiler.

Yetmiş bin kişiden ibaret olan Türk ordusu, hilal şeklinde mevzi almıştı; hilalin iki ucu kapanınca Haçlı ordusundan eser kalmayacaktı!

25 Eylül 1396 sabahı, arkasını Tuna'ya dayamış ve düşmemiş olan Doğan Bey'in idaresindeki Niğbolu Kalesi, Tuna tarafından düşman donanmasıyla sarılmış bulunuyordu. Haçlılar kalenin güneyinde mevzilenmişlerdi. Güneydoğularında Türkler bulunuyordu. Savaş başladı. Sol cenaha kumanda eden Şehzade Mustafa'nın saflarını yardıklarına inanan düşmanlar ancak korkunç kıskacın içine düşüp imha edilmeye başladıkları an, kendilerine geldiler ki, artık tamamen iş işten geçmişti. Bozgun başlayınca Haçlılar, Tuna'ya can atmak istedilerse de, nehrin Türk atlıları tarafından tutulduğunu gördüler. Prens Jean, silahlarını atarak teslim oldu. Kral Sigismund, yanına üç Haçlı komutanı alarak güçlükle Tuna'yı geçip kaçtı.

* * *

Hacı Bayram, ailesini özlemesine rağmen Şeyhi ile Bursa'ya gidişi kaçırdığı için üzgündü. O, Şeyhinin yanında bulunup onun hizmetini yapmak isterdi, oysa şimdi o hizmetleri Şerif yapacaktı, onu kıskanmıyor fakat ona gıpta ediyordu.

Ankara bildik Ankara, içinde giderken atla, çevreyi de özlemiş olduğunu hissetti. Kapıyı ona karısı açtı, bir an duraladı, sonra bir sevinç çığlığı attı, annesi, çocuklar koşup geldiler. İkizler, iki taraftan babalarının beline yapıştılar, Ali ne olduğunu anlamamıştı, Hayrünnisa uzak ve küskün duruyordu, oğlanları öpüp okşayan Hacı Bayram, kızını kucağına aldı:

— Ne o güzel kızım, beni tanımadın mı yoksa, dedi.

Hayrünnisa, suratı asıp:

— Sen beni bırakıp gittin, dedi.

— Ama geldim işte, artık sizi kapıp yanımda götüreceğim.

Küçük kız omuzlarını silkti:

— Bana ne!

Meryem:

— Sen ne dedin efendi, dedi, bizi de mi götüreceksin?

— Evet Bursa'ya.

— Hayırdır Bursa da nereden çıktı? diye sordu annesi.

— Burada kapı aralığında durmayalım, hele bir odaya geçelim, önce kızımla barışayım, sonra her şeyi anlatırım.

Numan kızıyla barıştıktan ve bir maşrapa ayran içtikten sonra, bütün hikâyeyi anlattı.

Değişikliklerden pek hoşlanmayan annesi şaşkın kaldı, her yeniyi kucaklamaya hazır Meryem:

— Pek güzel, dedi, burayı, evi eşyaları ne yapacağız?

— Oğlanlardan biri köyden gelsin, haber salarım ben, taşıyacağımız kadarını yanımıza alınız, diğerlerini köye göndeririz. Oğlanların atları var mı?

— Var tabi, yoksa köye ne ile gidecekler?

— Ben de Doru'yu onlara bırakacaktım.

— Sen en iyisi onu sat, dedi Meryem, zaten paramız azalmıştı.

— Üzücü olur ama ne yapalım, satarım, Bekirler nasıl?

— O bana dördüncü bir oğul oldu, Allah ondan razı olsun, gözü hep üstümüzde, dedi Nazlı.

Hacı Bayram, bir dizine Hayrünnisa'yı, öbür dizine de Ali'yi oturtmuştu, ikisini de severek dizlerinden kaldırdı, kendisi de kalktı:

— Ben, dedi önce çarşıya ineyim, köyden birini araştırayım da, oğlanlara haber göndereyim, sonra da Bekir'e uğrayayım, akşama gelirim, sizler de bu arada toplanmaya bakın, şeyhimi Bursa'da bekletmek istemem.

Bekir'le karşılaşmaları, çok sevinçli oldu, birbirlerine sıkıca sarıldılar; Bekir:

— Bıraktın!... Geri döndün! dedi heyecanla.

İzah edince Bekir bir hayli bozuldu ama yine de Bursa'da müderrislik edeceğine memnun oldu.

— Aileni de götürdüğüne göre, Bursa'da kalıcısınız öyleyse? diye sordu Bekir.

— Onu ben bilemem ki, bir Allah bilir, bir de şeyhim, dedi.

— Allah bilir amenna da, dedi Bekir, şeyhine bunca bağlılığını, aklım cidden almıyor.

— Eğer sen de yola girersen bir gün, anlarsın, dedi Hacı Bayram.

— Allah yazdıysa bozsun, dedi Bekir, eskiden senin de aklın almazdı böyle bir bağlılığı!...

— Gülçiçek'e bağlılığım, mucizevi bir şekilde Hamit Efendi'ye bağlılığa dönüştü. Nasıl oldu bilmiyorum ama oldu, hem de katlanarak. Evet eskiden almazdı aklım, Mevlana, Şems bağlılığını da anlamazdım, şimdi anlıyorum şükürler olsun.

— Yaa!... Tam sufi oldun desene!... Kuzum bu Sofi yahut sufi kelimesi nereden çıkmış?

— Sof, Yunanca "hikmet" anlamına gelen "sofya"dan alınmış, efendim bazılarının izah ettiği gibi Sufiler yün giyer de, yüne sof derler de falan filan, doğru değildir. Hikmete gelince malum, bilgelik, ayrıca Kur'an-ı Kerim'de söylendiğine göre birçok hayırlı şeyler ve işlerdir.

— Peki tasavvuf nedir, bir de senin ağzından dinleyeyim ama kısaca.

— Tasavvuf ilahi bilgidir, devam edeyim mi?

— Canım kısa dediysek o kadar da değil!

— Tasavvufun konusu Yüce Allah'ın mukaddes ve hiçbir şeye benzemeyen temiz Zat'ıdır ki, varlığının aynıdır. Tasavvuf Allah'ın mukaddes varlığı olduğu gibi, bu bilginin kuralları dahi Allah'ın varlığına bağlı olan hakikatlerin asıllarıdır. Derin bir nefes alıp bıraktı: Ağabey, dedi, aslında İslamiyet bir "marifet" dinidir. Çünkü marifet; şeriatı, tarikatı, hakikati kendinde toplar. Bir zamanlar Yunus Emre'nin de söylemiş olduğu gibi, bir ceviz misaliyle bu, açıklanabilir. Şöyle; cevizin dış yeşil kabuğu, şeriat, sert kabuğu tarikat, içi hakikat, bir cevizin bütünü ise marifettir. Şeriat dış kabuktur dedik, nasıl bir cevizde yeşil dış kabuk olmazsa, dış etkenlerden korunamaz yetişmezse; şeriatsız da, tarikat, hakikat ve marifetin gelişip korunması mümkün değildir. Ceviz olgunlaştıkça, yeşil kabuk çatlar, dağılır. Altından yine koruyucu olan sert kabul görünür ki, bu tarikattır. Cevizin içi, yenilen kısmı ise hakikattir. Cevizin esas korunması gereken parçası budur. Çünkü bir cevizde iç olmazsa, yeşil kabukla kumaş boyar, sert kabuğu ise ocakta yakarız, başka işe yaramazlar. Yalnız bilmek gerekir ki, ceviz, "sadece iç" de değildir. Ceviz içi yalnız başına dikilirse, yeni bir ceviz ağacı meydana gelmez. Ceviz ağacı yetiştirmek isteyen bir çiftçi, o cevizin olgunundan birini, bütün olarak dikmek zorundadır. Marifet işte budur. Marifet cevizi, bütün tabakalarıyla içine alır. Dinimizde de, durum aynen böyledir. Marifet, dinî ilimlerde ustabaşılık katıdır. Çünkü din tamamlanmış ve Maide Suresi'nin üçüncü ayetinde, Peygamberimize denildiği gibi; "Bugün dininizi tamamladım." sözü gerçekleşmiştir. İşte Bekir ağabey, benim tasavvuftan anladığım, bu şimdi sana anlattıklarımdır.

— O zaman siz şeriatı reddetmiyorsunuz!

— Hayır, asla!... Bilakis şeriatı iyi bilmemiz gerekiyor çünkü aksi hâlde şerî emirleri, hakkıyla yapmaktan geri kalırız ki bu, bize göre asla doğru değildir.

— İyi bari!... Tasavvufun en çok sevdiğin bir şeyini söyle bana.

— Şimdiye kadarki bilgimle, en çok sevdiğim şey, sevgi görüşü; malum Allah kutsal hadisinde: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmekliğimi sevdim ve halkı yarattım." buyurmuştur. Bu kutsal hadise göre, Allah'ın bilinmesinin, sevgisinden çıktığı anlaşılıyor. Ve Allah'ın sevgisi, halkın sebeb-i mevcudu. O hâlde Allah hepimizi, her şeyi sevgiyle yaratıyor. Ve O'nun sevgisinin sırrı bütün âlemi kaplıyor. Denir ki: "İman edenlerin, Allah için sevgileri, en şiddetli sevgidir." Aşk ise sevginin şiddetinden ibaret olduğuna göre, kâinatın ve içindekilerin her zerresinde aşkın mayası bulunuyor demektir. Ne dersin, değil mi?

— Olabilir... Peki, daha fazla konuşmayalım bu konuyu, dedi Bekir, sana burada ne olup bitti, onu anlatayım. Evvela müjdeleyeyim, Mehmet artık burada öğrenci!

Hacı Bayram samimi olarak çok sevindi, kızı Ayşe'yi, Zehra'yı sordu; sonra Kara Medrese'yi, hocaları dinledi. Akşamı etmişlerdi. Hacı Bayram, onları yemeğe çağırdı. "Annem benim için börek yapmıştır mutlak," dedi, "hep beraber yeriz."

* * *

Şerif gerçekten de, Bursa'da şeyhine ve Hacı Bayramlara güzel evler tutmuştu. Hamit Efendi'nin evi iki katlıydı, yukarısı hareme, aşağıdaki bir hayli büyük olan oda selamlığa ayrılmış, küçük odada ise Şerif yatıp kalkacaktı. Şeyh Hamit Efendi, burada tekke açmaya niyetli değildi, müritlerini selamlıkta idare edecekti. Şeyh Hamitlerin evlerine yakın olan Hacı Bayramların evi ise; iki büyük, üç küçük odadan müteşekkildi, içinde şeftali ve vişne ağaçları olan güzel bir bahçesi vardı...

Ahmet'le Ethem, köyde kalmayı istemişlerdi, babaları onların köyde birilerine sevdalandıklarından şüpheleniyordu,

eh vakti gelmişti, Ahmet on sekiz, Ethem on yedi yaşındaydılar.

Bursa Çelebi Sultan Medresesi, şöhretinden dolayı Hacı Bayram'ı müderris olarak kabul etmişti. Yine ders vermekten memnun da olsa Hacı Bayram, şeyhine daha az vakit ayırabiliyor diye sıkılıyordu, gününü ikiye bölüyor; medresede ders verdikten sonra, Hamit Efendi'nin fırınına, orada yoksa selamlığına koşuyordu. Bu arada şeyhinin oğlu Yusuf Hakikî ile de derslere devam ediyordu, hayli tembel oğlanı çalıştırabilmek için ter döküyordu.

Şerif kendine de bir bostan kiralamış, toprakla haşır neşir oluyordu. Bir gün Hamit Efendi: "Oğlum," dedi. "arada sırada Şerif'e yardımcı git de, toprak işine başla, toprağı sev ve ona saygı duy, onu işlemeye alış, belki bir gün lazım olur." Gerçi babası çok uğraşmış, onu tarlaya alıştıramamıştı ama Hacı Bayram, şeyhinin sözünü asla yere düşüremezdi, Şerif'e de yardıma gitmeye başladı.

Hamit Efendi çok güzel ve değişik ekmekler yapıyordu, belki de sırlarından biri ekmek hamuruna bal katmasıydı. Sonra ekmekleri, iki koluna taktığı büyük sepetlere doldurup bilhassa Ulu Cami inşaatının karşısındaki sokaklarda, "Müminler!... Somunlar..." diye satıyordu. Yavaş yavaş Bursa'da tanındı, Bursalılar ona, "Somuncu Baba" ismini takmışlardı. Fırına gelip gidenler arasında, Yıldırım'ın kızı Hundi Fatma Hatun'la evli olan meşhur mutasavvıf Emir Sultan da vardı, eğer Hacı Bayram da yanlarındaysa, bu iki Allah dostunun konuşmalarını büyük bir hayranlık içinde dinler, edebinden hep susardı. Ancak Emir Sultan dükkândan ayrılacağı vakit, Somuncu Baba, ona: "Haydi Hacı Bayram, şeyhimize evine kadar refakat et." der, bu sefer Emir Sultan'la Hacı Bayram hem yürür hem koyu bir sohbete dalarlardı. Emir Sultan'ın Somuncu Baba'ya büyük saygısı vardı. Gittikçe de Hacı Bayram'a sevgi duymaya başlamıştı. Bu sevgi karşılıklı oldu, aralarında sağlam bir ahbaplık doğdu. Bazen, biraz önce Somuncu Baba ile konuştuklan konuya dalıyorlardı, o zaman Hacı Bayram da fikirlerini söylüyordu. Emir Sultan: "Keşke bunları demin söyleseydin." deyince:

"O bana sormadan, şeyhimin yanında nasıl konuşurum efendim?" diye cevap veriyordu. Hacı Bayram artık kendinden emin, pervasız, burnu büyük müderris değil, basit bir müritti!... Evde ise, annesine, kansına ve çocuklarına karşı çok daha anlayışlıydı, artık sübyan okulunda okuyan kızına karşı özel sevgisi de devam ediyordu. İkizler Mehmet ile İbrahim sübyan okulundan mezun olmuşlardı, Hacı Bayram onlarla arada sırada meşgul olabiliyor, Arapça dersi veriyordu ama bu yetersiz bir öğretimdi, bundan dolayı rahatsızdı, bir gün derdini Emir Sultan'a açtı. O:

— Nasıl bir öğretim istiyorsun? diye sordu.

Hacı Bayram:

— Kur'an'ı okuyorlar şükür, dedi, fakat mânâlarını anlamaktan uzaklar, önce iyi bir Arapça öğrensinler istiyorum.

— Benim bir müridim var, Ali Efendi, Arapçası pek iyidir, onunla bir konuşayım.

— Ücreti neyse öderim tabi.

— Allah dostları böyle işleri ücretle yapmazlar, dedi Emir Sultan.

Kesin konuşmuştu, Hacı Bayram itiraz etmedi:

— Efendim, dedi, sizin hakkınızda hemen hiçbir şey bilmiyorum, lütfedip biraz kendinizden bahseder misiniz?

— Kendimden bahsetmeyi pek sevmem ama arkadaş olduğumuza göre elbette birbirimizi tanımamız lazım, haklısın, anlatayım, sonra da sen bana kendini anlat. Ben Buhara'da doğmuşum, asıl adım Şemseddin Muhammet'tir. Babam, Seyid Ali, Allah sırrını kutsasın, oranın tanınmış mürşitlerindendi, beni yetiştiren odur. On sekiz yaşındayken, babamı kaybettim. Bir süre onun mesleğini sürdürüp çömlekçilik yaptım. Güzel meslektir, zevkli bir uğraştır, bazı zamanlar cidden özlediğim oluyor, fakat burada hiç vaktim yok. Bazı Allah dostları ile hacca gitmek üzere Buhara'dan ayrıldım. Hacdan sonra pek tabi Medine'ye gidince, Allah sana da nasip eder inşallah, bu şehir beni çok cezbetti, kendimi hep Resullullah'la yan yana, el ele hissettim,

zevk içindeydim, sanki yere basmıyor, göklerde uçuyordum, bir haftalığına gitmiştim, üç yıl kaldım. Medine'den Bağdat'a geçtim, Allah selamet versin orada Seyid Muhammet Nattâ'nın misafiri oldum, sonra onunla ve birkaç mutasavvıf arkadaşla, birlikte Anadolu'ya geldik, böyle çabuk çabuk anlatıyorum sen bakma, bütün bu işler yıllar sürdü aslında, kolay mı seyahat etmek, Karaman efendim Niğde, Hamit ili, Kütahya ve derken İnegöl yoluyla Bursa'ya geldim. Evet, yolda bir rüya görmüştüm, rüyanın da etkisiyle, hep önümüzde sanki yanar kandil varmışcasına yürüdük... Bazı arkadaşlar bu saydığım yerlerde ayrıldılar, en son yoldaşım da İnegöl'de kalınca, bana tek başıma kandilin arkasından yürümek kaldı. Nihayet Bursa'da söndü kandil, ben de Pınarbaşı semtinde bir tekkeye yerleştim. Allah razı olsun, öğrencilerim çoğaldı, seyitliğimden ötürü, bana Emir Seyid de demeye başladılar. Neyse evlenip barklandık, kendimize ait bir tekkemiz, evimiz oldu. Somuncu Baba'ya bir gün tesadüfen diyecektim az kaldı, tesadüf yoktur Allah'ın düzeninde, hele böyle rastlaşmalarda hiç olmaz, evet fırına uğradım ekmek almak üzere, nasıl bilmem laf lafı açtı, onun sadece basit bir somuncu olmadığını anladım, o gün bugündür gidip geliyorum işte fırına. Onu bizim tekkeye de davet ettim lakin o, çok meşgul, benim fırına gelmem daha doğru diye düşünüyorum.

— Evet efendim, haklısınız, Somuncu Babamız da sizin ziyaretlerinizden pek memnun. Fakat çok güzel bir hayatınız olmuş, oralara gitmeyi ben de istiyorum, artık bakalım ne zaman kısmet olacak...

— Haydi biraz da sen kendinden bahset...

— Fakir, dedi Hacı Bayram, Ankara'nın Solfasol köyünde doğmuşum...

Ve Emir Sultan gibi, o da kısaca hayatını anlattı.

— Artık tanışmış olduk Hacı Bayram, birbirimize ait bir şeyler biliyoruz, buna sevindim, seni küçük kardeşimmişsin gibi seviyorum, tek erkek çocuk olduğum için, daima bir erkek kardeş hasreti duydum, müritlerim; evlatlarım, onları kardeş gibi göremiyorum.

Ulu cami inşaatının yanından geçiyorlardı, durup seyrettiler:

— Görkemli bir yapı, dedi Hacı Bayram.

— Ee, dedi Emir Sultan, Niğbolu Zaferi için yapılıyor, değer.

Hacı Bayram Yıldırım'ın Ankara'ya gelişini, tanıştıklarını anlattı.

Emir Sultan dalgın ve üzüntülü görünüyordu:

— Çok içiyor maalesef, dedi.

— Duymuştum, bizim oralara kadar yayıldı haberleri. Saray içinde de içmeyen kalmamış, eh halk ne yapsın!...

— Dediğin gibi, balık baştan kokmaya başlar, sonra bütün bünyeye yayılır. Zaferler tamam da, ahlaken çöküyor halk; yalan yayıldı, hile, rüşvet yayıldı, keyif için adam dövdürüldüğünü işittim dün. Yöneticiler de zulmetmeye başlayınca, halk ne yapsın? Türk'ün töreleri, İslamiyetin kuralları göz önüne alınmaz oldu, zaman bozuldu, zaman!

— Sultanımızı siz ikaz edemez misiniz?

— Baş başa kaldığımız sıralar dilim döndükçe anlatıyorum, pek aldırdığı yok, benim abarttığımı sanıyor, sırtımı okşuyor, lafı geçiştirmeye çalışıyor, çok yükü var doğru, savaş sahasında fevkalade bir komutan fakat iyi bir siyasetçi, idareci değil. Böyle giderse başımıza olmadık bir bela gelmesinden korkuyorum.

— Allah göstermesin o günleri, dedi Hacı Bayram.

Konuşa konuşa Emir Sultan'ın tekkesine kadar gelmişlerdi. İkisi de kalplerinde ağır bir hüzünle birbirlerinden ayrıldılar.

* * *

Bursa'ya geleli dört yıl olmuştu, bu dört yıl içinde dört defa Ahmet'le Ethem geldiler. Babaları yanılmamıştı, ikisinin de gönül verdikleri iki kız vardı. Son gelişlerinde, artık kızların istenmesine karar verildi. Medrese tatilinde, bütün aile köye geçeceklerdi, orada kızlar istenecek ve çifte düğün yapılacaktı. Ne kalmıştı medrese tatiline bir aycık. Nazlı ile Meryem çarşıları gezip gelinlere takılacak,

altın, inci, mücevher bakmaya başladılar, pahalısına gidemiyorlar, Bursa'da her yerden daha ucuz olan incilerden seçmek istiyorlardı. Bu arada ipek ve kadife kumaşlara da bakılıyordu. Bursa'nın çarşıları çok güzeldi, şehir zaten büyük kervan yollarının buluştuğu bir ticaret merkezi idi. Kalabalıktı, Osmanlı'nın her tarafından ahali nakli yapılmıştı, hanlar, hamamlar, camiler, türbelerle gittikçe güzelleşen yeşil Bursa, gerçek bir başkentti.

* * *

Yıl 1400 idi, Ulu Cami'nin inşaatı bitmiş, bir cuma günü halka açılacaktı. Cuma hutbesi ve namazını kıldırma görevi bizzat Yıldırım tarafından Emir Sultan'a verilmişti. Ancak o, bu görevi kabul etmedi ve:

— Zamanın kutbu, hakikat halifesi, Rahman'ın sevgilisi Bursa'da iken benim hutbe okuyup namaz kıldırmam yakışık almaz, dedi. Bu görevi o yapmalı!

— Kimdir bu zat? diye sordu Yıldırım.

— Halkın Somuncu Baba yahut Ekmekçi Koca diye tanıdığı fırın sahibi pek muhterem bir zattır. Gönül adamı, Allah dostu, ayrıca zahir ilimde de ilerlemiş biri. Zamanın kutbudur işte.

— Pekâlâ, söyleyiniz ona, o okusun hutbeyi, namazı da kıldırsın.

— Peki Sultanım, dedi Emir Sultan.

Ancak bu iş için Somuncu Baba'yı ikna etmek zor oldu.

— Şan şöhret işidir bu, benim kaçtığım iki bela, başıma getirmeyin, dedi.

Emir Sultan çok dil döktü, sonra kendi hatırını koydu önüne. Bunun üzerine dayanamadı Şeyh Hamidüddin Efendi, kabul etti.

Yıldırım, hutbeden önce Emir Sultan, devrin Şeyhülislamı Molla Fenarî ve birtakım devlet adamlarına caminin içini gezdirdi, hepsinin methiyelerini aldıktan sonra Emir Sultan'a döndü, sordu:

— Nasıl siz de beğendiniz mi damat?

— Beğendim efendim, Allah sizden razı olsun, zaferin şanına yakışan bir anıt olmuş; ancak bir eksiği var!

— Neymiş o?

— Meyhanesi eksik!

— Anlamadım caminin içinde meyhane mi olurmuş?

— Efendim malum cami kul yapısıdır, oysa Allah yapısı vücudumuzu, meyhaneye çeviren çok kişiler vardır, bu insanlara camide meyhane acaip gelmemeli!

Yıldırım kıpkırmızı kesildi, kısa bir süre sustu sonra:

— Vakit yaklaşıyor, dedi, biz yerlerimize geçelim, söyleyin kapılar halka açılsın.

Koca cami doldu, halk, cami bahçesine ve sokaklara taştı.

Somuncu Baba, Fatiha Suresi üzerine konuşmayı seçmişti. Fatiha Suresi'nin ehemmiyetini belirttikten sonra, sıra anlamına geldi, surenin üç anlamını açıkladı, herkes hayran olmuş dinliyordu, cemaatin ön safında bulunan Şeyhülislam Molla Fenarî ise, çok heyecanlanarak yanındakine şöyle söyledi:

— Evvelki mânâ bizim bildiğimiz, ikinci mânâ kimimizin bildiği, kimimizin bilmediği, üçüncü mânâ ise hiçbirimizin bilmediğidir!...

Namazdan sonra, kalabalığın kendisine hücum etmeye başladığını gören Somuncu Baba; Sultan'a saygısızlık olur endişesi ile birden kaybolup caminin üç kapısından aynı anda çıkarak elini öpmek isteyenlere el öptürdü. Fakat korktuğu başına gelmiş, kaçtığı şan şöhretin içinde kalmıştı, sabahın köründe, namazdan önce ekmek yaparken bile kalabalıklar ziyaretine geliyorlardı. Bu kadar ilgi, göstermediği birçok uydurma kerametin dallanıp budaklanması, pek fazla olur olmaz insanın, mürit olmak için ısrar etmeleri, Somuncu Baba'yı zorluyordu. Nihayet, Bursa'dan çekip gitmeye karar verdi, arzusunu Hacı Bayram'a söyleyince, o:

— Benim yerim sizin yanınızdır sultanım, dedi, lütfen beni de birlikte götürün.

— Senin evin, çoluk çocuğun ne olacak, hadi ben benimkileri Şerif'in sorumluluğuna veririm onları Kayseri'ye götürür, Bursa'ya döner. Biliyorsun, o artık benim halifemdir, birkaç müridimi de ona bırakıyorum. Peki sen aileni ne yaparsın?...

— Sultanım, iki gün önce küçük kardeşim Murat geldi, on gün kalıp dönecekti, o, bizimkileri köye götürür Zaten gidilecekti, Allah size ömür versin ben fakirin iki oğlu birden evlenecekler köyde.

— Peki sen düğünde bulunmayacak mısın?

— Benim yerim sizin yanınızdır efendim, diye tekrarladı ilk sözünü Hacı Bayram.

— Eh hayırlı uğurlu olsun evlilikleri, ömür boyu mutlu olup çoluk çocuk yetiştirsinler. Şimdi pekâlâ, hemen çıkalım, yarın olamayacağına göre, öbür gün akşam namazından sonra, sabahları fırın çok kalabalık oluyor.

— Fırını elden çıkaracak mısınız efendim?

— O işi arkamdan Şerif yapar, aileye para bırakmak lazım. Bir tek Emir Sultan'la vedalaşalım, başka kimse bilmesin.

— Medreseye istifamı vereyim mi sultanım?

— Ver ama sebebini söyleme.

Evde Hacı Bayram, şeyhi ile gideceğini, onları da Murat'la köye göndereceğini söyleyince, herkes bir şaşkınlık geçirdi. İlk kendini toplayan Meryem oldu:

— Nereye gideceksiniz? diye sordu.

Şaşırma sırası Hacı Bayram'a gelmişti; hayretle şeyhine, nereye gideceklerini bile sormadığını düşündü, "Teslimiyetim iyice artmış." diye geçti kafasından, karısına:

— Şeyhim nereye giderse, doğrusunu istersen bilmiyorum, dedi.

— Ee peki, çocukların düğünü?

— Artık bensiz yapacaksınız!

— Bu olmadı işte, dedi annesi, iki evladın evleniyor, demek sen de şeyhinin arkasına takılıp onların mürüvvetini görmeyeceksin!

— Yetim çocuklar gibi!.. dedi Murat Baba.

— Allah korusun söyleme öyle Murat Baba, dedi Meryem...

Hacı Bayram:

— Evet söyleme, dedi, kötü söz kötülüğü çeker iyi söz iyiliği, bilirsin bunları.

— O kadar şaşırdım ki, dedi Murat Baba, fakat haklısınız.

Annesi kendi kendiyle söylenir gibi:

— Bu Hamit Efendi seni ne kadar büyüledi ki, nereye gideceğini bile sormadan gitmeye karar veriyorsun, çocukların düğününe rağmen!

Hacı Bayram ses çıkarmadı, kırk yedi yaşına gelmiş, annesine karşı bir kere bile sesini yükseltmemişti, şimdi de yükseltmeyecekti!

— Şeyhe tam itaat gereklidir, dedi Meryem, çünkü kocası öyle söylemişti ona.

— Anlıyamıyorum, dedi Nazlı, anlı şanlı müderris, kırk yedi yaşında, altı çocuk sahibi koskoca adam, bir cahil adamın peşi...

Hacı Bayram kükredi:

— Anne!!!

Nazlı o kadar şaşırdı ki, sözünü tamamlayamadı, kalktı odadan çıktı, Murat arkasından fırladı.

— N'aptın, dedi Meryem, bağırdığının annen olduğunun farkında mısın?

— Hiç kimse şeyhime hakaret edemez!!

— Tabi efendi, tabi kimse hakaret edemez, haklısın. Lakin sen de annenin kalbini kırma, git peşinden de, elini öp. Ayıptır, günahtır.

Hacı Bayram cansız kalktı, öbür odaya geçti, annesi Murat'a sarılmış ağlıyordu. Hacı Bayram, onun Murat'a sarılmış kollarını çözdü, kendi sarıldı annesine:

— Affet anneciğim, dedi, bağışla beni; o benim pek çok sevdiğim, pek çok saygı duyduğum, pek çok değer

verdiğim bir mübarek zat. Hazmedemedim "cahil" sözü nü, bağışla beni, ver elini öpeyim.

Annesi bir süre de Hacı Bayram'ın kollarında ağladı Sonra sakinleşti, elini uzattı; oğlu öpüp başına koydu bı kırışıklarla çizilmiş, buruşmuş, ince eli. Barıştılar, o dı oğlunu alnından öptü. Üçü bir arada, gelinin, çocukları yanına döndüler.

Meryem:

— Anacığım, dedi, armağanlarımızı bir an önce alalın da, toparlanmaya başlayalım. Bursa'yı sevmiştik ama bi köyümüzü daha çok severiz, değil mi? Ne yapalım ora da, çoluk çocuk Safi'de kalmayalım da, düğünden son ra, kendimize bir ev yapalım, ne dersin anacığım?

Meryem, kayınvalidesinin aklını başka şeylere yoru olayı unutturmak istiyordu.

— Yapalım mı gelinciğim, Allah'a şükürler olsun bi sürü oğlumuz var, hepsi çalışırlar, birkaç haftada yapar lar bize göre bir ev.

— Canım, dedi Murat Baba, inşaattan anlayan, inşaa işinde Ankara'da çalışmış birkaç usta müridim var, iyi de olur, onları bir Ahilik sınavından geçirmiş olurum... Ço cukların çalışmasına hacet yok.

— Ben de çalışmak istiyorum, dedi Ali.

— Tamam sen de çalışırsın, dedi Nazlı, Murat'a dön dü; a oğlum, dedi, insanın kendi evinin yapımında çalış ması bir ayrı zevktir, senin ustaların olur, bizim çocukla da onlara yardım ederler, hem de ustalardan bir şeyle öğrenmiş olurlar.

— Hepimiz çalışırız, değil mi babaanne? Diye sordu Mehmet.

Üzücü gergin hava dağılmış, çocukların da çeneler açılmıştı.

Hacı Bayram, içini çekti:

— Ev bahsi iyi de, hepsi çalışırlar bu da çok güzel an cak en önemli meseleyi unutmayalım, çocukların tahsil leri nasıl tanzim edilecek.

— Ben üstüme alırım, dedi Murat Baba.

— Dur bakalım, sırayla konuşalım; şimdi, önce Mehmet'le, İbrahim, on beş yaşındalar, Allah'ın izni ile, Emir Sultan dostumuzun Ali Efendisi sayesinde hakikaten iyi Arapça öğrendiler, şimdi okumaları gerekiyor, İzzettin Baba'dan kalan kitaplardan bol bol okusunlar da Bekir'in Mehmet gibi, birkaç yıl sonra medreseye girebilsinler.

Bir sessizlik düştü ortaya, kimseden bir söz çıkmadı.

— Ee ne diyorsunuz, dedi Hacı Bayram.

— İkizler de, dedi Meryem, Murat Baba'nın yanında eğitim almak isterler, onlar da amcaları, ağabeyleri gibi Ahiliğe hevesleniyorlar.

— Yahu benim çocuklanmdan hiçbiri de benim yolumu takip etmeyecek mi?!

— Ben, dedi Hayrünnisa, eğer kızları da alırlarsa medreseye gitmek istiyorum.

— Ah babasının kızı! diye güldü Hacı Bayram.

— Niye gülüyorsun baba, ben ciddi söylüyorum.

— Biliyorum güzel kızım, biliyorum ama ne yazık ki, kızları almıyorlar medreseye. Senden şimdilik İbrahim'le Mehmet'i sorumlu tutacağım, on iki yaşındasın, rahatlıkla Arapçayı öğrenebilirsin. Öyle öğren ki ben döndüğüm zaman, Kur'an'ın anlamını bülbül gibi şakı bana. Anlaştık mı ağabeyleri, siz ikiniz bu kızın Arapça öğrenmesinden mesulsünüz. Hatta Ali de bu yıl sübyanı bitirdiğine göre, o da ağabeylerinden, ablası ile ders görebilir. Evet hiç olmazsa bu çocukları okutmak için köyde kalacaksınız. İyi ya sizden de ikizler, Murat amcanız mesul olsun, sizleri yetiştirsin, belki birkaç yıl sonra, medresede okumayı canınız çeker. İzzettin Baba'nın kitaplarından okumanızı emrediyorum. Baba emrine uyulması gerektir, bilirsiniz.

— Başüstüne, dediler ikizler.

Hayrünnisa:

— O kitapları ben de okuyabilir miyim baba? diye sordu.

— Eğer ister de okursan, beni çok memnun edersin, dedi Hacı Bayram.

— Ee peki ev işlerini, el işlerini, mutfak işlerini ne zaman öğrenecek bu kız? diye sordu Meryem.

— Benim kızım akıllıdır, dedi Hacı Bayram, iki arada bir derede öğreniverir o dediklerini, zaten yapıyor bir şeyler.

Meryem:

— Yetmez, dedi, yarın çeyiz hazırlamaya başlayacak, el işlerine şimdiden başlamalı.

— Ne çeyizi, dedi Hayrünnisa, ben de Murat amcam gibi hiç evlenmeyeceğim, seninle babamla oturacağım.

— Hele zamanı gelsin, ben sana sorarım deli kız, dedi annesi.

— Haydi canım, çok uzakta olacakları, şimdiden konuşmaya başlamayalım, dedi Hacı Bayram, kızının evlenme ihtimali, bir gün evden uçup gideceği düşüncesi, ciddi olarak rahatsız etmişti onu.

— Peki yakını konuşalım, yolluk istiyor musunuz, ne zaman gideceksiniz?

— Yarın akşam namazından sonra kısmetse...

— Kervan o saatte mi kalkıyor?

— Ne kervanı, ha, doğru ya! Ne ile gideceğimizi de bilmiyorum, belki yürürüz... Yarın öğrenirim her bir şeyi.

Ertesi gün, medreseye istifasını verdikten sonra, doğru fırına gitti Hacı Bayram, Somuncu Baba'nın çevresi yine kalabalıkla sarılmıştı. Hacı Bayram'a can simidi gibi yapıştı:

— Hah geldin mi oğlum, dedi, ben hazırım, artık kusura bakmayın dostlar Hacı Bayram'la hemen çıkmamız lazım.

Adamlardan hoşnutsuzluk sesleri çıktı, fakat engelleyemediler çıkmalarını. Arka sokaklardan dolaşıp Emir Sultan'ın tekkesine geldiler. Allah'tan orası kalabalık değildi, birkaç derviş oturmuş sohbet ediyorlardı, biri selamlığın yolunu gösterdi, kapıyı vurup içeriden "Buyurun" sesi gelinceye kadar beklediler ve girdiler. Emir Sultan için bir hoş sürpriz olmuştu gelişleri. Hâl hatır sorulduktan sonra

Somuncu Baba asıl konuya geldi; gideceklerini söyledi, bu bir sırdı, bir tek ona açıyorlardı, vedaya gelmişlerdi.

— Fakat alelacele nereye gideceksiniz efendim?

— Vallahi, benim aklımda Aksaray vardı ancak Hacı Bayram da bana katılınca, onu gezdireyim istedim, şöyle güneye doğru yürüyüp Şam'a gidecek bir kervan buluruz herhâlde diyorum. Şam'ı bir göstereyim ona, sonra Allah kısmet ederse hacca gideriz, tabi Medine'ye uğrarız. Şimdilik bütün bunlar bir hayal, hele bir yola düşelim, bakalım Allah ne gösterecek, nereye yönlendirecek.

— Timur yakıp yıkmış Şam'ı diye işittim, oralardan bir yolcu gelmişti de.

— Vah canım şehir, vah!... Bu Timur, yarın öbür gün bize de sataşacaktır, işte bundan korkarım.

— Bana da öyle geliyor, dedi, Emir Sultan, Allah sonumuzu hayreyleye... Fakat efendimiz, niçin yürümek istiyorsunuz, Şam'a gidecek kervanı, burada Bursa'da bulmak mümkün.

— Onu biliyorum da, içimden şöyle yalnız başımıza yürümek geliyor, galiba son günlerde fazla bunaldım. Tekrar bir kervan kalabalığı içine girmek istemiyorum.

Bu duygu Hacı Bayram'a çok tanıdık gelmişti, şeyhini o kadar iyi anlıyordu ki... Ona tebessüm ederek baktı, nurla sarılmış gibiydi Hamit Efendi, bakmaya doyamadı. Onun yanında sessizce yürümek ne hoş olacaktı. Evet sessizce, kalabalıktan bunalan dostunu, hiç rahatsız etmeden, tıpkı bir gölge gibi.

— İnegöl civarında yolcu alır, bırakır kervanlar, isterseniz o tarafa yürüyün.

— Hele bir yola çıkalım da, bakalım Allah ne gösterecek, nereye yönlendirecek, dedi yine Somuncu Baba.

— Ben de bugün size uğramak istiyordum, Fahreddin-i Irakî'nin *Lemaat, Parıltılar* isimli kitabını yeni bitirdim, çapı küçük bir kitap ama aslında büyük, pek zevk aldım, onu size getirecektim.

— Irakî'nin öyle mi, okumak isterdim.

— O hâlde buyurun kitabı, yolda dinlenme vakitlerinde okursunuz efendim.

— Yok almayayım, bir daha karşılaşır mıyız Şeyhim, bilemem, kitabınız bende kalır.

— Benden size bir yol armağanı olsun, lütfen kabul buyurun.

— Pek büyük bir armağan!...

— Lütfen efendim.

— Peki çok teşekkür ederim...

Sonra, *Parıltılar*'dan konuştular, Emir Sultan bazı pasajlar okudu kitaptan, derin bir sohbete daldılar. Hacı Bayram dinliyordu.

Sonra birbirlerine sarılıp vedalaştılar.

* * *

Hacı Bayram ailesine Şam'a, oradan da Mekke, Medine'ye gideceklerini söyledi, şimdilik üzerlerine derviş hırkası giyip yayan yola çıkacaklar, sonra bir yerlerde bir kervana dahil olup Şam yoluna düşeceklerdi. Heybesinin bir gözüne çamaşırlarını, diğerine Meryem'in hazırladığı yolluk bazlama ve börekleri, su dolu matarasını koydu Hacı Bayram, üzerine Somuncu Baba'nın: "Bir zamanlar ben giymiştim." diye verdiği, yamalı fakat temiz bir hırka giydi. Artık yola çıkmaya hazırdı. Parasının mühim bir kısmını annesine bıraktı. Sonra, büyükten küçüğe vedalaştı. Nazlı gözyaşlarını tutamamıştı, Meryem ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Hayrünnisa ağlıyordu. Onu bahçe kapısına kadar geçirdiler, arkasından bakıp sokağı dönünceye kadar, bakışlarıyla izlediler. Sonra başları önlerinde, yürekleri mahzun, evlerine girdiler.

7

Akşam namazını evlerinde kılmışlardı, bir kenar mahallede buluştular, hızla yürüyüp Bursa'nın dışına çıktılar, Somuncu Baba: "Şu taraftan gidelim." diye sağ tarafı gösterdi. Yürümeye başladılar, ikisi de susuyorlardı, zaten Hacı Bayram, şeyhini rahatsız etmemeye kararlıydı... Bir hayli yürüdüler, kırlık bir yerde yatsı namazını kıldılar, bir şeyler yediler, biraz daha yürüyünce bir köye geldiler, kimi ışıklar sönmüştü bile. Camiye baktılar, kapısı açıktı, yavaşça içeri süzüldüler, biraz yorgunluk attıktan sonra, bir köşeye kıvrılıp uyudular. Onları müezzin uyandırdı:

— Hayrola dervişler, dedi, babanızın evi mi sandınız da burada uyuyakaldınız!

— Kusura bakma, dedi ona Somuncu Baba, geç geldik kimseyi rahatsız etmek istemedik.

— Nereden gelip, nereye gidiyorsunuz?

— Bursa'dan gelip, İnegöl taraflarına gitmek isteriz.

— Doğru yoldasınız, yarın akşam varabilirsiniz İnegöl'e, sıkı yürüyüşle tabi, haydi siz abdest alın, ben de ezanımı okuyayım. Hela camiden çıkınca sağ tarafta.

Niyetleri bir şeyler yiyip yola çıkmaktı ama köyün muhtarı onları bırakmadı, ille evine götürdü, orada karısının yaptığı mercimek çorbasını ikram etti onlara.

arada iyi bir fırında iş buldum, ekmek yapmayı öğrendim. İki üç kuruş kazanıyor, olduğu gibi dergâha veriyordum. Şam malum, bilginin olduğu gibi, gönlün de yeri. Birçok mürşitle görüştüm, davet ettiler zikir meclislerine girdim. Zevk sefa içindeydim, ancak ne oldu, nasıl oldu hiç bilemem, gönlümü bir kurtçuk yemeye başladı, o hâlâ daha tam tatmin olmuş değildi, halifelik verilmesine rağmen yeniden mahzunlaştım, kendimi bağsız hissetmeye başladım, tarikat neşem kaybolmuştu. Olamamıştım.

— Daha Halvetiye var! dedi Hacı Bayram.

— Doğru, içim kıpır kıpırdı, gittikçe de artıyordu bu kıpırtı. Sanki bu yerde iğreti yaşıyormuşum gibi bir duyguya kapılmıştım. Şâdi Hazretleri, gerçekten büyük bir mürşit idi fakat artık bana benim şeyhim değilmiş gibi geliyordu. Dergâhta konukların da bulunduğu bir sohbet toplantısında Halveti şeyhi Sadretdin Erdebilî'nin ismini ve ününü duydum. Duyuş o duyuş olmalı, içim kalktı, gönül: "İlle git, onu gör." diyordu...

— Evet efendim.

— Evet de, ben yoruldum, şu dut ağacının altında nefes alalım biraz, hep senin heybenden yedik, biraz da benimkini açalım.

Hamit Efendi'nin heybesinden temiz tülbentlere sarılmış köfteler ve somunlar çıktı. Afiyetle yediler, kalanını tekrar sardılar. Uzanıp biraz uyudular.

Tekrar yola çıktıkları zaman, Hamit Efendi kaldığı yerden devam etti.

— Evet, illa gidip o zatı göreceğim, sanki bana böyle buyruldu; bir taraftan umutlanırken bir taraftan şeyhimden, çevremden utandım, sıkıldım, zaten pek bir şey yemezdim ama yemeden içmeden büsbütün kesildim... Nihayet baktım ki olmayacak, şeyhime boyun büküp edeple gönlümü açtım. "Git evladım," dedi, "bu bir gönül yoludur, gönlün seçer, sana da onun arkasına takılıp gitmek düşer." Pek de seviyordum onu, bu sözleri üzerine sanki daha fazla sevdim... Ve şeyhimle gözyaşları ile vedalaştım, derviş kardeşlerimle vedalaştım, bir gün

"Bismillah" çekip yola düştüm. Sadretdin Hazretleri Tebriz yakınlarında Hoy şehrinde bulunuyordu. Yolculuğum inanılmayacak kadar kolay geçti, sanki bana özel olarak yardım ediliyordu. Sankisi yok bunun, basbayağı yardım edildi, her istediğim yerde beni götürecek bir kervan buldum. Ve inanır mısın, onun yüzünü görür görmez: "İşte bu o!" dedim, gönlümün kıpırtısı, heyecanı duruldu, sanki evime, kendi yuvama kavuşmuştum. Elini öptüm, o sıcakta sanki bir serin gölgeliğe gelmişim gibi oldu, ferahladım. Bana: "Seni bekliyordum evladım," dedi, "mutfakta bulaşık birikti, bir nefes al da, git onları bir yıka." İşte böyle Hacı Bayram Derviş, böyle kavuştum gönlümün asıl şeyhiyle, bulaşıkları minnetle yıkadım. Bir daha da vermedi bana o işi, hep başka görevler verdi.

— Nihayet! dedi Hacı Bayram, bir derin nefes aldı.

— Şimdi sanır mısın ki, Halvetiye'yi bulunca Nakşiye vazifelerini bıraktım, hayır, nasıl Nakşiye'yi bulunca Ebheriyye'yi terk etmedimse, Halvetiliği bulunca da, Nakşiliği terk etmedim. Bu üç yol bende birleşti. Bilirsin bütün müritlerime her üçünün de usullerini anlatırım, isteyen istediğini seçer veya senin gibi üçünü birden alır. Allah bana üçünün de mürşidi olma görevini ve hazzını verdi, daha ne isteyeyim!

— Sultanım, dedi Hacı Bayram, bu üçünü birbirine mecz edip, bir Hamidiye yolu kurmayı hiç düşünmediniz mi? Üçünü bir etmeyi?

Gizemli bir tebessüm dolaştı Somuncu Baba'nın yüzünde:

— Belki bir başkası yapacak bu işi, dedi, ben üçünü birden öğreteyim, böylece mürit eğitimine devam edeyim de... Derin bir nefes aldı; herkesin bir ayrı görevi vardır bu dünyada, ama hayır, ama şer bir görev. Benimki de, işte üçünü, bir etmeden öğretmek. Müritlerime seçim hakkı tanıyorum. Ama eminim günün birinde, üçünü karıştırıp tek yapacak biri olacak.

Hacı Bayram'ın gönlünden, "Acaba bu biri, ben miyim?" diye geçti bir an; fakat hiç üzerinde durmadı;

mürşitlik gibi muazzam bir sorumluluk ve vazife ona çok uzaktı.

Akşam oluyordu, geçtikleri köylerden birinden bir köpek peşlerine takılmıştı, onlarla beraber yürüyordu. Bayram onun başını okşadıktan sonra:

— Efendim, dedi, yoruldunuzsa biraz dinlenelim ve eğer müsaade ederseniz, şu köpeğe yiyecek bir şey vereyim.

— Ver ya ver, ama dur önce avuçlarıma su dök de, biraz su içireyim hayvana.

Somuncu Baba, ellerini birleştirip avuçlarını açtı, eğilip köpeğe su içirdi, hayvan yanmıştı besbelli, ikinci kez bir daha su doldurmak icap etti mübarek avuçlara, sonra yine Bayram su döktü o da ellerini sabunla yıkadı. Hayvanı doyurduktan sonra, köye doğru uzaklara bir taş attı Bayram:

— Haydi artık git evine, dedi.

Köpek de uslu uslu dönüp koşarak uzaklaştı. Onlar, biraz dinlenip su içip yola revan oldular. Akşam namazı yaklaşıyordu. Hacı Bayram:

— Sultanım, dedi, nasıl oldu da pek sevgili mürşidinizi bırakıp Kayseri'ye döndünüz?

— Onun emriyle, dedi Somuncu Baba. Yüzünü bir tebessüm süslüyordu; biliyorsun Hacı Bayram, kendimden bahsetmeyi pek de sevmiyorum ve sen bu merak huyunu ne zaman kıracaksın diye sormuyorum. Çünkü hem zahir ilimde hem yolumuzda merak, bir itici güçtür. Ancak gerçekten merak edilecek şeyler bu iki ilmin hakkıdır. Yoksa onun bunun hayatı seni böyle meraklandırmamalı.

— Siz efendim, benim için o, bu değilsiniz ki, benim yegâne örneğimsiniz. En büyük hayalim size benzeyebilmek. Bunun için merak ediyorum yoldaki yaşantınızı... Yoksa tabi çok özel hayatınıza dair bir şeyler sormak, aklımın ucundan bile geçmez, ar ederim.

Somuncu Baba, içini çekti:

— Belki de haklısın Bayram, dedi, anlatayım onu da...

Bir gün mürşidimiz, bir zikir toplantısı düzenlemişti, bütün dervişlerini çağırmıştı. Hep beraber başladık. Ne kadar geçtiğini bilmiyorum, aklım, elbet ki vakitte değildi. Dalmış gitmişim, bir hâl gelmiş üzerime, efendim, beni kendime getirdi, baktım kimseler kalmamış, ben öyle bir minderin üzerinde çökmüş bir durumda... Neyse işte, mürşidim: "Üç gün oldu evladım, artık kendini topla." diyordu. Utandım, sıkıldım. Anlaşılan üç gün boyunca geceli gündüzlü devam eden zikir toplantısına öbürküler dayanamamıştı. İnsan hâli bu, olur. Neyse, mürşidim bana dedi ki: "Acem'den Anadolu'ya velayet emanetini taşıyacak kişiye burada rastlayamamıştık. Ancak şimdi sen taşıyacaksın." Böylece beni kendisine halife tayin ederken, büyük bir sorumluluk veriyordu... Sonra Anadolu'ya dönmemi emretti... İşte hikâyem bu Bayram Derviş, artık daha ötesini berisini sorma.

— Emredersiniz efendim, diyen Hacı Bayram gönlünden, "Acaba ben kaç gün dayanabilirim, aç, susuz, uykusuz zikir çekmeye?" diye geçiriyordu. Halvette bile akşamları bir tas çorbasını içmişti o.

Somuncu Baba:

— Hepsi Allah'a ulaşan bu üç yolluk hayatımda, yaptığım mühim işlerden biri de ne biliyor musun Hacı Bayram? diye sordu.

— Nedir Sultanım?

— Bir fırında çalışıp bir zanaat öğrenmem. Bilmen gerekir ki her derviş, ya bir zanaat ya da toprakta çalışmayı öğrenmelidir, yani geçimini temin etmek için ille alın teri dökmeyi bilmeli. Zinhar ha, zinhar dervişlik dilencilik değildir. Sen ancak bir derviş ya da mürşit olarak esnaftan şuradan buradan para toplayarak yoksullara yardım edebilirsin, etmelisin o kadar. O paradan bir kuruş bile cebine girip rızkına karışmamalı.

— Peki efendimiz.

— Şerif'le bostan işiniz nasıl gitti?

— Toprağı sevip ona saygı duymayı öğrendim efendim.

— İyi, iyi.

O gece bir handa kalıp ertesi sabah yola devam ettiler...

Şam'dan geçecek bir kervan bulmaları hiç de zor olmadı; daha ziyade ipek tüccarlarının bulunduğu bir kervandı, bu iki derviş kıyafetli ile pek ahbaplık kuran olmadı; fakat saygıda kusur etmediler. Somuncu Baba ile Hacı Bayram ya kendi aralarında konuştular ya uzun uzun sustular. Bu suskunluklar esnasında Bayram, içinden zikrediyordu; gönlü ferahlıyor ve tertemiz oluyordu. Çoluk çocuk düşüncesi de yoktu, ailenin başında annesi ve Murat vardı, bu ona yetiyordu. Ayrıca karısına karşı da güveni sonsuzdu, o, ne yaptığını bilen akıllı bir kadındı, Bayram kendisini özgür hissediyordu.

Şam'a doğru yaklaşırlarken, Somuncu Baba sordu:

— Kimler gelmiş, kimler geçmiştir Şam şehrinden bilir misin?

— Hazreti Ömer zamanında fethedildiğini, sonradan Emevilerin başkenti olduğunu, Şam Valisi Muaviye'nin, halifeliği ele geçirdikten sonra Şam'ın İslam kültürünün ve uygarlığının başlıca merkezi olduğunu bilirim efendim.

— Emevilerden sonra Abbasilerin eline geçiyor fakat onlar başkenti Bağdat yaparak Şam'ın önemini düşürüyorlar ve hatta güzelim şehir bir hayli tahrip ediliyor ve Şam böylece siyasi önemini de yitiriyor... Bir süre Şii Fatimilerin eline geçiyor, bu sırada Mısır'a bağlıdırlar. Nihayet Selçuklu emiri Atsız'ın fethettiği Şam'da, hutbe yeniden Abbasi halifesi adına okunuyor. Atsız, şehri tamir ettiriyor, iç kaleyi yeniden yaptırıyor. Daha sonra Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın kardeşi Tutuş, derken hükmeden onun oğlu ve torununun ölümlerinden sonra Atabeği Tuğtekin Börüler hanedanını kuruyor. Daha birkaç kere el değiştirdikten sonra, Mısır'da hüküm süren Selahattin Eyyubi'nin eline geçen Şam, yeniden bir kültür ve medreseler şehri oluyor, baştan başa onarılıyor. Moğol istilasına kadar Eyyubilerin elinde kalıyor. Moğollara karşı kazandıkları zaferden sonra şehir Mısırlı Memluklerin oluyor. Fakat Sultan Baybars'tan sonra, Memluk Sultanları şehre gereken

özeni göstermiyorlar. Şu sıralarda ise işte Timur'un istilasında –içini çekti Somuncu Baba– bakalım biz ne göreceğiz?

— Bu durumda Şam'a girmemiz doğru olacak mı Sultanım?

— Timur'un askerleri biz iki fakir dervişle uğraşmayacaklardır, merak etme... Buraya kadar gelmişken, birkaç dosta hâl hatır sormak istiyorum, hem bakalım bizim dergâh da yerli yerinde mi?...

Şam şehri baştan başa tahrip edilmiş, pek çok yerde yangın çıkarılmıştı, dergâhın binaları yıkılmış, koca dergâh bir camii, bir meydanı ile küçücük kalmıştı, yine de içinde faaliyet vardı.

— Şeyhim çoktan Hakk'a yürüdü ya, acaba kıymetli bir arkadaşım olan Şeyh Muhammet Rıza burada mı, bir soralım, dedi Somuncu Baba.

Dergâhın idaresi meğer Muhammet Rıza'ya kalmış, iki eski dost, gözyaşları içinde karşılaştılar.

— Ne bıraktın, ne buldun, diyordu arkadaşı.

— Seni buldum ya efendim, ne güzel, Allah'a şükürler olsun, dedi Somuncu Baba. Muhammet Rıza, yaşça Hamit Efendi'den büyüktü. İki dost, samimi bir sohbete daldılar. Bu kadar yıl ayrıldıktan sonra, bu samimiyet, bu sevgi ve şefkat seli Hacı Bayram'ı duygulandırdı. Bağlılıklarını kendisi ile Bekir ağabeysi arasındaki bağa benzetti.

O gece tekkede yemek yiyip meydanda birer köşeye kıvrılarak uyudular.

Birkaç ay eski dost, arkadaş ziyaretlerinde bulunup tasavvufi konulara daldıktan ve kitap çarşılarını gezip bazı önemli kitapları satın aldıktan sonra, bu yanıp yıkılmış hüzünlü şehirden, Mekke'ye giden bir hac kervanına dahil olup ayrıldılar...

Develerin üzerinde ağır aksak giderken Somuncu Baba sordu:

— Benim çalıştığım taş fırın, sahip değiştirmiş ama sapasağlam duruyordu, ne dersin Bayram Derviş?

— Sizin manevi etkiniz onu korumuştur efendim.

— Koskoca şehri, güzelim dergâhı korumamış da, bir fırını mı korumuş yani!... Hayır, bizim kadar Timur'un askerlerinin de ekmeğe ihtiyacı var ondan. Her şeyde ilahî bir işaret vardır ama bu kadar basit değildir, Bayram Derviş, yoksa Yüce Allah, kullarına akıl fikir vermezdi, O, bu aklı fikri vererek insan olana da bir sorumluluk yüklemiştir, bir cüzi irade vermiştir. Aklımızı çalıştıracağız, yoksa her şeyde basitinden bir manevi etki görürsek olmaz, örneğin kapını kilitlersen hırsız girmez, evini sağlam yaparsan, zelzeleden zarar görmez. Ne demiş Hazreti Ali: "Deveni sağlam kazığa bağla, sonra Allah'a emanet et." Bu söz fevkalade değerlidir. İnsan aklının ve tedbirinin ne kadar önemli olduğuna işaret eder. Demin sen fazla duygusal davrandın, yoksa bir müderris bunu bilir.

— Af buyurun efendim sanki böyle manevi bir hususa işaret ediyorsunuz gibi geldi.

— Sen de biliyorsun ki, ne olursam olayım ben de bir insanım şu maddi bedeni kullanıyorum ve hep manevi hususlara işaret etmem. Hacı Bayram Derviş, mânâ ve maddeyi dengede tutalım, yoksa bu dünyada yaşayabilmemiz mümkün değil; mânâ ile beslendiğimiz kadar, madde ile de besleniyoruz, değil mi?

— Haklısınız efendim, mânâ yoluna sapınca, madde mânâ dengem biraz sarsıldı galiba.

— Şeyh uçmaz, mürit uçurur derler, sen biraz onu yaptın.

— Evet efendim, öyle yaptım.

Hacı Bayram, kendi kendine; "Senin biraz silkelenmeye ihtiyacın vardı, o da bunu gördü ve ikaz etti." diye düşündü, içinden şeyhine karşı yeni bir sevgi seliyle doldu. "Allah'ım beni ondan ayırma." diye dua etti.

Günler geçiyor, çölün içlerine doğru ilerliyorlardı, kızgın güneşin altında denizin dalgaları misali, rüzgâra göre her yöne dalga dalga yayılıp göz alabildiğine uzanan san-bej kumun üzerinde yan yana develerde sallanarak gidiyorlardı. Hac kervanı ahalisi nedense, bu iki dervişe

hiç yüz vermiyordu, kendi aralarında eş dosttular ama iki dervişle, mecbur kalmadıkça konuşmuyorlardı bile... Bu hâl Hacı Bayram'ın dikkatini bir hayli çekiyordu, bir sebep bulamıyordu. O, elinden geldiği kadar herkese gülümsemeye çalışıyordu, Somunca Baba'ya dikkat etti, onun da hafif tebessümü hep o güzel, nurani yüzündeydi ama... "Ama"sı nedir bilmiyordu.

Kaldıkları bir handa koruyucu iri köpekler vardı. Gündüzleri bağlı duruyorlar, ancak herkes uykuya çekildikten sonra, kapıcılar onları salıveriyorlardı. Hacı Bayram ahbaplık etmek için onların bağlı bulundukları yere gitti, bej rengi olanı, aklına Tarçın köpeği getirmiş, duygulanmıştı. Onlarla konuşmaya başladı, üç köpeğin üçü de, ona hırladılar, zincirlerinden kurtulup dervişin üzerine atılacaklardı sanki. Hanın bir hizmetlisi Hacı Bayram'ı uyardı.

— Aman derviş ağam dikkat, tehlikeli köpeklerdir, bizlerden başka herkese saldırabilirler!

Hacı Bayram istifini bozmadı:

— Bana saldırmazlar merak etme, dedi.

Köpeklerle konuşmaya devam etti. Evvela hayvanların hırıltıları kesildi, sonra sessizleşip oturdular, güzel gözleri ile Bayram'a baktılar, daha sonra, onlar da ahbapça sesler çıkarmaya başladılar. Hizmetli genç hayret etti:

— Bu hayvanların böyle suspus olup tatlı sesler çıkardıklarını ilk defa görüyorum, işitiyorum, dedi, bana bile alışmaları uzun sürdü, sen ne yaptın ki?

— Köpekleri çok severim de ondan, dedi Hacı Bayram, bunlar duygulu hayvanlardır, hemen sezerler, benden onlara bir kötülük gelmeyeceğini anlarlar.

Sabah namazından sonra, tekrar develere binip yola düştüler. Çevrelerindeki soğuk hava artık Hacı Bayram'ın canını sıkmaya başlamıştı, dayanamadı, Hamit Efendi'ye sordu:

— Efendim, dedi, ben sanıyordum ki, böyle bir hac kervanında herkes birbiriyle arkadaş, dost olup gönüllerimizi bölüşeceğiz. Nedendir bize hiç kimse yüz vermiyor, aralarına almıyorlar?

Somuncu Baba:

— Öyle sanıyorum ki, dedi, dervişlerden hoşlanmıyorlar, biz dervişleri küçümsüyorlar.

— Hem de beraber hacca giderken!

— Belki de çekiniyorlardır, içlerinde zahir ilim âlimleri var, tanıdım. Gülümsedi; onlar öbür mümin kişileri etkileyip bize yakınlaşmalarını önlemişlerdir. O birkaç âlim, sanırım bizi şeriata yeteri derecede uymamakla suçluyorlardır.

— Fakat biz şeriattan kıl payı uzaklaşmıyoruz ki, ayrıca İslamın beş şartından birini eda ediyoruz, hacca gidiyoruz.

— Onlar yıllardan beri kanaatlerini değiştirmediler Bayram, dedim ya tanıyorum diye, benden gençtirler, vaktiyle Şam'da çok tartışmamız olmuştu. Sonra artık bu taşlaşmış gönüllerle uğraşmaktan bıktım, kendi hâllerine bıraktım. Benim onları tanıdığım gibi, onlar da beni tanımışlardır elbet, bizim kervanda olduğumuzu bilselerdi, belki bu yıl hactan bile vazgeçerlerdi. Sen onlara aldırma.

Hacı Bayram kendi kendi ile konuşurcasına:

— O kadar yıl medrese hocalığı yaptım hiçbir dervişe yahut bir şeyh hazretlerine en ufak bir kusurum olmadı, şükür.

Hamit Efendi, onu işitmemişti sanki:

— Çölün kendine has havasını duyuyor musun Bayram? diye sordu.

— Evet efendim, nem ve sıcağın kokusu olmalı.

— Güzel değil mi, aslında kendine has kokusuyla, kendine has her şeyi ile çöl de deniz gibidir, ağırbaşlıdır, bilgedir sanki. Ama arada sırada fırtınada öyle bir hırçınlaştığı olur ki, hani benim bilge çölüm, diye şaşırırsın. Deniz de öyledir ya!... Ama böyle sakin zamanlarında, insana daha çok şey anlatır, derin düşünceler, küçük mutluluklar armağan eder.

Aşırı sıcaktan pek hoşlanmayan Hacı Bayram:

— Şu sıcağa rağmen, ben de çok sevdim çölü, dedi.

bunda Muhammed Efendimizin bir çöl çocuğu olmasının da payı var sanırım.

— Evet çöl bana da hep onu hikâye eder, dedi Somuncu Baba ve sonra sustu.

İki ay geçmişti, artık Mekke'ye yaklaşıyorlardı, bu zamana kadar kafilenin içinden arada sırada Hamit Efendi ve Hacı Bayram'la konuşan, bazen dertleşen çıktı, dertleşenler daha ziyade O âlim kişilerin dedikodusunu yapmaya meraklıydılar fakat Hamit Efendi onlan susturuyor,

— Hac arkadaşlarımızın aleyhinde konuşmayın, kimsenin aleyhinde konuşmayın, çok günahtır diye onları susturmaya çalışıyordu.

Adamlar:

— Ama onlar sizin için... derken daha, Hamit Efendi:

— Bunlar bizi ilgilendirmez, lütfen anlatmayın, diyordu. Bakın güzelim hac yolundayız, mümin kardeşleriz, Müslüman Müslümanın kardeşidir biliyorsunuz, bu güzel günleri değerlendirmek varken gıybet yapmak günahtır, çünkü hiçbirimiz ölü eti yemek istemeyiz, diye ayeti hatırlatıyordu: Haydi bir şükür duası yapalım, diye de adamları Müslüman doğup şimdi hac yoluna düştükleri için şükrettiriyordu.

Onlarla ahbaplık edenler, aralarında geçen konuşmaları öbür mümin arkadaşlarına naklettikçe, Hamit Efendi ve Hacı Bayram'ın çevresindekiler artıyordu. Bazı kişiler de hatta, onları denemek için İslamiyete dair, her ikisine de çeşitli sorular sordular, aldıkları cevaplar çok hoşlarına gitti. Bu kişiler de Hamit Efendi ve Hacı Bayram'ın çevresine dahil oldular. Akşamları yanan ateşin etrafına toplanıyorlar, güzel Allah'tan, Hazreti Peygamberden, sevaplardan bahsediyorlardı. Hamit Efendi ve Hacı Bayram'ın İslamiyeti aydınlıktı, güler yüzlüydü ve sevgi doluydu, adamlar: "Allah için sevmek gerek." sözünü pek beğenmişlerdi. Katılaşmış kalpleri yumuşuyordu... Hacı Bayram, onlara birkaç gece Hazreti Muhammed'in hayatını anlattı. Onun savaşta yaralanması, Taif'te atılan taşlardan ayaklarının berelenmesi, adamları gözyaşlarına boğdu.

Aslında iyi insanlardı ve iyilik iyiliği çekmiş, her ikisi ile de arkadaş olmuşlardı...

Gecelerin birinde, Hamit Efendi onlara Mekke'nin hikâyesini anlatmaya başladı.

— Biliyor musunuz, Mekke'de şehir hayatı, Kâbe'nin inşası ile başlamış sayılabilir çünkü Hazreti İbrahim'in ailesiyle buraya gelmesinden önce, tarih sahnesinde bir Mekke yok. Daha doğrusu onun hakkında fazla bir bilgi yok. Biliyorsunuz Kur'an-ı Kerim'de İsmail'in Hazreti İbrahim tarafından Mekke'ye getirildiği ve Kâbe yapımında beraber çalıştıkları kaydedilir.

Mekke'ye üç defa gelen ve üçüncüsünde Kâbe yapımının ardından insanları, hac için davet edip görevini tamamlayan Hazreti İbrahim'in, İsmail'i burada bırakarak Filistin'e döndüğü rivayet edilir. Yine rivayetlerin büyük bir kısmına göre, ana yurtları Yemen olan Cürhümlüler, Mekke civarında zemzem suyunun bulunmasından sonra gelip yerleşmişler. Hazreti İbrahim'in neslinde Arapça konuşan ilk şahıs İsmail, bu dili Cürhümlülerden öğrenmiş, onlar Mekke'de kısa sürede kalabalıklaşmışlar ve önce Hazreti İsmail'in tebliğ ettiği dini benimsemişler. Fakat zamanla tevhit inancından sapmışlar. Daha sonra Mekke çevresine gelen Huzâa ve Kinâneoğulları, şehre saldırıp Cürhümlüleri yeniyorlar ve Mekke'ye hâkim oluyorlar. Huzâa kabilesinden Amr bin Luhay'a Kâbe idaresi verilince, Tevhit inancını büsbütün bozup bütün şehirde putperestliği yaygınlaştırıyor. Ondan sonra Kusay bin Kilap hâkimiyeti ele geçiriyor, Kâbe'nin yönetimi Kureyş kabilesine geçiyor. Kusay, Kureyş'in çeşitli kollarını Mekke'ye yerleştiriyor. Böylece Kureyş kabilesi yarı göçebelikten yerleşik hayata geçmiş oluyor. Mekke'de tarıma elverişli alan bulunmadığı için, halk geçimini, şehrin yakın çevresini aşmayan ticari faaliyetlerle temin ediyordu. Kusay'ın başlattığı girişimleri oğlu ve Hazreti Muhammed'in büyük dedesi Haşim sürdürüyor. Başta Sasaniler, Habeşiler, Gassaniler, Bizans olmak üzere bazı devlet ve kabilelerle diplomatik ve ticari ilişkiler kurarak Kureyş'in ticaretini daha geniş alanlara yayıyor. Böylece Mekke, milletlerarası ticaretin

merkezi hâline geliyor ve Arap Yarımadası'nın ekonomisi Mekke önderliğinde merkezîleşiyor. İşte böyle kardeşlerim, isterseniz bu gecelik yetsin Mekke'nin hikâyesi, yarın akşam, Allah izin verirse, devam edelim.

Herkes kalkıp uzaklaşırken, Hacı Bayram:

— Ben de merakla bekleyeceğim, dedi.

— Bunları bilmez misin sen?

— Bu kadar detaylı bilmiyordum.

— O zaman Medine'ye yaklaşırken de Medine'nin hikâyesini anlatayım.

— Çok iyi edersiniz efendim, insanlar da çok ilgileniyorlar baksanıza.

Battaniyelerini serip kumun üstüne, uyudular.

Ertesi gece Hamit Efendi, devam etti:

— Mekke ekonomisinin merkezîleşmesinden bahsetmiştim, dedi, tabi buna bağlı olarak da her yıl kışın Yemen ve Habeşistan'a, yazın Suriye ve Anadolu'ya ticari amaçlı yolculuklar yapmaya başlayan Mekkeliler, bir yandan da Kâbe için düzenlenen hac merasimlerinden daha fazla kâr etmeye çalışıyorlardı.

— Adamakıllı zenginlermiş, dedi bir adam.

— Evet öyle, dedi Somuncu Baba, fakat Kâbe'deki putlardan dolayı da Mekke'nin çok zenginleşmesi çeşitli milletlerin kıskançlığını çekiyordu. Roma, Bizans, İran ve Habeş hükümdarları, zaman zaman şehri hâkimiyetlerine almak için teşebbüslerde bulunmuşlardı. Habeş Krallığı'nın bağımsız Yemen Valisi Ebrehe, Arapların Kâbe'yi ziyaretlerini önlemek için, Bizans'tan ustalar getirterek Sana'da fevkalade güzel bir kilise yaptırmıştı. Koyu bir Hristiyan olan bu adam, güzel kilise ile Arapların ilgisini çekeceğini Kâbe'nin itibarını düşüreceğini zannediyordu. Bunun için çeşitli bölgelere adamlarını göndererek kiliseyi ziyaret etmeleri için, halkı Sana'ya çağırmıştı. Fakat umduğunu bulamadı ve Hristiyanlığın yayılmasına Kâbe'nin engel teşkil ettiğini düşünerek Kâbe'yi yıkmaya karar verdi.

— Olmadı işte, dedi adamın biri.

— Olmuş ama!... Ve Vali, önünde Mahmut isimli bir filin yürüdüğü büyük bir ordu ile Mekke'nin üzerine yürüdü. Mekke'yi zaptederek, aynı zamanda Kureyşlilerin gittikçe artan ticari faaliyetlerine de son vermek ve böylece yalnız Sana'yı Arabistan'ın dinî, ticari ve siyasi merkezi hâline getirmek istiyordu.

— Yani adam Mekke'nin elindeki her şeyi alacak!

— Niyeti öyle de, bakın neler oluyor; koca ordu Mekke yakınlarında konakladı. Vali önce bir müfreze gönderip Mekke civarında otlayan develeri, ordugâha getirtti. Bunların içinde Peygamberimiz Efendimizin dedesi Abdülmuttalip'in iki yüz devesi vardı. Vali, ayrıca bir elçiyi Abdülmuttalip'e yollayıp onlarla savaşmaya gelmediğini, yalnızca Kâbe'yi yıkmak istediğini, eğer engel olmaya kalkışmazsalar, kendilerine dokunulmayacağını bildirmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz Efendimizin dedesi ordugâha gelip develeri istedi. Vali bunu garipsedi çünkü Kâbe'nin yıkılmaması için hiçbir ricada bulunmamıştı. Bunu ona sordu. O ise, Kâbe'yi merak etmediğini, çünkü onu da sahibinin koruyacağını söyledi. Ve Mekke'ye dönüp Kâbe'ye gitti, orada evini koruması için Allah'a dua etti. Sonra halka, şehrin dışına çıkmalarını söyledi. Ertesi gün Ebrehe, ordusuna hücum emrini verdi. Fakat askerin önünde bulunan fil, Mekke'ye doğru hareket ettirilmek istendiğinde yerinden kımıldatılamadı. Aynı anda bütün askerin üzerine katılaşmış çamur sağanak gibi boşaldı... Ebabil kuşları tarafından, kurt yemiş yaprağa çevrildiler, perişan oldular.

Biri:

— Fil Suresi, dedi.

Somuncu Baba onu işitmişti:

— Evet, dedi, olay, Kitap'ımızın yüz beşinci suresinde anlatılır, ismi Fil Suresi'dir. Vakayı anlatmaz ancak sonucunu söyler.

— Bütün bunlar olurken Peygamber Efendimiz neredeymiş?

— Fil vakası onun doğumundan önce olmuş. Evet dostlar, hikâyemizi bu gece de noktalayalım, Allah'ın izni ile yarın gece devam ederiz.

Vakit geç olmuştu ama Hacı Bayram'ın canı uyumak istemiyordu, ailesini fakat daha ziyade kızını özlemişti; onun eğitimi ile meşgul olamamıştı bir türlü, oysa o, kızının da erkek çocukları kadar okumasını ve bilgili olmasını arzu ediyordu. Belki o, babasının yolunu seçer, Somuncu Baba'ya mürit olurdu. Fakat hayrettir Hamit Efendi'nin hiç kadın müridi yoktu. Merak etti, bunu mürşidine sordu.

— Kayseri'de vardı. Birkaçı sülüklarını tamamladılar, icazetlerini aldılar. Hatta bir de Halime Kadın vardı, gönlü çok güzeldi, iyi yetişti, çok yetenekliydi, onu halifem yaptım, şimdi Kayseri'de birçok müridi var. Arada sırada ziyaretime geliyordu, hiç görmedin mi onu?

— Hayır efendim.

— Artık bana müracaat eden hanım olursa, Halime Kadın'a devrediyorum.

— Benim kızımı da yetiştirmenizi isterdim.

— İnşallah, bakalım Allah ne gösterecek, ne zaman döneceğiz. Kaç yaşında kızın?

— On iki efendim.

— Biz dönünceye kadar biraz daha büyümüş olur. Bir hazırlığı var mı?

— Sübyan okulunu bitirdi, ben gelirken ikiz ağabeylerine emanet ettim, Arapça ve Kitap'ımızın anlamını öğretecekler.

— İyi, çok iyi.

İçi rahatladı Hacı Bayram'ın, ondan sonra rahat uyudu.

Ertesi gece, yine kalabalık çevreledi Somuncu Baba'yı. O yine yumuşak, tatlı sesiyle anlatmaya başladı:

— Ebrehe'nin başarısız teşebbüsünden sonra, Mekke'nin Arap Yarımadası'nda itibarı daha da yükseldi. O devirde Mekke ve civarında takriben on bin kişi yaşıyormuş.

Putperestliğin hâkim olduğu şehirde az sayıda Hazreti İbrahim'in dininden Hanifler ile yine az sayıda Hristiyan bulunuyormuş. Peygamberimiz Efendimizin doğduğu yıllarda, Beni Abdümenaf'ın kolları olan Haşim, Muttalip, Abdüşems ve Nevfeloğulları kentte hâkimiyetlerini hissettirmeye başlamışlardı. Haşimoğullarının lideri Abdülmuttalip; zemzem kuyusunu yeniden halkın hizmetine sunması ve Fil Vakası ile ilgisi dolayısıyla, Mekke'de seçkin bir konuma sahipti. Onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Zübeyr'in öncülüğünde, bazı Kureyş kabileleri, şehirde haksızlığa uğrayanlara yardım etmek amacıyla bir anlaşma yaptılar. O sıralarda ticaretle meşgul olan Hazreti Muhammed, şehirde haksızlığa uğrayan tüccarların haklarını bizzat takip ederek, anlaşmanın işleyişine yardım ediyordu... Peygamberimiz Efendimiz otuz beş yaşlarındayken, Kâbe'nin yeniden inşası sırasında Hacerül esved taşının yerine konulmasında hakem seçiliyor ve Mekkeliler için büyük önem taşıyan bu şerefe herkesi ortak ederek, şehirde muhtemel bir çatışmayı önlüyor... Hazreti Muhammed, peygamber olunca; İslamiyetin tebliğine yönelik faaliyetlerde bulunuyor ve biliyorsunuz Mekke'de geçmişten gelen tevhit inancına aykırı bütün geleneklere karşı çıkıyor. Derviş arkadaşım Hacı Bayram'ın anlattığı gibi, Peygamberimiz Efendimiz İslamiyeti önce gizlice tebliğ ediyor, fakat peygamberliğin dördüncü yılından itibaren Müslümanların belli bir sayıya ulaşmasından sonra, bütün Mekke davet edilmeye başlanıyor. Kurulu düzenin yıkılacağından korkan şehrin ileri gelen kabilelerinin büyük bir kısmı İslamiyete ve Peygamberimiz Efendimize karşı cephe alıyorlar. Bu durumda Mekkeli müşriklerin yani Allah'a ortak koşanların çeşitli hücumlarına ve işkencelerine maruz kalan Müslümanların bir kısmı, Hazreti Peygamberin izni ile Habeşistan'a hicret ediyor. Mekke'de kalan Müslümanlar ise baskı ve işkenceden başka, üç yıl kadar Ebu Talip mahallesinde toplumdan tecrit edilmiş bir hâlde yaşıyorlar. İslamiyetin artık Mekke'de tebliğine imkân kalmadığını gören Efendimiz önce Müslümanlara Medine'ye gitmeleri

için izin veriyor, sonra da kendisi Allah'ın müsaadesiyle Medine'ye hicret ediyor. Sonrasını biliyorsunuz, Bayram Derviş size anlattı. Vakit geç oldu ama size biraz da haccın mânâsını anlatayım, kısa keseceğim. Lakin dikkatle dinlemenizi, anlatılacakları aklınıza ve gönlünüze benimsetmenizi isterim. Hacda her şey, rumuzlarla ifade edilir. Örneğin Kâbe, "insanlık noktasını" temsil eder. Herkesin yüzünü ona çevirerek namaz kılmasının sebebi budur. Kâbe'deki ikinci sembol, örtüsünün ve kutsal olarak nitelendirilen Hacer-ül esved'in siyah olmasıdır. Bunların siyah olması nurlarının şiddetinden dolayıdır. Bu yüzden insanın gönlündeki gerçek Kâbe ve Hacer-ül esved'i temsil eden kalpteki siyah nokta da Allah'ın tecelli ve nazar ettiği yer olarak, yani yüce Allah'ın aynası olduğu için siyahtır. Kâbe hem dinin, hem insanın remzidir. Orada zengin ve fakir, güzel ve çirkin herkes eşittir. Bu yüzden aynı görüntüdedirler. Mikad denilen yerde elbiseleri çıkarıp da, ihrama bürünmek; dünyadan soyunmak anlamını gelir. Kısa keseceğim demiştim, evet diğer semboller arasında Kâbe'nin etrafında yedi tur atılması, Hacer-ül esved'in öpülmesi, Makam-ı İbrahim'de namaz kılınması, zemzem suyunun neden kutsal kabul edildiği, "Şeytan veya Cemre taşlama" ismi altında, değişik büyüklükte üç heykele taş atılması vardır. Bunların tümü insanın iç âlemini yansıtmaktadır. Çünkü gerçek Kâbe insanın kalbidir. Bundan ötürü hacı olmak isteyen kimse önce kendi kalp Kâbe'sini tavaf edip; kendindeki şeytanı taşlamakla işe başlamalıdır... Kâbe, taştan yapılmış, demin de söylediğim gibi bir semboldür. Onu kutsallaştıran insanlar ve onlann gösterdiği itibardır. Kâbe'yi değerlendiren insan olduğuna göre, demek önemli olan insandır!... Neymiş, gerçek Kâbe, mümin kulun kalbiymiş. Nasıl Mekke'nin fethinden sonra, ilk iş olarak Kâbe'deki putlar kırılmışsa, insanın kalbindeki putların da kırılıp atılması gerektir. Bu iş bir yola girilerek yapılır. Çünkü yola girmek gönül Kâbe'sindeki putlan temizlemeye başlamanın ilk adımlarıdır. Yani nefsi arındırmak! Evet, putlar temizlenince kalp, "Beytül Haram" hâlini alır. Ancak Kâbe'yi, Yüce

Allah'ın taştan evi olarak düşünmek doğru değildir. Çünkü O Yüce Allah, mekânsızdır ve taştan ev Peygamber Efendimizin kalbidir, böyle düşünmek gerek. Sorusu olan var mı?

Herkesin uykusu gelmişti,

— Allah senden razı olsun, sorumuz yoktur, anladık, dediler.

— Allah izin verirse, yarın öğle namazını herhâlde Mekke'de kılacağız.

Adamlar, sevinçle: "İnşaallah!" dediler.

O gece heyecandan pek uyuyamadı Hacı Bayram, kaç yıllık dileği gerçekleşecekti. İlk İzzettin Efendi anlatmıştı ona haccı, o zaman on yaşındaydı Numan ve yüreğinde hacca gitmek için çok şiddetli bir arzu duymuştu. İsmi Hacı Bayram olarak konunca da, şeyhine: "İnşallah himmetinizle hac da nasip olur." demişti ve işte oluyordu!...

Ertesi gün, sabah namazından sonra, abdest alıp, ihrama girdiler, bir bakıma kefenine bürünüyormuş gibi geldi Hacı Bayram'a, garip bir hisli, ölüm bunca yakındı demek, yoksa hac ölüm müydü?... Değil! Fakat belki de ölüme bir hazırlık!... Kalabalığa baktı, Allah'ı ile baş başaydı herkes, Bir Allah vardı, başka kimse var mıydı?!... Çokluk içinde birlik, birlik içinde çokluk! Böyle hissetti Hacı Bayram ve hac boyunca aynı duyguyu yaşadı.

İhramlı olarak iki rekat namaz kılıp hacca niyet ettiler, telbiyede bulundular: "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk... Buyur Allah'ım buyur!.. Davetini duydum, Sana yöneldim. Şerikin yok Allah'ım! Emrine uydum, kapına geldim! Hamt Sanadır, nimet Senin, mülk Senindir. Şerikin yok Allah'ım." Sonra dua ettiler: "Allah'ım, hac yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır."

Mekke'ye girdiler, Hacı Bayram heyecan içindeydi. "Sevgili Allah'ım, diye düşünüyordu, burası Peygamberimiz Efendimizin, ona bağlı olan ilk Müslümanların dolaştığı yerler, Allah'ım yürüdüğüm yollar onların yolları, Sen ne büyüksün, bana da nasip ettin buralarda yürümeyi, Sana şükrediyorum, hamt ediyorum."

Uzaktan Kâbe'yi gördüler; önce Kâbe'nin küçük boyutluluğu ve sade görünüşü karşısında bir şaşkınlık geçirdi Hacı Bayram sonra kendi kendine: "Çok büyük, muazzam, süslü oymalı bir şeyler mi bekliyordun?" diye sordu, yine kendi cevap verdi: "Hayır öyle de değil ama... şaşırdım işte." Sonra birdenbire, bu üstü sırma ayet işlemeli kara örtülü yapıya ısınıverdi. Burası Yüce Allah'ın, güzel Allah'ın nazar edip kutsal kıldığı yerdi, hangi büyüklük ve yükseklik O'nu ifade edebilirdi ki, hangi süs O'nu tam anlamıyla anlatabilirdi ki?... Hangi dil O'nu hikâye edebilirdi ki?...

Kervan mensuplarına ayrılmış evlere giderek ayaküstü yerleştiler, yan taraftaki hamama geçip, yıkanıp gusül abdesti aldılar. Mescit-i Haram'a gittiler, önce bahçede iki rekat şükür namazı kıldılar ve öğleyi eda ettiler. Sonra tavafa başladılar. Başkalarına da sıra gelsin diye, şeyhi de, Hacı Bayram da Hacer-ül esved'i birer kere öptüler, diğer altı geçişlerinde onu selamladılar. "Evrende her şey bir başkasının etrafında dönüyor, işte biz de aynı düzendeyiz." diye düşündü Hacı Bayram. Sonra Makam-ı İbrahim'in arkasında tavaf namazı kılıp dua ettiler: "Sevgili Allah'ım, bütün kullarını Müslüman eyle." Ardından Zemzem Kuyusu'nun bulunduğu yere geçerek zemzem içip, dua ettiler: "Allah'ım hiç kimseyi aç susuz bırakma." Sonra Kâbe'nin hemen yanında bulunan alçak Safâ tepesine çıkıp, sa'ye başladılar. Safâ ile Merve arasında dua ederek yedi kere gidip geldiler: "Sevgili Allah'ım bütün Müslümanlara haccı nasip eyle." Safâ ve Merve tepelerine her çıkışta, Kâbe tarafına dönüp ellerini duada olduğu gibi kaldırıp hamd ettiler, tekbirde bulundular Hazreti Peygamber'e salatüselam getirip, dua ettiler: "Büyük Allah'ım Sen Osmanlı'ya güç kuvvet ver."

Ertesi gün Zilhicce ayının sekizi idi. Sabah namazından sonra Mina'ya gidip öğleden itibaren orada beş vakit namazı tamamladıktan sonra ertesi gün Arafat'a geçtiler, arefe günü Arafat'ta çadırda geçti. Arafat duaların en çok kabul edildiği yer olduğu için, orada çok dua ettiler, burada Hacı Bayram, O'nun huzurunda bulunmanın zevkini

ve kendi küçüklüğünü anladı, iyi bir âlim olduğu için bir zamanlar takındığı gururu düşününce, bunun ne kadar boş olduğunu gördü, tek üstünlük takva ile ilgiliydi, takva idi insanı, gerçek insan kılan...

Arafat'tan sonra Müzdelife'ye varınca akşam namazını yatsı ile cem ederek kıldılar. Gecenin içinde beyaz örtülü insanlar kalabalığı, Hacı Bayram'a haşir gününü hatırlattı ve Allah'a sonsuz teslimiyetini ta gönlünün içinde duydu. Derken cemrelere atmak için minik taşlar topladılar. O gece geri kalan vakitlerini zikir ve dua ile geçirdiler. "Büyük Allah'ım karımı, çocuklarımı, beni, Senin yolundan ayırma, Sana yakın olanlardan eyle, sevdiğin kullarından eyle.", "Güzel Allah'ım şeyhimi benden ayırma, Senin izninle beni yetiştirmesini, terbiye etmesini nasip eyle.", "Büyük Allah'ım şeyhime hayırlı, sağlıklı, uzun ömürler ver.", "Güzel Allah'ım ruhumu yükselt ve ince kıl, beni nefsimin kötü huylarından kurtar, nefsimi arıtmamı nasip eyle.", "Bütün övgüler sanadır Rabb'im."

Kurban Bayramı'nın birinci günü Mina'ya varan Hacılar, kendileri için hazırlanan çadırlara yerleştiler. O gün Akabe cemresini taşlayacaklardı. Kurbanları kesildikten sonra, saçlarını kimi tam tıraş etti, kimi biraz kesti, Hamit Efendi ile Hacı Bayram saçlarını kısalttılar ve bütün hacılarla birlikte ihramdan çıktılar. Hacı Bayram, o kadar rüyada gibi huşu içinde bir hâldeydi ki, şeyhi: "Hacı Bayram artık seni de kurban etmenin vakti geldi." deseydi, hiç tereddüt etmeden, boynunu ona uzatabilirdi.

Sonra Mescit-i Haram'a gidip ziyaret tavafı yaptılar. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde, sırayla üç cemreye, besmele ile yedişer taş atıp tekbir getirdiler.

Hac kurallarının içinde insanlara, hayvanlara ve bitkilere zarar vermemek vardı. Size musallat olan bir sivrisineği öldüremediğiniz gibi, yerdeki bir çiçeği de koparamıyordunuz. Bunlar Hacı Bayram'a çok yakın geldi; o zaten hiçbir zaman bir hayvana zarar vermemiş, bir ağacı kesmemiş, bir çiçeği koparmamıştı. Ayrıca güler yüzlü olmak, hiç kimseyi incitmemek vardı, bunlar da kolaydı onun için; o bütün ömrü boyunca insanları incitmekten

kaçınmış, hep güler yüzlü olmuştu. Arkadaşlarının ve öğrencilerinin onu bu kadar sevmeleri boşuna değildi. Şeyhinin de kendisini sevdiğini umuyordu Hacı Bayram. O, şeyhine o kadar bağlıydı ki...

Hamit Efendi:

— Burada biraz vakit geçirelim, hemen gitmeyelim Medine'ye, görüşeceğimiz kişiler var, ne dersin Hacı Bayram?... diye sordu.

Şeyhinin istekleri onun için emirdi, ne diyebilirdi ki.

— Nasıl isterseniz Sultanım, dedi.

Beraber geldikleri hac kervanındaki insanlar, onlardan ayrılırken çok üzüldüler.

Sonra Mekke günleri başladı...

* * *

14. asrın son yıllarında bir doğu Türk Hakanı olan Timur'un saldırılarının nerede duracağı bir bilinmezdi. Timur'un karşısında üç büyük Türk imparatorluğu vardı; Altınorda İmparatoru Toktamış Han, Osmanoğulları ve Memlukler. Timur'a karşı; Toktamış, Yıldırım, Kadı Burhanettin ittifakı gerçekleştirilememiş, müzakere safhasında kalmıştı... Yıldırım'ın Timur'a gereken dikkati göstermeyecek kadar gurura kapıldığı, esasen askerlik derecesinde siyaset adamı olmadığı da muhakkaktır. Timur, Gürcistan'dan Doğu Anadolu'ya gelince, kendisini Yıldırım tarafından devletleri ellerinden alınmış; Aydınoğlu, Saruhanoğlu, Germiyanoğlu ve Menteşoğlu Beyleri karşıladılar. Timur tarafından Doğu Anadolu, Irak ve Azerbaycan'dan kovulmuş Celâir Sultanı Ahmet ile Karakoyunlu Kara Yusuf ise, Yıldırım'a sığınmışlardı.

Yıldırım'ın Tokat'a geldiğini duyan Timur, Tokat üzerine yürümek istemedi. Osmanlı ordusunu yaz sıcağında Anadolu yaylasında iyice hırpalamak istiyordu, Kayseri'ye geçti, oradan kuzeybatıya doğrularak Ankara istikametinde yol almaya başladı. Ankara Sancak Beyi Yakup Bey'in küçük kuvvetini kolayca mağlup edip Yakup Bey'i Ankara Kalesi'ne sığınmaya mecbur etti.

Savaştan önce 28 Temmuz 1402 sabahı Yıldırım, askere çok dokunaklı bir konuşma yaptı. Fakat Timur ordusunun Müslüman, üstelik Türk olması dolayısıyla, aynı din, aynı mezhepten aynı dili konuşan bu ordu karşısında, Osmanlı askerinden Hristiyan ordularına karşı gösterdiği savaş beklenemezdi çünkü gazi ya da şehit olma imkânı yoktu.

Osmanlı ordusundaki Kara Tatarların aniden Timur tarafına geçip Rumeli tımarlı sipahisini arkadan oklamaya başlaması, zaten Timur'un askerinden sayıca az bulunan Osmanlı taarruz gücünü kırdı. Bütün şiddetiyle Osmanlı'nın sol cenahına yüklenen Timur, bu tarafı geri sürmeye başladı. Bu sırada Osmanlı ordusundaki Karaman, Candar, Germiyan, Aydın, Menteşe, Saruhan tımarlı sipahilerinin, Timur tarafında bayraklarını açmış eski Beylerini görüp, oldukları gibi düşman saflarına katılmaları, Yıldırım için felaket oldu. Bu andan itibaren kızgın güneş ve susuzluktan bunalan Osmanlı askeri gerilemeye başladı. Yıldırım biraz daha dayanmak istiyordu. Ancak savaşın sonunu gören veliaht Şehzade Süleyman; Rumeli sipahisinin büyük bir kısmını Veziriazam Çandarlı Zâde Ali Paşa'yı, Murat Paşa'yı, Yeniçeri ağası Hasan Ağa'yı, Karası Subaşısı İne Bey'i yanına aldı, ikindiye doğru savaş meydanını terk edip hızla Rumeli'ne geçmek üzere batıya çekildi. Az sonra Şehzade Mehmet Çelebi bin kadar ihtiyat askerini yanına alıp Sancak Beyi bulunduğu Amasya'ya gitmek üzere kuzeydoğu yolunu tuttu. Sırp tümeni kaçmaya başladı. Kara Timurtaş ve Firuz Paşalar, tümenleri iyiden iyiye bozuluncaya kadar dayandılar. Komutanlardan Minnet Bey, savaşın bitmiş sayılacağını, ancak düşmanın eline geçmemek için, kaçmayı mümkün kılacak vakit kaldığını Yıldırım'a bildirdi. Sultan, kendisi için kaçmanın söz konusu olmadığını, dövüşerek şerefiyle ölmenin kendine yaraşacağını söyledi. Güneş batarken yanındaki üç bin kişiyle hâlâ Çataltepe'ye çekilerek dövüşüyordu. Yetmiş bin Türkistan askeri, tepeyi çepeçevre sarmıştı. Düşmanı kılıçla doğramaya yetişemeyen Yıldırım, balta ile dövüşmeye başlamıştı. O sırada padişahın atının ayağı sürçtü, hükümdar atıyla beraber

kapaklandı. Çağatay Hakanı Sultan Mahmut Han'ın bizzat kumanda ettiği bir birlik, Sultan Yıldırım Bâyezit'i tutsak aldı. Yıldınm'la beraber Şehzade Mustafa, Şehzade Musa, Firuz Paşalar da tutsak oldular.

Yıldınm'ın tutsaklığı yedi ay, on iki gün sürdü, 3 Mart 1403'te Akşehir'de vefat ettiğinde kırk üç yaşındaydı.

* * *

Mekke'li günler, güzel bir rüya gibiydi. Hamit Efendi'nin buraya yerleşmiş eski bir arkadaşı vasıtasıyla birçok din âlimiyle tanıştılar, ahbaplık kurdular, onların evlerinde misafir kaldılar. Bir bakıma paylaşılamıyorlardı, her tanışıp sohbet ettikleri Efendi, onları evinde konuk etmek istiyordu. Hacı Bayram, sohbetlerden çok hoşlanmasına rağmen, sabah namazından sonra virdini yapmayı ihmal etmiyor, arada sırada Şam'da aldıkları kitaplannı okumaya fırsat yaratıyordu. Kâbe'nin açık olduğu günler, bütün sohbetler Mescit-i Haram'da, Kutsal Mescit'te yapılıyordu. Oranın havası bambaşkaydı, Hacı Bayram orada teslimiyet ve huzurun şahikasına tırmanıyordu.

Yeni dostları, onların Medine ziyaretlerini birkaç defa ertelettiler.

Lakin Hazreti Muhammed'i ziyaret arzusu, artık kalplerini doldurup taşmaya başlamıştı. Bir kervanla anlaşıp yeni dostlardan artık müsaade istediler. Kâbe'yi son bir defa tavaf edip, sabah namazından sonra Mekke'den, Medine'ye doğru ayrıldılar. Buraya geleli altı ayı geçmişti.

Kervandaki bütün insanlar aynı aşkla, Hazreti Muhammed aşkıyla yola çıkmışlardı, bu sefer amaç birliği, onlan birbirine kenetledi. Hacı Bayram'ın pek hoşlandığı bir yolculuktu bu. Bütün yolcular birbirleriyle tam kardeşlik, dostluk havasındaydılar. Onlann büyük bir kısmı, tıpkı Hamit Efendi ve Hacı Bayram gibi, hac için gelmiş ve Mekke'den ayrılamamışlar, bir küçük kısmı ise Mekkelilerdi. Gece, ateş yakıp, Hamit Efendi'den sohbet istediler, o ise:

— Sizlere biraz Medine'yi anlatayım, dedi. Medine biliyorsunuz Mekke'nin kuzeyindedir, Medine yöresi, Mekke'nin aksine su kaynaklan bakımından zengindir. Şehrin

içerisinde ve çevresinde akarsular vardır, dolayısıyla yeşilliği boldur... Yağmurun fazla yağdığı zamanlar, bazen sel baskınları bile olabilir.

— Allah'ım sen bilirsin, dedi bir adam.

— Mekke'nin kuru sıcağından sonra, bir de bu bakımdan ferahlamış olmalı Peygamberimiz Efendimiz, dedi Somuncu Baba... Medine'nin eski ismi Yesrib için, buraya ilk yerleşenin ismi derler. Mânâsı; zarar vermek, kötülemek, bozmaktır. Böyle ters, olumsuz anlam içeren isimler Hazreti Muhammed'in hoşuna gitmezdi. Şehrin ismi için, Tabe, Taybel gibi hoş, güzel mânâsına isimler teklif etmişti o. Fakat şehir, bir süre Medinetül Münevvere diye çağrılmış. Aslında biliyorsunuz Medine zaten "şehir" anlamına gelmektedir, yeryüzünde yerleşmeye uygun, kale yapılabilen her yere Medine ismi verilmektedir zaten. Emeviler ise Peygamberimiz Efendimizin güzel isimler verdiği şehre, Medine halkının kendilerine muhalif olması sebebiyle, "kirli şehir" anlamına Ümmünetn ismini vermişlerdi. Mekke ile birlikte iki haremden biri olan Medine, hicret yurdu olması ve halkının herhangi bir zorlama olmaksızın İslamiyeti benimsemesinden dolayı Kur'an'la fethedilmiş sayılır.

— Öyledir, dediler Mekkeliler.

— Hicretten sonra, Efendimiz: "Hazreti İbrahim'in Mekke'yi harem yaptığı gibi ben de Medine'yi harem yaptım." demiştir. Harem "kutsal" demektir biliyorsunuz. Medine vesikasında kayıt altına alınan bu hüküm; Hendek Savaşı ile Hayber Seferi'nde elde edilen başarı üzerine, bütün Arap kabileleri tarafından kabul edilmiştir.

— Efendimizin savaşlarını da anlatacak mısınız?

Somuncu Baba:

— Onları size Derviş Hacı Bayram anlatacak, dedi ve devam etti: Efendimizin Akabe'de tanıştığı bazı Medine sakinlerinin Müslüman olması üzerine, İslamiyet, Medine halkının çoğunluğunu meydana getirdiği Hazrec ve Evs kabileleri arasında süratle yayılmaya başlamıştı. Medineli Müslümanlar Allah Resulü'nü ve Mekkeli Müslümanları,

şehirlerine davet ederek her türlü tehlike ve sıkıntıda olanları ve arkadaşlarını koruyacaklarına dair, yemin edip söz vermelerinin ardından, Medine hicrete uygun bir yer hâline geldi. Ve İslamiyetin çevreye kolayca yayılmasını sağlayarak merkezî bir konumda ve savunmaya elverişli coğrafi bir yapıda olması, ayrıca siyasi ortamın uygunluğu ve kervan yollarının üzerinde bulunması Medine'nin hicret yurdu olmasını kolaylaştırdı... Hazreti Peygamberimizin göçe izin vermesi üzerine Mekke'deki Müslümanlar, yani Sahabiler Mekke'den Medine'ye göç etmeye başladı. Büyük çoğunluk Medine'ye gittikten sonra, Efendimiz de Büyük Allah'ın verdiği müsaade ile Medine'ye göç etti...

— Çok şükür, dediler.

— Evet çok şükür... Hicretten sonra bazı iç düzenlemeler yapıldı. İlk olarak şehri dış tehditlere karşı güvence altına almak ve Müslüman olmayan yerlilerle, Kureyş'in iş birliğini engellemek üzere Peygamberimiz Efendimizin, son söz sahibi kabul edildiği, Medine toplumunun bütün unsurlarının katıldığı siyasi birliğin temelini atan *Medine Vesikası* kaleme alındı. Hazreti Peygamberin göçten sonra hazırladığı ve bir anayasa niteliği taşıyan bu ilk metinde Ens ve Hazrec kabilelerinin kolları ve onların Yahudi müttefikleri hakkında ayrıntılı bilgi vardır. O zamanın, kabileyi esas alan üyelik anlayışı ve dar otorite kalıpları yerine, yeni bir siyasi üyelik tarifi getirmiş olan *Medine Vesikası*'nın yazılmasının ardından, ensarla, –ensar yani Allah yolunda Hazreti Peygambere yardım eden Medine yerlilerine verilen isimdir– evet onlarla muhacirler arasında kardeşlik bağı kuruldu. Aslında önceden Ens ve Hazrec kabileleri birbirlerine düşmandılar ama Müslümanlıktan sonra her iki taraf da düşmanlığı unutup kardeşçe yaşamaya başladılar... Tabii bu durum, Mekkelilerin hoşuna gitmiyordu. Ayrıca kervan yolları Müslümanların tehdidi altındaydı. Medine'yi ele geçirmek için harekete geçtiler. Mekke ile Medine arasında ilk büyük savaş olan Bedir'de, düşmanları yenen Medineliler, Arabistan içinde itibarlı bir durumu olan Mekkelilere

ilk darbeyi vurdular. Bunun üzerine Mekkeliler tekrar Medine'ye yürümek için hazırlık yapmaya başladılar. Uhut Savaşı'nda Kureyşliler üstün geldi. Ancak Mekkeliler savaş meydanında kazandıklan başarıyı siyasi üstünlüğe çeviremediler. Bunun üzerine, Medine'ye son bir öldürücü darbe hazırlamaya başladılar. Medine'nin içeriden savunulduğu Hendek Savaşı, Mekkeliler için olumlu sonuç vermediği gibi, itibarlarını da sarstı. Onlar taarruz ederken, savunma durumuna düşmüşlerdi. Bu durum Müslümanlara manevi güç de vermişti. Bu arada *Medine Vesikası*'nın hükümlerine uymayan iki Yahudi kabilesiyle, Hendek Savaşı'nda Müslümanlara ihanet eden bir başka Yahudi kabilesi de Medine'den sürüldü...

— Ee vesika kuralları işlemiş, dedi bir adam.

— Evet vesika kuralları işledi, Efendimiz, Mekke ile Medine arasındaki düşmanlığı ortadan kaldırmak istiyordu, Umre yolculuğuna çıkıldı ve orada Hudeybiye anlaşması imzalanarak barış havası oluşturuldu. Fakat maalesef bu anlaşma daha sonra Mekkeliler tarafından bozuldu... Ve bunun üzerine, Mekke fethedildi, bunlan derviş Hacı Bayram, sizlere detayları ile anlatacak. Mekke fethinden sonra Efendimiz yanındaki muhacirlerle birlikte Medine'ye dönmeyi tercih etti. Biliyorsunuz mübarek vücudu Medine'dedir... Medine Müslüman olduktan sonra son derece gelişmiş ve kalabalıklaşmıştır. Şehirde tarım ve hayvancılık olduğu gibi, pek çok el işi sanatkârı da vardır. Medine tam anlamıyla bir din ve kültür merkezidir. Ünlü medreseleri vardır ve bu medreselerde ünlü kütüphaneler bulunmaktadır... Artık ben daha fazla izahat vermeyeyim, şimdi de Efendimizin hayatını dinleyin.

Böylece konuşmayı, Hacı Bayram devraldı.

Medine, şehirlerin güzeli ve bilhassa huzurlusu; ahalisi, Mekke ahalisi ile mukayese edilirse daha dost, daha yardımsever. Asırların ötesinden uzanan ensar ruhu hâlâ yaşamakta. Burada sokaklarda, çarşılarda bile kendinizi evinizde hissediyorsunuz.

Oldukça temiz ve bakımlı bir han bulup ayaküstü yerleştiler ve hemen Hazreti Peygamberi ziyarete gittiler.

Efendilerine dua ederken, ikisi de ağlıyorlardı. İşte nihayet onun huzuruna gelmişlerdi. Somuncu Baba, daha önceki haccında da, burayı ziyaret etmiş olduğu hâlde, heyecan içindeydi.

Hacı Bayram fısıltıyla:

— Keşke burada bir zikir meclisi kursak, dedi.

— Onu da yapacağız inşallah, dedi Hamit Efendi.

Öğle ezanı okunuyordu.

Cami kısmına geçip namaza durdular.

Daha sonra hamama gittiler ve bir daha ziyaret ettiler Efendilerini. Sonra akşama kadar şehri dolaştılar, medreseleri gördüler, Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali mescitlerini gördüler. İkisi de pek mutluydu. Medine şehrinde mutluluk elde tutulurcasına somutlaşmıştı. Sükûnet, sükûnet...

— Belki hacılarla gelseydik, çok kalabalık olur, bu sükûneti bulamazdık, dedi Hacı Bayram.

— Medine zaten sükûnet ve sulh şehridir, dedi Somuncu Baba. Buranın çarşılarında da bol hediyelik eşya vardır, ailen için bir şeyler alabilirsin, incileri pek methederler, ben anlamam da, geçen gelişimde bizimkilere götürmüştüm.

— Valide memnun olduysa, her hâlde güzeldir.

— Olmuştu, olmuştu.

* * *

Medineli günler de, tıpkı Mekke'deki gibi yoğun geçti. Birçok müderrisle, cami hocası efendiyle ahbaplık kurdular. Medrese kütüphanelerini tetkik edip orada çalışmalarda bulundular, yatsıdan sonra başlayıp sabah namazına kadar süren sohbet ve zikir toplantıları yaptılar. Hamit Efendi'nin gönlü ve dikkati, yollarda ve Mekke'de olduğu gibi Hacı Bayram'ın üzerindeydi, ona himmet edip manevi eğitiminin tamamlamasına çalışıyordu ve virdine yeni tespihler ekliyordu. Hacı Bayram kendinde saptadığı bazı olumlu gelişmeleri, Medine'de bulunuşuna verdiği kadar, şeyhinin kendisiyle meşgul olmasına da

bağlıyordu. Nasıl da rahatsız etmeden, sıkıntı çektirmeden, ona bu güzel, olumlu vasıfları kazandırıyordu! Ve bazen Hacı Bayram nefsinin kötü huylarından kurtulduğunu hissediyordu. Fakat tabi, işin doğrusu, Anadolu'ya döndükten, birtakım sosyal imtihanlardan geçtikten sonra belli olacaktı.

Medine'ye geldikten bir buçuk yıl kadar sonra, Anadolu'dan gelen ve Hazreti Muhammed'i ziyaret ettikten sonra hac için Mekke'ye geçecek olan Türklerle karşılaştılar ve Ankara savaşını, Yıldırım'ın tutsak düştüğünü, Bursa'nın yakılıp yıkıldığını öğrendiler, birtakım Beylikler yeniden kurulmuştu fakat Osmanlı'nın sonu ne olacaktı, şehzadeler tetikteydi, herkesin merak ettiği husus buydu.

Bu haberle Hacı Bayram'ın içi kan ağladı, Mekke'de Osmanlı için ettiği duaları hatırladı, demek ki Allah kabul etmemişti ama belki de Osmanlı kendi küllerinden yeniden dirilecekti!... Dirilmesi lazımdı!... Bu yenilginin sebebi, acaba son zamanlarda Yıldırım'ın ve Osmanlıların içine düştükleri günah ve ahlaksızlık mıydı?... Kendisi bile Yıldırım'a kızgınlığından Manuel'i evine davet etmemişti. Hamit Efendi, bütün olaylan duyduktan sonra, yalnız üç kelime etmişti:

— Allah'ın dediği olur.

Konu üzerinde başka hiçbir şey konuşmadığı için, Hacı Bayram da ona bir şey sorup söyleyemedi. Şeyhini ne kadar çok seviyor ve ondan ne kadar çok çekiniyordu!

* * *

Timur'un Ankara zaferinden sonra en büyük emeli, önemli kuvvetlerle savaş meydanını terk eden veliaht Şehzade Süleyman'ı yakalamak olmuştur. Savaşın gecesinde, iki torununun kumandasındaki otuz bin Türkistan atlısını, Şehzade'yi takibe gönderdi.

Süleyman Çelebi başkent Bursa'ya geldi, şehri savunmasına imkân yoktu. En küçük kardeşi Şehzade Kasım Çelebi ile kız kardeşi Fatma Sultan'ı yanına aldı, Gemlik'ten Rumeli'ye geçti. Osmanlı hazinesini ve arşivini yanına alamamıştı. Hazine Timur'un eline geçti, arşiv yakıldı.

Çeyrek asırdır Anadolu'nun en büyük şehri olan Bursa da yakıldı.

Anadolu tam bir keşmekeş içindeydi. Bursa'dan alınan esirler arasında birçok sultan ve Yıldırım'ın damadı Emir Sultan, büyük âlim Mehmet Molla Fenarî, Şemseddin Cezerî de vardı. Timur, bilginlere ve sanatkârlara çok iyi muamele etti, onlara saygı gösterdi. Bir süre sonra da serbest bıraktı.

Mehmet Çelebi, babasını esaretten kurtarabilmek için Kütahya'ya casuslar göndermişti; fakat adamlar yakalandılar.

Timur Anadolu Beyliklerini yeniden kurdu ve bir ferman çıkararak Mehmet ve İsa Çelebilerin hükümranlıklarını tasdik etti. Süleyman Çelebi'ye ise Osmanlıların Avrupa toprakları üzerinde hükümranlık hakkını tanıdı. İsa ve Mehmet Çelebiler, Timur Anadolu'da kaldığı sürece, başlarını belaya sokmamak için gayret gösteriyorlardı. Bizans ve Trabzon İmparatorluğu ağır armağanlar göndererek Timur'a vergi verip birer tebaa olmayı kabul ettiler.

Timur, İzmir kalesini de fethetti, Musa Çelebi'ye taç ve hilat vererek babasının cenazesini Bursa'ya götürüp gömmeye memur etti. Şehzade Mustafa Çelebi'yi yanında Semerkant'a götürdü.

Osmanlı tarihinde, 28 Temmuz 1402'deki Ankara Savaşı'ndan, Yıldırım'ın oğullarından Mehmet Çelebi'nin, babasının mirasını tek elde toplayabildiği, kardeşi Musa Çelebi'nin ölüm tarihi olan 5 Temmuz 1413'e kadar devam eden on yıl, on bir ay, sekiz günlük devreye "saltanat fasılası, kargaşalık devri" anlamında "Fetret Devri" denir. Bu devrede Yıldırım'ın oğulları, babalarının tahtına oturabilmek için, birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Nihayet Mehmet Çelebi'nin dehası üstün gelmiştir.

8

Hamit Efendi ile Hacı Bayram, 1403'te Anadolu'da kargaşalık sürerken, Timur'dan sonra tekrar Karamanlıların idaresine geçmiş, nispeten sakin bir şehir olan Aksaray'a gelip sahipsiz bir tekkeye yerleştiler. Orada şeyhlerini Hakk'a uğurlamış, ne yapacağını bilmeden yaşayan birkaç Nakşibendi dervişinin de yardımıyla tekke onarıldı, yenilendi. Şeyhin evi düzene sokuldu. Hamit Efendi, Hacı Bayram'ı kırk gün süren bir halvete soktu ve kendi ailesini Kayseri'den yanına getirtti.

Hacı Bayram halvetten çıktıktan sonra, şeyhi onunla özel konuşmasını yaptı, sonra dedi ki:

— Hacı Bayram güzel geçmiş halvetin çok şükür. Bugünden itibaren seni halifem kabul ediyorum, istersen hemen icazetnameni verir seni yollarım, Ankara'da kendi tekkeni kurabilirsin.

— Sizden... Ayrılamam efendim, yerim sizin yanınızdır.

— Ya pekâlâ, senin benim yanımda olmandan ben de memnunum Hacı Bayram, demek kalacaksın burada, iyi. O hâlde git, aileni getir. Burası yol üzerinde, sanırım Ankara'ya kervan bulabilirsin. Ama önce burada bir ev tut. Senin Aksaray'ı görmeye pek vaktin olmadı, ben biraz anlatayım, sen de gez gör. Niye Aksaray ismi biliyor musun, Selçuklu Devleti idaresine girdikten sonra Sultan II. İzzettin Kılıçaslan'ın burada yaptırdığı saray yüzünden.

Şehir, Kılıçaslan'ın yaptırdığı dinî, ticari, sosyal tesislerle adeta yeniden kurulmuş. Selçuklular devrinde tam bir kültür merkezi imiş. Selçukluların dağılmaya başlamasıyla şehir Karamanoğullarının hâkimiyeti altına girmiş, Rahmetli Yıldırım zamanında Osmanlı topraklarına katılmış ama Timur'dan sonra malum. İktisadi ve ticari faaliyetleri var, bilhassa dokumacılık almış yürümüş. Koyun yününden yapılmış çok güzel halılar dokunuyor ve bunlar Şam'dan Mısır'a, Çin'e, Irak'a Hindistan'a kadar gönderiliyor. Halıcılık olunca tabi kök boya da bol miktarda üretiliyor, ayrıca zirai üretim var, bilhassa meyvecilik ünlü, hayvancılık da yapılıyor. Yani faal, canlı bir şehir.

— Siz bunları ben halvetteyken mi öğrendiniz?

— Evet, bizim buradaki dervişlerden, hepsi iyi, pırlanta gibi dört delikanlı, seveceksin. Sana asıl söyleyeceğim bir şey var, memnun olacağını sanıyorum, Yusuf Hakiki de burada!...

— Aa öyle mi, gerçekten sevindim, özlemiştim çocuğu.

— Artık pek çocuk değil, koca adam! Burada yetişsin istiyorum. Bütün aileyi getirttim.

Pekâlâ artık serbestsin, bir şeyler ye, mutfağımız çalışıyor Yusuf'la konuşun, isterseniz birkaç gün beraber şehri gezin, sen kervanı soruştur, gidebilirsin Hacı Bayram.

Hacı Bayram şeyhinin elini öptükten sonra çıktı.

* * *

Hacı Bayram Ankara'da hemen Bekir'i buldu, medresedeydi. Birbirlerine sıkıca sarıldılar. Sonra Hacı Bayram hâl hatır sordu:

— Bizde iyilik var, dedi Bekir, kıza kısmetler çıkıp duruyor, daha hiçbirini gözümüz tutmadı, aslında galiba vermek istemiyoruz, kıyamıyoruz bir türlü, evimizin bir süsü, güzelliği o. Mehmet, bu yıl burada müderrisliğe başladı, önce ben çekilmeyi düşündüm ama öğretmekten başka ne yapabilirim, daha erken deyip vazgeçtim.

— Elbet daha erken, iyi ki vazgeçmişsin.

— Peki senden ne haber arkadaşım, geçen üç yılda neler yaptın, sahiden gittiniz mi hacca?

— Gittik de sen nereden biliyorsun?

— Bursa'dan ayrılırken bir ihtimal diye söylemişsin çocuklara. Ee anlat bakalım.

Hacı Bayram hiç üşenmedi, Şam'dan başlayıp haccı, Medine'yi, yolculukları, bütün hikâyeyi anlattı:

— Allah sana da nasip etsin Bekir ağabey, diye bitirdi ve ilave etti:

— Hac zor bir görev, yaşlanmadan yapılsa daha iyi olur.

— İnşallah, dedi Bekir, inşallah!

Hacı Bayram, köye gitmek için bir at almak istiyordu ama Bekir:

— Ata gerek yok, dedi, senin akıllı köylülerinden biri bir araba uydurmuş, köyden buraya, buradan köye sefer yaptırıyor, köye gidip gelmek kolaylaştı anlayacağın.

— Aman ne güzel bir akıl, dedi Hacı Bayram, herhâlde sabah getirip akşam götürüyor, yer var mıdır acaba?

— Bu gece bizde kal, yarın bakalım arabaya.

— İzin ver bu gece kalmayayım, bizimkileri bilhassa annemle, kızı çok özledim.

— Anneni mi, evet... Biraz rahatsız diye işitmiştim Ahmet'ten.

— Yoksa ciddi bir şey mi?...

Hacı Bayram o kadar endişeli sormuştu ki, Bekir, çaresiz kaldı:

— Yok canım, dedi hemen.

* * *

Köyde pek büyük bir değişiklik yoktu, Hacı Bayram'ın bulunduğu araba köye vardığı zaman, akşam olmak üzereydi. Ailesine bu kadar yakın olmak onu heyecanlandırmıştı; çınarın yanından geçerken baktı, yine birkaç köylü oturmuş, yârenlik ediyorlardı, onlarla selamlaştı. "Gel otur." dediler: "Önce bir eve uğrayayım da, yarın gelirim inşallah." dedi Hacı Bayram. Yeni evlerini, eski evin bahçesi yakınına yaptıklarını biliyordu, daha doğrusu Ankara'da böyle konuşulmuştu.

Eliyle koymuş gibi buldu yeni evi, kapıyı çaldı. İbrahim açtı: "Baba!" diye öyle bir bağırdı ki, evdekilerin hepsi kapıya yığıldı. Sevinç çığlıkları, birbirlerine sarılmalar, el öpmeler derken Hacı Bayram:

— Annem nerede, evde değil mi, diye sordu?

Herkes sustu, önlerine baktılar, Hacı Bayram rahatsız oldu, Meryem'e baktı:

— Annem nerede Meryem?

Meryem gözyaşlarına boğuldu birden:

— Sen sağ ol, diyebildi.

Hacı Bayram olduğu yere çöktü.

Hayrünnisa, babasının yanına yere oturdu, onun kocaman sağ elini kendi küçük elleri arasına aldı:

— Hiç çekmedi baba, dedi, bir gün sol kolu ağrımıştı, ertesi gün oturduğu minderin üzerinde gitti, kalptir dediler. Çok ani oldu, hepimizi perişan etti ama kendi çekmedi, sanki güle oynaya gitti. Senin hasretinden başka bir derdi yoktu.

— Bekir bana rahatsız olduğunu söyledi.

— Seni hazırlamak için öyle konuşmuştur.

— Vefatından hiç bahsetmedi.

— Söylemek zor, dedi Hayrünnisa.

Meryem; Mehmet'i ağabeylerine, İbrahim'i amcalarına haber vermeye koşturdu, çocuklar, torunlar gelirlerse, kocasının oyalanacağını düşünüyordu.

Gerçekten de biraz öyle oldu, hiç olmazsa Hacı Bayram'ın gözyaşları durdu. Hepsine ayrı ayrı sarıldı, Mehmet'in kızı bir buçuk yaşındaki Nazlı'yı, Ethem'in oğlu iki yaşındaki Numan'ı dizlerine oturtmuştu:

— Annem gördü bunları değil mi?... diye sordu.

— Gördü, torun çocuklarını çok da sevdi, üç ay önce yitirdik onu.

— Demek ben Anadolu'ya dönüş yolundayken! Biraz daha erken gelebilseydik... Haydi kalkın onu ziyarete gidelim.

— Akşam oldu ağabey, dedi Safi.

Hacı Bayram şaşkın çevresine bakındı, Meryem mumları yakıyordu...

— Evet akşam olmuş, diye mırıldandı, o hâlde yarın sabah namazından sonra gideriz, babamın yanına mı gömdünüz?

— Hayır, dedi Meryem Açca deresinin öbür yüzünde, yola bakan bir yerde.

— Allah Allah neden?

— Meğer Ankara'dayken Bekir ağabeye vasiyet etmiş, "Eğer Bayram dönmeden ölürsem, beni Açca deresinin öbür yüzüne, yola bakan bir yere gömün ki, ilk ben karşılayayım oğlumu." demiş.

Bu sözler Hacı Bayram'ı tekrar ağlattı.

— Karşılamış, dedi, benim haberim yoktu ama karşılamış!...

Ertesi gün mezar ziyaretinden sonra, yine bütün aile toplandı; Hacı Bayram, özellikle haccı ve Medine'yi anlattı onlara, hepsi hacca gitmeye niyetlendiler. Sonra söz Aksaray'dan açıldı, gereken bilgiyi verdi, kimin gelmek istediğini sordu ve:

— Annenizle Hayrünnisa bu sorumun dışındadır, onlar nasıl olsa gelecekler, dedi.

Ahmet'le, Ethem, tarlaları dörde çıkardıklarını, burada hem Safi amcalarıyla çiftçilik yapıp hem de Murat amcalarına tekkede yardımcı olduklarını söylediler. İkizlerden Mehmet; onların da Ahmet ve Ethem ağabeylerini takip etmek istediklerini ama babaları ille "Gelin." derse, gideceklerini söyledi. Ali, gelmek istiyordu, o ağabeylerinin hocalığından memnundu ilim yapmak istiyordu:

— Biraz da sen beni yetiştir baba, medreseye gireyim, dedi.

— Pekâlâ, dedi Hacı Bayram, babam bizlere zorla kendi isteklerini hiçbir zaman kabul ettirmedi, bizler ne istiyorsak onu yaptık, ben de sizleri şimdiye kadar serbest bıraktım, Kur'an ve Arapça öğrenmenizin dışında,

yani Mehmet sen, İbrahim sen de ne istiyorsanız onu yapın. Ancak burada Gülsüm yengeniz başta olmak üzere, öbür yengelerinize yük olmayın, kendi işinizi kendiniz görün, çamaşırlarınızı kendiniz yıkayın.

Meryem:

— Bana da pek yük olmadılar zaten, dedi, hepsi senin gibi iş bilir oldular, çok şükür.

Murat güldü:

— Bir ben yüküm Gülsüm yengeme, dedi.

— Hâlâ evlenmeye niyetin yok mu? Tohuma kaçtın be yavrum, dedi Hacı Bayram.

— Yok ağabey, belki çok ihtiyarlayıp elden ayaktan düşersem...

— O zaman da hiçbir hatun sana varmaz! dedi Meryem.

— Valla kendileri bilirler, ben bana bakacak birini bulurum elbet, bir sürü yeğenim var, onların karıları bakarlar bana, değil mi kızlar?

Ahmet'le Ethem'in eşleri:

— Sen hiç merak etme Murat amca, dediler.

— O hâlde tamam, bugünden tezi yok sen hazırlığa giriş, dedi Hacı Bayram Meryem'e.

— Peki ama ne alacağız?

— Ankara'dan kervanla gideceğimize göre, pek fazla bir şey alma, yani halıydı, kilimdi, minderdi, yataktı yorgandı alma. Giysilerinizi alın, Ali senin kitapların varsa al, benden kalmış kitaplar varsa topla hepsini, yalnız onları ve üst baş götürelim, hem buranın düzenini bozmamış, evi evlikten çıkarmamış oluruz. Orada Allah izin verirse, yeni bir ev kurarız.

— Yola ne zaman çıkacağız?

— Yarın Ankara'ya gidelim, orada Bekirlerde kalır, Aksaray'dan geçecek bir kervan bekleriz. Haydi yemek yiyelim şimdi. Akşamüstü çınaraltına çıkacağım, dün söz verdim köylülere.

— Aman ağabey, ne zamandan beri sen köylülerle yârenlik etmeye söz veriyorsun? dedi Safi.

— Safi'cim, gönül ilmini seçeli beri, hem Güzel Allah'ı tanımaya gayret ediyorum hem insanlarla hoş geçinmeye başladım, kimseyi küçümsediğim falan yok artık, o zamanlar asıl ben küçümsenecek durumdaymışım da kendimden haberim yokmuş.

— Vay canına, dedi Safi, yumurtaya can veren Allah, nelere kadir!

Hacı Bayram gülümsedi, diğerleri gülüştüler.

— Ha ağabey, dedi Safi, tarlaları dörtledik dediler ya çocuklar; bütün aile ortağız bu işte, ürün satışlarından, senin hakkına düşenleri Meryem yengeme teslim ettik.

— Canım benim bir ilgim yok tarlalarla, bir gün çalışmışlığım bile yok. Niye beni ortak edersiniz?

— Ben de tarlalarda çalışmıyorum ama beni de ortak ettiler, dedi Murat.

— Sahi neden yaptınız Safi?

— Sen babamın oğlu değil misin, onun tarlasında senin de, Murat'ın da hakkınız yok muydu, vardı... Yeni tarlalan, o ilkinin bereketinden almadık mı, aldık. O hâlde, dört tarla da bütün ailenin oluyor.

— Annemin de vardı geliri, dedi Murat.

— Pekâlâ, dedi Hacı Bayram, hakçasına bir taksim yapmışsınız; fakat benle Murat tarlada çalışmadığımız için, bize kazandığımızın yarısını verin, yetsin. Ne dersin Murat?

— Tamam, ben razıyım.

Safi ve gençler hemen itiraz ettiler ama, Hacı Bayram:

— Madem hakçası dedi, böyle olması lazım. Böyle de olacak.

— Ama, dedi Safi, Meryem yengemden ve Murat'tan geri para alamayız şimdi, bu çok kötü olur, yani kendimi kötü hissederim, bir dahaki ürün satışında senin dediğin gibi yaparız.

— O parayı bir hediye kabul edelim Murat, Safi de kendini kötü hissetmesin.

O sırada aklına geldi, Medine'den aldığı hediyeleri, heybesinden çıkardı Hacı Bayram; bütün kadınlara birer dizi inci kolye almıştı, onları dağıttı.

— Kusura bakmayın incileri alınca, erkeklere armağan alacak param kalmadı, ha anneme aldığımı, küçük Nazlı'ya takacağız artık.

— Büyüsün de, öyle takarız, dedi annesi, çok teşekkürler baba.

Yemek yedikten sonra, Hacı Bayram köylülerle yârenlik etmek için çıktı, Meryem'le Hayrünnisa da, neler götürebileceklerini konuşmaya daldılar.

Aksaray'da yerleşmek kolay oldu; ilk birkaç gece için, Hamit Efendilerden yatak yorgan ödünç almışlardı, ertesi gün, Hamit Efendi'nin eşi ve kızları yardıma geldiler, çarşıya beraber çıkıp gerekenleri aldılar, Safi'nin onların payına verdiği para imdada yetişmişti, bir sıkıntı çekmeden alışverişini yaptı Meryem, hallaca yorgan yatak ısmarladılar.

Hacı Bayram, Ali'yi tekkeye götürdü:

— Tekke hayatını, dervişliği gözlerinle gör, burayı sevdim, ben de derviş olacağım dersen kabulüm, yok ille medrese dersen o da kabulüm, birincisini tercih edersen şeyhimin elini sen de öpersin, yok medrese dersen, ben seni çalıştırırım.

— Bana kalırsa hele bir medreseyi bitireyim, sonra eğer kısmetse, derviş de olurum.

Bir zamanların Numan'ı ile Ali amcası konuşuyordu sanki, Hacı Bayram'ın gözleri nemlendi.

Evde Hayrünnisa karşısına dikildi:

— Baba, ben derviş olmak istiyorum, sen hacca giderken de söylemiştim, hele bir döneyim demiştin. İşte artık döndün, evin işleri de bitti, sözünde durmanı bekliyorum.

— Sen de Arapça öğrenecektin.

— Öğrendim!

— Öğrendim, demekle olmaz, konuş benimle bakalım, dedi Hacı Bayram Arapça.

Hayrünnisa Arapça cevap verdi:

— Konuşmak kolay, ağabeylerimin hepsiyle Arapça konuştum ben üç yıldır. İstersen Kur'an'ı getireyim, ondan imtihan et beni.

— Getir bakalım.

Bunun üzerine babası, onu Kur'an'dan imtihan etti; hayret edilecek kadar iyiydi kız.

— Tamam kızım, şimdilik çok iyisin, dedi Hacı Bayram, ancak, tabii Kur'an iki üç tercüme ile bitmez, daha çalışman derinine, tefsire inmen gerekir, bu konuda seni ben çalıştırırım. Ancak dervişlik konusunu şeyhimle görüşmem gerekecek.

— Dervişlik konusunda da beni sen çalıştıramaz mısın?

— Dedim ya, şeyhimle konuşmam lazım diye.

Hamit Efendi, niye kızını kendisinin yetiştirmediğini sordu Hacı Bayram'a, o da şeyhi varken, onun himmeti dururken, çok sevdiği kızını ancak ona teslim edeceğini söyledi. "Yalvarırım siz yetiştirin efendim." dedi. "Peki yalvarmana gerek yok Hacı Bayram, kızımızın gönlü sevgiye açık mıdır?", "Beni çok fazla sever.", "Peki bu hanım kız dört günlük halvete girebilir mi?" diye sordu, "Girer efendim." cevabını aldı. Böylece Hayrünnisa da, Hamit Efendi'ye emanet edildi.

Hayrünnisa da, babası gibi günde bir tas çorba ile dört günlük halvetini tekkenin hücresinde bitirdi. Sonra şeyhinin huzurunda bütün günahlarına tövbe etti, Nakşibendiye tarikatına girmek istediğini söyledi. Şeyh Hamit: "Beni, benden Hazreti Pir'e, Hazreti Pir'den Peygamberimiz Efendimize varıncaya kadar babalığa kabul eyledin mi?" diye sordu. "Eyledim efendim." cevabını aldı. "Ben de seni evlatlığa kabul eyledim." dedi. Böylece Hayrünnisa dervişlik yoluna ilk adımlarını atmaya başladı. Günlük virdini büyük bir heyecanla, kusursuz yapıyordu.

Zikir ve sohbet toplantılarının dışında tekkeye gitmiyor, evinde çalışıyordu.

Sahibi gelince, tekke de kalabalıklaşmaya, şenlenmeye başlamıştı, eski dervişlerden başka, yeni katılanlar da vardı. Somuncu Baba, yanında Hacı Bayram ile gelenleri tek tek kabul ediyor, onlara nasihat ediyor; olmaları lazım gelen insan tipini anlatıyor ki bu iyi, mutlaka doğru dürüst, tembel olmayan, aklını ve gönlünü kullanan, ikisini bir eden, bilgili, gönlü sevgiye alışmış, bu sevgiyi karşılıksız sevgi hâline getirmeye çalışan bir insan tipiydi. Bu tipin kaçması lazım gelen şeyler de vardı, bunlar gıybet, dedikodu, mutlaka yalan, kin, öfke, kıskançlık, haset, haksızlık, tembellik gibi şeylerdi. Bunları anlatırken; karşısındakinin gönlüne çeviriyordu kendi gönül gözünü, eğer gördüklerinde, sözlerine yatkınlık varsa, dört günlük halvetten bahsediyor, kabul ederlerse onları derviş namzedi olarak, halvete gönderiyordu. Yok eğer bir yatkınlık görmezse: "Evladım," diyordu, "sana bir yıl müsaade, bu dediklerimi aklından çıkarma, söylediğim gibi olmaya çalış ve kendini olmuş kabul ettiğin zaman tekrar gel bana. Ama bu önümüzdeki bir yıl içinde olamazsan, sen dervişlikten vazgeç."

Bir derviş adayının ardından Hacı Bayram, edeple gülümseyip:

— Efendim, dedi, bana ve kızıma böyle bir nasihatte bulunmadınız.

Somuncu Baba da gülümseyip:

— Zaten tanıdıklarımı böyle bir sınavdan geçirmem, dedi... Hacı Bayram, önemli olan karşındakinin gönlünü görebilmen, hissedebilmen, senin burada bulunmanın sebebi de bu, gönlüne bu alıştırmayı tatbik edebilmen, derviş namzedini incelerken, mesele; ikimizin gönlünün uyuşması.

— Yani efendim, ben de her namzetle bir kere daha sınava giriyorum.

— Evet, dervişlik kolaydır evladım, asıl büyük sorumluluk isteyen şeyhliktir. Evet, biliyorsun ki yetişmenin sınırı yok. Seni halifem yaptım, yaparken de büyük sorumluluğu

yükledim gönlüne ve omuzlarına. Çünkü eline insanlar verilecek. Önüne insanlar gelecek. O insanlar ki Yüce Allah'ın mükemmel yarattıktan yani en şerefli mahluk yaptıktan sonra, aşağıların en aşağısına yollayıp sınavlara tabi tuttuklarıdır. Onları yetiştirme, terbiye etme sorumluğu, en şerefli mahluk hâline getirme sorumluluğu senin olacak.

— Fakat efendimiz, az kaldı beni Ankara'ya yolluyordunuz!...

— Şimdi bu soru yakıştı mı sana Hacı Bayram, uzakla yakının ne farkı var insanı bilmekle.

— Özür dilerim sultanım, uzaktan da kontrol edebileceğinizi düşünemedim. Ben fakirin gerçekten ihtiyacı var sizin kontrolünüze efendim, bunun hep bilincindeydim ama bu kadar ayan beyan ilk defa gördüm.

— Eyvallah, bak bakalım bekleyen kimse var mı?

Sonra yeni bir derviş adayı!... Hacı Bayram için yeni gönül tecrübesi!...

Bir zaman sonra, halvettekilerin kontrolü de Hacı Bayram'a verildi. Çıkanlarla bazen kendisi, bazen Somuncu Baba konuşuyordu, kim o sırada meşgul değilse.

Ali her gün muntazam tekkeye gelmesine rağmen, gönlünde hâlâ medrese vardı. Babası onu çalıştırıyordu, pek çok okuyacak kitabı da vardı önünde. Babasına hayrandı, aslında onu takip etmek istiyordu, müderris olacak, sonra gönül yolunu seçecekti. Böyle kararlar veriyordu. Kardeşleri arasında yüzce ve yapı bakımından da babasına benzeyen oydu; aynı çıkık elmacık kemikleri, sağlam bir çene, düz burun, iri gözler, dalgalı saçlar. İri yarı bir beden.

Hacı Bayram, derviş namzetleri ile görüşürken, onların mürşitlerine bağlı olmaları üzerinde çok duruyordu:

— Bunun kuralı, diyordu, tıpkı sonbahar rüzgârının önünde sürüklenen bir yaprak gibi olmanızdır. Rüzgâr ne yönden eserse essin, siz ona takılacaksınız... Düz mantıkla, mürşidinizin yaptığı veya size yapmanızı söylediği şey, bazen kafanıza ters düşse de, işte burada mantık susacak,

siz söylenileni yapacaksınız. Ben şeyhimle yola çıkmaya karar verdiğim zaman, onun nereye gideceğini bile bilmiyordum, ailemi kardeşime ısmarlayıp onun yanında yollara düştüm. İyi ki düşmüşüm çünkü beni Şam'a, Hacca ve Medine'ye götürdü. Ömrümün en güzel vaktini bu seyahatte geçirdim. Manevi olarak daha hızlı geliştim. Fakat biliyorsunuz, gelişmenin sonu yoktur... Rüzgârın önünde yaprak olabilmek için de size bir formül söyleyeyim; onu seveceksiniz, öyle seveceksiniz ki, bu sevgi gönlünüzü doldurup taşıracak, gözlerinizde yaş olacak. Onu öyle seveceksiniz ki, bu sevgi sizin bütün sevdiklerinizin önüne geçecek. Onu öyle seveceksiniz ki, bu sevgide karşılık beklemeyeceksiniz. Siz bekleseniz de, beklemeseniz de, o, evlatlarını sever çünkü onların Allah tarafından yaratıldığını iyi bilir. Ne demiş Yunus büyüğümüz: "Yaratılanı severim, Yaradan'dan ötürü." Güzel Allah için seveceksiniz.

— Allah güzeldir, güzelleri sever, diye bir hadis söyledi, namzetlerden biri.

— Çok doğru bir hatırlatmada bulundun evlat, dedi, siz de Yüce Yaratan'ın yolunda; O'nun güzel bulup sevdiğini seveceksiniz önce, yani mürşidinizi.

— Bizler sizi de seviyoruz, dedi bir başkası.

— Eyvallah, dedi Hacı Bayram fakat önce ve çok güçlü olarak şeyhimizi seveceksiniz. Kalbinizi tek sevgi ile meşgul ederseniz, o sevgi orada o kadar güç kazanır, kuvvetli olur. Bu kuvvetle Yüce Allah'ın aşkına ereceksiniz inşallah. Ne kadar çok severseniz o kadar çok teslim olursunuz. Öylesine teslim olmak baştan size zor gelebilir ama alışırsınız.

* * *

Yıllar birbirini kovalıyor, tekkede dervişler, derviş namzetleri arı misali çalışıyorlardı. Bu arada Hacı Bayram çoktandır gönlünde gezdirdiği mısraları, beyitleri, şiir hâline getirdi. İki güzel şiir çıktı ortaya. Utanıp sıkılarak çok yakın bulduğu iki üç derviş arkadaşına okudu, onlar çok beğendiler ve mürşitlerine okumasını söylediler. Hacı Bayram önce reddetti, böyle şeylerle koskoca mürşit

rahatsız edilemezdi!... Dervişler onu ayıpladılar, demek mürşitten gizli bir iş de yapılırmış!... "Gizli bir iş yapmak değil, sadece onun meşgul olmasına değecek şeyler değil.", "Hayır," dediler, "mutlak okuman gerek, yoksa vallahi biz bahsederiz bu şiirlerden ona.", "Yapmayın etmeyin." diye yalvardı Hacı Bayram ama onlar da yemin etmişlerdi!... Nihayet bir gün Somuncu Baba'nın keyifli olduğu bir vakit, Hacı Bayram ona iki kâğıt uzattı, kızararak: "Efendim," dedi, "bunları bu fakir yazmıştı, derviş arkadaşlarına okumak gafletinde bulundu, onlar da bunların sizden saklanamayacağını, mürşidimizden gizli bir şey yapılamayacağını söylediler, affınıza sığınarak bunları size bırakayım, fakat okumanıza değmez efendim." "Bırak da o kararı ben vereyim." dedi, Hamit Efendi. Hacı Bayram çıkmaya davrandı, onu oturttu Somuncu Baba, iki şiiri de ardı ardına okudu: "Çok beğendim," dedi, "hem tasavvuf var hem bir güzel ahenk, seni kutlarım evladım, eğer bunları sen bana vermeseydin de, bir başkasının elinde görseydim, sana darılırdım. Biz seninle Şeyh halife rabıtasının dışında arkadaşız da, ekmeğimizi suyumuzu az paylaşmadık hac yolunda. Yalnız bu iki tane mi?", "Evet efendim.", "Başka yazarsan bana göster.", "Emredersiniz efendim.", "Bunlar bende kalsın, gidebilirsin Hacı Bayram."

* * *

Somuncu Baba, iki kızını da gelin etti. Gerek çeyizlerin hazırlanmasında, gerek düğün yemeklerinin yapılmasında, Meryem ve Hayrünnisa tıpkı ailenin birer ferdi gibi çalıştılar. Bu arada Hayrünnisa'ya da üç talip çıktı fakat kız, şiddetle hepsini reddetti. Meryem, kocasına:

— Bu böyle olmayacak efendi, dedi, kız, yirmiyi buldu, böyle evlenmek istemeye istemeye evde kalacak, kız kurusu olup çıkacak, sen karşına al da bir konuş onunla.

Verilen görev zordu Hacı Bayram için; sanki biricik kızını evden kovacakmış gibi geldi, rahatsız oldu ama konuştu Hayrünnisa ile:

— Yavrucuğum, dedi, neden taliplerini geri çeviriyorsun, bu sonuncusunu benim bile gözüm tuttu; ailesi

Aksaray'ın eşrafı, herkes haklarında iyi söylüyor, çocuk becerikli bir tüccar, yakışıklı, zengin, seni iyi yaşatacak, benim gönlüm yattı seni vermeye, sen niye istemiyorsun?

— Babacığım, senin beni vermeye gönül yatırmandan hoşlanmadım, hani ben senin biricik kızındım! Hani beni çok seviyordun.

— Yine biricik kızımsın ama vakti gelenler evlenirler, Güzel Allah'ın düzeni böyle, Peygamberimizin de sünneti, unutma. Bu genç üzerinde bir iyice düşün bakalım, yarın bana cevabını ver.

Ertesi gün Hayrünisa'nın cevabı yine: "Hayır!" oldu. Bunun üzerine Hacı Bayram Meryem'e: "Artık daha fazla ısrar etmeyelim, evlenmek istemiyor baksana, zorla verecek hâlimiz yok ya, sen münasip cevabı ver oğlanın annesine." dedi.

O günlerin birinde bir akşam vakti çalınan kapının ardından Safi çıktı, saçlarına aklar düşen bir Safi!... Sevinçle karşılandı, oturup yemek yediler. Karşılıklı sağlık ve keyif haberleri sorulduktan, herkesin iyi ve keyifli olduklan öğrenildikten sonra Safi:

— Ağabey, yenge, dedi, sizleri ziyaret sebebimi sormuyorsunuz?

— Canım insanın kardeşinin ziyaretine sebep mi aranırmış, dedi Hacı Bayram.

— Gerçekten sizleri çok özledim, bunun için de gelebilirdim tabi ama bir sebebim de var, hayırlısı ile sizleri, ama sen gelemeyeceksen, yengemi, Ali'yi, Hayrünnisa kızı köye götürmek istiyorum.

— Hayrola? dedi Meryem.

Safi:

— Hayırdır, dedi, ikizler evlenmek istiyorlar.

— Vay ikizler vay!... dedi Hacı Bayram, kimin nesidir kimin fesidir bu kızlar?

— Ramazan Efendi'nin iki kızı, bizimkiler ille kardeş aradılar evlenmek için, onlar ikiz değil ama aralarında birer yaş fark var, biri on yedi, öbürü on sekiz, bizimkiler de

biliyorsun yirmi üçü buldular, yakışıklı, aklı başında gençler oldular. Ben şöyle bir Ramazan Efendi'nin ağzını aradım, cevap olumlu çıktı, şimdi sizlerin gelip istemeniz lazım, sonra da düğünlerini yapıveririz. Bak benim oğlan da evlendi ama size zahmet olur diye çağırmaya gelmedim ama ikizlere gelmeniz lazım.

— Hayırlı olsun, kimi aldınız, seninkinin, bizimkilerin isimleri nedir? diye sordu Meryem.

— Selim Efendi'nin kızını aldık, Selim Efendi göçtü ama annesi verdi kızı, ismi Yadigâr, sevimli bir kız, eve aldık, Gülsüm'e yardımcı da oluyor, pek iyi bir çocukcağız. Sizinkilere gelince Mehmet'inki Ayşe, büyük olan, İbrahim'inki Hatice küçük olan.

— Hayırlısı, dedi Hacı Bayram, eğer sen münasip görüyorsan Safi, biz de olsun deriz, deriz de tekkede vazifelerim o kadar çok ki, bir iki gün bile ayrılamam. Sen yengeni, çocukları al götür.

— Olur mu Bayram Efendi, dedi Meryem, iki büyüğün de çifte düğünlerinde bulunmadın!

— Olur canım olur, pek güzel olur...

— Baba ne olur sen de gel, dedi Hayrünnisa.

— Kızım en iyi beni, senle annen anlamalısınız, çok şükür Allah'ın yoluna düşeli beri, benim bu dünyaya ait bir hayatım var mı ki!? Olsun da istemiyorum biliyorsunuz, sizi gönderiyorum işte, bana dokunmayın. Safi, çocuklar tarlalarda çalışıyorlar değil mi?

— Evet onlar da ağabeyleri gibi iyi birer çiftçi, iyi birer Ahi oldular. Ha unutmadan söyleyeyim, senin bende emanetin var ağabey, son yıllarda biriken paran.

— Benle Murat'a yarım hisse verecektiniz.

— Evet öyle hesap ettik.

— Ben de üç geline nasıl takı alacağız diye düşünmeye koyulmuştum. Bu para gerçekten de işe yarayacak, dedi Meryem, canım Ahmet babacığım bize hâlâ el uzatıyor.

— Ya değil mi, ya!... Koyunluca Ahmet!... Hep onun bereketi.

— Sizler de çok iyi çalışıyorsunuz maşallah, dedi Hacı Bayram.

— Bir de bostan için para biriktiriyoruz bakalım.

— Ben Bursa'da bostanda çalışmıştım, pek zevklidir fakat buğday tarlasından da, burçak tarlasından da daha zahmetlidir işi.

Safi, bir hafta kaldı Aksaray'da, tekkede Somuncu Baba'yı ziyaret etti, bir gün tekkede oyalandı. Sonraki günler Ali ile şehri gezdiler. Aslında kervan bekliyorlardı. Hayrünnisa, babasına bakmak için gitmek istemedi pek ama Hacı Bayram onu zorla gönderdi. O, tekkede olacak, yemeklerini orada yiyecek, yatmadan yatmaya eve gelecekti, karısına: "Sakın beni merak etmeyin," dedi, "mürşidimin yanında olunca keyfim de yerindedir biliyorsun. Bir ay, iki ay canınız çektiği kadar kalın köyde."

Gidenleri kervanla yolculadıktan sonra, tekkeye uğradı. Hamit Efendi, ona dedi ki:

— Hacı Bayram üç derviş adayımız var biliyorsun, Hasan, Mehmet, Kızılca Bedrettin, onları sana devrediyorum, onlarla konuş halvetten bahset ki, korkmasınlar. Halvetteki hâllerini kontrol et çıkışlarında sen konuş, ayrıca sırayla her gün bir konu alarak, dervişlerimizi süluktu, sohbetti, fakrdı, muhabbetullahtı falan bilgilendir. Tekkedeki vazifelerini ver, yani hazırla onları evladım. Kızılca Bedrettin biraz hela temizlese iyi olur, ne diyorsun?...

— Ben de aynı kanıdayım efendim.

Hacı Bayram; "İyi ki çocuklarla köye gitmedim, bak ne önemli bir görev verildi." diye düşündü. Mürşidine:

— Emredersiniz efendim, dedi.

Böylece Hacı Bayram üç yeni derviş adayının yetiştirilmesi ile vazifelendirildi. Onlarla tekkenin meydanının bir köşesinde konuştu:

— Gençler, dedi, ilk sınavı geçtiniz, şimdi dört günlük halvetinize gireceksiniz, bu ikinci sınavınızdır, hayırla bunu da bitirdikten sonra inşallah birer mürit olacaksınız, sülukunuz başlamış olacak... Halvet hücrelerini gördünüz, o

boş ve karanlık hücrelerde dört gün boyu yalnız kalacaksınız. Bol bol zikredip dua edeceksiniz, dualarınızın ve zikrinizin bereketiyle, kalbiniz de, hücreniz de inşallah ışıyacak, merak edecek ya da korkulacak bir şey yok, beceremezseniz çıkış serbest tabi. Ayrıca bizler sizin yanınızda olmasak bile, dışarıdan gönlümüz ve elimiz sizinle beraber olacak. Şimdi hücrede nasıl oturacaksınız; namaz kılar gibi yere dizüstü oturacaksınız, ellerinizi de aynen namazda olduğu gibi bağlayacaksınız ve gözlerinizi yumup sadece Allah'a yöneleceksiniz yani kalbinizden her türlü dünya zevkini, dünya endişesini çıkaracaksınız. Bir Allah, bir siz olacaksınız. Bu uygulama sizi mümkün olduğu kadar Hak ile beraber olmaya götürür, Hak ile beraber olmaya alıştırır. Halvetin kaynağı; Peygamberimiz Efendimizin Hira mağarasına çekilip Allah'la ilgili derin düşüncelere dalması ve Hazreti Musa'nın Tûr-i Sina'daki kırk gün kalışıdır... İnşallah derviş olduktan sonra, mürşidimizin buyurduğu zaman, halvette kırk gün kalıp, erbain çıkaracaksınız. Halvet anladığınız gibi riyazetin bir gereğidir. Yani Güzel Allah'a kavuşmanın bir yoludur. Unutmayın her kim amelini Allah için kırk gün saf bir temizlikle eylese, gönlünde hikmet çeşmeleri açılıp göğsünden diline gelir. Ayrıca halvet boyunca; çok az uyumalısınız ve çok az yemelisiniz. Ne yiyeceğinizi kendiniz tayin edin.

— Mesela ne yiyebiliriz efendim? diye sordu Kızılca Bedrettin.

— Evet mesela, sabahtan sabaha yahut akşamdan akşama bir küçük tas çorba size yetmeli. Yok daha az da yerim diyorsanız, bu miktar günde birkaç kaşığa inebilir.

Kızılca Bedrettin, günde üç kaşık çorbanın yeteceğini söyledi; Hasan'la Mehmet birer küçük tas çorba istediler.

— Ben de dedi dört günlük halvetimi günde küçük bir tas yağsız-tuzsuz çorba ile yapmıştım. Her neyse vakit çabuk geçmekte, Bedrettin sana saçların kızıl olduğu için Kızılca Bedrettin derler öyle mi?

— Evet efendim.

— Sen bu lakabı seviyor musun, biz de mi öyle çağıralım seni?

— Ta sübyan okulundan beri öyle derler efendim, alıştım bir beis yok, siz de öyle çağırabilirsiniz.

— Pekâlâ gençler, burada tekkede, herkesin bir vazifesi vardır, herkes bir şey yapmak zorundadır, kimi aşçıya yardım eder, kimi odun keser, kimi ocak yakar, kimi meydanı siler süpürür, kimi bahçeyi süpürür, kimi kitapların tozlarını alır, kimi hela temizler. Zamanla bu görevlerde değişiklikler olur. Halvetten çıkınca inşallah, üçünüze de bir görev vereceğim. Şunu unutmayın ki görevin pisi temizi yoktur, görev sadece görevdir ve sizlerin mizacınızla, çeşitli hâllerinizle ilgilidir. Siz farkında olmasanız da öyledir... Bugünlük bu kadar, şimdi tekkenin hamamına girin yıkanın, gusül abdestinizi alın sonra sizleri hücrelerinize göndereceğim.

Gençler dört gün sonra hücrelerinden çıkarıldılar ve teker teker Hacı Bayram'la, özel görüşmelerini yaptılar. Hacı Bayram bu görüşmelerinden memnun kalmıştı, mürşidine bildirdi.

— Güzel, dedi Hamit Efendi, bu çocuklardan umutluyum, artık onlara vazifelerini verebilir ve kısa konuşmalarını yapabilirsin. Ha aklıma geldi de, sen konuşmalarını niçin şiirlerinle süslemiyorsun, öyle yap.

— Efendim onlar...

Hamit Efendi, eliyle bir işaret yapıp onu susturdu:

— Ben cidden çok beğendim Hacı Bayram, dedi, o şiirlerin yayılmasını dilerim. Güzel bir şeyin yayılmasını istiyorsan da, dervişlere okumakta fayda var. Onlar güzeli elden ele geçirirler.

— Peki efendim.

* * *

Hacı Bayram ilk olarak süluk konusunda konuştu:

— Süluk; bir ahlak terbiyesidir, dedi, saliki, mürit de diyebilirsiniz; Güzel Allah'a kavuşturmaya hazırlar. Yani müridin karar almasıyla başlayan ve onun düzenli bir

şekilde çalışarak yürümesini sağlayan metottur. Mürit, O sevgiliye kavuşmadan önce hazırlık yapar. Onun önündeki hedefe ulaşabilmesi için, birtakım makamlara yükselip hepsini geçmesi lazımdır. Bunlar zikir, derin düşünce, fakr, sevgi, marifet gibi şeylerdir. Fakr üzerinde de konuşacağız. Marifet ise, sufilerin manevi hâlleri yaşayarak yalnız iç tecrübeleri ile yani vasıtasız olarak ve ilahî hakikatlere ererek elde ettikleri bilgidir. Yüce Allah'ı ve O'nun hakikatlerini anlamak da diyebilirsiniz marifete.

Mehmet hayranlıkla sordu:

— Bizler de o hâle gelebilecek miyiz acaba? Ne zaman olacak?

— Ne kadar çalışırsanız, kendinizi tam teslim olarak manevi yolunuza ne kadar verebilirseniz, o kadar çabuk başarırsınız. Bu birkaç yıl da sürebilir, uzun yılları da alabilir.

— Şeyhin himmet etmesi; yani onun özel yardımı da gerekir değil mi, dedi Kızılca Bedrettin.

— Evet şeyhin himmeti de vardır ancak bu da müridin, mürşide kayıtsız şartsız teslimiyeti ile olur.

— Peki efendim, dedi Hasan, mürit, seyr-i sülukunu tamamladığı zaman, erişeceği son yere, erişmiş mi olur?

— Şöyle diyelim, kişi veli olduktan sonra bin yıllık ömrü olsa, bu ömrü nefsiyle savaşarak ve riyazet ederek geçirse, henüz peygamberlerden birisinin ayağı vardığı yere, o velinin başı varmak hayaldir. Yani manevi olgunlaşmanın sonu yoktur. Riyazet dedim, bu kelimenin anlamı şudur; çekici ama zararlı şeylerden uzak kalmaya, zor ama faydalı şeyleri yapmaya kendini alıştırmak. Bizler riyazet yaparak, mesela az yemek yiyerek, az konuşarak, az uyuyarak, yalnız kalarak, zikir ve temiz şeyler, derin şeyler düşünerek nefsin kötü huylarından temizleneceğine inanırız. Nasıl bir deri tabaklanmadan ve terbiye edilmeden önce pis sonra temizse, nefis de onunla mücadele ve riyazetten evvel pis, sonra temiz kabul edilir. Şems Suresi'nin 9 ve 10. ayetlerinde bu hususa işaret edilmiştir. Orada şöyle der Yüce Allah: "Nefsini temizleyip arındıran gerçekten

kurtulmuştur, onu kirletip örten ise kayba uğramıştır." Evet gençler demek ki, nefsin zararlı arzularını kırmak maksadıyla, bir taraftan bedeni zor işlere koşma, bir taraftan ise; zihni, düşünceyi sürekli olarak Allah'tan gayri şeylerden uzaklaştırıp Allah üzerinde yoğunlaşmak gerekiyor. Riyazet sayesinde nefsimize hâkim olup kendimizi disiplin altına sokabiliriz.

Hacı Bayram ertesi gün, sohbet ve fakr konularında konuştu.

— Gençler, dedi, sohbet, müridin mürşidini anlayabilmesi; onun gönül yolunu ve fikirlerini benimsemesi açısından, son derece faydalıdır. Sohbette, mürşitle mürit arasında karşılıklı bir gönül akışı vardır. Böylece şeyh gönül emanetini müride geçirir. Bilhassa Hamit Efendi'nin şeyhi olduğu Nakşibendilikte sohbete çok önem verilir. Öyle ki sohbeti terk eden, tarikatı terk etmiş sayılır. Sizler de sohbete gereken önemi veriniz... Şimdi size biraz da fakrdan bahsetmek istiyorum. Fakr, "noksanlık ve yoksulluk" anlamlarına gelir. Birincisi manen ve maddeten yoksul halk kitlesinin fakndır ki bu, gönlün ve aklın çalışmaması ve malı olmamaktır, yani manevi ve maddi fakirliktir. İkincisi akılca ve manen yüksek kişilerin fakrıdır ve bu kendi vücudundan fâni olmaktır. Yani kendi varlığının, "geçici", "yok" olduğunu bilmektir. Efendimiz Hazreti Muhammed'in: "Fakirliğimle övünürüm." hadisi, bu anlama gelmektedir. Bu, dünyadan, bütün maddiyattan, yani Allah'tan gayri her şeyden vazgeçmektir. Gönülde yalnız Tek'in yalnız Allah'ın bulunması demektir. Hazreti Mevlâna bunu şu şekilde söylemiştir: "Hazreti Süleyman mal ve mülkü gönülden çıkarmış olduğu için, kendisine 'fakir' demiştir. "Aslında Hazreti Süleyman malca çok zengindi; o hâlde fakirlik, malın elde bulunması değil, gönülde bulunmaması demektir. Yani sadece ve sadece Yüce Allah'a muhtaç olmak. Geçen gün yazdığım bir şiirde bunu, şöyle ifade etmeye çalıştım:

"El-fakru fahri el-fakru fahrî
Demedi mi âlemlerin fahrî
Fakrını zikret fakrını zikret
Mahvı fenâda buldu bu gönlüm"

Dervişlerin üçü de okunan beyitleri çok beğenip şiirin tamamını istediler. "Ne olur efendim hepsini okuyun." dediler. Bunun üzerine, okudu Hacı Bayram:

"N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd ü gamınla doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm

Gerçeki yandı gerçeğe yandı
Rengine aşkın cümle boyandı
Kendi de buldu kendi de buldu
Matlabını hoş buldu bu gönlüm

El-fakru fahri el-fakru fahrî
Demedi mi âlemlerin fahrî
Fakrını zikret fakrını zikret
Mahvı fenâda buldu bu gönlüm

Sevdâ-yı âzam sevdâ-yı âzam
Bana k'oluptur arş-ı muazzam
Mesken-i canân mesken-i canân
Olsa acep mi şimdi bu gönlüm

Bayramî imdi bayramî imdi
Yâr ile bayram eyledi şimdi
Hamd ü senâlar hamd ü senalar
Yâr ile bayram etti bu gönlüm"

Hacı Bayram şiirini okuyup, dervişleri mest eyledikten sonra:

— Matlap, istenilen talep olunan şey; fena, yok olmak, yokluk; fahri ise şeref ve onur demektir. Yarın da kısaca Muhabbetullahtan bahsederim sonra sizlere görevlerinizi ve her gün yapmanız gereken duaları ve tesbihleri yani kısaca virdinizi vereceğim, şimdi derviş arkadaşlarınızla muhabbete gidebilirsiniz, dedi.

Hasan, Mehmet ve Kızılca Bedrettin, Hacı Bayram'ın kendileri ile kısa ve öz konuşmalarından pek memnun kalıyor, sonra bunları diğer derviş arkadaşları ile konuşup tartışıyorlar, yeni şeyler öğreniyorlardı. Bugün onlara

bahsedecekleri bir de şiir vardı! Hacı Bayram'ın aldığı yeni görevler, diğer dervişlerin gözünden kaçmıyor, artık ona tam halife gözü ile bakıyorlardı. Hamit Efendi'nin yetişmekte olan bir oğlu Yusuf Hakikî varken, Hacı Bayram'ı halife yapması, dervişlerin gözlerinde onun değerini daha bir yükseltiyordu.

Bir sonraki konuşma yine meydanın bir köşesinde oldu, bu kez konu Muhabbetullah idi, Hacı Bayram:

— Muhabbetullah, dedi, "Allah sevgisi" demektir. Kur'an-ı Kerim'de, "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." ayeti ile anlatılan muhabbet; yolumuzda ve Allah yolunda başka tarikatlarda da elde edilmesi gereken bir makamdır. Sevginin yeri neresidir, biliyor musunuz? Kalptir, gönüldür. Allah'ı sevmek mutlak aşktır, ikincisi mecazi aşktır ki, bu, Allah'tan gayri şeylere duyulan sevgidir. Ancak bu şekilde sevdiklerimiz; çiçek olsun, hayvan olsun, insan olsun, bir gün yok olmaya mahkûmdurlar. O hâlde mecazi aşk geçicidir. Oysa mutlak aşkta Sevgili yok olmayacaktır. Demek ki bu Yüce Sevgili'ye duyulan aşk, âşıkı sevgilisine kavuşturmak için bir yüksek, bir güzel araçtır. Kısaca:

"Çalab'ım bir şâr yaratmış iki cihan aresinde
Bakıcak Dîdâr görünür ol şârın kenaresinde"

Çalap biliyorsunuz, Türkçe "Allah" demektir, Dîdar ise; "O Sevgili'nin yüzü." Önemli olan burada "şâr"dan ne kastettiğim. Anlayan var mı?

Müritler bir düşündüler, Hasan:

— Gönül olmasın efendim, dedi.

— Aferin, dedi Hacı Bayram, evet, gönlü kastettim.

Kızılca Bedrettin:

— Şiirin tamamını okur musunuz efendim? diye sordu.

— Hayır, yazılısı burada, sonradan okuyabilirsiniz. Evet ne diyorduk, Allah aşkı ki bunu duyanlar bile tarif etmekten acizdirler, bir çeşit yangındır gönülde... Devası içinde bulunan bir derttir... Allah aşkı Allah'tan başka şeyler için duyulan mecazi aşka benzemez; çünkü O geçici değil,

ebedidir. Yani zaman ve mekâna bağlı değildir, kalıcıdır, devamlı ve sonsuzdur ve zorludur insanı mahveder ve büyüktür, akıllara sığmaz ancak gönüldedir... Şimdi vazifelerinizi söyleyeyim: Sen Kızılca Bedrettin helaları temizleyeceksin. Nasıl yapıldığını sorarsan, sana gösterirler.

Kızılca Bedrettin'in yüzünden bir hoşnutsuzluk geçti, ses çıkarmadı. Hacı Bayram devam etti:

— Sen Mehmet, bu zikirlerimizi yaptığımız mekânın, meydanın temizliğinden sorumlusun, sen de sorarsan nasıl yapıldığını, gösterirler; sen Hasan, mutfakta aşçıya yardım edeceksin.

— Peki efendim dediler, Hasan'la, Mehmet.

Sonra Hacı Bayram onlara virdlerini verdi. Ayrılmak üzereyken şiirini hatırlattılar.

— Ha evet, dedi Hacı Bayram, şiirin yazılı bulunduğu kâğıdı uzattı. Hemen okudular, sonra bir daha okudular, şöyle bir şiirdi:

"Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde
Bakıcak Dîdâr görünür ol şârın kenâresinde

Nâgihân ol şâra vardım ânı ben yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım taş u toprak âresinde

Şâkirtleri taş yonarlar yonup üstâda sunarlar
Tanrı'nın adını anarlar her bir taşın pâresinde

Ol şârdan oklar atılır gelir sîneme dokunur
Âşıklar cânı satılır ol şârın bâzâresinde

Şâr dedikleri gönüldür, ne âlimdir ne câhildir
Âşıklar kanı sebildir o şârın kenâresinde

Bu sözümü ârif anlar, câhiller bilmeyip tanlar
Hacı Bayram kendi banlar ol şârın minâresinde"

* * *

Meryem ve çocuklar, iki ay sonra döndüler. Çocuklar çok neşeliydi, Meryem biraz durgundu, Hacı Bayram sebebini sordu.

Meryem:

— Oraya gidince, çocukları, torunları hatta köyü ne kadar çok özlediğimi anladım ve tekrar ayrılık zor geldi, dedi. Sanki son görüşümdü hepsini, böyle garip bir his, dedi ve ağlamaya başladı.

Hacı Bayram, onun saçlarını okşadı ve dedi ki:

— O zaman her yaz, ben seni gönderirim köye, dert etme kendine, ağlama ne olursun, dedi.

O sıralarda Ali, on sekiz yaşındaydı ve babasına göre artık medreseye girebilirdi. Mürşidinin de müsaadesini alarak bir gün Ali'yi, Ankara'ya Bekirlere yolcu ettiler. Meryem bu gidişe de çok ağladı... Hacı Bayram Bekir'e mektup yazmış, epey havadis verdikten sonra: "Ben Ali'nin durumunu yeterli buldum, bir de sen bak ağabey, onu bir sınavdan geçir, sen de uygun görürsen artık Kara Medrese'ye girsin, isterse Mehmet oğlumuz da sınavdan geçirsin." dedi.

İki ay sonra Ankara'dan gelen bir yolcu tekkeye uğradı ve Hacı Bayram'a Bekir'den mektup getirdi. Bekir, Ali'yi başanlı bulduğunu ve medreseye kaydettirdiğini, çok ısrarlarına rağmen çocuğun onlarda kalmadığını, medresede leyli öğrenci olduğunu yazıyordu. "Bu çocuk, seni aynen takip etmek istiyor. Biz ısrar ederken, o: 'Babam da leyli okumuş ben de onun gibi yapmak istiyorum.' dedi durdu. Bir süre müderrislik ettikten sonra da, manevi ilme dalacakmış, dedim ya, sen ne yapmışsan onları yapmak istiyor. Hakkında hayırlısı olsun... Mehmet, Ali'yi sınavdan geçiremedi; çünkü o şimdi Bursa Çelebi Sultan Medresesi'nde, neyse buradan ayrılmadan önce onu baş göz ettik, sevimli aklı başında bir karısı var. Sana biraz da acı haber üç yıl önce babamı kaybetmiştik, annem bizimle oturmaya başlamıştı, o da maalesef altı ay önce bizleri öksüz bırakıp gitti, Ayşe'yi beş yıl önce verdik, bir oğlu vardı, annemden sonra da bir kız doğurdu, hayat böyle işte ne yaparsın kimi gidiyor, kimi geliyor, kayıplar ve teselliler ardı ardına. Hayrünnisa'yı vermeye niyetiniz yok mu?" diye soruyordu. Hacı Bayram da hemen oturup

ona yazdı, anne ve babası için taziyelerini bildirdi, torunları kutladı, Hayrünnisa'nın evlenmek istemediğinden şikâyet etti. Biraz daha aileden ve tekkeden bahsetti. Mektubu getiren yolcuya teslim etti. Adam tüccarmış halı almaya gelmişmiş buraya, bir hafta sonra halılarla dönecekmiş.

"Arada sırada yine geleceğim Aksaray'a, Bekir Müderris'e de söyledim, mektuplarınızı getirip götürürüm." dedi. Hacı Bayram bu habere ziyadesiyle memnun oldu, Bekir'i pek özlemişti, hiç olmazsa mektuplaşabileceklerdi. Ne nimet!

Günler hızlanmış gibiydi, çabuk geçiyor, aylar yıllara bağlanıyordu. Son zamanlarda Hamit Efendi pek iyi değildi, aşın şekilde zayıflamıştı, tekkedeki işleri çoğunlukla Hacı Bayram'a ve buraya geldikleri günlerde derviş olan Ahmet Efendi'ye yaptırıyor, kendisi, odasının bir köşesinde seccade üstünde dua ve zikirle meşgul oluyordu. Sanki gitgide bu dünyadan kopuyordu. Sevimli yüzünde hep bulunan Rahmanî ifade artmış onu, bir hayal insan yapmıştı, nur içindeydi ve gözleri uzaklara dalıyor ve sanki cenneti seyrediyordu. Toplu zikirlere de katılmıyor, zikir esnasında postunun üzerine genellikle Hacı Bayram'ı, bazen de Ahmet Efendi'yi oturtuyordu.

O günlerde Meryem de hastalandı, şiddetli öksürüğü vardı, ateşi çıkıyordu, Hacı Bayram endişeliydi; iyi bir hekimden bahis açtılar ona tekkede. O da hemen eve gelip karısını bu hekime götürdü. Hekim bir şey anlayamadı, öksürüğü üşütmeye bağladı. "Aynı zamanda akciğerler zayıflamış." dedi, kendi yaptığı bir ilacı verdi. "Yorulmasın, istirahat etsin, bal ile papatya ve ıhlamuru karıştırıp içsin." dedi.

İlaca ve ıhlamura rağmen, Meryem'in öksürüğü fazlalaşıyor, bitkinliği artıyordu, nihayet yatağa düştü, dalgındı. Hacı Bayram onun başında bekledi, devamlı Kur'an okudu, Hayrünnisa ağlayıp duruyordu. Son üç gün böyle geçti, bir ara gece vakti, kendine gelir gibi oldu, baş ucunda mum ışığında Kur'an okuyan kocasının elini tutup hafifçe sıktı ve vefat etti...

Sabah namazına kadar Hacı Bayram'ın eli, karısının eli altında, öyle bekledi. Kızını uyandırmaya kıyamamıştı, belki çocuğun onu ağlarken görmesini de istememişti.

Hacı Bayram acısını tekkede kendini büsbütün Allah'a adayarak dindirmeye çalışırken, Hayrünnisa da kendisini ev işlerine veriyordu. Duvarları badana etti, perdeleri, sedir örtülerini yıkadı. Hamit Efendi'nin eşi ve kızları ona dayanak oluyorlardı, babasının yanında ağlamamaya dikkat eden Hayrünnisa gözyaşlarını onlarla ve konu komşu ile paylaştı.

Birbirlerine belli etmeseler de Meryem evde yeri doldurulamayacak bir boşluk bırakmıştı, bu boşluk yüreklerinde büyüyordu...

Ali, vefatı Bekir'den işitmiş, hemen köye haber yollamış, kendi de izin alıp başmüderristen, bir kervana dahil olup Aksaray'a gelmişti, daha sonra Ahmet, Ethem ve ikizler geldi. Hepsi üzgün, hepsinin gözleri yaşlıydı. Ama bu kalabalık iyi geldi Hayrünnisa ile Hacı Bayram'a, dertlerini, gözyaşlarını paylaştılar. Acıları hafifler gibi oldu. Hacı Bayram, bir taraftan da çok uzun süredir görmediği evlatlarına kavuşmanın buruk neşesini taşıyordu, bütün işlerin Hayrünnisa'ya kalmasını önledi, herkese bir vazife verdi. Her gün topluca anneyi ziyaret ettiler, Kur'an okudular.

Onlar gittikten sonra baba kız yine baş başa kaldılar ama bu kez acıları daha hafiflemiş olduğu için, günlük meseleleri de konuşmaya başladılar, gözyaşları yavaştan yavaşa kurudu. O günlerde Somuncu Baba, tekkeye Hayrünnisa'yı çağırtmıştı, mürşit ve mürit bir süre yalnız başlarına konuştular. Sonra Hamit Efendi kıza icazetini verdi, buna göre Hayrünnisa sülukunu tamamlamış oluyordu.

* * *

Çelebi Sultan Mehmet, Türkiye'nin birliğini korumak için büyük bir enerji ile çalışmaya koyuldu. Fetihlerden uzak kalarak devletin birliğini temine ve iç bünyesine mümkün olabildiği derecede eski gücünü kazandırmaya

niyetliydi. Önce daha zayıf olan Aydınoğlu üzerine yürüdü. Cüneyt Bey kaçmıştı. On gün muhasaradan sonra Aydınoğlu'nun merkezi olan İzmir, Türkiye Hakanına teslim oldu. Sıra Karaman davasını çözmeye gelmişti. Sultan'ın yanında, tabileri olan Germiyan ve Candar Beylerinin birlikleri de vardı. Sultan Mehmet, halasının oğlu olan II. Mehmet Bey'e çok şefkatli davrandı ve onunla uygun bir barış yapıp kuzeye yürüdü, Candar Beyliği'nin topraklarına girdi; fakat aynı zamanda Karaman Beyi II. Mehmet'in Osmanlı topraklarına tecavüzünü haber aldı. Anadolu Beylerbeyi Bayezit Paşa, Konya yakınlarında II. Mehmet'in ordusunu dağıttı. II. Mehmet Bey esir düştü ve Timur'un Karamanlılara verdiği pek çok yeri Osmanlılara bırakmak zorunda kaldı.

1414 yılında Foça, Sakız ve Midilli'deki Ceneviz Beyleri Osmanlılara vergi vermeyi kabul etmişlerdi.

1415'te Sultan Mehmet, Ceneviz Beylerini, Rodos Üstad-i âzamını, Germiyan, Menteşe ve Teke Beylerinin bizzat gelip saygılarını sunmalarını kabul etti. Candar Beyliğini hâkimiyetine, Karaman Beyliği'ni nüfuzuna aldı. Kahire'ye elçi göndererek babası zamanında bozulmuş olan Memluk-Türkiye ilişkilerini düzeltti. Arnavutluk'ta elden çıkan bazı yerler geri alındı. Bosna'yı Macaristan'a katmak isteyen Alman imparatoru ve Macaristan kralı Sigismund, Evrenoszâde İshak Bey tarafından büyük bozguna uğratıldı. Hırvatistan Türk nüfuzuna düştü ve Bosna sancak merkezi yapıldı ve böylece Bosna'nın bir kısmı Türklere geçmiş oldu.

1416'da padişahın bizzat başkumandanlık yaptığı seferle, Eflak'ta Yıldırım zamanında kurulmuş olan Türk himayesi kesin şekilde teyit edildi. Sultan Mehmet, Romanya'ya girdi. Macar yardımcı birliği tarafından desteklenen Mirçe'nin ordusunu, kolayca dağıttı. Bükreş'e altmış kilometre mesafede Turnu ve Yerköyü Eflak Beyi'nden alınıp doğrudan Türkiye'ye katıldı. Erdel ve Macaristan'a küçük ölçüde bir akın yapıldı. Asıl büyük akın 1420'de oldu, Hatsek Meydan Muharebesi'nde Voyvoda mağlup edildi, bu Macar eyaleti baştan başa çiğnendi.

1419 ve 1420'de Romanya harekâtı devam etti. İmparator Kral Sigismund ve Eflak'a karşı seferini tamamlayan Çelebi Sultan Mehmet, Anadolu'ya döndü.

Ankara Savaşı felaketinden sonra, Candar Beyliği büyümüş, Samsun Bafra gibi yerlere bile yayılmıştı. Bu devleti küçültmek ve iyice Osmanlı hâkimiyetine sokmak icap ediyordu. Arada savaş olmadan İsfendiyar Bey, Sinop'a gelen Osmanlı ordusundan çekinip, Ilgaz Dağları güneyindeki bütün yerleri Osmanlı'ya bıraktı. Samsun'a gelen Sultan, Samsun ve Bafra'yı, Hızır Bey'in elinden aldı. Sonra Sultan İskilip'e geldi. Burada İlhanlıların yerleştirdiği Türkleşmiş bir Moğol kabilesi, başında ise Minnet Bey vardı. Padişah Minnet Bey'i kabilesi ile beraber Meriç'in kuzey sahiline yerleştirdi. Bunlar orada, "Tatarpazarcığı" şehrini kurdular.

* * *

Somuncu Baba bir türlü düzelemediği gibi, daha da ağırlaşıyordu, hekim getirdiler ama o, bir şey yapamadı, sadece: "Yaşlılık efendim." dedi Hacı Bayram'a. Hamit Efendi de:

— Evladım, dedi Hacı Bayram'a, benim hekimlik işim yok demiştim ama dinlemedin, bak adamcağız bir ilaca bile lüzum görmedi. Şimdi senden yatağımı, tekkenin içindeki odama taşıtmanı istiyorum, giderken dervişlerim de yakınımda olsun istiyorum. Çocuklar beni görmek isteyebilirler.

Böylece yatak tekkedeki odasına, kapısı meydana açılan odaya taşındı, iki kızı, damatları, eşi, oğlu Yusuf Hakikî hep başındaydılar. Hacı Bayram, tekkenin sorumluluklarından vakit bulduğu her zaman yatağın ayak ucuna oturuyor, sessizce dua ediyordu. Somuncu Baba, bazen pek iyi oluyor, başındakileri savıp dervişlerini topluyor, Ahmet Efendi'ye onlara zikir talim ettiriyordu. Bazen de dalgınlaşıp sadece kendi zikrediyordu. Bir gün, yine bütün aile başındayken, ayak ucunda oturan Hacı Bayram'la, kesik kesik konuştu:

— Evladım dedi, sen benden üç ilmi birden aldın; Ebheriyye, Nakşiye, Halvetiye...

Sustu, Hacı Bayram ses çıkarmadı bir süre sonra, onun sağ elini, kendi sağ elinin içine alıp:

— Evet Sultanım, dedi.

— Sana vasiyetim şudur ki... dedi, yine bir süre suskun kaldıktan sonra: Kendi mizacına göre... Bu üçünü bir... Birleştirip...

Dervişler, birer ikişer sessizce odaya girip dizleri üzerinde edeple oturmaya başladılar, hepsinin yüzünde koyu bir hüzün vardı... Son gelen dervişler, halktan bazı onu sevenler, meydanı doldurdular... Hamit Efendi, Hacı Bayram'a:

— Evet bu üçünü birleştirip bir et, üçünü de yaşadın sen... Sence en önemli kuralları... Birleştir, tek et kendi yolunu kur... Bayramiye Tarikatını... Ankara'ya dönün, Ankara'nın manevi sahipliği senindir çünkü... Dünyada ve ahirette. Tekkenin başına... Münasip bulursan Ahmet Efendi'yi geçir... Şu yatakta geçen günlerimde... Onunla... Epey meşgul oldum... Layıktır. Sen yanına Yusuf'u... ve Kızılca Bedrettin'i... Al, onları... Orada yetiştir... Sülüklarını tamamlasınlar.

— Emredersiniz efendim.

— Ya Allah! Ya Allah! Ya Allah!... Hûuu! dedi Hamit Efendi, sesi yüksek ve belirgin çıktı, hemen sonra, Hacı Bayram'ın elinin içindeki eli titredi ve son nefesini verdi koca mürşit. 1412'nin güzel bir sonbahar günüydü, dışarıda rahmet yağıyordu.

9

Ankara'da önce Bekirlere indiler, yemekten sonra Hacı Bayram ilk iş olarak beraber geldikleri Yusuf Hakikî ile Kızılca Bedrettin'i bir hana yerleştirip on günlük paralarını peşin ödedi. Sonra Bekirlere döndü, iki acı üst üste gelmiş olduğu için Hacı Bayram pek keyifsizdi, canı namaz niyazdan başka bir şey yapmak istemiyordu. Bekir'le konuşmalarında eski neşeyi bulamadılar. Hacı Bayram hemen iki katlı bir ev bulup yerleşmek bir de burçak yahut buğday ekmek için tarla istiyordu, eşyaların hepsini denk yapmış getirmişlerdi.

— Bana kalırsa, dedi Bekir, namazınla niyazınla meşgul ol ama kızı da al bir köye gidin, yıllardan beri gitmedin, senin için bir değişiklik olur, çocukları yeni görmüşsün ama gelinleri, torunları gör, kardeşlerini gör, için biraz açılsın, yüreğine şevk gelsin, öyle başla tarikatını yaymaya. Nerede başlayacaksın, hiç düşündün mü?

— Düşündüm Bekir ağabey, dedi Hacı Bayram, onun için iki katlı ev bakacağımı söyledim sana, yukarısı Hayrünnisa'nın olur, ben aşağısını tekke olarak kullanırım, hele bakalım devran ne gösterecek, müritlerim çok olmazsa yeni bir tekke açmak istemiyorum, evde idare ederim.

— Ali'yi hesap etmiyorsun!

— Canım işte yukarı kat çocukların, köyden gelenler

olursa da onlar da yukarıda kalırlar, iş münasip bir ev bulmakta.

— Önce bir köye gidin de, dinlenin biraz.

"Doğru ya, köye gitmek." diye düşündü Hacı Bayram, köy hasreti basıverdi içini.

— Fena fikir değil be ağabey, dedi, haklısın önce köye bir uğrayalım. Dediğin gibi torun torbayı bir göreyim, Hayrünnisa da memnun olur bu işe. Ancak handaki çocukları ne yapayım?

— Onlar da burada kalıp tekke de olacak bir ev arasınlar sana.

— Olabilir, dedi Hacı Bayram.

— Evet arkadaşım en münasibi budur. Saçlarını, sakallarını ağartmışsın bakıyorum da...

— Yeni oldu, iki kayıptan sonra. Yoksa Safi bize geldiği zaman onun akları benden fazlaydı, takılmıştım çocuğa.

— Neyse senin gibi bir veliye ak saç, ak sakal yaraşır. Sen kaç yaşında oldun kuzum, yedi yaş mı küçüktün benden?

— Yedi yaş ya, elli dokuz oldum ben.

— Allah artırsın, ben de altmış altı, önümüzdeki yıl emekli olacağım inşallah.

— Yahu sıkılırsın evde.

— Yetenekli çocuklara evde ders vereyim diyorum, eh tekkeye seni ziyarete gelirim, çarşıya çıkar esnafla ahbaplık ederim. Bulurum kendime bir iş.

— Belki Arap Edebiyatı hakkında bir de kitap yazabilirsin.

— Belki, o da olur.

— Tasavvuf hakkında düşüncelerin hiç değişmedi mi?

— Ya değişsin de, gelip sana mürit olayım değil mi!

— Hayatımın en güzel günü olurdu!...

— Yok arkadaşım yok, ben tasavvuf adamı değilim, şu kadar yıl seni izledim, ben de bir derviş olabilir miyim diye

düşündüm de, içimde tek bir kıpırdanış olmadı. Bir kere bir zata o kadar bağlanmak, otur dediği yerde oturup kalk dediği yerde kalkmak, onun karşısında boynunu kıldan ince tutmak, bana göre değil.

— Eskiden ben de öyle düşünürdüm.

— Biliyorum, sonra birdenbire değiştin!

— Çünkü mürşidimi tanıdım!

— Tabi tekkene gelirim, belki seni dünyadan haberdar ederim.

— Şüphesiz gelirsin ama ben de dünyadan pek uzak olmayacağımı sanıyorum.

— Mürşitler genellikle dünya işlerine karışmazlar diye bilirim ben...

— Karışmazlar da, terki dünya da etmezler: Maksat, müritlerinin dışında da halka yardımcı olmaktır, çünkü halk, Hakk'ın görünen yüzüdür. Onca yok yoksul varken, onca bu topraklara göçüp de ne yapacağını bilmeyen varken... İki tarafa da ve gelip derdine çare arayanlara da yardımcı olmam lazım. Bu yüzden de dünyadan haberdar olmak gerek, yani tekke dışına da taşmak gerek.

— Hay sen sağ olasın arkadaşım.

* * *

Köyde çoluk çocuk, kardeş, torun tosun hepsi bayram ettiler, Hacı Bayram'ın ve Hayrünnisa'nın gelişlerine...

Görmeyeli köy büyümüştü Hacı Bayram için ama birçok tanıdığı göçmüş, Recep hasta idi, eski yeni yetmeler, çoluk çocuk sahibi olmuşlardı, çocuk bıraktıkları şimdi evlenme peşindeydiler. Oğullarının hanımlarını da pek sevdi kayınbaba. Allahtan, Hayrünnisa ona Ankara'da hatırlatmış, üç yeni geline bir şeyler aldırmıştı... Torunlar onları biraz yadırgadılarsa da, çabuk alıştılar. Geldiklerinin ertesi günü, Hacı Bayram, herkesi toplayıp Nazlı anneye ziyarete götürdü. Onu hiç tanımamış olanlar da, tanımış olanlardan işitmişlerdi, sevgi ve saygıyla Kur'an okudular, kimileri ağladı. Çocuklar, mezarın başına akasya ve at kestanesi dikmiş, ağaçlar boy atmıştı, gölgelerinde oturdular.

Hacı Bayram ve Hayrünnisa, neşeli bir kalabalık içinde günlerini geçirdiler, on günün sonunda Hacı Bayram köyden ayrılırken, Hayrünnisa'yı hiç olmazsa bir ay için orada bırakmayı düşündü ama kız istemedi. "Seni yalnız bırakamam babacığım, burada herkesten fazla bana yakın olan sensin." dedi. Baba bu söze bir yandan memnun olurken, bir yandan da ciddi olarak düşündü; bu kızı nasıl evlendirecekti ki?... Ahmet babasına tarla alımında yardımcı olmak için onlarla beraber Ankara'ya geldi. Kısa zamanda iyi bir tarla satın aldılar, Ahmet köye döndü.

İstenilen tarzda bir ev bulmak daha zordu, epey aradılar; nihayet iki katlı, bahçe içinde büyükçe bir ev bulup hemen tuttular. Bu arada gençler ev ararken, Hacı Bayram da, tanıdığı birkaç esnafa uğramış, Bayramî tarikatını yayacağından bahsetmişti.

Hayrünnisa, Zehra aracılığı ile Bâcıyânı Rum, Anadolu Bacıları teşkilatı ile tanışmış, aralarına katılmıştı. Bu teşkilat, Ahi kuruluşunun bir koluydu yalnız kadın ve kızlardan müteşekkildi. Anadolu Bacılarının kurucusu ve ilk lideri; Kadın Ana diye anılan Fatma Bacı'ydı. Şimdiki Kadın Ana, Şerife Bacı'ydı. Kuruluşun faaliyetleri arasında dokumacılık baş yeri tutuyordu; halı ve kumaş dokumacılığından başka, tülbent bezi imalatçılığı, örücülük de vardı. Başka bir faaliyet alanları da Ahi tekkelerinde misafir edilenlerin barındırılması, karınlarının doyurulması, ağırlanmalarıydı. Bu arada dinî ve kültürel hayatlarını da bir tarikat disiplini içinde yürütüyorlar; erkeklerle bir arada zikir, semah ve sohbet meclislerinde bulunuyorlardı. Ancak erkeklerle bir arada olmaları, bir kısım halkın tepkisini çekiyordu. Hacı Bayram, kızının bu kuruluşa üye olmasından, halı dokumacılığı öğrenmesinden memnundu, Hamit Efendi'den sülukunu tamamlamış olmasına rağmen arada sırada onların dinî faaliyetlerine katılmasına da bir şey demiyordu.

Tekkenin ilk konuğu, Bekir oldu; hayırlamaya gelmiş, Zehra'ya bir tencere helva yaptırmıştı. Yusuf Hakikî, Kızılca Bedrettin'le beraber helva yiyip sohbet ettiler, akşama

doğru, tam Bekir gitmek üzereyken, tekkenin aralık kapısından bir genç süzüldü içeri, oturanlara bakıp:

— Acep Hacı Bayram Veli hanginizsiniz? diye sordu.

Hacı Bayram:

— Benim, dedi, buyur oğlum.

Genç evvela Hacı Bayram'ın sonra Bekir'in ellerini öptü genç dervişlere selam verip, Hacı Bayram'ın karşısına, diz üstü, edepli bir şekilde oturdu ve:

— İzniniz olursa yolunuza girmek dilerim efendim, dedi.

— İsmini bağışla.

— Bıçakçı Ömer derler, Seyyid derler, Emir Sikkinî derler efendim, asıl ismim Ömer'dir.

— Pekâlâ ben Emir diyeceğim sana. Beni nereden duydun, neden yola girmek istersin?

— Kalbim çoktan beri bir yol hasretindeydi efendim, birkaç Şeyh Efendi ile konuştum fakat gönlüm tatmin olmadı, sıkıntım geçmedi. Vazgeçtim. Nihayet bir gün, dükkânın üstündeki evimde, öğle namazına dururken, kalbimden şöyle geçti: "Allah'ım ben elimden geleni yaptım, biliyorsun ki seni daha derinden bilmek için bir yol arıyorum ama bulamadım, artık sorumluluk senindir, beni bir yola kavuştur." Sonra namazımı kılıp aşağıya dükkâna indim, baktım bir arkadaşım gelmiş beni bekler, selamdan sonra: "Ömer," dedi, "senin bir yol aradığını biliyorum, geçen gün bizim dükkâna, Hacı Bayram Veli uğradı, eski meşhur Kara Medrese müderrislerindendir, laf açıldı, kendi tarikatını Bayramiye'yi yaymaya başlayacağını söyledi, onun mürşidi de yine meşhur Somuncu Baba imiş, o yetiştirmiş Hacı Bayram Veli'yi, sana haber vermeye geldim." Bu sözler beni çok sarstı, Büyük Allah'ım işte bana haber yollamıştı. Heyecanlandım, üç gün bekledim heyecanım geçsin diye ve size gelip ulaştım.

— Yaa, dedi Hacı Bayram, Güzel Allah'ım bazen böyle hemen cevap verir, çare gösterir, hikâyen beni de sarstı doğrusu... Ancak evladım, biz helva yiyoruz görüyorsun, al şu kaşığı sen de paylaş helvamızı, arkadaşım Müderris

Bekir Efendi ile sohbetimize katıl, sonra evine git, gönlünü yokla, bizimle tatmin olmuş mu bakalım. Eğer olmuşsa yarın sabah namazından sonra gel, yok eğer şüphelerin varsa hâlâ gelme. Tamam mı?

— Tamam efendim ama benim kalbim daha mübarek yüzünüzü görür görmez rahatladı.

— Sen yine de düşün, evladım.

Bekir'le yazacağı Arap Edebiyatı kitabı için görüşüyorlardı, devam ettiler konuşmaya, sonra Bekir kalktı, Emir'le Hacı Bayram yalnız kaldılar. Hacı Bayram Veli sordu:

— Bu emirlik doğru mudur?

— Babam tarafından seyyidlik vardır efendim, biliyorsunuz Anadolu'da, seyyidlik geçenlere Emir de derler.

— Biliyorum, nerelisin Emir?

— Bursalıyım efendim, bıçakçılığı da orada öğrendim, sonra ustama rakip olacak bir dükkân açmamak için, Ankara'ya göçtüm, zaten eşim de Ankaralıdır.

— Ha demek evlisin. Çocuğun da var mı?

— Yeni evliyim efendim, henüz çocuğumuz yok.

— Kitap okur musun Emir?

— Hayır efendim.

— Bak gelirsen buraya, seni okumaya da başlatırım, haberin olsun.

— Memnuniyetle efendim. Bir şey sormak istiyorum, acaba mürit olabilmek için, dükkânımı kapatmam mı lazım?

— Kim demiş müritler çalışmaz diye! Bilakis çalıştığın için memnun oldum, dervişlik bir dilencilik mesleği değildir, her derviş alın teri ile çalışıp kendi geçimini kendi temin etmelidir, aksi düşünülemez bile. Pekâlâ Emir, şimdi git, eğer gönlün yatarsa, yarın gel.

— Peki efendim.

* * *

Ertesi gün sabah namazından hemen sonra geldi Emir. Hacı Bayram daha yeni aşağıya inmiş, önündeki

rahleye kitabını koymuştu, ilk müridini güler yüzle karşıladı. Onunla tıpkı Somuncu Baba'nın yaptığı gibi bir sohbet yaptı, ondan aldığı intiba fevkalade olumluydu. Bunun üzerine dört günlük halvetten bahis açtı...

Emir'in ayağı ne kadar bereketliymiş ki, ondan hemen sonra mürit olmak için birkaç kişi daha geldi, böylece tekkede kalan Yusuf ve Kızılca Bedrettin'le beraber sekiz kişi oldular. Dokuzuncu da İnce Bedrettin oldu. İnce Bedrettin, Azeri olup, İran'dan Bursa'ya gelince Şeyh Hamit'e mürit olmuştu, ancak çeşitli sebeplerden dolayı çalışmaları aksamıştı. Hacı Bayram'ı Bursa'dan tanıyordu, onun Ankara'da tekke açtığını duyunca, çoluk çocuğunu Bursa'da bırakıp Ankara'ya gelmişti. "Sülukumu tamamlayamadım, gereken olgunluğa erişemedim, müsaade buyurursanız, Bayramîlik yolunda ilerlemek istiyorum." dedi Hacı Bayram'a, o da kabul etti. İnce Bedrettin'in tekkedeki ilk görevi; Fahreddin Irakî'nin *Lemeât* isimli küçük kitabını Farsçadan, Türkçeye tercüme etmek oldu. *Parıltılar*'ı müritleriyle yaptığı sohbet toplantılarında okutup şerh etmeyi isteyen Hacı Bayram, gençler Farsça bilmedikleri için bu işe kalkışamamış, eseri, bir gün tercüme etmeyi aklına koymuştu. Fakat İnce Bedrettin gelip ulaşınca tekkeye, bu görevi ona verdi. *Parıltılar* bir yandan tercüme edilirken, bir yandan da okunup şerhi yapılıyordu. Kitap gençler için biraz ağırca olduğu için, tefsir işi ekseri İnce Bedrettin ile Hacı Bayram'a kalıyordu. Bir kısa süre geçtikten sonra Emir de katılmaya başladı onlara. Emir arkadaşları arasında bu şerhlerinden dolayı iyice sivrilmişti, bazıları ona gıptayla bakarken, bazıları da kıskanıyorlardı; Allah'ın bıçakçısı nasıl da anlıyordu, kelime anlamlarının arkasında yatan mânâları!...

Daha *Parıltılar*'ı okumaya başlamadan önce Hacı Bayram, dokuz müridini toplayıp onlara, Bayramiliğin üç temelini anlatmıştı:

— Bayramiliğin dayandığı üç temel vardır, bunlar: Cezbe, muhabbet yahut sevgi ve sırrı ilahîdir ki bilhassa sırrı ilahî büyük önem taşır. Ve cezbe ile sevgi, sırrı ilahîye yol açarlar. Şimdi mânâları; cezbe, sözlük anlamı malum; bir

şeyin bir şeye çekilmesidir. Tasavvufta ise Yüce Allah'ın kulunu, kendisine çekmesidir. Sevgili Allah'ın kendi katında hazırladığı yardım ve lütfunu gerektiren şeye, kulunu yakınlaştırmasına, denir. Bu; aklı gideren, müridin tam bir "gönül' olduğu durumdur. Cezbe hâline ulaşmak ise, ancak Güzel Allah'ı zikretmekle mümkündür. O hâlde bizde zikir fevkalade önem arzeder... Sevgi ise sözlükte; muhabbet, âşık olma, beğenme anlamlarına gelir. Kur'an-ı Kerim'de Maide Suresi elli dördüncü ayette; "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." denir. İşte bunun mânâsı kulun, Yüce Yaratıcısı ile kaynaşma ve dostluk tesis edebilmesi, kulun sadece Allah'ı istemesi ve Büyük Allah'ın da, bu kuluna ilahî hâller vermesine, sevgi yahut muhabbet denir... İlahî sırra gelince; sözlük anlamında sır; bir şeyi gizlemek demektir, gizli şey demektir biliyorsunuz. Tasavvufta ise sır, tarikat ve vahdet yani birlik bütünlük sırlarını, yüce Allah'a ait gizlenmesi gerekenleri; yabancı olanlara açık etmemektir. Her yolda, özellikle Bayramilikte ilahî sırları elde etmek hedeftir... İşte evlatlarım temel esaslarımız; bu üç hususta ibarettir. Biz bunları; bilmek, bulmak ve olmak şeklinde ifade ederiz. Yeteri kadar açık anlattım mı? Sorularınız var mı?

Cevap, hep beraber:

— Eyvallah Sultanım, oldu.

Ramazan Mehmet:

— Efendim, dedi, şimdiye kadar hep sesli zikrettik, Bayramilikte sessiz zikir yok mudur?

— Zamanına ve yerine, gönlün arzusuna göre; bazen sesli yani cehri bazen de gizli, sessiz yani hafi zikir yaparız. Usulümüze göre; her iki zikir şeklinde de gözler yumulur, hafi zikirde ayrıca mümkün olduğu kadar nefes de tutulur. Zikir esnasında Güzel Allah'tan başka her şeyi gönülden çıkarmak gerektir. Gönlün bizzat kendisinin, tabiri caizse, Allah ile dolu olması, yalnız Sevgili Allah ile beraber olması icap eder. Kısaca zikri ne ise, fikrinin de o olması gerekir. Zikirde, gönülle akıl bir tevhit hâlindedir, ikisi bir ve bütündür yani.

— Sultanım, dedi İnce Bedrettin, tacımız hakkında sormak isterim; Somuncu Baba'dan hatırladığıma göre, on iki dilimlik kırmızı tacınız vardı, siz de öyle giyerdiniz, şimdi değişmiş, neden acaba?

— Evet evet, dedi Hacı Bayram, o kırmızı taç aslında Şeyh Haydar'ın icat ettiği bir taç idi, önceleri onu giymekte bir mahzur görmedik; ancak zamanla Erdebilli Sufilere karşı bir hoşnutsuzluk doğdu, bu yüzden biz de tacımızı, altı dilimli ak çuhaya çevirdik. Tacın üzerinde, gördüğünüz gibi, yine çuhadan yapılmış, birbiri üzerinde üç daire ise ki buna tacın gülü denir, tevhidin üç derecesine işaret eder; fiiller tevhidi, sıfatlar tevhidi ve Zat tevhidi. Takkenin üzerine sarılan sarık da, gördüğünüz gibi yeşil renklidir. Ben, kurallar gereği şeyhiniz olarak sizlere taç teklif etmem, isteyen olursa izin veririm.

— Efendim, dedi yeni mürit olan genç; ben daha hiç toplu zikre katılmadım, acaba toplu zikir nasıl yapılıyor?

— Toplu yapılan zikre gelince, meydanımızda, şeyhiniz olarak ortada postuma otururum, başımda tacım, sırtımda dede hırkası bulunur. Müritler çevremde daire teşkil edecek şekilde diz üstü otururlar, işte bu zikir halkasıdır. Ancak bundan önce, on iki rekât teheccüt namazı kılınır. Yani toplu zikir gece yarısından sonra yapılır. Çekilen zikir kelimesi, "La ilahe illallah"tır. Oturduğumuz yerde, gözler kapalı, kalpte sadece zikrimizin anlamı, başlarımızı sağdan sola sallayarak zikir çekeriz. Zikirden sonra, Yüce Yaratanımıza dua ederiz.

Hacı Bayram Veli, başka soru istemediğini anlatmak için ayağa kalktı; müritlerin hepsi kalktılar. Mürşitleri onlara dönüp:

— Başka sorularınız varsa, sizden eski olan yoldaşlarınıza sorabilirsiniz, tek aklınıza takılıp kalan başka bir şey olmasın, dedi.

O günlerde Bursa'dan bir misafirleri daha oldu. Emir Sultan'ın müritlerinden Muhammet Bekir; tekkeye geldi, Hacı Bayram'ın elini öpüp:

— Efendim, dedi, siz Sultanıma, Sultanım Emir Sultan'dan selam ve mektup getirdim, size hayır dualar ediyor.

Mektubu alan Hacı Bayram Veli, hemen okudu; Emir Buharî ona: "Çok sevip özlediğim aziz ve kıymetli biraderim..." diye yazmıştı, tekke açtığını duyduğunu, çok memnun olduğunu söylüyor, hâl hatır soruyor, kendisinden bahsediyor: "Bir gün olur yolun Bursa'ya düşerse, pek sevinirim." diyordu.

Bu selama ve mektuba pek memnun olan Hacı Bayram Veli, Muhammet Bekir'i tekkede misafir etti, ona ikramlarda bulundu ve Aksaray'da yazdığı iki şiirle, geçenlerde kaleme aldığı bir şiiri Emir Buharî Sultan'a gönderdi; ona bir de mektup yazmış, kendisinden haberdar olmanın sevincini anlatmış, mukabil selamlarını ve dualarını göndermişti. Üçüncü şiir şöyleydi:

"Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul ânı
Sen seni bil sen seni

Kim bildi efalini
Ol bildi sıfatını
Anda gördü zâtını
Sen seni bil sen seni

Görünen sıfatındır
Anı gören zatındır
Gayri ne hacetindir
Sen seni bil sen seni

Kim ki hayrete vardı
Nura müstağrak oldu
Tevhid-i Zâtı buldu
Sen seni bil sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni"

* * *

Fetret devrinde 1411'den 1423'e kadar Osmanlı'ya hükmetmiş bulunan Musa Çelebi'nin kazaskeri Şeyh

Bedrettin, bilhassa fıkıhta ileri gitmiş bir din âlimiydi. Çelebi Sultan Mehmet onu kazaskerlikten azletti fakat ilmine saygı gösterdi. O da iki oğlu ve kızı ile birlikte İznik'e gidip yerleşti. Kısa zamanda çevresine işsizler, çapulcular, ayak takımı toplandı. Çünkü Şeyh Bedrettin daha ziyade siyasi sohbetler yapıyor ve her türlü mülkiyetin kaldırılması, toprak ile malın müşterek olması gerektiğini söylüyordu. Ayrıca Müslümanlığa ait bazı fikirleri de bir garipti; Allah'ın Zat'ının mahluklardan ayrı olmadığını, cennetin ve cehennemin; iyi ve kötü hareketlerin vicdanda meydana getirdiği haz ve elemden ibaret olduğunu; İslamiyetin haram kıldığı şeylerin aslında helal olduğunu, Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudilik arasında hiçbir fark olmadığını söylüyordu ve bu fikrilerine dayanarak geniş bir propagandaya girişiyordu. Öylece Müslüman olmayanlarla, hâllerinden bıkmış fakir fukarayı da çevrelerine toplayan Bâtınîler; Müslüman ve ehlisünnet akidelerine dayanan Osmanlı Devleti'ni, büyük fetret sarsıntısından yeni çıkmış olduğu bir sırada büsbütün ortadan kaldırmak istiyordu.

Şeyhin icra vasıtası; halifelerinden Börklüce Mustafa oldu. İzmir'in Karaburun ilçesinde yaşıyordu ve çevresine kalabalık asiler kitlesi toplamıştı. Börklüce'den ihtilalin hazır olduğu haberini alan Şeyh, İznik'ten hacca gitmek bahanesiyle ayrılmış, Eflak'a gitmişti. Eflak Voyvodası Türk hâkimiyetinden kurtulmak ümidiyle, Şeyh Bedrettin'e elinden gelen yardımı esirgemedi. Böylece Rumeli'nde Şeyh, Urla Yarımadası'nda Börklüce Mustafa, Manisa'da Börklüce'nin halifesi Yahudi dönmesi Torlak Kemal ihtilal ateşini yakmışlardı. İhtilale katılanlar arasında yalnız Müslümanlar değil, her din ve mezhepten insan vardı. Şeyh bunlar arasında eşitlik ve toplumda mal ortaklığı olacağını söylüyordu. Bunları dağıtmak isteyen İzmir Sancak Beyi İskender Bey'in mağlup olup ölmesiyle, ihtilal Türkiye çapında bir olay oldu. Saruhan Sancak Beyi Paşazade Ali Bey de Börklüce'ye bozulunca, işe Çelebi Sultan Mehmet müdahaleye mecbur kaldı. Çocuk yaştaki oğlu veliaht Şehzade Murat'ın yanına Veziriazam

Bayezit Paşa'yı katıp Börklüce'nin üzerine yolladı. Asilerin büyük bir kısmı imha, gerisi esir edildi. Esirleri Efes'e getirip çoğunluğu idam etti. Dede Sultan dedikleri ve asla ölmeyeceğine inanılan Börklüce'yi öldürttü. Manisa civarında Torlak Kemal ise üç bin müridiyle yakalanıp öldürüldü. İsyanın bastırıldığını öğrenen Şeyh Bedrettin Deliorman'da ne yapacağını şaşırdı. Bayezit Paşa, Rumeli'ye geçip, Şeyhi yakaladı ve kardeşi Mustafa Çelebi'ye karşı Rumeli'ne geçmiş olan Çelebi Sultan Mehmet'in bulunduğu Serez'e yolladı. Orada mahkeme edilen Şeyh Bedrettin, suçlu bulunup idam edildi. Böylece Mustafa Çelebi olayı ile aynı zamanda meydana gelen ve devleti çok müşkül duruma sokan ihtilal tamamen söndürülmüş oldu.

* * *

Hacı Bayram'ın müritlerinden Ramazan Mehmet, Anadolu Bacılarından olan ablası Ayşe'den övgülerini duyduğu Hayrünnisa'yı bir gün uzaktan görmüş ve istemeye karar vermişti; ancak bunu nasıl yapacağını bilmiyordu, acaba ailesini mi Hacı Bayram Veli'ye gönderse yoksa, kendisi utanmayı bırakıp kızı bizzat istese mi karar veremiyordu, böyle düşünceler içinde, bir altı ay geçirdikten sonra, bir gün alı al, moru mor Hacı Bayram'ın huzuruna girdi, o kadar utanıyordu ki, bir an yüz geri dönmeye karar verdi, sonra Allah'a sığınıp konuşmayı tercih etti:

— Efendim, dedi, eğer müsaadeniz olursa yarın ikindiden sonra babamla amcam sizi ziyarete gelecekler.

Müridinin kızarıp bozarmasından ve gönlünün karmaşasından bir şeyler sezen Hacı Bayram:

— Yaa, buyursunlar, dedi, ne görüşeceklermiş acaba benimle?

Ramazan Mehmet aceleyle:

— Kendileri arz edecekler sultanım, dedi, hemen bağır basıp şeyhinin yanından ayrıldı.

Yakışıklı bir gençti Ramazan Mehmet, Hacı Bayram Veli, kızına önce onu göstermeye karar verdi fakat bu işi

nasıl becereceğini bir türlü bilemedi. Çocuğu yukarı çağırsa olmaz, kızı aşağıya indirse olmaz. Velhasıl bir çözüm bulamadı o akşam.

Ertesi gün, gelip Hacı Bayram'ın elini öpüp pek bir saygıyla kızını isteyen iki adama, Hacı Bayram Veli samimiyetle:

— Vallahi, dedi, benim kızım evlenmek istemeyen bir garip hatundur. Kendisinin fikrini almadan ben verdim, hayırlı olsun diyemem. Biliyorsunuz dinimizde kızın fikrini sormak şarttır. Ancak biz Ramazan Mehmet'i severiz, gayretli bir mürittir, edeplidir, aklı başındadır. Karamanlıyım demiştiniz, Karaman Devleti'ne mi mensupsunuz?

— Hayır efendim, babamız Horasan'dan Karaman'a göçmüş, mensup olmuş fakat biz iki kardeş aklımız erince, bunu kabul etmedik; çünkü gönlümüz Osmanlı'ya kaymıştı, o yüzden Ankara'ya gelip Osmanlı'ya mensup olduk. Babamız marangozdu, biz iki kardeşi o yetiştirdi, biz de marangoz olduk, Ramazan Mehmet de biliyorsunuz marangozdur, dükkânda üçümüz beraber çalışırız, lakin siz isterseniz ona ayrı dükkân açmaya varlığım vardır.

Adamların kendi arzularıyla Osmanlı'yı seçmiş olmaları, Hacı Bayram'ı bir ayrı memnun etti. Gönlü damat adayına büsbütün yattı. Adama, yine içtenlikle:

— Kızıma bu bahsi açmadan önce, Hayrünnisa'nın bir Ramazan'ı görmesini isterim fakat bu nasıl olacak bilemem, evim tekkenin üstünde ama kızım tabii hiç aşağıya inmez, müritler de bana söyleyecek çok önemli bir şeyleri olsa bile, yukarı çıkmazlar.

— Sultanım, dedi adam, eğer siz kabul ederseniz, Ramazan'ın ablası Ayşe kızım onu eve davet eder bir gün, ikisi Anadolu Bacılarından arkadaşlar, bir sebeple Ramazan Mehmet eve gider, böylece birbirlerini görmüş olurlar, çünkü Ramazan da sokakta ancak uzaktan görmüş kızınız hanımı.

— Demek Ayşe kızımız ile Anadolu Bacıları kuruluşunda tanışmışlar.

— Evet efendim beraber halı dokurlarmış.

— Pekâlâ dediğiniz gibi yapalım.

Hacı Bayram böyle dedi, iki adamı güzellikle savdı ama içi rahat değildi, sevgili kızının arkasından iş çeviriyormuş gibi bir duygu içindeydi, bu da onu rahatsız ediyordu.

Hayrünnisa arkadaşı Ayşe'ye gitmek için izin isteyince, kızı karşısına alıp her şeyi anlatmamak için kendini zor tuttu. "Güzel Allah'ım sen de biliyorsun kızı evlendirmek istiyorum, şimdiye kadar hiç böyle yakışıklı biri istememişti onu. Sen hayırlısını yap Rabb'im." böyle dua etti arkasından.

O akşam:

— Gittin mi Ayşe'ye, diye sordu.

— Gittim babacığım, annesi de pek iyi bir kadın, bize börek yapmış, ha bir ara erkek kardeşi geldi, o, senin müridinmiş. Ramazan ismi...

— Bizim Ramazan mı? Pek severim onu, çok gayretlidir.

— Ayşe, bir gün bizim teşkilattan arkadaşlarla seni ziyarete gelirlerse kabul eder misin diye sordu. Ben de herhâlde kabul eder, dedim, doğru mu söylemişim?

— Doğru söylemişsin. Ne diye ziyaret edeceklermiş?

— Seni tanımak istiyorlar, eski bir medrese hocası olduğunu biliyorlar, hem âlim hem mürşit diye sana çok saygı duyuyorlarmış, kuruluşumuz hakkında senin fikirlerini soracaklarmış, onlara bir vazife verirsen severek yaparlarmış. Görüyorsun Ankara'da seni tanımayan, sana saygı duymayan yok. Seninle iftihar ediyorum babacığım.

— Ramazan marangozdur, dükkânını bırakıp da güpegündüz eve niçin gitmiş?

— Bilmiyorum baba, bir şey söyledi ama hatırımda kalmadı. Yemeği hazırlayım mı? Ali de nerede kaldı bilmem ki.

— Akşamüstü tekkeye uğradı, kütüphanede çalışması lazımmış, yemeğe gelemeyeceğini söyledi. Sonra yatmaya gelecekmiş.

— İyi ya biz yeriz.

Odadan çıkan kızının arkasından içini çekerek baktı Hacı Bayram; "Bu iş de olmayacak!..." diye düşündü.

Gerçekten de olmadı, Ramazan'ı reddeden kızına, babası nasihat edip biraz ısrar edince Hayrünnisa ağlamaya başladı:

— Babacığım bunu söyleyeceğim için beni affet, acaba sen tekrar evlenmeye niyetli misin ki, beni evden alelacele uzaklaştırmak istiyorsun?

— Ben evlenmeye niyetlenmiyorum Hayrünnisa, böyle bir şey aklımın ucundan bile geçmez ama senin evlenmeni istiyorum, benim Peygamberimiz Efendimizi nasıl sevdiğimi bilirsin, kendi kızımın onun sünnetine karşı gelmesine dayanamıyorum.

— Peki babacığım bundan sonra biri ile evlen dersen, cevabım evet olacak. Ama şimdi bundan vazgeç.

— Pekâlâ Hayrünnisa, bu sözünü unutmayacağım.

— Ben de babacığım, diyen Hayrünnisa: "Yaşım yirmi beşi buldu, bundan sonra beni kimse istemez artık." diye düşünüyordu.

Bu arada Anadolu Bacıları kuruluşundan beş hanım ziyarete geldiler, Ayşe de içlerindeydi. Kendi dokudukları bir halı seccadeyi Hacı Bayram Veli'ye armağan getirmişlerdi. Hacı Bayram Veli, kızını da tekkeye çağırdı ve hanımlara ikramı ona yaptırdı. Hayrünnisa şerbet ve meyve getirdi, dağıttı. Hacı Bayram onları ne kadar takdir ettiğini, kadınlara ve genç kızlara zanaat öğretmenin ne kadar önemli bir şey olduğunu söyledi, kadınların üreticilikle evin ekonomisine çok yardımcı olabileceklerini anlattı. Ayşe:

— Şeyhim, dedi, zaten maksadımız da buydu, kadınlara para getirecek bir uğraş bulmak, onlara ekonomik olarak özgürlük kazandırmak istedik. Bu konuda bize vereceğiniz herhangi bir vazifeyi yapmaya hazırız.

— Size bir vazife veremem; ancak Asya'dan gelen göçmenlere yardım elinizi uzatmanızı rica ederim. Burada yerleşmeye, yapacak iş, barınacak bir ev, karın doyuracak

aşa ihtiyaçları var, onlardan da isteyenleri aranıza alabilirsiniz, cümlesine böylece maddi manevi yardımlarda bulunabilirsiniz.

— Aramızda zaten göçmenler var efendim, her gelen yeni kafileden haberimiz oluyor, elimiz erdiğince uzanıyoruz onlara, ilk elde Ahi barınaklarında yatıp kalkıyorlar, esnafı gezinerek onlara iş de arıyoruz, birçok gence çıraklık bulduk, teşkilata kaydettik; bir iki göçmenimiz varlıklıydı, onlara satılacak tarla bulduk.

— Ben de size birkaç kilim dokutmak isterim dedi Hacı Bayram Veli, yerdeki şu hasırların üstünü kilimlerle süslemek güzel olur, diye düşündüm.

— Size armağan olarak dokuruz, dedi bir başka kadın.

— Hayır armağan olarak istemem, ben size iş veriyorum, siz de ücreti neyse bana söyleyeceksiniz. Karşılıklı yardımlaşma budur.

Ayşe tekrar söz alıp:

— Efendim, dedi, biz biliyorsunuz dergâhta zikir törenlerine katılıyor ve sohbet dinliyoruz, sorumuz olursa soruyoruz, cevabımız olursa veriyoruz. Fakat bazı çevrelerde, erkeklerle bu beraberliğimiz hoş karşılanmıyor, siz ne buyurursunuz acaba?

— En önemli şey, kadın için de, erkek için de edeptir; yani beyinde, gönülde, iç ve dış görünüşte terbiyedir, ağırbaşlılıktır. Bilir misiniz, tasavvufu edepler manzumesidir, diye tarif edenler de vardır. Evet edep çok, fevkalade çok önemlidir. O hâlde edep dairesinde kadın erkek bir arada çalışabilirler. Hayrünnisa da sizin dinî faaliyetlerinizde bulunuyor, benim rızam vardır.

Bilhassa bu sözler, hanımları çok rahatlattı.

* * *

Hacı Bayram müritlerinden memnundu, gayretliydiler, günlük dualarını yapıyorlar, Irakî'nin *Parıltılar* kitabını dikkatle takip ediyorlar, Irakî'yi çözmeye çalışırken, güzel fikirler buluyorlar, konu üzerine yoğunlaşıyorlardı. Gece yarısından sonra yaptıkları zikir toplantılarında coşkuluydular

ancak pek Kur'an okuduklarını görmüyordu Hacı Bayram. Müritler bir arada olunca daha ziyade *Parıltılar* üzerine yahut kendileriyle, iş güçleri ile ilgili sohbetler yapıyorlardı. Kur'an okumamaları canını sıkıyordu Hacı Bayram Veli'nin.

O gün ikindi namazını kıldıktan sonra, evlatlarına kendi çevresinde oturmalarını söyledi.

Gençler onu çevrelediler, beklediler. Hacı Bayram, karşısındakileri etkileyen o kalın ve ahenkli sesiyle:

— Evlatlarım, dedi, yolunuzda çaba gösteriyorsunuz, hepinizden memnunum; ancak bir önemli kusurunuz var; Kur'an'ı pek az okuyorsunuz, yani sadece ben size ödev verdikçe, başka zamanlarda elinizde Kitabımızı görmüyorum. Oysa ben sizi, Yüce Allah'ın izni ile Kur'an okumaya ve onu anlamaya davet ettim ve ediyorum. Nahl Suresi, kırk dördüncü ayetinde Rabb'imiz Resulüne şöyle söyler: "İnsanlara, kendilerine ineni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana Kur'an indirdik." Dikkat ediyor musunuz, "düşünüp anlasınlar" diyor! Bildiğiniz gibi, kitabımızın birçok yerinde; düşünmenizden ve anlamanızdan bahseder. Düşünüp anlamak için de tekrar ve tekrar okumanız lazımdır. O, bizden taklidî iman değil, ayetlerin açık ve iç anlamlarını kavrayabildiğimiz, derinine anlayabildiğimiz; aklın ve gönlün ateşinde pişmiş bir anlayış ve tam iman ister.

Hacı Bayram müderris iken öğrencilerine de aşağı yukarı aynı şeyleri söylüyordu lakin yalnız "akılla kavramaktan" bahsediyordu. Şimdi yürüdüğü ve dervişlerine yürütmek istediği yolun icabı olarak ve içtenlikle inanarak "gönlü" "akılla" eşit seviyede tutuyordu. Aklıyla gönlünün tekleşmesi, iş birliği yapmaları; yolunu aydınlatmıştı. Bu aydınlığı, müritlerinin de yaşamalarını istiyordu. Konuşmaya devam etti:

— Size, Rabb'imin bana izin verdiği kadar, kendi yeteneğim nispetinde Yüce Allah'ın ilmini sunuyorum, sunacağım. Allah'ın ilmine, "ilmi ledün" ismi verilir. Şunu unutmayın ki ilm-i ledün, bütün gönül ve zahiri ilimlerin

tek ana kaynağıdır. Aklınıza gelen her türlü ilim ondan doğar. Ve Allah Tek'tir, aynı zamanda tek tek maddi ve manevi ilimler ondan doğar. Yani bütün ilimler O'nun çeşitli yüzlerinin nurlarından ibarettir... Yolunuzda, nefsinizle mücadele ederek ve nefsin kötü huylarından vazgeçerek iyi huyları benimseyerek riyazet yaparak çok okuyup çok çalışarak Yaratan'ı gönlünüzden, aklınızdan ve dilinizden eksik etmeden yürürken Kur'an'ın hakikatleri, "ilmi ledün"ün hakikatleri size bir bir açılacak. O zaman işte ayetlerin iç ve derin anlamlarını kavramaya başlayacaksınız. Evlatlarım, aklınızla gönlünüzü bir edin. Evlatlarım, ibadetlerinizi tam yapın; az yiyin, az konuşun, az uyuyun! Çok düşünün! Dervişler müritler kendinizi bilin! Unutmayın kendini bilen Allah'ı bilir... Sizin günde iki saatinizi Kitabımız üzerine yoğunlaşmanıza ayırıyorum; sabah namazından sonra bir saat, yatsıdan sonra bir saat Kur'an okuyacaksınız. Bir Allah dostu demiştir ki; "Öyle zikret ki, idrak, anlayış hasıl olsun da, kutsi sırlardan sana yüz bin mânâ açılsın." zikriniz de öyle olsun... Anlaşıldı mı?

— Anlaşıldı Sultanım, dediler.

— Ayrıca ekinlerimizi hasat vakti geldi, yine her zamanki gibi, hep beraber herkesin tarlasını biçeceğiz. Çiftçilik dışında işleri olanlar da yine bize yardım edecekler. Şimdi yarından itibaren inşallah Kur'an'a ve hasada başlıyoruz.

— Emredersiniz Sultanım, dediler.

* * *

Hep beraber tarla biçmek hem eğlenceli hem de çabuk oluyordu. Ellerinde oraklar, bilhassa Yunus Emre'den ilahiler söyleyerek çalışıyorlardı. Sonra bir ara dinlenirken günlük dualarını yapıyor, tespihlerini çekiyorlardı. Namaz kılarken, imamlık görevini her gün bir başkası yapıyor, yaktıklan ateşin üzerlnde bazen çorba kazanı kaynıyor, bazen sebzeli et pişiyordu.

— Aslında, diyordu Hacı Bayram, tekkede de çorba kazanının daima kaynaması gerekir, gelen giden ve aç yoksul, tekkede karnını doyurmalı. Fakat ne yazık ki, burada bir mutfağımız yok.

Ankara'daki yoksulların çoğunluğa yakınını, bilhassa göçüp gelip işsiz kalanlar, teşkil ediyordu. Hacı Bayram onlar için bir şeyler yapmak istiyordu. Nihayet aklına geldi; zengin esnaftan zekât, sadaka toplayarak fakirlere dağıtacaktı. Bunun için, hesap kitaptan pek anlayan Yusuf Hakikî'yi görevlendirdi, para onda duracaktı, gereken kişilere o, eldeki para durumuna göre, yardım edecekti. Para toplama da eğlenceli oldu, Ramazan Mehmet davul çalıyor, İnce Bedrettin Hacı Bayram'ın tuğunu taşıyor, önde Şeyh, arkasında müritler, pazar yerinde veya çarşı içinde esnafları ziyaret ediyorlardı, hemen her esnaf gönlü elverdiği kadar, Yusuf Hakikî'nin elinde taşıdığı torbaya para atıyordu.

Tekkede çorba kazanının kaynaması fikri, yer çok dar olduğu için tatbik mevkiine konamamıştı bir türlü.

Hacı Bayram'ın yeni bir tekkeye ihtiyacı vardı; bunun için kalenin dışında Romalılardan kalma sonra Bizanslıların kilise yaptıkları eski mabet Augustus Tapınağı'na hemen bitişik arsayı aldı. Sonra düşündü taşındı; eğer çocuklar kendilerine yardım ederlerse, bu iş daha kolay ve daha ucuz olacaktı. Köye haber saldı, iki gün sonra Safi ve Murat'la, dört oğlan geldiler. Ali de başını kitaplarından kaldırdı, zaten hepsi kendi işlerini olduğu gibi bırakmışlardı.

Müritlerin de yardımı ile tekkeyi el birliği ile yaptılar: Bu, geniş bir meydanı, halvet hücreleri, ayrıca tekkede kalacakların odaları, büyük mutfağı, birkaç yerde ocağı olan, güzel bir yapıydı. Daha önce Hacı Bayram arada sırada dergâha uğrayan bir mimarla görüşmüş, ona kabataslak bir plan çizdirmişti. Çocuklar zaten tecrübeliydiler, Ramazan Mehmet'in dışında, yapı işinden hiç anlamayan müritler onların emrine girdi, kısa zamanda bitirdiler dergâhı, yıl 1415'ti. Hacı Bayram, şimdi oturduğu evden çıkmayacaktı. Alt katı, köyden gelecek misafirlere ayırdılar. Ahmet:

— Baba, dedi bir gün, eğer iznin olursa ben de senin yoluna girmek istiyorum, Ahilik şüphesiz iyi hoş da, gönlüm tam tatmin olmadı, arayış içindeyim, senin yanında ve gözetiminde yetişmek isterim.

— Sen kaç yaşında oldun Ahmet?

— Otuz dokuzum baba.

— Hay Allah ben de kırk yaşında yola düşmüştüm, sen benden bir yıl önce davrandın! Çok memnun oldum evlat, çok.

— O zaman, köyden ailemi getireyim, senin alt kata yerleşelim.

— Pek güzel olur Ahmet.

Tekkenin bereketinden müritler gittikçe artıyordu.

Gelen göçmenlere de eskiler yol gösteriyor, doğru tekkeye gidiyorlardı. Bir gün Horasan'dan gelen bir grupla kapıda karşılaştı Hacı Bayram, onları içeri, meydana davet etti ve hepsine hitaben bir konuşma yaptı:

— Kardeşlerim, çocuklarım, dedi Hacı Bayram Veli, gözlerinin ışığı ile hepsini kucaklayarak; geldiniz, hoş geldiniz sefalar getirdiniz. Artık bu toprakları vatan tutacaksınız, o hâlde göreviniz Osmanlı Birliği ve bu birliğin giderek yücelmesi için çalışmaktır. Yerleşin ve iş edinin. Vatanınızın, milletinizin her türlü iş sahibine ihtiyacı vardır. Topraklar göz alabildiğine, toprağı işleyiniz, zanaatla meşgulseniz, işinize devam ediniz. Asker olmak isteyen, orduya katılsın... Size her taraftan yardım elleri uzanacaktır, size uzanan elleri tutun. Emeğiniz Yüce Allah ismi ile, sevgi ile yürüsün, üretiminiz O'nun ismiyle ve sevgi ile büyüsün. Vatan tuttuğunuz bu toprakların hakkını sevgi ile hoşgörü ile veriniz. Vatan topraklarınız sevgiliniz olsun. Dergâhımız her türlü sıkıntınızda, sizlere yardıma hazırdır. Yollar boyunca ve yerleştiğiniz yerlerde karşınıza Hristiyanlar, kiliseler, manastırlar çıkabilir. Şaşırmayın çünkü onlar da bu toprakların insanıdır. Padişahımız sizin olduğunuz kadar onların da koruyucusu, esirgeyicisidir. Onlara kötülükle ilişmeyin, hoşgörü ile arkadaşlık kurun. Müslümanlığı yaşayarak örnek olun ama sakın ha, onları dininize geçmek için zorlamayın. Unutmayın ki dinimizde zorlama yoktur. Yücelerin Yücesi Allah böyle buyurmuştur. "Senin dinin sana, benim dinim bana" ayetini hiç unutmayın. Ama yaşantılarınızla, davranışlarınızla

onların karşısında ve tabii her zaman örnek Müslüman olun, kendinize özendirin. Burada ihtiyaçlarınızı dervişlere söyleyin, çekinmeyin, onlar hizmet erleridir. Ve günün her saatinde sizi ısıtacak, karnınızı doyuracak çorbamız ve ekmeğimiz vardır, yatacak yerimiz vardır. Ayrıca Anadolu Bacıları kuruluşunun da, sizlere yardım elini uzatacağını biliyorum, herhangi bir derviş kardeşiniz, sizi oraya götürebilir. Kalın sağlıcakla, Allah'a emanet olun...

* * *

Bir gün, sadakasını ve zekâtını daima Yusuf Hakikî'nin torbasına atan, genç tüccarlardan Recep Efendi Hacı Bayram'ı ziyarete gelmişti, selam sabahtan sonra:

— Sultanım, dedi. İyisiniz hoşsunuz Allah sırrınızı kutsasın ama yaptığınız bir şeyin hikmetini çözemedim, merakımı çekiyor, acaba size sorabilir miyim?

— Buyur, sor Recep Efendi, dedi Hacı Bayram Veli.

— Koca Ankara ovasında onca boş yer varken, acep nedendir, dergâhınızı eski Roma mabedi, sonra Bizans kilisesi olan bir yerin bitişiğine kurdunuz?

Hacı Bayram hafifçe tebessüm etti:

— Anlatayım Recep Efendi, dedi; eskiden bu topraklara Romalılar hâkimmiş, gelmişler İmparatorları Augustus adına, şu mermerleri dantel gibi işleyip, mabetlerini yapmışlar yani "Burası Romalıların" deyip imzalarını atmışlar, sonra gün olmuş devran dönmüş Bizanslılar hâkim olmuşlar buralara, onlar da tutmuş bu mabedi kilise yapıp imzalarını atmışlar Ankara'ya. Derken biz geldik, Asya'dan göçtük, vatan tuttuk Anadolu'yu, Ankara'yı, eh bizim de varlığımızı ispat edecek, bir imza atmamız gerekmez mi?... İşte bu yüzden daha önce iki kere imzalanmış yere kurduk dergâhımızı. Asya'dan akıp gelen başı sevdalı Türklere, artık buralarda durmaları, bu toprakları yurt bilip oturmaları için... Doğunun dağlarından bu tarafa, kim bilir kaç imza atılmıştır bilir misin Recep Efendi, tahmin edemeyeceğin kadar çok. Biz Allah dostları, çevremizdeki yerli halkla gönül alışverişine başlamak; kendimizi dinimizi tanıtıp, örnek olmak ve gelip

duran göçmenlere ise, "Hoş geldiniz", "Buyur" demek, "İşte vatanınız" diye gösterebilmek için kurduğumuz dergâhlarda, zaviyelerde, sadece manevi yolumuzda adımlar atmayız, bizler, göz alabildiğine uzanan bereketli toprakları vatanlaştırmak için de çalışırız, hatta bazen hangisi ilk vazifemizdir bilemeden... –Hacı Bayram Veli durdu, derin bir nefes alıp boşalttı– Görüyorsun ya Recep Efendi, tekkemizi eski kilisenin yanına kurmak gayet anlamlı bir işimizdir.

Adam mahcup, başını salladı:

— Pek haklıymışsınız Sultanım, dedi, aklımı başıma getirdiniz, böyle bir şeyi hiç düşünmeden, kilisenin yanında dergâhı yakıştıramadım işte, ah bu kalın kafam!... Acaba diyorum, beni de müritliğe kabul eder miydiniz?...

— Hem tüccarlığı hem de bu işi yürütebilir misin Recep Efendi? Aklın hesap kitapta iken, dünyaya, dünya malına boş verip manevi yolda yürüyebilir misin? Bana kalırsa sen bir hafta düşün; yoksa mürit olduktan sonra, doluya koydum olmadı, boşa koydum dolmadı, deme bana!

— Peki Sultanım, bir düşüneyim. Ancak şimdi müsaade et, şu sizin torbaya katkıda bulunayım. Kuşağının arasından kesesini çıkardı: İşte iki günlük kazancım bu kesede, dedi, ne kadar var ben de tam olarak bilmiyorum. Ne çıkarsa bahtınıza, sizin torbanın olsun.

Ve Recep Efendi, kesesini boşaltı. Hacı Bayram Veli, önüne düşen paralara bakmadı bile, Yusuf Hakikî'ye işaret etti, o gelip toparladı hepsini, yanında getirmiş olduğu torbaya attı. Hacı Bayram Veli, Recep Efendi'ye:

— Bu işle meşgul olan Yusuf Hakikî'dir, dedi, torbamız ondan sorulur. O, alır, o dağıtır.

* * *

Günler, aylar, yıllar geçip gidiyordu... Hacı Bayram Veli, oğlu Ahmet'e, öbür müritlerinden biraz daha zorlu bir terbiye tatbik ediyordu. Kızının hâlâ daha evlenmemiş oluşu, onu üzüyordu ama ümidini hiç kaybetmemişti.

Yine bir hasat mevsimi gelmiş... Hasat yine ilahiler söylenerek yapılıyordu, herkes kendini işine vermiş, adeta huşu ile çalışıyordu. Bir ara Hacı Bayram Veli doğruldu, başını kaldırıp uzaklara baktı ve yanında çalışan müritlerine:

— Kısa bir süre sonra, buraya bir genç gelecek, selam verirse almayın, ne yaparsa yapsın, ilgilenmeyin, bırakın kendi hâline bakalım ne eyleyecek, bu sözlerimi arkadaki müritlere de geçirin, herkes duymuş olsun tembihimi, dedi.

Gerçekten de ufukta biri göründü, hızla yürüyüp gelerek yaklaştı, bu daha otuzunu bulmamış, genç, sakalsız, bıyıksız, sevimli biriydi. Çalışanlara selam verdi, kimse bu selamı almadı. Genç adam biraz nefeslendikten sonra etrafına bakındı, sahipsiz bir orak bulup o da öbürleri gibi çalışmaya başladı... Bir saat kadar sonra mola verildi, sofralar kuruldu, yemek dağıtıldı... Kimse bu genci yemeğe davet etmedi. Onun gibi müritler de şaşkınlık içindeydi, hiç Tanrı misafiri öyle bırakılıp yemeğe çağrılmaz mıydı, bu işte bir hikmet vardı, ama neydi?...

Genç yine çevresine bakındı, aşçıbaşı bir köşeye yemek döküp köpekleri çağırdı, hayvanlar koşuştular, genç de o tarafa doğru yürüdü, köpeklerin yanında yere çöküp elini yemek almak için uzatırken, Hacı Bayram Veli'nin gür sesi işitildi:

— Buraya gel!...

Genç fırladı, koştu gitti Hacı Bayram'ın sofrasına.

Hacı Bayram tam karşısına gelen müritlerine hitap etti:

— Evlatlar sıkışın bir misafirimiz var, dedi.

Müritler sıkışıp misafire yer açtılar, genç oturdu, gözleri önündeydi, ne Hacı Bayram Veli'nin yüzüne ne de dervişlerininkine bakabiliyordu.

— Bana bak evlat, dedi Hacı Bayram Veli, kimsin, nesin, hele bir anlat bakalım bizlere.

Genç gayet utangaç ve kısık sesle anlatmaya başlayınca, Hacı Bayram onun sözünü kesti:

— Yüksek sesle, dedi, herkesin işiteceği gibi!...

— Efendim, ismim Muhammet, yirmi yedi yaşındayım, babam Kurt Boğan evliyası diye bilinen; Şerefüddin Hamza-ı Şâmi'dir. Şam'dan doğruca Anadolu'ya gelip Amasya'nın Kavak ilçesine yerleşmişiz. Babamın arzusu üzerine küçük yaşta Kur'an'ı hıfz edip, hafız oldum. Tahsilimi yaptıktan sonra, tıpta ihtisas yaptım, hekimim aynı zamanda. Sonra Osmancık'taki medreseye müderris tayin edildim. Ne tıp ne de müderris olmak benim gönlümü doyurdu. Küçük yaştan beri öğrendiklerimin daha derinini öğrenmek istedim; çünkü genç yaşta, on yedilerimde tasavvufa ilgi duymuştum, yola düşmek istedim. Ankara'ya geldim, sonra...

Hacı Bayram Veli, onun sözünü kesti yine:

— Ankara'yı hemen geçme evladım, anlat bakalım.

— Sultanım beni bağışlayın ama...

— Ne olduğunu anlat ki, bağışlayayım!

Muhammet, terlemeye başlamıştı:

— Sultanım Ankara'ya geldim, bağışlayın anlatamayacağım.

— Bizi davulların eşliğinde çarşı pazar dolaşıp zekât, sadaka toplarken görmüş, bir mürşide yakıştıramamış bu hâli, her iki ilmimden de şüpheye düşmüş, böylece işte beğenmemiş bizi, vazgeçmiş bizden!

Tebessümler dolaştı dervişlerin yüzlerinde. Hacı Bayram Veli:

— Ee sonra Muhammet, dedi, artık sen devam et bakalım.

— Sultanım, Halep'e gittim.

— Ne için?

Muhammet kolunun yeniyle, terlerini sildi.

— Şöhreti buralara kadar gelmiş bir mürşitten, el almak için!... Fakat orada bir rüya gördüm; boynumda zincir vardı, zincirin öbür ucunu siz Sultanım tutuyordunuz ve beni kendinize doğru çekiyordunuz!... Uyanınca her şeyi anladım, Halep'ten doğru Ankara'ya döndüm, dergâha uğradım, bana hasatta olduğunuzu söylediler.

— Eh bari, hasatta olmamı yanlış bulmamışsın, bu da bir ilerleme!

— Buraya gelip ulaştım, selam verdim, kimse almadı. Ben de hasada başladım. Mola verildi, sofralar kuruldu, kimse beni çağırmadı. Zaar yerim köpeklerin yanıdır diye düşündüm, onların sofrasına ortak olacaktım ki, siz çağırdınız...

— Tamam, şimdi haydi buyur, yemeğini ye, bir dakika sen köse misin?

— Evet Sultanım.

* * *

Hacı Bayram Veli, Muhammet'in de arzusuyla, onu sıkı bir riyazete soktu, ibadetlerini de arttırdı. Halvette Muhammet o hâle geldi ki, yedi günde bir kaşık sirke ile doyar oldu. Bu durumu Hacı Bayram'a bildirdiler, o da kalkıp Muhammet'in bulunduğu hücreye gitti:

— Yâ köse, dedi, ne biçim riyazet eylersin, böyle giderse sonunda nur olursun, vefat ettikten sonra seni kabrinde bulamazlar!... Bırak artık bu şekilde riyazeti, biraz ye, biraz uyu! Bil ki ârifin uykusu, âlimin ilminden üstündür.

Muhammet halvetten çıktıktan sonra, Hacı Bayram Veli ile özel görüşmesini yaptı, mürşidi onun manevi olgunluğu elde ettiğini görüp çok memnun oldu. Dedi ki:

— Sen nefsinden, insan cinsinin karanlıklarını, lekelerini söküp atmakta güçlük çekmedin, onların karşısında aciz kalmadın ve apak oldun!... Bundan sonra senin ismin Akşemseddin olsun.

Böylece Muhammet artık, "Akşemseddin" olarak çağrıldı, öyle bilindi. Ancak onun pek kısa zamanda halife olması, bazı müritlerin kıskançlığını çekmişti, bir eşref saatini kollayıp şeyhlerinden bunun sebebini sordular:

— Bu kadar yıldır size hizmet eden müritleriniz varken, acaba neden Köse'ye hilafet verdiniz?

Hacı Bayram Veli gülümsedi, dedi ki:

— Bu pek akıllı bir köse imiş; ne söylediysem, ne yaptıysam inandı. O işin hikmetini sonradan düşünüp kendi

buldu. Şu kadar yıldan beri hizmet eden müritler, görüp işittiklerinin mânâsını, hemen sorarlar, kendileri düşünmezler!...

Müritler sorduklarına pişman olup, sustular.

* * *

Timur'un yanında götürdüğü Mustafa Çelebi, on sekiz yıl sonra, Osmanlı Tahtı üzerinde hak iddia ederek Karaman ülkesine gelmiş, sonra Eflak'a gidip Voyvoda'dan yardım almıştı. Eflak sının üzerinde bulunan Niğbolu Sancak Beyi Aydınoğlu Cüneyt Bey, Mustafa Çelebi'nin veziri olmuş, Bizans İmparatoru da, Mustafa Çelebi'ye, hafif taraftar olmuştu. Eflak'ta taraftarlarını toplayan Mustafa Çelebi, Tuna'yı geçmiş, kendisine katılan yeni Türk kuvvetleri ile güney Makedonya'ya inmişti.

Selanik civarında, Sultan Mehmet, Mustafa Çelebi'yi yendi ve Mustafa Çelebi de Cüneyt Bey ve yanındakilerle, Selanik'e gidip Bizans İmparatorluğu'na iltica etti. Sultan, İmparator'dan onların iadesini istediyse de, İmparator II. Manuel onlan vermedi ancak, Çelebi Sultan Mehmet'in yaşadığı sürece bunları serbest bırakmayacağına dair yemin etti. Bunun üzerine Edirne'de bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre, Mustafa ve Cüneyt Beyler yanlarındaki otuz üç kişi, Bizans'a ait Limni Adası'na gönderilecek, Sultan Mehmet onlar için Bizans'a yılda üç yüz bin Akçe ödeyecekti.

Anlaşmadan sonra Sultan Mehmet, Eflak topraklarını akıncılanna çiğneterek Mustafa Çelebi'ye yardım edenleri cezalandırdı. Sonra Selanik zorlamasıyla bozulan Bizans ilişkilerini düzeltmek için Bizans imparatorunu bizzat ziyaret etti.

Çelebi Sultan Mehmet, çocuk yaşından beri üzerine aldığı büyük sorumluluklardan son derece yıpranmıştı. Bazı tarihçiler tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci kurucusu kabul edilen Sultan Mehmet 1421 Martında, otuz iki yaşlarında Edirne'de vefat etti. Kırk bir gün sonra oğlu, on yedi yaşındaki II. Murat tahta çıktı.

* * *

Dergâh epey kalabalıklaşmıştı, o gün, yeni bir Hak talibi daha geldi tekkeye, onu Bursa'dan Emir Sultan yollamıştı. Aslen İznikli olan derviş adayı Abdullah, Bursa'da Çelebi Sultan Medresesi'nde tahsil etmiş, oradan mezun olduktan sonra, o devrin büyük âlimlerinden, fıkıh üstadı, "Kara Hoca" ismiyle ünlü, Alaeddin Ali'ye asistan olmuştu, zahiri ilimde çok ileri gitmesine rağmen dedesi ve babası mürşit olan Abdullah içindeki tasavvuf aşkından dolayı, gönül ilmini seçmiş, şeyhi olur ümidiyle Emir Sultan'a başvurmuş; fakat Emir Sultan ona artık çok yaşlandığını, ölümünün yakın olduğunu söylemiş: "Sen en iyisi Ankara'ya git, Hacı Bayram Veli biraderimizi gör." demişti.

Emir Sultan'ın selamı ile gelen mürit adayını, derhâl Hacı Bayram'ın huzuruna çıkardılar.

Hacı Bayram kendisinden bahsetmesini isteyince:

— Sultanım, dedi, adım Eşrefoğlu Abdullah Muhammet'tir; ancak söylemesi ayıp, bu fakir şiir de yazar. Mahlas olarak sadece Eşrefoğlu kullanırım, müsaade buyurursanız, burada da bu ismi kullanayım.

— Güzel, dedi, demek babanın ismiyle anılmak istiyorsun, bence bir mahsuru yok. Seni müritlerime öyle tanıtırım. Peki başka ne anlatacaksın kendin hakkında, tahsilin falan nedir?... Eşrefoğlu; tahsilini söyledi, asistanı olduğu, Kara Hoca'yı övdü ve içindeki tasavvuf sevgisinden dolayı gönül ilmini seçtiğini anlattı.

— Evli misin Eşrefoğlu?

— Hayır efendim, o iş için biraz geç kaldım, doğrusu müritliğe kabulümden sonra, sizin tavsiyenizle bir hanımla evlenebilirim, dedi. Bunu isterim.

Hacı Bayram'ın gönlünden Hayrünnisa geçti; çünkü bu yaşı biraz geçkince, oldukça yakışıklı, şair derviş adayına gönlü ısınmıştı. Ona mürit olmanın kurallarından bahsetti. Medrese mensuplanna ilk iş olarak hela temizliğini verdiğini söyledi. Eşrefoğlu hepsini sevinçle kabul etti.

— Yarın girersin dört günlük halvete, bir hücremiz boş, dedi Hacı Bayram, şimdi git müritlerle tanış, karnını

doyur, eğer istersen biri sana Ankara'yı gezdirsin, bu arada Bayramilik hakkında ve burada nasıl yaşadığımıza dair bilgi versin. Yarın sabah namazından sonra halvete gireceğini de söyle.

* * *

Hacı Bayram Veli'nin şöhreti, müritlerinin kalabalık oluşu ve halk tarafından çok sevilmesi ta Edirne'de bir vezirin dikkatini çekmişti. Öyle ya, çevresine üç beş kişi toplayıp kendisine şeyh süsü veren, isyana kalkışan kişilerden olabilirdi. Devlet bir doğu, bir batı ile uğraşırken, bir de bunları başına dert etmemeliydi! Bunları düşünen vezir, genç padişahı uyarmak istedi; bildiklerine bir o kadar katıp Hacı Bayram Veli'yi dehşetli aşağılayarak Sultan'a anlattı ve: "Korkarım ki yeni bir Şeyh Bedrettin isyanı ile karşı karşıya kalınız efendim, bu adamın mürşidi de zaten Bursa'da Şeyh Bedrettin ile halvete giren Somuncu Baba imiş." dedi ve onu öldürtmek için izin istedi.

Padişah biraz sinirli:

— Suçu sabit olmamış, hiç tanımadığımız birini öldürtmek de ne oluyor vezirim, bir çavuş gönder Ankara'ya Hacı Bayram Veli'yi alıp gelsin, bir görüşeyim kendisi ile, şüphesiz suçsuz bir masum da olabilir, dedi.

* * *

Ankara'da Hacı Bayram, günlük çalışmaları ile meşgul olurken, bir akşam ansızın bu olayı gönül gözü ile gördü. Akşemseddin'i tarikatı yaymak için Beypazarı'na gönderecekken vazgeçti, yanına çağırttı:

— Evlat, dedi, sanırım Edirne'den salınan bir çavuş, bizi tevkif edip oraya götürmek için yola çıkmıştır... Daha on, on beş günlük bir yolu olmalı. Seni Beypazarı'na gönderecektim hani, şimdilik o işi erteleyelim, sen de benimle gel bakalım Edirne'ye, genç padişahı tanıyalım.

— Emredersiniz efendim.

— Haftaya cuma günü yola çıkalım, çavuşu Ankara'ya kadar yormayalım, biz yarı yolda karşılayalım.

— Emredersiniz efendim.

Akşemseddin de artık hilafet almış, şeyh olmuş bir kişiydi, tam olarak çıkaramadıysa da tevkifin sebeplerini buldu.

* * *

Cuma günü, atlanıp yola düştüler. Hacı Bayram Veli'nin atı, Sarıkız gibi, parıldayan çok güzel bir kısraktı. Onun ismini de Sarıkız koydu.

Hacı Bayram'ın tahmini tuttu, yan yol civarında atlı bir çavuşla karşılaştılar; selamlaşıp hâl hatır sordular, atları dinlendirmek için durdular, bir güzel sohbet ettiler. Onların Ankara'dan geldiklerini öğrenen Çavuş:

— Dervişler, Ankara'da Hacı Bayram Veli diye bir iddiacı bozguncu varmış, tanır mısınız? diye sordu.

— O benim, dedi Hacı Bayram.

— Aman estağfurullah, siz olamazsınız, zaten kıyafetiniz de derviş kıyafetidir.

— Seni Ankara'ya kadar yormak istemedik, yarı yolda karşılayalım dedik, bu yanımdaki de halifem Akşemseddin'dir. Derviş kıyafetlerimize gelince; yol üzeri bu kıyafet daha rahattır.

— Aman efendim, dedi çavuş, burada dost olduk, yüzünüzün nuru beni hayran bıraktı, ben şimdi sizi nasıl tevkif edeyim... Olmaz, siz buyurun Ankara'ya dönün, ben vezirimize durumu izah ederim.

Hacı Bayram Veli, gitmek için, kuvvetle ısrar edince, çavuş:

— Peki sizi dediğiniz gibi, Padişahımızı görmekten mahrum etmeyeyim; ama boynunuza asla zincir geçirmem, dedi.

Yol giderken, beraberce hanlarda kalırken, ikisi de, çavuşla uzun boylu ahbaplık ettiler, adam neredeyse, "Beni de müritliğe kabul edin." diyecek hâle geldi.

Gelibolu yakınlarında, Hacı Bayram Veli, çavuşa:

— Benim Gelibolu'da bir vazifem olacak, orada birkaç gün kalmamız mümkün olur mu? diye sordu.

— Ne demek efendim, emir sizin, dedi çavuş.

Hacı Bayram Veli bu şehirde iki kıymetli mürit adayı olduğunu hissedebiliyordu, iş onlarla hemen buluşmalarıydı, nihayet büyük bir camide vaaz vermek istedi, ola ki çocuklar bu vaaza gelebilirlerdi... Akşemseddin ile hırkalarını giyip, taçlarını başlarına geçirdiler. Cami imamı tarafından pek hoş karşılandılar, yüzlerindeki nurlar daima karşı tarafı etkilerdi. İmam: "Yarın cuma siz vaaz verin." dedi... Ertesi gün cuma vaazını verdi Hacı Bayram ve vaazdan sonra, iki kardeş Yazıcıoğlu Muhammet ve kardeşi Yazıcıoğlu Ahmet, onun elini öpmek üzere, yanına yaklaştılar. Yaklaşış o yaklaşış oldu...

Dört gün sonra, gençler el almışlar, üç kişilik kafile ise tekrar yola düşmüştü. Hacı Bayram Veli giderken, dönüşte onlan da, Ankara'ya doğru yanına alacağını söylemişti.

* * *

Çavuş, Hacı Bayram Veli ile Akşemseddin'i Edirne'de, Sabunî mahallesindeki Veli Dede Dergâhına bıraktı ve istenileni getirdiğine dair haberi, saraya ulaştırmak için onlardan ayrıldı.

Bu arada Padişah, hızlı ulaklar vasıtasıyla dedesinin damadı ve kendi dostu Emir Sultan ile irtibat kurmuş, Hacı Bayram Veli ile ilgili, bilgi edinmişti. Emir Sultan ona Hacı Bayram'ı tanıdığı günden beri, nasıl biri olduğunu anlatmış, Osmanlı'ya bağlılığını özellikle vurgulamış ve ondaki üç şiirinin kopyalannı çıkartarak, göndermişti.

Sultan, derhâl vezirini çağırtarak mektubu ona okuttu:

— Eee ne dersin bakalım?...

Emir Sultan'ın kim olduğunu birden hatırlayamayan vezir, suratını astı, dudak büktü:

— Efendim, dedi, bozacının şahidi meyhaneciymiş, şeyhin şahidi de onun gibi bir başka şeyh!... İnanmak olmaz, demek Osmanlı'ya bu kadar hayranmış, o hâlde tahtı ele geçirebilmek için her şeyi yapar bu adam!...

O zaman genç Padişah köpürdü:

— Hacı Bayram Veli'yi aşağıladın, adamı tanımam, ses çıkarmadım ama nasıl cennetmekân dedemin damadı, benim de dostum olan Emir Sultan için böyle edepsiz bir laf edersin!... Ayrıca Hacı Bayram Veli hakkında da görüşlerin tamamen yanlışmış; beni ne türlü aldatmaya çalışırsın sen!... Yıkıl gözüm görmesin, seni azlettim!

Vezir süklüm püklüm, selam verip dışarı çıktıktan sonra, Sultan öfkesinden bir bardak soğuk su içti ve "Ne zehirli akrepmiş bu adam," diye düşündü, "kendi kendisini soktu!"

Sultan II. Murat, ertesi gün görüşmek istedi Hacı Bayram Veli ve yanındaki halifesiyle. Acelesi vardı çünkü hemen Bursa'ya geçmesi gerekiyordu. Bizans İmparatoru, sözünü tutmuş Mehmet Çelebi yaşarken, kendisine sığınan Şehzade Mustafa ile yanındakileri sürgünde bırakmış; fakat tahta Murat geçer geçmez, onları salıvermişti... Şehzade Mustafa ve Cüneyt Bey, Bizans askerleriyle de kuvvetlenen taraftarlarının orduları ile Gelibolu'ya gelmiş, şehri muhasara altına almışlardı... Edirne Gelibolu yolu üzerinde Bayezit Paşa ile karşılaşacaklardı.

Hacı Bayram Veli, mahalle camiinde vaaz vermiş; İnşirah Suresi'nin yorumunu yapmış, soruları olanlara cevap veriyordu ki, çavuş camiden içeri girdi, doğru kürsüye yaklaştı ve o da Akşemseddin gibi: "Sultanım," diye fısıldadı, "Padişahımız sizi ve halifenizi hemen bekliyorlar." Bunun üzerine, Hacı Bayram; kendisini dinleyenlere:

— Sizden izin istiyorum, dedi, Padişah Hazretleri, beni hemen çağırıyormuş, artık sorularınızı bir başka sefere cevaplarım, Allah'a emanet olun.

Genç Padişah, Hacı Bayram Veli ve halifesini, yüzünde içten bir tebessümle karşıladı. İkisi de sultanın önünde, bağır basıp baş indirmişlerdi. Sultan Murat; onlara tam karşısında yer gösterip:

— Buyurun dostlarım, buyurun, dedi, oturun.

Ve diz üstü edeple oturan Hacı Bayram Veli'yi, dudaklarındaki tebessüm kaybolmadan şöyle bir süzdü, sonra ciddileşti:

"— N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd ü gamınla doldu bu gönlüm"

diye okudu ve devam etti: Ne kadar güzel bir şiir, neredeyse ezberledim, sesi olağanüstü, sevdiğim davulun o etkili ahengini buldum. Bu sesle Yüce Allah sevgisinin verilişi, adeta kalp atışlarını andırıyor. Çok tesir etti bana, pek güzel verilmiş, tam yürekten verilmiş. Seni kutlarım Hacı Bayram Veli –Akşemseddin'e döndü– Böyle bir velinin halifesi olduğun için de seni kutlarım, dedi, biraz durdu, sonra birden aklına gelivermiş gibi sordu: Türkçe yazmanın sebepleri nedir, Arapça, Farsça bilmiyor musun?

— Müsaadenizle Sultanım, önce Türk olduğum için, Türkçe yazarım, sonra o Koca Yunus Emre'yi takip ederim ki, Farsça ve Arapça bilmesine rağmen o da şiirlerini sağlam Oğuz Türkçesi ile yazmıştı. Malumunuz üzere, onun zamanında özellikle Farsça öne çıkmıştı. Mevlana Hazretleri bile Farsça yazmayı tercih etmişti.

— Evet, dedi, Padişah, o sanırım üst kültür düzeyinin fikirlerini inançlarını etkileyebilmek için Farsçayı kullanıyordu. O zamanlar birtakım yüksek devlet memurları Fars'tı. Ve bunların dili bizim yüksek tabakaya da cazip geliyordu, onlar da Farsça konuşuyor, Farsça okuyorlardı. Selçuklular zamanında, bir nevi kibarlık, asalet belirtisi gibiymiş Farsça konuşup okumak... Tabii orta tabaka da onlara özenmiş bir hayli. Oysa Selçuklu nüfusu senin benim gibi Türk ve Müslümandı. Neyse gelelim sana, halis Türkçe kullanmanın başka sebepleri var mı?

Hacı Bayram Veli, hiç düşünmeden konuştu:

— Var Hünkârım, bu Asya'dan köpürüp gelen Türklere, Anadolu ve Rumeli'nin bir ebedî yurt olmasına duacıyım. İsterim ki artık göçmesinler, yerlerini yurtlarını bilsinler, oturadursunlar. Osmanlı olarak kalsın bu Türkler, yerleşsinler, millet olsunlar. Pek iyi bildiğiniz gibi, milleti millet yapan onun ortak dilidir de. Dil, birlik, bütünlük

sağlanmasında en büyük amildir. Böyle bir vahdet sağlanırsa, Asya'da kökleri, Anadolu ve Rumeli'de filizleri olan Türklerin, koskoca bir imparatorluk olmaması için hiçbir sebep yoktur. İş ki halkımıza dilimizi sevdirelim; eğer onun güzelliklerini ve gücünü ortaya koyabilirsek, dil benimsenir. Aciz fikrime göre, Türkçe şiirler yazmak bir şekilde bu güzellikleri ortaya çıkarmaktır.

— Pek güzel düşünürsün Hacı Bayram Veli, seninle aynı fikirdeyim. Ben de Türkçe şiirler kaleme alırım. Lakin benimkiler, seninkiler kadar güzel değildir, ayrıca Yüce Allah aşkını da terennüm etmezler. Oysa isterdim ki, ben de Allah aşkında yok olayım. Senin müritlerinin içinde bir mürit olayım Hacı Bayram Veli, ne dersin?

— Hünkârım, yüksek müsaadenizle bu işe, olmaz, derim. Çünkü Allah aşkı o kadar lezzetli, o kadar zevk ve sefa doludur ki, korkarım bu sefer devlet işlerinde o tadı bulamazsınız. Oysa Osmanlı'nın geleceği için sizin devlet işlerine bu şimdiki gibi sarılmanız gerekir. Siz hükümdarsınız, Güzel Allah, size bu işi münasip görmüş, alnınıza yazılmış, elbette hükmedeceksiniz. Bu fevkalade sorumluluğu yaşamak, sizin kaderinizde var. İlahî sorumluluğu ise lütfedip bizlere bırakınız. Bizler sizin her zaman duacınız oluruz, olmaktayız.

Sultan, güzel ela gözlerini kısıp tekrar süzdü Hacı Bayram'ı, dedi ki:

— Haklı görünürsün Şeyhim, iki çok büyük sorumluluk, bir insanın omuzlarına fazla görünür; bize mümin bir kul olarak alnımıza yazılanı işlemek düşer. Fakat Hükümdar olarak sana, senin gibilere yardım edebilirim.

II. Murat bir an durdu, sonra kendisine ilgiyle bakan Hacı Bayram'a:

— Türkçeyi desteklemek konusunu kastediyorum, dedi.

Biri yaşlı, biri genç iki adam, birbirlerine güvenle bakıp gülümsediler. Sultan:

— Haydi sana bir dörtlüğümü okuyayım, dedi, okudu:

"Sâki getür getür yine dünkü şarâbımı
Söyle dile getir yine çenk ü rebâbımı

Ben var iken gerek bana bu zevk ü sefa
Bir gün gele ki görmeye kimse türâbımı"

— Ne yazık ki, diye devam etti, benim şarabım seninki gibi ilahî değil.

Bu sefer üçü de gülümsedi...

Sultan:

— Lütfederseniz, sizlere bazı armağanlarım olacak, dedi.

— Padişahım, dedi Hacı Bayram, bizlere en güzel hediye, lütfedip bizimle konuşup iltifatlar etmenizdir, ömrümüz boyunca sizinle geçirdiğimiz bu çok güzel vakti unutmayacağız, lakin ne olur bize armağan vermeyin. Biz fakir dostlarınız, hediye kabul edemeyiz. Bize verileni, mutlaka ihtiyacı olanlara vermemiz gerektir.

— Ama size bir şeyler vermek istiyorum, biraz düşündü Sultan, evet sizin adınıza vakıflar kurduracağım, dedi, burada Edirne'de bir mahalleye isminizi vereceğim.

Hacı Bayram:

— Efendim, dedi, sizden müritlerim için bir şey isteyebilir miyim?

— Tabi, buyur Hacı Bayram Veli.

— Onlardan vergi almayın, onları bu işten muaf tutun.

— Tamam, müritlerinden vergi almayacağım fakat yine de senin adına vakıflar kurduracağım ve bir mahalleye ismini vereceğim, dedi Sultan.

Sultan ayağa kalktı, Hacı Bayram'la Akşemseddin de ayağa kalktılar, bağır basıp baş eydiler.

* * *

Padişah, Bursa'ya geçmişti ancak, Mürşit ve halifesi Edirne'yi pek sevdiler, Edirneliler de onları, böylece iki ay kaldılar orada. Birkaç değişik camide vaazlar veren Hacı Bayram, Eski Cami'de bir de kırk günlük bir halvete girdi, duası; devletin bekâsı; İslamın bayrağı olan Türklerin zaferleri idi...

Bir gün Eski Cami'deki bir vaazından sonra, cemaat onlarla oturup konuşmak istedi. Caminin bahçesine çıkıp

ulu bir çınarın altına oturdular. Hacı Bayram'ın aklından köyündeki çınar geçti ve pek tabi Ali amcası, gönlü bir hoş oldu; o bilge kişi, onu hep takip eder gibiydi!...

Adamlardan biri:

— Sultanım, dedi, bir derdim var ben gıybet yapardım, yani yapıyorum da pek tatlı oluyor ama çok günahmış diye duydum, bize şunu bir açık eder misiniz?

Hacı Bayram Veli, hafifçe tebessüm etti:

— Konuşalım, dedi, önce gıybet nedir, onun bir adını koyalım, gıybet; bir kişinin yokluğunda, onu hoşlanmayacağı sözlerle anmak, onun kusurlarını saymaktır. Aslında yok olan kusurları da uydurup saymak ise iftiradır ki ikisi de günahtır. Hucurât Suresi'ni bilir misin?

— Bilirim efendim.

— Anlamını?

— Bilmem efendim.

— Ya, eğer Hucurât Suresi'nin anlamını bilseydin, bu soruyu bana sormana gerek kalmazdı çünkü cevabını bilirdin! Evet bu surenin on ikinci ayetinde der ki Sevgili Allah'ımız: "Ey iman edenler! Zandan çok sakının! Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Sinsi casuslar gibi ayıp aramayın. Gıybet ederek biriniz ötekini arkasından çekiştirmesin. Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi?... Bakın bundan iğrendiniz. Allah'tan korkun. Hiç kuşkusuz Allah tövbeleri çok kabul eden, rahmeti sonsuz olandır." Şimdi, neye nisbet ediyor gıybet; ölmüş kardeşinin etini yemeye! Bu kadar iğrenç bir şeye, artık sen düşün! Ayrıca gıybet doğrudan kul hakkına tecavüzdür, bu yüzden yarın ahiretteki cezası da ağır olacaktır... İnsan neden gıybet yapar, hiç düşündünüz mü?

— Vakit geçirmek için, dedi biri.

— Hayır vakit geçirmek için çok daha hoş, çok daha faydalı şeyler vardır. Gıybet sadece ve sadece boşa vakit geçirmektir. Ne uğruna? Günah uğruna!... Gıybet yapmanın birçok sebebi vardır; birincisi o insanın kalbinin sevgi ve saygı eksikliğidir. İnsan sevmediği, saygı

duymadığı kişiyi ondaki kusurlarla özdeşleştirir, artık sadece kusurları görür, her yerde o kusurların lafını eder. Hiddet duyulan kişi de gıybet edilmekten kurtulamaz çünkü bazı insanlar, hiddet duydukları kişinin gıybetini yaparak nefsaniyetini tatmin eder. Rakip veya hasım kabul edilen kişinin de gıybeti yapılır. Adam bu gıybeti yaparak hasmını küçük düşürüp kendisini yükselteceğini sanır. Ne zavallı bir zan!... Kıskançlık da bilhassa gıybete sebep olur, kıskandığınız şahsı da yerden yere vurursunuz, o, yerde iken, siz göklere çıktığınızı sanırsınız. Göklerde olmazsınız tabi, siz ondan da aşağı yerdesinizdir, sadece göklerde olduğunuzu sanırsınız. Bazen de kişi, kendi kusurlarını başkasına yansıtır, bunun gıybetini yapar; mesela onun çok dedikoducu olduğunu söyler. İşte bu adam acıklı durumdadır. Bir acınacak durum da karşıdaki hoşlanıyor diye ona yaranmak için gıybet yapmaktır.

Hacı Bayram bir nefes aldı, biri elini kaldırdı, Hacı Bayram ona: "Buyur" dedi:

— Efendim kadı önünde tanıklık etmek de gıybete girer mi?

— Ben de şimdi oraya geliyordum. Bir, mahkemede şahitlik yapmak; iki, toplum yararı söz konusu olduğu hâllerde; üç, kusuru kesin olarak bilinen kişinin, başkasına zarar vermesini önlemek için. İşte bu gibi durumlarda, birinin kusurunu, suçunu söylemek günah değildir.

— Gıybet yapmaktan nasıl kurtulabiliriz efendim?

— Güçlü iman ve nefis mücadelesi sayesinde... Çünkü gerçekten inançlı kişi, insanları Allah yarattı diye sever; hoşgörülüdür, bağışlaması boldur ve elbette gıybetin büyük günah olduğunu bilir. Kendisini her türlü günahtan korumak için nefsiyle savaşır. Bir savaş ertesi, ne demiş sevgili Peygamberimiz: "Küçük cihattan, büyük cihada geldik." demiş, bilirsiniz.

— Biliriz, dediler adamlar.

Başta gıybet yaptığını söyleyen kişi:

— Sultanım, dedi, bugünden itibaren artık gıybet yapmayacağım, size söz veriyorum.

— Aferin sana evlat, dedi Hacı Bayram; eğer bir gün dilin sürçer de gıybet yaparsan, gıybetini yaptığın adama git, itiraf et suçunu ve ondan helallik dile.

Başka kişiler başka şeyler sordular, bazen Hacı Bayram cevap verdi, bazen de Akşemseddin'in cevaplamasını istedi.

* * *

Muhasaradan sonra, Gelibolu şehri Şehzade Mustafa'nın hükümranlığını tanıdı. Gelibolu Edirne yolu üzerinde Bayezit Paşa ve Şehzade Mustafa'nın kuvvetleri karşılaştılar. 30 Ağustos 1421'de geçen meydan savaşında, Paşa'nın ordusunun büyük bir kısmı savaşmak istemedi, Çelebi Mustafa'nın tarafına geçti; Bayezit Paşa öldürüldü.

Şehzade Mustafa Edirne'ye girdi ve Padişahlık tahtına oturdu. Bütün Rumeli ve ordu Sultan Mustafa'nın tarafına geçmişti.

Sultan Mustafa, 1422 kışında on iki bin atlı, beş bin yaya askerle, Bursa'ya doğru ilerlemeye başladı... Bu durum Sultan Murat'ı o kadar ümitsizliğe düşürmüştü ki, Bursa'yı bırakıp, şehzadeliğinde Sancak Beyi olduğu Amasya'ya çekilmeyi düşündü; ancak büyük mürşit, Murat'ın dostu Emir Sultan, genç Padişaha cesaret verdi, bir gece de Hacı Bayram Veli'yi rüyasında gördü: "Konuştuklarımızı unuttun mu, sen Türklerin Padişahısın, durma; yürü." diyordu.

II. Murat, Ulubat Suyu üzerindeki köprüyü yıktırıp kendi askerine ve amcasına, Bursa yolunu tıkadı. Hayatını ortaya koymuştu on sekiz yaşındaki Sultan Cüneyt Bey'e, Sultan Murat tarafından Aydın Beyliği vadedilince, birlikleri ile geri çekilip Sultan Mustafa'yı yalnız bıraktı, aynı zamanda Rumeli Beylerinin Sultan Murat'ı tutmaya karar vermeleri, Devlet kuşunun II. Murat'ın başına konmasıyla sonuçlandı!... Hacı İvaz Paşa'nın gece taarruzundan sonra artık ihanete uğradığını kabul eden Sultan Mustafa sabaha doğru ordugâhını bırakıp çekildi. Anadolu'yu yeğenine terk etmiş oluyordu. Bir miktar adamıyla Çanakkale Boğazı'nı geçebildi. Bütün Rumeli Beyleri,

Sultan Murat'ın huzurunda af dilediler. Sultan, hepsini bağışladı. Gelibolu Yarımadası'na çıkan Sultan Murat'ın kuvvetleri, kaleyi teslim aldı. Sultan Mustafa Edirne'ye can attı. Fakat Edirne'de de halk Sultan Murat'ı tutuyordu. Hazinesini alan Sultan Mustafa, Eflak'a kaçmak istedi. Fakat Edirne'nin kuzeyinde Kızılağaç Yenice'sinde tevkif edildi. Yeğeni ile konuşmak istedi. Ancak "düzmece" ilan edilip idam edildi.

* * *

Muhammet ve Ahmet Yazıcıoğlu kardeşler, Hacı Bayram ve Akşemseddin ile Ankara'ya dönmüşlerdi, kardeşler bir gün müritlerle tanışıp sohbet ettikten sonra, ertesi gün dört günlük halvetlerine girdiler. Öbür hücrede ise bir hanım mürit, kırk günlük halvetinin ortalarındaydı. Bir zamandan beri Hacı Bayram kadın müritler de kabul etmeye başlamıştı. Bu hanımlar ekseri erkek dervişlerin eşleriydi, bazıları ise tamamen bağımsız olarak Ankaralı kadınlardı... Bir kere de Hayrünnisa girmişti halvete. Halvet hücreleri dergâhın alt katında ve üç taneydi. Hanımlar, sohbet ve toplu zikir dışında tekkeye gelmiyorlardı. Ancak Anadolu Bacıları kuruluşuna yardımcı oluyorlardı.

Bu arada Akşemseddin ile bıçakçı Emir'in son görevleri; Hak taliplerine ve Bayramîyye yolunu sevip ilgi duyanlara tekkeyi gezdirmek, bu gençlerin veya daha yaşlıların sorularına cevap vermekti. O gün Akşemseddin gezdiriyordu derviş adaylarını, bunların hepsi gençti, söz mürşit-mürit ilişkisine gelince; Hacı Bayram'ın halifesi:

— Mürşitle, dedi, müridin birlik içinde olması gerekir yani bir müridin nefsini mürşidin nefsine, kalbini onun kalbine, ruhunu onun ruhuna ve sırrını, sırrına erdirmesi lazım gelir ki aradaki ikilik gitsin, birlik hasıl olsun. İkisi tek adam gibi olsunlar. İkisi arasında, vahdet çok önemlidir.

— Sohbet toplantıları da herhâlde bu birliğin oluşmasına yardımcıdır.

— Olabilir, aslında bizim anlayışımıza göre, sohbet dinlemek ve sohbet etmek, bir sufinin terbiyesinde ve

manevi olgunluğa erişmesinde büyük yeri olan bir faaliyettir. Sohbet kelimesi çeşitli anlamlarıyla Kur'an-ı Kerim'de doksan üç yerde geçer, eş hanım anlamına beş yerde kullanılır. Bizim sohbetlerimizde bazen bir tasavvufi kitap okunur. Şimdilerde Mevlana Hazretleri'nin *Mesnevi*'sini okumaktayız. Kitap Farsça olduğu için; mürşidimiz okuyup bize tercüme etmekte. Çünkü herkes Farsça bilmiyor.

— Hacı Bayram Hazretleri müritlerinin Farsça bilmeyişlerine kızmıyor mu?

— Mürşidimiz, din düşmanları, dinsizler ve inkârcılar dışında kimseye kızmaz. İhtarları ciddi ve keskindir ama öfke yoktur içlerinde. O, bizlerin gelişip olgunlaşmalarını, belki bizden daha çok istemekte.

— Hep kitap mı okunur sohbetlerinizde?...

— Hayır, bazen, dedim. Sohbetlerinde ağırlıklı olarak aşk, irfan ve vücut birliği üzerinde durur. "Tek kanatla uçulmaz, dervişin iki kanadı olmalı, biri aşk, diğeri irfan!... Bu ikisini beraber götüren salik, dengeli olur, sapkınlığa düşmez." der. Mürşidimiz bir konu üzerinde yoğunlaştığı zaman, o, anlatır sonra sorular sormamızı ister, çok soru sorulur, hatta bir sorudan yeni bir sohbet konusu bile çıkabilir. Bu sohbetler sayesinde tasavvufun derinliklerine nüfuz edilir, fakat bu başkalarının deneylerinden öğrenmektir. Tasavvufu yaşayarak öğrenmek daha etkileyicidir şüphesiz. Yaşayarak öğrenmek gerekir, bu, tabii seviye meselesi, seviye yükseldikçe yaşanmaya başlanır. Bazen de dünya konuları sohbet konusu olabiliyor, örneğin kişinin çalışıp üretmesi, kendi emeği ile geçinmesi üzerinde çok durur. Zaten tekkede de her kişinin bir görevi vardır. Bak şu karşıda oturup Kur'an okuyan kişi, yeni Halife olan Bıçakçı Emir Efendi'dir, onun tekkedeki görevi, benim gibi, Hak, hakikat talipleriyle meşgul olmak, onlara tekkeyi gezdirmek ve sorularına cevap vermektir.

— Peki siz ne üretiyorsunuz?

— Ben yola girmeden önce müderris ve hekimdim, buraya geldikten sonra diğer bazıları ve mürşidimiz gibi

bir tarla satın alarak çiftçiliğe başladım. Burçak ekiyordum fakat artık tarlayı sattım; çünkü Beypazarı'na gitmek üzereyim, orada da münasip bir iş yapacağım elbet.

— Neden gidiyorsunuz Beypazarı'na?

— Gönüller uyandırmaya.

— O hâlde siz de bir halifesiniz.

— Evet.

— Bıçakçı Emir Efendi ile aynı düzeydesiniz! Doğrusu Hacı Bayram Veli Hazretleri'nin halifelerini ziyaretçileri ile meşgul etmesi, çok güzel. Bizler sizlerin yanında neyiz ki! Herhangi bir müridi de bu işe memur edebilirdi.

— Mürşidimiz bilgiye ve öğrenmek isteyenlere büyük önem verir. Siz de iyi bilirsiniz ki gençler genellikle durulup oturamamış, duygularının elinde oraya buraya çekilen, dalgalanan bir huya sahiptirler. Mürşidimiz bu gençleri, iyiye, güzele, doğruya yönlendirmek; içlerinde Yüce Allah sevgisi uyandırmak ve onların tasavvuf ilmine ilgi duymalarını ister. Aynı zamanda vatana millete faydalı, Osmanlı Birliği'ne inanmış, imanlı gençler yetişmesine çok önem verir.

— Siz mi daha iyi eğitirsiniz, yoksa Bıçakçı Ömer Efendi mi?

Akşemseddin bir an duraladı, yüzü asılır gibi oldu fakat çok çabuk topladı kendisini, gülümsedi ve dedi ki:

— Böyle bir karşılaştırma nereden de aklınıza düştü? İkimiz de elimiz erdiğinin en güzelini yapmak isteriz.

— Mürşidinizin meclisine ne zaman dahil olabiliriz?

— Hele gelip gidin bakalım, benimle yahut Bıçakçı Emir'le konuşun; tasavvuf soruları sormayı öğrenin, cevaplar üzerinde kafa yorun, elbet bir gün o meclise de dahil olursunuz.

O gece yatsı namazından hemen sonra aklına geldi gençlerin sorusu, içini bir sıkıntı kapladı: "Acaba ben mi Bıçakçı mı daha iyiyiz?" diye düşündü, karşılaştırma yapabilecek bir bilgisi yoktu, onu gençlerle konuşurken hiç dinlememişti ki... "Gerçi ben sonradan geldiğim hâlde

Bıçakçı'dan önce halife oldum ama! Herhâlde ben daha iyiyim." gibi düşünceler geçti kafasından. Fakat gönlünün rahatsızlığı gitmedi, Bıçakçı ile içten, çok içten bir rekabetleri olduğunu seziyordu ayrıca namazın hemen ardından aklına böyle şeyler gelmesi bir gafletti. Unutması gerekti. Namaz tespihinden sonra, yüz de "Estağfurullah" çekti Akşemseddin.

* * *

Hacı Bayram giderek daha çok sevmeye başlamıştı Bursa'dan gelen Eşrefoğlu'nu. Çok çalışkandı, olgunluk basamaklarını büyük bir hızla tırmanıyordu, iyi bir şairdi. Son derece efendiydi. Hacı Bayram kızını ona vermeyi aklına koymuştu...

Bir gün, bir şey sormak için yanına gelen Eşrefoğlu'nu oturttu karşısına:

— Sen, dedi, buraya ilk geldiğin zaman mürit olduktan sonra evlenmek isteyeceğini söylemiştin, hâlâ bu fikirde misin?

— Evet efendim, sizden bir lütuf bekliyorum.

— Aslında, ben sana kızımı vermek isterim.

— Bu lütuf olur efendim.

— Yirmi sekiz yaşında oldu, bütün taliplerini reddetti, evlenmemeyi aklına koymuş, beni çok sever, ben de onu çok severim elbette. Bana bakarak, benimle ilgilenerek ömrünü geçirmek istiyor. Benim de içim eriyor, evlenmesini çoluk çocuğa karışmasını çok istiyorum, evlenmezse gözüm açık gideceğim. Seni beğendim, eğer kabul edersen, bu gece kızıma açılabilirim. O da mürşidim Şeyh Hamit'ten sülukunu tamamladı. Şimdi Anadolu Bacıları kuruluşunda çalışıyor. Bir kere de burada tekkede, kırk günlük halvet yaptı.

— Ya beni de reddederse?...

— Edemeyecek çünkü dört yıl önce son talibini reddettiği zaman, "Bundan sonra kim isterse, evet diyeceğim." diye söz vermişti bana, o zaman yirmi dört yaşındaydı, ondan sonra isteyen olmadı. Ya yaşlı buldular ya da

hep taliplerini reddettiğini biliyorlar. Şimdi sana zaman, istersen bir düşün taşın, sonra kararını bana bildir.

— Efendim sizin kızınızın başımın üstünde yeri var, eğer o beni isterse, ben hazırım.

— Peki evladım.

Akşam, bu sefer kızını karşısına oturttu Hacı Bayram Veli:

— Yavrum, dedi sen bana bir söz vermiştin, hatırlıyor musun?

Hayrünnisa birden sapsarı oluverdi, göz pınarları doldu, usulcacık sordu:

— Yoksa bir talibim mi var?

— O, talip olmadı, ben münasip buldum. Kendisi müridimdir, ismi Muhammet ama onu Eşrefoğlu diye çağırmaktayız, şair, mahlası bu. Geldiğinden beri dikkat ediyorum, çok efendi, yolunda çok gayretli, ayrıca yakışıklı, aslan gibi maşallah! Geldiği zaman söylemişti, benim tavsiye edeceğim bir kızla evlenmek taraftarı idi.

Hayrünnisa'nın gözlerinden sel gibi yaşlar iniyordu, babasının kalbi sızlamasına rağmen bu yaşları görmemezlikten geldi:

— Evet ne dersin? diye sordu.

— Madem öyle karar verdiniz, kabul babacığım; fakat size kim bakacak?

Hacı Bayram en tatlı sesiyle:

— Benim bakılmaya ihtiyacım yok ki yavrucuğum, dedi. Ayrıca ağabeylerin aşağıda oturuyorlar, aklı başında bir gelinim var. Sen beni merak etme... Yarın akşam buraya yemeğe çağıracağım onu, birbirinizi görmüş olun.

Anadolu Bacılarının da yardımı ile güzel bir düğün yaptılar Hayrünnisa ile Eşrefoğlu'na.

Tekke yakınında bakımlı küçük bir ev bulmuşlardı, Eşrefoğlu şimdiye kadar birikmiş parasından harcamış, daha doğrusu harcayacak pek bir şeyi de olmamıştı. Evlenip

barklandıktan sonra bir tarla aldı, artık o da çiftçilik yapacaktı.

Kızı olmayan bir ev epey boş göründü Hacı Bayram'a, bir zaman ne yapacağını şaşırdı, Hayrünnisa'yı özlüyordu ama onu evlendirdiğine bir kere bile pişman olmadı, ayrıca ziyaretine geldikleri zaman onları birbirleriyle anlaşan bir çift olarak görüyor, pek memnun oluyordu... Gelini de her işine koşmaya başlamıştı... Ahmet, olgunluk yolunda tırmanmaya devam ediyordu.

O günlerin birinde, kendisine hızlı bir ulakla bir davetiye geldi, Sultan II. Murat onu Edirne'de yapılacak olan Uzun Köprü'nün temel atma törenine davet ediyordu. Ulak, gidiş yolunda ona yardımcı olacaktı. Hacı Bayram yetmiş üç yaşındaydı ama sağlıklıydı aslında bir yardımcıya ihtiyacı yoktu; ancak ilk Edirne'ye gidişinde aldığı Sarıkız'ı, köyden getirtmesi lazım geliyordu, Ahmet: "Köyü zaten özlemiştim, ben gidip getireyim." dedi, bu mesele de halloldu.

* * *

Edirne'de Hacı Bayram'ı bir sürpriz bekliyordu, Emir Sultan da oradaydı. İki eski dostun karşılaşması pek hoş oldu, birbirlerine sarılıp gözyaşı döktüler, bir taraftan da gülümsüyorlardı. İkisi de sarayda misafir edildiler, bir akşam sabah namazına kadar oturup sohbet ettiler, tasavvufi bahislere daldılar... II. Murat onları, hayır duaları için çağırmıştı. Onlar da köprünün ve şehrin mamur olması için bol bol dua ettiler. İlk kazmayı Padişah vurdu toprağa, sonra sırasıyla Emir Sultan ve Hacı Bayram Veli vurdular.

Padişahla konuşmalarında, II. Murat:

— Şeyhim, dedi, senin müritler o kadar artmış ki, Ankara ve dolaylarından artık hiç vergi toplanamaz olmuş, kuzum kaç müridin var senin?

— Vallahi Sultanım haklısınız, bu vergiden muaf oluşları yüzünden, her gelip geçen bana mürit oldu, sizin kadar ben de rahatsızım bu işten, ama inşallah dönüşte

onları bir sınavdan geçirip gerçek müritlerin kaç tane olduğunu size arz ederim.

— Çok iyi yaparsın şeyhim.

* * *

Hacı Bayram'ın sınavı, pek zorluydu.

"Bize son zamanlarda biat eyleyen dervişlere, bir ziyafetimiz olacaktır." diye tellal çağırtıp herkesin işitmesini sağladı. O gün kendisi Ankara ovasının Kanlı Göl mevkiinde yüksekçe bir yere bir çadır kurdurup içine birkaç koyun koydu.

Yeni müritler, çadırın etrafına toplandılar, öğle namazına doğru Hacı Bayram elinde büyük bir bıçakla çadırdan çıkıp yüksek sesle: "Müritler, iradesini bana teslim edenleri, bugün Allah için kurban edeceğim, öyle gerekti, buyurun teker teker gelin." dedi.

İnsanlar çok şaşırdılar. "Ne dedi?", "Niçin dedi?", "Kimleri dedi?", "Kurban edecekmiş!", "Bizi kurban edecekmiş!" cümleleri dolaştı yeni müritler arasında. Onca kalabalıktan yalnız iki kişi sıyrılıp çadıra girdi, bunların biri erkek, biri kadındı. Ve çadırın dışına kanlar sızmaya başladı... "Dediğini yaptı, kesti onları." diye feryat edenler oldu, adamlar dehşet içinde kaldılar kısa bir süre, sonra çadıra arkalarını dönüp kaçmaya başladılar.

Ve Hacı Bayram, Padişaha yazdığı mektupta: "Yenilerin içinde yalnız bir kadın ve bir erkek, müridim varmış efendim, isimlerini bildiriyorum, eskilerin yanında onlar da vergiden muaf olsunlar." dedi.

* * *

O gün yine Bekir gelmişti, yanında da halktan Hacı Bayram'ı sevenlerden bir grup vardı, Mürşit birkaç da müridini çağırdı, hâl hatır soruldu, Sultan Murat'tan, Edirne'deki Uzun Köprü'den bahis açıldı, dolayısı ile Emir Sultan söz konusu oldu, adamın biri:

— Benim hayret ettiğim de, dedi, evlenmesi, doğrusu cesaret işi, o koskoca, o öfkeli Yıldırım'dan kızını istemek!

— Aşk insana neler yaptırmaz, dedi Hacı Bayram.

Bekir:

— Kuzum Veli'm dedi, sen bize hep ilahî aşktan bahsedersin, bir de bunun insanisi vardır, bize o aşktan da bahsetsene.

Bekir belki de Gülçiçek aşkını hatırlatmak istemişti Hacı Bayram'a, o eski günlere döndürmek istemişti arkadaşını. Hacı Bayram, ciddiyetle:

— İnsanda sevgi, nefis mertebeleri ile beraber gider, bu mertebeler yükseldikçe sevgi de yükselir, dedi.

— Nasıl yani Sultanım, dedi bir mürit.

— Şimdi şunu bilelim evlat, dedi, Yüce Halik, insanı ve canlı cansız her şeyi sevgisinden, sevgiyle yaratmıştır. Yani sevgi, yaratmayla başlamış, insanla çeşitlenmiştir. Sevgiyi kabaca beş kısma ayırabiliriz. Birinci kısım nefsani sevgidir. Nefis tabakalarının en altındaki emmare nefistedir. "Ben", "Ben" diyenin sevgisidir, "Her şey benim olsun.", "Hep bana." diyenin sevgisidir. Bu yüzden onun ihtiyaçlarını karşılayanı, onun arzularını gerçekleştireni sever. Karşı taraf artık vermemeye başladıktan sonra, bu sevgi biter... İkinci kısım, "Sev beni, seveyim seni." diyenin sevgisidir. Yani bir kişi diğerini seviyorsa, diğeri de onu sever. Bu şartlı sevgidir, emmare nefisle, levvame nefis arasında bir yerdedir bu kişi, iki tarafa da kaçabilir... Üçüncü kısım; bu kısımda insanın aklı ve idraki gelişmiştir, gönül şehrinden, akıl tarafına ılık damlalar düşmekte, onu yıkamaktadır. İnsanlar arası gerçek sevgi budur; karşıdan almayı hiç düşünmeden onu sever, sayar, sakınır, gözetir. Bu insan, aşamasını yapmış, belli bir olgunluğa erişmiştir. Gönül şehri genişlemiş, mülhime nefise doğru epey yol katetmiştir... Dördüncü kısım, burada artık gönül, Sevgili Allah'a yönelmiş, tevhidi yani birlik ve bütünlüğün mânâsını anlamaya başlamıştır. Hakk'ın görünen yüzünün, halk olduğunun idrakine varmak üzeredir. O'nun yarattıklarına karşı olan Yüce Sevgisi'nin de farkına varır, O'na layık olmaya çalışır. Yaratılanı, Yaratan için sevmeye başlar. Nefs-i mutmainenin sevgisi budur...

Hacı Bayram burada durdu, müritlerinden birine: "Hani şerbetlerimiz?" diye sordu, mürit yerinden fırladı, Şeyhi, susup onun dönmesini bekledi, şerbet tepsisiyle içeri giren mürit, bardakları dağıttıktan sonra, tekrar konuşmaya başladı:

— Nefs-i raziyede sevgi o kadar Cenabıhakk'a yönelmiş, içindeki sevgi o kadar artmıştır ki, O'ndan gelecek olan lütfa da belaya da, hayır ve şerre de aynı derecede razıdır. Tam teslimiyet aşkı budur. O insan artık aşk denizinde bir damladır... İnsanın bilinçsiz veya bilinçli benzemeye çalıştığı varlık Allahutealadır. Nefsi marziyede kişi, bu benzeme amacında o kadar ileri gitmiştir ki, Yüce Allah da ondan razı olur... Kâmile nefiste insan tam birlik ve bütünlük içindedir, aşk denizinde bir damla değil, denizle bir olmuştur gayri. Bu hâl anlatılamaz ancak yaşanır. Mevlâna Hazretleri: "Ben ol da bil!" demiştir bu hâl için... Evet yine mecazi aşka, insanın insanı sevmesi konusuna dönersek, insanlar arası gerçek sevgiyi yaşamak için, önce her şeyin başı, "sabra" dayanmamız lazım, bu arada o kişiyi iyi tanımalıyız. Sevgi; büyük çapta tanımaktan, karşımızdaki kişinin değerlerini, iyi ve kötü taraflarını bilmekten geçer. İyi taraflarını değerlendirip kötü taraflarına karşı hoşgörülü olmamız ve elimizden geldiği kadar bu kötü şeylerden güzellikle telkinde bulunarak onu vazgeçirmeye çalışmamız gerektir. Evet sevgide hoşgörü vardır, saygı vardır; özveri, bağışlama, paylaşma, karşılıksız verme vardır. Sevgimizin içinde bunlar var ise, sevgimiz yanıp da, mutlaka, hatta kötü şekilde sönecek olan nefsani sevgiden uzaklaşır. Aslında sevmek, gerçekten sevmek, aslında sizi sevgisinden var etmiş olan gibi olmaya çalışmak demektir. O nasıl sonsuz veriyor, karşılıksız veriyor, O nasıl bağışlıyorsa; öyle vermek, öyle bağışlamak lazımdır... Pekâlâ şimdiye kadar Yaratanımıza karşı ve insana karşı sevgiden bahsettik. Oysa içimiz öyle sevgi dolu olacak ki, her işimizi sevgi ile tutacağız. Çünkü sevgi ile tutmadığımız işten hayır gelmez. Her hayrın kapısı sevgi anahtarı ile açılır. Bir de sakın unutmayın ki; O, yalnız sevgilere açık gönüllere girer. Evet, gönüllerinizi

sevgiye açınız; çünkü sizin birbirinize sunacağınız en güzel şey, sevgi pınarından bir kap sudur... Sorularınız var mı?

Misafirlerden biri:

— Efendim, derler ki, kişi Allah aşkına varmadan, önce mutlak bir insan aşkından geçmeli, dedi, bunun sebebini bilmezdim. Şimdi siz, O, yalnız sevgilere açık gönüllere girer deyince, bu sözün mânâsını anladım. Demek ki karşı cinse duyulacak aşk, gönlün bir şekilde, büyük sevgiyi talim etmesi içinmiş.

— Evet evladım, insanlar arası gerçek aşk dediğim budur, kişi öyle sever ki karşı cinsi, öylesine sever ki, bu sevgi gönlü, Allah aşkına, gerçek aşka hazırlar.

Misafirlerden birinin delikanlı oğlu:

— Sultanım, dedi, şu sözünüz üzerine bir şey sormak isterim ama edep ederim soramam.

Hacı Bayram Veli, ona sevgiyle baktı, bakışlarıyla gülümsedi, dedi ki:

— Benim başımdan da böyle bir aşkın geçip geçmediğini soracaksan; elbette geçmiştir, derim.

Misafirlerden sonra gelmiş, bir köşeye sinmiş, kılık kıyafetinden yoksul olduğu belli olan bir genç, yavaş bir sesle:

— Sultanım, dedi, ben de derdimi açabilir miyim?

— Aç ama biraz daha yüksek sesle konuş.

— Sultanım bir namzetlim vardır, o söylediğiniz gerçek sevgi gibi severim ben onu, o da bana meyyaldir ama babası vermez, yoksul bulur beni, kızıma çeyiz edemezsin der. Şu adamla bir konuşur musunuz?... Gerçek sevgimi ona da anlatır mısınız?

— Demek mesele çeyiz ha, yapamaz mısın oğlum?

— Yapamam efendim.

— İşin gücün yok mu?

— Marangoz yanında çırağım, az kazanınm ama öğrenmekteyim marangozluğu, inşallah gelecek yıla ya da bir sonrakine...

— Sen yarın bana gel de, o kızın babasını bir ziyaret edelim.

— Sağ olun efendim, sağ olun.

— Dostlar ezan okunuyor, haydi bakalım kalkalım, hep beraber kılalım namazımızı...

Her zamanki gibi, Eşrefoğlu imamlık ediyordu, onun arkasında namaza durdular.

Ertesi gün, yoksul gençle, Hacı Bayram Veli, kızın babasına ziyaret gittiler. Adam pek mahcup oldu, eli ayağı birbirine dolaştı, onları içeri davet etti. Fakir bir evdi, yer minderlerine oturdular. Hâl hatır sorulduktan sonra, Hacı Bayram, lafı açtı. Adamcağız, Sultan Hazretleri'nin karşısında pek ezik duruyordu; özür diler gibi:

— Âdet olmuş kız evlenirken çeyiz düzülür, dedi, benim varlığım yoktur, damadımdan beklerim çeyiz düzmesini, bu Ali oğlanın da varlığı yoktur, himmet edin, bir miktar çeyiz yapsın, âdet üzerine gelin edeyim kızımı, dedi.

— Pekâlâ, dedi Hacı Bayram, sen gönlünü ferah tut, ben bir çaresine bakacağım. Şimdi bize müsaade.

— Size bir şeyler ikram edemedim!

— Etmiş kadar oldun efendi, sen sağ ol.

Tekkeye döndükten sonra, Hacı Bayram:

— Bizim yardım torbamızda az çok para bulunurdu, dün akşam tetkik ettirdim kalmamış, başka çare yok, seninle esnaftan para toplayacağız, dedi Ali'ye, şimdi şu zembilin bir kulpunu sen tut, öbürünü de ben tutacağım, müritler de arkamızdan gelecekler.

Hacı Bayram, Ali ile önde, zembili tutarak yürürken, arkadan gelen beş altı mürit de zikrediyorlardı, böylece çarşıya çıktılar... Esnafın biri hemen önlerine geçti:

— Sultanım, dedi, hayrola?

— Bu yiğidin namzetlisi için çeyiz düzmek isterim, dedi Hacı Bayram Veli.

— Sultanım efendim, siz dergâhınıza dönün, biz el birliği ile hazırlayıp çeyizi, size gönderelim, dedi, zembili çekti aldı.

O zaman Hacı Bayram Veli, zikri dindirdi. Hep beraber tekkeye döndüler, Hacı Bayram; Ali'ye:

— Bak muradına erdin, dedi, çeyiz tamam olur gayri, istediğinden âlâ olur; ancak biz senin için edebi terk ettik. Tövbe etmem lazım, haydi sen işine dön şimdi.

Eşrefoğlu sülukunu bitirmiş, artık tarikatını yayma zamanı gelmişti, Hacı Bayram onu, içi titreyerek memleketi İznik'e göndermeye karar verdi. Kızından ayrılmak zordu ama, Eşrefoğlu'nun da vazifesini yapması gerekiyordu. Ona söyledi, Eşrefoğlu kabul etti.

O gece karı koca Hacı Bayram'ı ziyarete geldiler; Hayrünnisa'nın gözleri yine yaşlıydı:

— Ben seni nasıl bırakacağım babacığım, hiç olmazsa daha yakın bir yer olsaydı gideceğimiz, diye ağlıyordu.

Babası ona en yumuşak sesiyle:

— Yavrucuğum, dedi, kocan İznikli, bir mürşit, tarikatını önce kendi şehrinde yayar, âdet budur. Bize yakın yer, mesela Beypazarı, oraya Yusuf Hakikî'yi yolladım, haberlerini alıyorum iyi çalışıyor, şimdi o yerinden edilir mi? Edilmez.

Hayrünnisa, hamile olduğunu babasına söylemeye utandı, ses çıkarmadı.

Böylece Eşrefoğlu, hamile eşiyle birlikte İznik'e gitti.

Birkaç ay sonra geri döndüler, yanlarında yeni doğmuş kızları vardı; Eşrefoğlu özel görüşmek istedi mürşidi ile... Hayrünnisa ise, bebeğe isim koymadıklarından bahisle babasından isim istedi. Buna memnun oldu Hacı Bayram, torununun kulağına ezan okudu ve ismini koydu: Züleyha!...

Eşrefoğlu ile özel görüşmelerinde, Hacı Bayram'a saygıyla:

— Sultanım, dedi, siz beni İznik'e gönderdiniz ama oraya varınca vazifemi yapmadım; çünkü insan yetiştirecek kadar olgunlaşamadım, gönlüme bir kanaat yerleşmedi, Güzel Allah'ın yolunda kendimi yetersiz hissediyorum, daha fazlasını, daha derinini istiyorum, efendim.

Hacı Bayram Veli bir düşündü, sonra:

— Evladım, dedi, daha fazlasını daha derinini istemen güzel bir şey; ancak bir karar verebilmek için, senin burada kırk günlük bir riyazete daha girmen gerekecek, riyazetini yap, gördüğün rüyaları yaz, sonra bana bildir.

Eşrefoğlu halvete girdi; fakat bu sefer geceleri ibadet yapmayacak, uyuyacaktı. Günde bir kaşık çorba ile halvetini tamamlamaya karar verdi.

* * *

II. Murat'ın rakipsiz olarak imparatorluğa sahip olması, Bizans'ı son derece telaşlandırdı: Padişahın o derece dönek hareket eden Bizans'tan öç alacağı muhakkaktı. Nitekim İmparator'un elçi ve hediyelerini Edirne'de kabul etmedi. Bizans'a savaş ilan etti.

Otuz bin kişi ve ayrıca donanmayla İstanbul'u kuşatan Sultan, 20 Haziran 1422'de şehrin önüne geldi. Muhasara, 24 Ağustosa kadar 64 gün devam etti. Bu muhasara ilk beş muhasaranın en şiddetlisi ve ciddisi idi.

Bu seferki muhasaranın kaldırılmasına, Sultan'ın kardeşi on üç yaşındaki, Isparta Sancak Beyi küçük Mustafa'nın isyanı sebep oldu. Şehzade Bizans ve Anadolu Beyliklerince kışkırtılmıştı. Ayrıca Venedik de, muhasaradan dolayı Osmanlı'yı tehdit ediyordu.

Şehzade küçük Mustafa, İstanbul'a gidip, İmparator'la görüşmüş, yardım almıştı. Karaman ve Germiyan yardımcı kuvvetleri ile desteklenen Şehzade, İznik'i aldı. Şehzade Mustafa İznik Kalesi'ni almak için kırk gün uğraşmıştı. Kale Kumandanı Ali Bey, II. Murat'ın izniyle kaleyi teslim etmişti. İznik'te Çandarlılar sarayında oturan Şehzade Mustafa, keyifli vakit geçiriyordu. Şehzadenin lalası İlyas Bey; isyanın başlıca müsebbiplerinden olduğu hâlde, efendisine ihanet etti. Sultan'ın vaatlerine kapıldı.

Mihaloğlu Mehmet Bey, ansızın İznik'e girdi ve şehzadeyi esir etti. Küçük Mustafa'yı korumak isteyen Mahmut Bey, Mehmet Bey'le çarpıştı ve ünlü akıncı beyini öldürdü.

Şehzade Mustafa boğduruldu.

Bizans'la 22 Şubat 1424 anlaşması ile muhasaranın kaldırılması karşılığı olarak Sultan Murat bundan böyle Bizans'tan yılda üç bin akça tutarında vergi alacaktı.

* * *

Eşrefoğlu, halvetten çıktı, Hacı Bayram'la görüştü; rüyalarını yazmıştı ona okudu. Bunun üzerine Mürşidi bir hayli düşündü; nihayet:

— Evladım, dedi, seni Hama'da bulunan Şeyh Hüseyin Hamevî'ye göndereceğim. Kendisi Abdülkadir-i Geylâni hazretlerinin soyundan olup, Kadiri tarikatının temsilcisidir. Onun yanında, istediğin gibi, daha yüksek makamlara erişeceğini umuyorum.

— Emredersiniz efendim. Yüce Allah sırrınızı kutsasın. Fakat, Hama tam olarak nerede?

— Halep'i Şam'a bağlayan yol üzerinde, Asi Nehri'nin kenarındadır. Şam'a yahut Halep'e kervan bulmak zor değil ama ondan sonra ne yaparsınız bilmiyorum, belki eşekle, atla falan. Nasıl olsa dil biliyorsun, birilerine sormak lazım.

Kızını o kadar uzaklara göndermek, Hacı Bayram'ın hoşuna gitmiyordu ama ne yapsın ki Eşrefoğlu'nun rüyaları, bu hiç tanımadığı Şeyh Hüseyin Hamevî'yi işaret ediyordu.

Bu seferki ayrılık Hayrünnisa'yı fazla sarsmış görünmüyordu, halvet sonrası, babasının onları bir yere göndereceğini biliyordu, hazırlıklıydı ve şimdi bakacağı, ilgileneceği minik bir kızı vardı onun.

Bu arada Hacı Bayram, Beypazarı'na yolladığı Akşemseddin'den, Göynük'ten haber aldı; Göynük'ten Ankara'ya gelen bir zat, ona bir mektup getirmişti. Mektupta saygılarını ve "acizane dualarını" sunan Akşemseddin: "Çevreme gereğinden fazla insan toplandı efendim, çok tedirgin oldum, yapamadım verdiğiniz vazifeyi, mecburen orayı bıraktım. İskilip Evlek'e geçtim, oradan da Göynük'e gelip yerleştim. Gönlüm ancak Göynük'te huzur buldu. Artık burada kalıp, Bayramiye'yi, elim erdiğince yaymaya çalışacağım. Beni bağışlayınız. Emirlerinizi her zaman bekler, mübarek ellerinizden öperim." diyordu.

Yine Bekir'in bu grup arkadaşını getirdiği ve Hacı Bayram'ın bazı müritlerini aldığı toplantıda, ondan "iyilik" hakkında konuşmasını istediler.

Hacı Bayram gülümsedi ve kabul etti; her zamanki gibi konuşacağı şey hakkında bir tarif yaptı önce. Dedi ki:

— Nedir iyilik; insanlara karşı hoş ve samimi davranma ve başkalarına, karşılık beklemeden yapılan yardım; iyiliktir. Hayır yapmak da bir iyilik durumudur, ama belki kapsamı biraz daha geniştir. Mesela sevmek, doğru davranışlar, çalışıp üretmek, bilgiyi artırıp paylaşmak da çok hayırlı işlerdendir.

Evlatlar, iyi olabilmek için, önce iyiliği sevmek, iyilikten mutluluk ve huzur duymak lazım gelir ki; yaptığımız iyilikler artsın. Bir Allah dostu: "İyilik huzurun kardeşidir." demişti, ona meczup derlerdi ama o tanıdığım en bilge kişilerden biriydi. İyiliğin huzurun kardeşi olması da çok doğru... Fakat dikkat edilmesi lazım gelen bir nokta vardır ki, o da iyiliği ve hayrı, sadece gösteriş için yapmaktır. Çünkü bu, yapan kişinin zararınadır. Gösteriş için iyilik, insana sevap kazandırmaz. Ayrıca o şahıs yaptığı iyiliğin iç ferahlığını ve huzurunu da yaşayamaz. Bir başka bilge kişi de şöyle söylemiş: "Sözle iyilik güven yaratır, düşünce ile iyilik bilgelik yaratır. Vermeyle iyilik ise sevgi yaratır." Doğru söylemiş... Gönüllerimizi iyilik suyu ile yıkayalım. Cenabıhak: "İman edip hayra ve barışa yönelik işler yapanlar ise cennetin dostudurlar." buyuruyor. "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik ve güzellikle davranın." buyuruyor. Ve: "Kim mecburiyeti olmaksızın, içinden gelerek bir iyilik yaparsa, bu onun için daha hayırlı olur." buyuruyor... Dostlarım; eğer gönül rahatlığını ve iyiliğini arıyorsanız, onu bütün kötülükleri terk etmekle elde edersiniz... Bilir misiniz ki, iyilik aynı zamanda "yeniliğe" açık olmaktır. Çünkü gelecek, yenidedir. Eğer yeniliğe açık olunmazsa, dünyada hiçbir gelişme olmazdı. Yeniliğe açık olmak, aynı zamanda bilgiye açık olmak demektir. İyi insanın vasıflarından biri de bilgili olmasıdır. Evlatlarım yeninin bilgisine açık olun. Lakin bir nokta çok, çok

önemli; her yeniyi hemen kabul etmeyeceğiz, önce o yeniyi, akıl ve gönül süzgeçlerinden geçireceğiz. Eğer gönlünüze ve aklınıza uyuyorsa, içinize sindirebiliyorsanız, alın kabul edin ve yenileşin, yoksa kabul etmeyin. Çünkü yenilik adına zırvalıklar da boldur... Dostlarım iyi insan olun çünkü Güzel Allah'ımız bize şu müjdeyi veriyor: "Dünya iyi kullara miras kalacaktır." Sorusu olan veya bir şey söyleyecek olan var mı?

— Çok güzel buyurdunuz, dedi, bir adam ve kendi yaptığı gizli iyilikleri sayıp dökmeye başladı.

Hacı Bayram, onu hemen susturdu:

— İlahi Efendi, hem gizli diyorsun hem de yaptığın iyilikleri sayıp döküyorsun, bu şimdi sence oldu mu?

Adam bir düşündü, sonra yüzünü yere eğdi:

— Haklısınız Sultanım, birden o kadar heyecanlandım ki, kendimi tutamadım, dedi, sustu.

Bir diğeri:

— Efendim şu yeniliğin bazen de zırvalık olduğunu buyurdunuz, aklım karıştı, yeniliği gönlümüze ve aklımıza sorduktan sonra, bir de akıllı bir adama danışsak olmaz mı, mesela size sorsak?

Hacı Bayram, hafifçe tebessüm etti:

— İlle sormak ihtiyacını duyuyorsan, aldığın karara pek güvenmiyorsun demektir, o zaman sor, öğren. Kendi kabulünü veya reddini söyle ve üzerinde konuşun.

— Efendim, Hak her şeyde tecelli ediyor, diyorlar. Biraz açar mısınız?

— Hak diye evladım, şu görünen Varlığa derler çünkü her ne ki var ise, o Hakk'ın varlığı ile vardır. Yani bütün varlık, Hakk'ın vücudundandır, Hakk'ın Vücudundan çıkar, yine O'na döner. Görünen şeyler de, Hakk'ın tecellisi bu yüzden vardır. Hakikatleri bilmek demek, Allah'ın bütün isimlerini ve O'nun her şeyde tecelli ettiğini bilmedir. Gönül gözün açıldıkça, yani kalbinden nefis perdeleri kalktıkça, sen de tecelli nurlarını görebilirsin.

— Vücut birliği, yani vahdet-i vücut ne demek efendim?

— Bu, bir bilmedir, yani Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve bilincine sahip olmaktır. Gerçek varlık Tek'tir ve O tek, Allah'tan gayri bir şey değildir. Başka hiçbir şeyin gerçek varlığı yoktur, demek. Bizim müritlerimize bu bilgi, ta baştan verilir ama o mürit ancak manevi tecrübeler geçirerek yaşayarak bu bilgiye tekrar ulaşır ki kıymetlisi de budur. Yoksa kulaktan dolma bilgi yetmez... İşitiyor musunuz ezan okunuyor, haydi hep beraber namaz kılalım ve bizleri buluşturduğu için O'na şükredelim.

* * *

Candaroğlu İsfendiyar Bey, II. Murat'ın büyük gaileler içinde bulunmasından faydalanarak evvelce kendine ait olan yerlere tecavüz etmiş, Çankırı ile Tosya'yı almıştı. Ancak Bolu ve Gerede arasında Osmanlı'ya yenildi, Sinop'a kaçtı ve oğlu Murat Bey'i Padişah'a barış için gönderdi. Eski sınırlar üzerinden bir barış yapılmakla beraber, Osmanlı'ya ödediği vergi artırıldı. İsfendiyar Bey güzelliği ile ünlü olmuş kızını II. Murat'a verdi, oğulları İbrahim ve Kasım'a da Sultan'ın iki kız kardeşini aldı. Bu suretle iki haneden çok sıkı bağlarla birbirlerine bağlanmış oldular. Tarih; 1424 idi.

Bundan sonraki hareket, Aydın ve Menteşe oğullarını tarihe gömdü. 1425 yılında Menteşe ili Muğla'ya gelen Sultan Murat, Menteşoğulları Leys ve Ahmet Beyleri Tokat'a sürdü ve devleti bir sancak şeklinde, merkezi Ankara'da olan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağladı.

Sultan Mustafa'nın yanından ayrılması için kendisine Beylik vadedilen Cüneyt Bey ileri yaşına rağmen yine oyun oynamakta ve İzmir'de Osmanlı nüfuzunu kırmaya çalışmaktaydı. 1426'da Salihli Meydan Savaşı'nda Osmanlı ordusuna yenilen Cüneyt Bey, daha bir süre ümitsiz bir mukavemet gösterdikten sonra yakalandı ve öldürüldü. Böylece bir yıl ara ile iki Anadolu sahil beyliği tarihe karışmış oldu.

Sıra Karamanlılara gelmişti. Antalya limanı Osmanlılara bağlıydı. Karamanlı II. Mehmet Bey, Antalya limanını almak suretiyle büyük bir Anadolu Devleti kurmayı

tasarlıyordu. Fakat Antalya önlerinde bir top güllesiyle maktul düştü. Taht II. Mehmet'in oğlu, II. İbrahim Bey'e kaldı.

Antalya önünde mağlup Karamanlılar, böylece Osmanlılar ile yeniden harp durumuna geldiler. Bu vesileyle Sultan Murat Korkuteli'ndeki Teke Beyliği'ne son verdi ve Hamit Teke Beyliği de tarihe karıştı.

II. İbrahim Bey'in dört kardeşi daha vardı İsa, Alaeddin Ali, Mirza ve Karaman Beyler. İbrahim Bey tahta geçince, bunların üçü Osmanlı hizmetine girdiler, Sultan Murat üç kız kardeşini de bunlara verdi. II. İbrahim Bey'in 1464 yılına kadar süren kırk yıllık saltanatı, tam olarak Osmanlı tabiiyetine geçti.

1427 sonunda Germiyanoğlu II. Yakup Bey, yüz kişilik maiyetiyle Edirne'ye gelerek Sultan Murat'ı ziyaret etti. Daha önce Bursa'ya gitmiş, beş padişahın mezarlarını ziyaret etmiş, Yıldırım'ın damadı büyük mutasavvıf Emir Sultan'ın elini öpmüştü.

II. Yakup Edirne sarayında fevkalade itibar gördü. Ayrılırken genç Padişahın elini öpmek istediyse de, Sultan Murat buna müsaade etmedi. İhtiyar, hükümdarın boynuna sarılarak iltifat etti. Bu seyahatte; II. Yakup öldüğü zaman kendine halef olarak II. Murat'ı gösterdi ve devleti Osmanlılara vasiyet etti. Az sonra Kütahya'da hastalanınca bu vasiyetini, resmî ve hukuki bir senet düzenleyerek sağlama bağladı. 1428 başında II. Yakup Bey öldü ve Germiyan ili Kütahya, Sultan Murat'a geçti.

Türkiye'nin birliği yolunda Sultan II. Murat çok büyük başarı kazanmış ve dedesi Yıldırım'ın mirasını adım adım toplamıştı.

* * *

1429 yılının son ayının, son günleriydi, soğuk bir kış ikindisiydi Ankara'da. Dergâhın üç ocağı da harıl harıl yanıyordu. Bir ocağın başında Hacı Bayram, Göğnük'ten kendisini ziyarete gelmiş Akşemseddin ile görüşüyordu ki huzura bir genç mürit girdi:

— Sultanım, dedi, destur varsa bir şey söylemek istiyorum.

— Söyle evladım.

— Bursa'dan bir atlı geldi, kendisi neredeyse donmuş durumda ama mutlak hemen sizinle görüşmek ister.

— Adamı buraya getirin ve sıcak ıhlamur yetiştirin ona.

Hacı Bayram, Akşemseddin'e:

— Bu haberci hoşuma gitmedi, dedi.

Akşemseddin tasdik edercesine başını salladı.

Soğuktan morarmış bir genç içeri girdi o sırada, doğru Hacı Bayram'la Akşemseddin'e yönelip ellerini öptü. Hacı Bayram:

— Gel evladım, şöyle ateşin yanına gel, fazla da içine girme, yavaş yavaş ısın, dedi.

Ihlamur yetişti. Genç birkaç yudum içtikten sonra, Hacı Bayram'a dönüp:

— Sultanım, bağışlayın kötü bir haberim var; Emir Sultan Hazretleri son nefesini vermek üzere, dün öyle idi yani, kendisini sizin yıkamanızı ve namazını kıldırmanızı vasiyet etti, diyen genç ağlamaya başladı.

Hacı Bayram da, yaşlı gözlerle Akşemseddin'e baktı:

— Biliyorsun, dedi, ağabeyimdi!...

— Evet efendim.

— Hemen atlanıp gitmeli.

Akşemseddin:

— Bu havada sizi yalnız bırakamam, ben de sizinle beraber geleyim, dedi.

Genç adam:

— Ben de geliyorum, dedi.

— Hayır, dedi Hacı Bayram, evlat sen donmak üzereydin neredeyse, bu gece tekkemizde misafir ol, yarın sabah namazından sonra hareket edersin.

— Yetişmek isterim efendim.

— Artık çok geç!... dedi Hacı Bayram, sakallarına düşen gözyaşlarını silerken: Artık çok geç!

* * *

Zorlu bir yolculuktu ve Hacı Bayram yetmiş altı yaşındaydı o sırada, yine de direnç gösterip atını hızlı sürüyordu. Gece bastırınca mecburen bir hana girdiler. Ertesi sabah, namazdan sonra tekrar atlandılar...

Bursa'da yağmur yağıyordu.

Bütün Bursa ayaklanmıştı, tabut elden ele geçiyordu, herkesin gözü yaşlıydı, feryat edenler vardı, ahlayanlar vardı... Haykıranlar vardı... Bursa'nın dünya ahret manevi hükümdarı gidiyordu. Emir Sultan'ın, "Bülbülüm" dediği Âşık Yunus da mürşidinin arkasından içli içli ilahiler söylüyordu:

"Aşkın fırtınası aştı başımdan
Yeşil donlu Emir Sûltan merhaba
Gündüz hayalimde gece düşümde
Yeşil donlu Emir Sultan merhaba"

Birçok insan da Hacı Bayram'a baş sağlığı diliyordu... Şerif, Şeyhi seçti Hacı Bayram, birbirlerine sarıldılar, beraberce ağladılar...

— Bizde kal misafirim ol, dedi Şerif.

— Halifem Akşemseddin de yanımda, müsaade et bir handa kalalım, seni ziyarete geliriz.

— Senin anlayacağın bana gelmezseniz çok fena darılırım, dedi Şerif.

Hacı Bayram kabul etti.

O gece duadan sonra, Şerif'in evinde üçü beraber oturup giden Sultan'dan bahsettiler, sabah namazını beraber kıldılar... Hacı Bayram üşütmüştü, fena öksürüyordu. Şerif'in gelini, ılık sütle balı karıştırıp getirdi, Hacı Bayram'a ikram etti:

— Bunu için efendim bir şeyciğiniz kalmaz!.

— Bu gelin böyle akıllıdır işte, ne zaman hastalansam o beni tedavi eder!... dedi Şerif Şeyh.

Hacı Bayram, "Ya Sûfi, şifa niyetine" deyip içti ballı sütü:

— Tadı da pek hoş, dedi.

— Hoştur hoştur, benim ne zaman öksürüğüm tutsa içerim... dedi Şerif Şeyh. Yaş, seksen ikiyi buldu, senin anlayacağın adamakıllı ihtiyarladım ama hamt ederim ki hâlâ tekkeye gidiyorum, hâlâ müritlerle uğraşıyorum. Lakin işte, oğlumla gelinimle oturuyorum, senin anlayacağın bir şekilde muhtaç oldum çocuklara, hanım göçeli beş yılı buldu.

— Ben de çocuklarla beraber oturuyorum sayılır, büyük oğlum Ahmet, gelin ve üç torunumla, onlar alt katta, ben üst kattayım. Diğer çocuklar köyde, kız da kocası ve çocuğu ile Hama'da.

— Ne işleri var Hama'da?...

— Kocası müridimdi, hilafet verdikten sonra, içi kanmadı, daha yüksek mertebeler istediğini anladım, ben de onu Hama'da bir Kadirî Mürşide gönderdim.

— Sen gönderdin, ha!... Pes doğrusu, senin anlayacağın bu hareket, gönlünün ne kadar yüce olduğunu gösterir. Ben doğrusu böyle bir şey yapar mıydım, bilmem.

— Bana iltifat etme, sen de yapardın!

— İnşallah öyleyimdir.

Hacı Bayram'la Akşemseddin, kırk gün Emir Sultan'ın evine gidip, dualara katıldılar. Onları davet eden birçok insan çıktı, hemen hepsinde birkaç gün kaldılar. Bütün geceler tasavvufi konuşmalarla geçiyordu... Fakat Hacı Bayram'ın öksürüğü bir türlü geçmek bilmedi. Bir hekime göründü, adamın ilaçları biraz fayda etti ama öksürüğü ortadan kaldıramadı. Bu arada bir hayli de zayıflamıştı. Akşemseddin tasalanıyordu...

Hacı Bayram bir gün ona:

— Evladım, dedi, sen buradan doğru Göynük'e git, ben Ankara'ya dönmeyeceğim.

— Hayırdır Sultanım, Bursa'da mı kalacaksınız?

— Emir Sultan'ın kırkını çıkardıktan sonra, Edirne'ye geçip Murat Sultan'a baş sağlığı dilemek isterim, onu son bir defa daha görmek isterim.

— Allah son etmesin efendim. Eğer böyle bir niyetiniz varsa, ben de sizinle beraber gelirim, bu öksürükle sizi yalnız başınıza yola salamam.

— Ne varmış öksürüğümde, baktım beni bırakmayacak bari arkadaş olalım dedim, arkadaş olduk. Geçinip gidiyoruz işte, merak edilecek bir şey yok. Sahiden yok.

— Yine de sizinle gelmek isterim efendim.

— Çok istiyorsan gel de, Göynük'te birçok müridin seni bekler.

— Başlarında halifem var efendim.

— Pekâlâ evladım, senin dediğin gibi olsun.

* * *

II. Sultan Murat, Hacı Bayram'la Akşemseddin'in baş sağlığına gelmelerini büyük bir memnuniyetle karşıladı. Gerçekten çok üzülmüştü Emir Sultan'ın vefatını işitince. Onun son zamanda yüzünü güldüren tek olay; oğlu Mehmet'in doğumuydu.

Bebeği misafirlerine göstermek, onların dualarını almak istedi, küçüğü getirdiler, önce Hacı Bayram kucağına aldı, ona bir Yasin okudu, sonra Akşemseddin kucağına aldı, o da Ayetel Kürsi okudu. Ayrıca dualar ettiler, Sultan Murat'ı hayırladılar... Bebek götürüldükten sonra, Sultan Murat, Hacı Bayram'a:

— Şeyhim, dedi, Venedik Savaşı devam ediyor ama şükürler olsun ki, Almanya-Macaristan'a derslerini iyi verdik ve üç yıllık bir mütareke imzaladık. Bu arada Bizans üzerine gitmek isterim, ne buyurursunuz acaba sizin dualarınızla, bize İstanbul'u almak kısmet olacak mı?

Hacı Bayram, yumuşak bir sesle:

— Padişahım, dedi, İstanbul bizlerin vaktinde feth olunmayıp, bahtı cihan ve cihan bahtı olan Şehzade Mehmet'in zamanında, şu Köse'nin dualarıyla fetih olunacaktır.

Sultan Murat, bir duraladı, sonra:

— Yani İstanbul, Türklere kısmet olacak, dedi.

— Evet Sultanım, dünya durdukça, dedi Hacı Bayram.

— O hâlde iyidir, dedi Sultan Murat.

— Siz çok büyük iş başardınız, dedi Hacı Bayram, Türk birliğini yeniden kurdunuz Sultanım.

— Cennet mekân babam başlamıştı o işe, ben sadece onun yolundan gittim, dedi Sultan büyük bir tevazu ile ve devam etti: Babam hazretleri acılı ve çok mücadeleli bir ömür geçirdi, bilmem ki dualarınızda onu da anar mısınız?

— Elbette anarız efendim, bütün Osmanlı büyüklerini de.

Konuşmaları sık sık Hacı Bayram'ın öksürükleriyle kesiliyordu. Padişah:

— Bir hekime göründünüz mü? diye sordu.

Göründüğünü söyledi Hacı Bayram.

— Müsaade ederseniz bir de benim hekimim baksın size, dedi Sultan Murat, devam etti. Zaten sizleri burada sarayda misafir etmek isterim... Ne kadar kalacaksınız?

— Üç gün.

— Çok az, bırakın sizi iyileştirelim, öyle gönderelim.

— Allah sizden razı olsun ama Ankara beni, Göğnük Akşemseddin'i bekler efendim, üç gün yeterlidir.

Bunun üzerine Padişah eliyle işaret etti, gelen hizmetliye:

— Sultanımızı hekim başına götürünüz, dedi.

* * *

Saray Hekimi, uzun boylu muayene etti onu; dedi ki:

— Şeyhim, siz zatürree geçirmişsiniz, aslında "geçirmişsiniz" demek de doğru değil; çünkü hastalık izler bırakmış ciğerlerinizde, pek iyi değilsiniz. Size ilaç hazırlayacağım, bir de mutlak yatak istirahati lazım.

— Birkaç gün önce yetmiş yedime bastım, Hekim Efendi, hiçbir hastalıktan yatmadım şimdiye kadar.

— Demek artık yatmanız gerekiyor.

Hacı Bayram tebessüm etti:

— İhtiyarladık desenize, dedi... İşin şakası bir tarafa efendim, biz yolcuyuz, burada iki gün daha kalıp Allah kısmet ederse Ankara'ya doğru yola çıkacağız.

— Bu hâlde, bir seyahat tavsiye etmem.

— Yerimiz yurdumuz Ankara'dır, kırk günden fazladır uzaktayız tekkemizden ve evimizden, bari hemen yola çıkalım da, Ankara'da dinlenelim.

— Yolda mümkün olan her handa ikişer gün kalınız iyice dinlenmeden tekrar yola çıkmayınız... Şimdi siz Padişahımızın yanına dönünüz, ben ilacınızı yapıp getireyim.

— Allah sizden razı olsun Hekim Efendi.

Hacı Bayram hizmetlinin refakatinde tekrar Sultan'ın yanına döndü, hekimle konuşmalarını anlattı ve:

— Bize inşallah yarın sabah namazından sonra yol göründü Sultanım, dedi.

— İyileşseniz de, öyle teşrif buyursanız Ankara'yı.

— Sultanım, bu iş uzayacak gibi görünüyor, müsaade buyurun bir an evvel yerimizde olalım.

— Müsaade sizin efendim, dedi Sultan II. Murat.

* * *

Doktorun söylediği gibi yaptılar, önlerine çıkan bütün hanlarda, bir iki gece kaldılar, yine de Ankara'ya döndükleri zaman pek bitkindi Hacı Bayram. Doğru tekkeye gitmek istedi,

— Yatacaksak bari orada yatalım, gözlerim çocukların üzerinde olsun, dedi. Sen istersen doğru Göynük'e geç.

— Siz iyileşmeden gitmem Göynük'e dedi Akşemseddin.

— Bizi artık düşünme evladım, Ankara'ya döndük ya iyileşirim, merak etme.

— İzin verin, kalayım Sultan'ım, gönlümün rahatlaması için, yanınızda olmam lazım.

— Senin bu kadar inatçı olduğunu unutmuşum, dedi Hacı Bayram, tebessüm etti.

* * *

Tekkede, meydanın bir köşesine, üç yatak üst üste koyup Hacı Bayram'a hazırladılar, onun namaz kılacak bile mecali kalmamıştı. Zorlukla bir abdest alıp oturduğu yerde edâ ettî namazını, sonra yattı. Bütün müritler başına toplanmışlardı, sessizce oturup Veli'lerinin yüzüne bakıyorlar, dualar mırıldanıyorlardı. Hacı Bayram kâh kendine geliyor kâh kendinden geçiyordu. Ahmet çarşıya inip; köye gidecek bir araba buldu ve amcalarına, kardeşlerine haber gönderdi. Sonra bir hekimle geri döndü. Hacı Bayram'ı yattığı yerde muayene eden doktor:

— Ateşi fazla, ciğerler iflas etmiş, dedi, yapabileceğimiz pek bir şey yok mamafih saray hekiminin verdiği ilacı almaya devam etsin, üşütmeyin, fazla da ısıtmayın, böyle ateşli bir insana bu kadar kalın yorgan olmaz, üzerine ince bir şey, bir çarşaf örtün yeter, bırakın, dinlensin. Şeyhinizdir anlıyorum ama başında fazla kalabalık etmeyin. Yanında bir adam bulunsun yeter.

Asık suratlı hekimi, tekkenin kapısından uğurlayan Ahmet, eve gidip karısına ve çocuklarına haber verdi, onlarla beraber tekkeye döndü.

* * *

Ertesi gün, oturarak namaz kılacak bile hâli kalmamıştı Hacı Bayram'ın, ona temiz toprak doldurulmuş bir çekmece getirdiler, toprakta teyennüm edip namazını gözleriyle kıldı. Bir şey yemiyordu, belki görür de canı çeker diye, bir müridin zorlukla bulduğu birkaç portakalı, bir sahanın içine koyup baş ucuna bıraktılar. Yatağın sağ tarafında Akşemseddin, sol tarafında sülukunu tamamlamış Ahmet, ayak ucunda sülukunu tamamlamış fakat tekkeden ayrılmamış Bıçakçı Emir oturuyor, üçü de sessizce Kur'an okuyorlardı. Müritler, meydanın öbür ucunda toplanmışlardı, onların da ekserisi Kur'an okuyordu.

Ankara'da Hacı Bayram'ın ağır hasta olduğu yayılınca, halk tekkeyi doldurmaya başladı, içerler adam almıyordu, bahçeye taştılar, herkes çok üzgün bir sessizlik

içinde bekliyordu. O sırada kardeşleri, oğulları, gelinleri, torunları geldiler, bahçede bekleyen halkın arasından zorlukla geçip tekkeye, meydana girdiler. Gelinlerin ağzından acıklı küçük feryatlar çıktı. Hepsi yatağın çevresine sıralanıp oturdular. Çok küçükler bile, çevredeki ağır havayı sezmiş, uslu uslu etraflarına bakınıyorlardı...

O sırada Hacı Bayram gözlerini açtı onları gördü, gülümsedi, usulca:

— Hoş geldiniz, dedi, sefalar getirdiniz, çarşafın altından kolunu çıkardı, eli yatağın üstüne düştü.

Hepsi sırayla bu eli tutup öptüler...

Yatağın çevresinin kalabalıklaştığını gören müritler ve halktan adamlar yavaşça gelip ikinci, üçüncü halkayı teşkil ettiler.

Onları gören ve koridorlarda bekleyen adamlar da içeri girdiler, kısa zamanda meydan doldu taştı. Bir kısmı oturdu, bir kısmı tekrar koridora çıktı.

Kısa bir süre sonra, Hacı Bayram:

— Emir su getir, dedi...

Bıçakcı Emir'in kımıldayacak yeri yoktu, arkalardan bir mürit koşup bir maşrapa su getirdi, Hacı Bayram'a geçirdiler. Hacı Bayram, bu suyu alıp yanındaki meyve sahanına boşaltı.

Bu emir, bir kere daha tekrarlandı, arkadan bir başka mürit getirdi suyu ve yine meyve tabağına boşaltıldı. Üçüncü kez tekrarlanınca, Akşemseddin Bıçakçı Emir'e dönüp:

— Emir, suyu sen bizzat getir, Sultanımızdan artan maşrapadaki suyu da sen iç ki, Yüce Allah'ın bilmediğin sırlarına eresin, dedi.

Emir'in getirdiği sudan bir yudum alan Hacı Bayram, maşrapayı Emir'e uzattı, o da bu suyu içip bitirdi.

Müritler arasında bir dalgalanma oldu, sessizliğin içinde bir fısıltı dolaştı: "Şeyhimiz sırrı teslim etti, Bıçakcı Emir, halife olup irşat edecek," dendi.

Herkes susmuş Şeyhlerinin bir şey söylemesini bekliyordu ki, Hacı Bayram gözlerini açtı tekrar, yine usulca Akşemseddin'e:

— Beni sen yıka, namazımı sen kıldır!... Bir süre sessiz kaldı ve sonra birden; Ya Allah, Hûu!... dedi.

Bu sözler, Hacı Bayram'ın son sözleri oldu, uyur gibi... gülümser gibi... rahat ve sakin Hakk'a yürüdü.

Bir Menkıbe

Ankara'nın uzak köylerinden birinde, bir çiftçinin sapan demiri kırılmıştı, tamir ettirmeye Ankara'ya geldi. Geldi ama şaşırdı; esnaf kaybolmuş, bütün dükkânlar kapalıydı. Halk bir yöne doğru akın akın yürüyordu. Yürüyenlerden bir adamın, önüne geçip durdurdu:

— Efendi ne oldu böyle dükkânlar kapanmış, hepiniz bir tarafa doğru gidersiniz.

— Duymadın mı, dedi adam; şeyhimiz, göz bebeğimiz, babamız Hacı Bayram Veli dünya değiştirdi, hepimiz onun namazını kılmaya gideriz.

Çiftçi; "Madem büyük bir Veli imiş, bari ben de gidip, namazını kılayım." diye düşündü, o da yürümeye başladı.

Namaz çok büyük bir kalabalıkla kılındı, halk caminin ötesindeki sokaklara taşmıştı.

Her şey bittikten sonra, çiftçi tekrar çarşıya indi, dükkânlar yavaş yavaş açılıyordu, demirciyi buldu, sapan demirini gösterdi, adam:

— Hemen yaparım Efendi, sen şöyle otur, dedi.

Hemen orada, saçı başı dağınık, meczup görünüşlü, ufak tefek bir adamın yanında yer gösterdi; çiftçi oturdu. Ateş körüklendi, mavimsi, alımsı alevler yükseldi, demirci sapan demirini içine koydu, bir süre bekledi, çıkardı, fakat demirin kızması nerde, ısınmamıştı bile. Tekrar

koydu ateşin içine, daha uzun bir süre bekledi... Tekrar çıkardı, yine aynı soğukluktaydı demir. Üçüncü kez aynı hareketleri tekrarladı, demir hâlâ buz gibiydi!...

— Ben hiç anlamadım bu işi, dedi, adamakıllı şaşırmış, biraz da korkmuştu, şeytan mı karışıyordu işine ne!...

Meczup görünüşlü adam, çiftçiye sordu:

— Sen neredeydin?

— Veli'nin namazındaydım.

— Demir neredeydi?

— Kuşağıma sokmuştum!

— Bu demir kızmaz, dedi meczup. Zira namaz kılarken, adamın kuşağındaymış!

Demirci meczuba:

— Hikmetini söyle babam, dedi.

Meczup:

— Kim ki Hazreti Şeyh'in namazını kılmıştır, Allahuteala onu cehennemde yakmaz, bu ona delildir. Demir de bu yüzden kızmadı zaten.

EMİNE IŞINSU, 1938'de Kars'ta doğdu. Şair ve romancı Halide Nusret Zorlutuna ile emekli Tümgeneral Aziz Vecihi Zorlutuna'nın kızıdır. Ankara İnönü İlkokulu, Cebeci Ortaokulu ve TED Ankara Kolejini bitirdi. DTCF İngiliz Edebiyatı ve Felsefe bölümleri ile ODTÜ İdari Bilimler Fakültesinde bir süre öğrenim gördü. *Yeni İstanbul* ve *Sabah* gazetelerinde köşe yazıları yazdı. 1969'da çıkarmaya başladığı *Ayşe* dergisini daha sonra *Töre* adıyla yayımlamaya devam etti. 1981'e kadar sahibi ve yazı işleri müdürü olduğu *Töre* dergisi, edebiyata da yer vermekle birlikte, daha çok düşünce ve siyaset ağırlıklı bir çizgi izledi. TYB, İLESAM ve Türk Edebiyatı Vakfı üyesi olan yazar, Prof. Dr. İskender Öksüz ile evli ve üç çocuk annesidir.

Küçük Dünya adlı romanıyla 1966 Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Sanat Armağanı'nı; *Bir Yürek Satıldı* oyunuyla 1969 TRT Radyo Oyunları Yarışması Dram Dalı Birinciliğini; *Ak Topraklar* ile 1971 Türk Edebiyatı Vakfı Roman Ödülü'nü; *Sancı* ile 1975 Türkiye Millî Kültür Vakfı Roman Ödülü'nü; *Canbaz* ile 1982 TYB Roman Ödülü'nü, Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi anma törenlerinde, edebiyat dalında Karaman Türk Dili Ödülü'nü "Bir Ben Vardır Bende, Benden İçeri" romanıyla kazandı. *Küçük Dünya* ile *Bir Yürek Satıldı* kitapları TRT tarafından filme çekildi ve televizyonda gösterildi.

ESERLERİ

Roman: Küçük Dünya (1966), Azap Toprakları (1970), Ak Topraklar (1971), Tutsak (1973), Sancı (1974), Çiçekler Büyür (1978), Canbaz (1982), Kafdağı'nın Ardında (1988), Atlı Karınca (1990), Cumhuriyet Türküsü (1993), Nisan Yağmuru (1997), Havva (1999), Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri (2002), Bukağı (2004)

Oyun: Bir Yürek Satıldı (1967), Bir Milyon İğne (1967), Adsız Kahramanlar (1975)

Deneme: Dost Diye Diye (1995)

Hikâye: Bir Gece Yıldızlarla (1991)